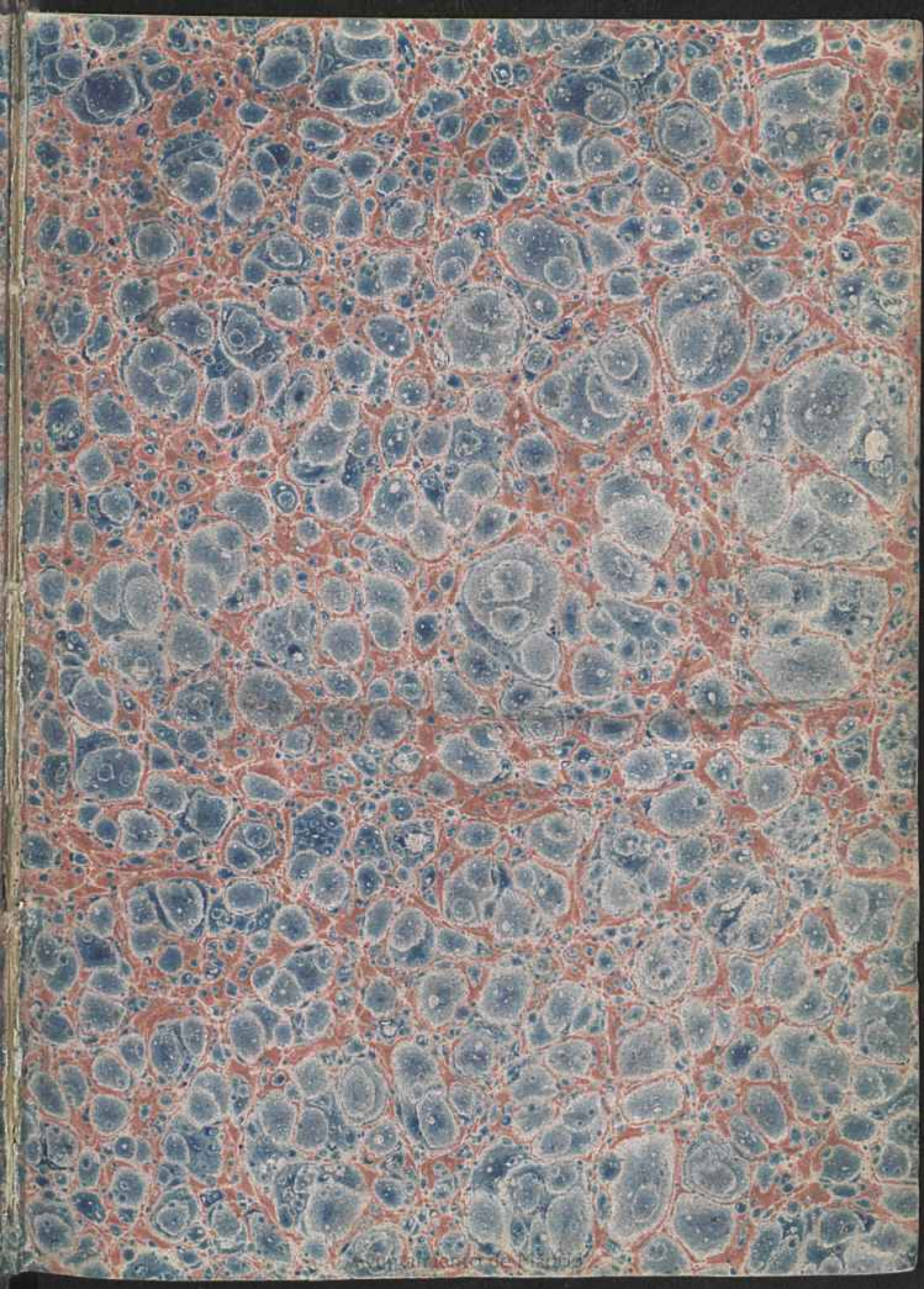
The image shows the front cover of a book bound in marbled paper. The marbling pattern consists of irregular, rounded shapes in shades of blue and grey, set against a reddish-brown background. The shapes resemble cells or organic forms. In the upper left corner, there is a small, rectangular white label with a decorative border. The label contains the number '25983' in a bold, black, sans-serif font. Above the number is a small, dark square symbol. The book's spine is visible on the right side, and the edges of the cover are dark, possibly black or dark green.

25983

5159 list

RELECTIO. CAP.
QVANVIS PACTVM,
De Pactis, libro Sexto.

Authore Didaco Couarruias à Leyua, Episcopo Segouienfi Supremique Hispaniarum Senatus Præside meritissimo.

AD ILLVSTREM ADMODVM ET REVERENDISSIMUM DOMINUM D. Didacum ab Alaua & Esquinel, Abulensem Episcopum Granatensis Praetorij Praefectum.

LIBROS
DEL UR.
MARCO

R. n.º 5564

SALMANTICAE,
In ædibus Dominici a Portonarijs Sacrae
Catholicae Maiestatis Typographi.
M. D. LXXIII.

708

REPUBLICA DE ESPAÑA

Ministerio de Hacienda
Dirección General de Rentas y Contribuciones

1888

ESTADO DE

Los gastos de...

1888

ON Phelippe por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias de Hierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de laen, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, Duque de Milan, &c. Por quanto por parte de vos el Reuerendo in Christo padre Obispo de Segouia del nuestro consejo, nos ha sido fecha relaciõ diziẽdo que con licẽcia y privilegio nuestro auia des impresso dos libros intitulados el vno de Moneis, y el otro de *Quauis pactũ*, y por se auer acabado la impressiõ nos supplicastes os diessẽmos licencia para los tornar a imprimir, o que sobre ello proueyessẽmos como la nra merced fuesse, lo qual visto por los del nro consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias que la pragmatica por nos nueuamente fecha sobre la impressiõ de los libros dispone: fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta para vos en la dicha razon, e nos tuuimos lo por bien, y por la presente damos licẽcia y facultad a qualquier impressor de nros Reynos para que por esta vez pueda imprimir los dichos libros q̄ de suso se haze mencion sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna, con que despues de impressos no se puedan vender ni vendã sin que primero se traygã al nuestro consejo juntamente con el original que en el se vio que va rubricado y firmado al cabo de Pedro del Marmol nuestro escriuano de camara de los que residen en el nuestro consejo, para que se vea si la dicha impressiõ esta conforme al original, y se os de licencia para lo poder vender y se os tasse el precio que por cada volumẽ uieredes de auer: so pena de caer e incurrir en las penas cõtenidas en la dicha pragmatica y leyes de nuestros Reynos de lo qual mandamos dar y dimos esta nuestra carta sellada con nuestro sello y librada de los del nuestro cõsejo. Dada en Madrid a catorze dias del mes de Deziembre, de mil y quinientos y setenta y vn años.

D. Card. El Doctor Die- El Doctor El Licenciado Don El Licenciado El Doctor Francis-
Segundi. go Casta. Durãgo. Antonio de Padilla. Contreras. sco de *Auedille*.

Yo Pedro del Marmol escriuano de camara de su Catholica Magestad la fize escriuir por su mandado con acuerdo de los de su consejo.

LIBROS
DEL OIL
J. MARCO

ILLVSTRISSIMO. D. D.

Didaco Couarruias à Leyua, Episcopo

Segouienti, supremique Hispaniarum Senatus

præfidi sapientissimo, Dominicus à

Portonarijs Typographus,

S. & æt. D.

DOSTE. A quã latissimus ille dies, præses amplissime, nobis illuxit, quo ad tantum dignitatis gradum euectus vniuersam Hispaniam gaudio incredibili affecisti, sæpe deniq; mecum cogitavi, quonã officij genere in tanto amplissimum clientum numero, tibi gratulaver & prisini etiam animi mei rationem redderem. Nam etsi ea de causa diebus superioribus corã tibi præsens amorem & obsequium meum significare conatus fui: eo tamen mihi satisfactio minus, quod ibi tua singulari humanitate deuinctus, nullum officij genus, nullum animi gratissimi conatum esse putem, quo tibi me satis dignè respondere posse confidam. Scio equidẽ te isto modo in omnes familiares tuos semper animatum extitisse: sed hoc mihi videvis omni priuato officio, & laude ampliozem, quò beneficia tua in omnes frequentiora constant. Quare post multas variasq; sententias, in eam sui opinionem adductus, vt existimarim nullũ esse, in tanta præsertim mea tenuitate, officium tua dignum amplitudine, nisi cum eadem suisset coniunctum. Cũ igitur memoria repererem ea, quæ tu olim monumenta ingenij tui nobis reliquisti, operæ pretium me facturum existimaui, si typis nostris excudenda curarem duo præstantissima, alterum de Pãctis, alterum de Veteribus novisq; Numismatis, quæ studiosorum votis gratissima futura visa sunt, reliqua etiam excusurus, cum tibi id iucundum fore putauero. Accipe igitur, præses augustissime, hæc non contemnenda munera, quippe quibus tu olim, quasi quibusdam gradibus innixus, ad summũ sapietie & admirationis fastigium euasisti: & me, siquam in illis diligentie, aut officij, aut deniq; contentionis significationẽ perspexeris, in tuorum deditissimorum numero semper habeto. Vale præses
opt. max.

AD ILLVSTREM AD-
modum ac Reuerendissimum D. Dominum
 Didacum ab Alaua & Esquiuel, Abulensem Episcopum,
 Granatensis Curiae sub Carolo Cæsare, Hispaniarum
 Rege, Prætorio Præfectum: Didaci Couarruias à
 Leyua Toletani, Archiepiscopi Sancti Domi-
 nici, designat. In Relectionis capit.
 Quauis. De Pactis.

LIBROS
 DEL DR.
 L. MARCO

PRÆFATIO.

VEREBAR EQVIDEM, ADMODVM
 Illustris ac Reuerendissime Præsul, fore quosdam qui mihi
 & illud merito succenserent, quod post aliquot partus, eos-
 que immaturè editos minimè temperarim quin prope n-
 mis & alios edere, nondum expectata priorum censura,
 fuerim conatus. Quasi primus lapsus casui dari debeat, vel
 imprudentia: iteratus stultitia, aut inscitia tribuendus sit.
 Turpe siquidem nimis est, vt vetus prouerbiū admonet,
 bis ad eundem lapidem offendere. Culpam istam tantum ab
 est agnoscam ipse, vt nihil magis persuaderi iuris vtriusq;
 professoribus cupiam, quam me nec minima huius criminis labe sincero animo candidoq; iudi-
 cio notari posse. Nam, etsi sciam in his quæ hæctenus ediderim, multa passim exponi, quæ doctio-
 rum hominum censura haud magnopere vitare poterit, quæ tamen mihi maximo futurum
 est beneficium: quippe cui animus contigerit non sanè contumax, nec ceruicosus, sed lenis admo-
 dum ad ea benignè mutanda quorum in hac præsertim iuris humani disciplina fuerim admoni-
 tus: verum amici quidam, quos plures ob eorum candorem insigne illud Salmanticense litera-
 rum Emporium mihi conciliauit, multis ex Hispaniarum locis me per literas certiozem fece-
 runt, opus Variarum Resolutionum nuper à me typis traditum eo fuisse probatum applausu,
 quo admitti solent quæ futura quandoq; sunt studiosis omnibus vtilitati: quod fateor diuino
 muneri potius, & lectorum benignitati, quam meis viribus tribuendum fore. Idem summè ad-
 monuerunt, vt si quid privato studio præterea ad Iuris Pontificij, vel Cæsarei interpretatio-
 nem elaborassem, nequaquam grauarer publico Invisconsultorum examini committens cate-
 ris benignè id suscepturis communicare. Horum equidem iudicio, Antistes ornatissime, ac-
 cessit & tua limatissime censura exactissima inquisitio, qua meos qualescunque labores vn-
 dique scrutari quandoque dignatus es, vt me tibi multis nominibus additissimum eorum ad-
 moneres, quæ in hac iuris humani disciplina maxime sunt præcauenda. Quod fecisti sedulo: vt
 namq; meis viribus par esset à te mihi sapissime indictum onus in hisce Commentarijs eliman-
 dis: sperarem vtiq; non minimam eiuscomodi instituti laudem meis scriptis accessuram. De-
 nique me ipsum, quem ab hinc viginti quinque annis Salmantice discipulum cum plerisque a-
 lijs habuisti, exhortatus es, ne ab hoc semel suscepto labore calamum amouerem, si quid possem
 his horis, quibus alioqui feruari licebat, in communem vtilitatem exhibere. Incidit vero in ma-
 nus mihi hac de re cogitanti relectio quadam, quam olim publicè iam voce communem fece-
 De Pact. A 2 ram dum

ram dum caput, Quantis pactum sub titulo de Pactis inter Bonifacij Octani constitutiones interpretarer. Hanc tuo nomini clarissimo dicere decreui, non ex ea causa, qua quidam principibus, illustrioribusq; viris ingenij sui monumenta nuncupare decernunt, quod velim hoc munere gratiam, tuamq; benevolentiam promereri. Scio etenim, quae tua humanitas est, me iam haec apud te promeritum fuisse, multisq; in me collatis beneficijs id palam omnibus esse. Sed, ut iuris viriisque antistitem, verum praecceptorem agnoscerem, vnumque e primis literarij collegij sancti Elissimi Saluatoris selectissimis incolis. Etenim cum per illustris, ac Reuerendissimus vir Didacus a Muris Ouetensis Ecclesia Praesul dignissimus, quo innatam sibi pietatem, & in publicam utilitatem zelum feruentissimum Hispanis, & exteris in exemplum exhiberet, utque Deo Maximo aliquod obsequium ministraret, Domum illam percelebrem, ad quam & ipse ab hinc annis quindecim fuerim admissus, Salmantica institueret, te ipsum virum tunc moribus, iudicio, & doctrina praestantem, magniq; in ea Academia nominis ad eam rem in ipsius collegij collegam feliciter adoptauit. Quod equidem munus ita caute, pie, ac religiose exequutus es, ut vel eo tantum nomine tibi, & his, qui tecum in id electi fuere, non mediocris laus iure optimo sit adquisita. Hinc profecto factum est, ut qui post in eandem celebratissimam domum fuerint admissi, equissimis, atque integerrimis institutionibus edocti, in eo literario conuentu maximos eius professionis honores insigniter fuerint adepti. His vero, quae primum in Reipublica commodum decem annis publico stipendio praecceptoris officio fungens peregisti, multa propensi in eandem rem publicam animi argumenta ita incessanter addidisti, ut qui te ipsum nouerit, & quae apud Regem, ac Caesarem Inuictissimum, in ipsa itidem Tridentina Synodo, & in huius Granatensis Curiae praefectura egeris utcumque expenderit, satis comperiat quae tibi debeant hi, qui continuis precibus verum iusticiae cultum postulauerint. Quibus denique animi dotibus magnitudinem, insignem humanitatem, iudicij candorem, egregiam in pauperibus & oppressis subueniendis diligentiam, maiorum & generis dignitatem ac splendorem notissimum facis. Pro tua igitur singulari benignitate hoc Opus, quicquid est, accipito ab eo dicatum, qui se ita tibi obligatum putat, ut in tota, quae sibi reliqua sit vita, studium omne, animumque, ac se totum tibi, tuisque deuouerit: hoc vnum, quod mihi erit omnium gratissimum, obnixè precatus, te in hoc suscipiendo munusculo non tam rem ipsam, quam auctoris voluntatem metiri. Suscepi enim & laborem hunc libentius, non modo ut intelligas, si quid nobis à publicis negotijs otij superest, superest autem vel te ipso teste non multum, non esse omnino id otiosum, sed etiam ut tuum, quo nihil mihi antiquius est, iudicium censuramq; amplius explorarem.

Nec tamen vereor, ne nostram hanc operam, quaecumque ea sit, probaturus sis, libentiq; animo accepturus, vel ea saltem causa, ut mihi animam ad alia festinanti adieceris. Vale Praesulum decus. E Granata
Mense Aprili: Anno Millesimo Quingentesimo
Quinquagesimo tertio.

INDEX.

**Loca quæ tam ex Iure
Regio quàm communi,
præcipuè in hoc ope-
re exponuntur.**

Iure Regio.

Regia leges blasphemos punientes.
fol. 11. col. 2. latissimè fol. 52. col. 3.
num. 9. & num. 11.
Regia. l. 6. titu. 1. lib. 3. Ordinarum. fol.
23. col. 1. numero. 8.
Reg. l. 50. Tauri. fol. 80. colum. 4.

Iure Ciuili.

AVthen. de mandat. princip. §. sed neque.
fol. 3. colum. 4.
L. diem proferre. ff. de arbitr. fol. 4. col. 2.
numero. 6.
L. si cum dies. eodem titulo. ibidem.
L. Labeo. 2. §. vltimo. eodem titulo. fol. 5. col. 1.
Authen. vt non luxurientur. hom. fol. 11. col. 1.
L. si quis pro eo. ff. de fideiuss. fol. 17. col. 2. & fol.
18. numero. 5. & per totum fere opus.
L. vlt. qui satisfacere cogantur. fol. 24. col. 2. nu. 9.
L. vlt. C. de nõ numer. pecu. fo. 24. col. 4. nu. 10.
L. adigere. §. vlt. ff. de iure patr. fo. 25. col. 2. nu. 11.
L. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. fol. 25. co-
lum. 4. versu. quarto.
L. vlti. §. ad Municipalem. fol. 26. colum. 2.
L. quoties. C. de rei vindicatio. fo. 29. col. 1. nu. 2.
L. si vnquam. C. de reuocand. donat. fol. 29. co-
lum. 2. num. 3.
L. si quis maior. C. de transact. fol. 30. col. 1. nu. 5.
L. si conuenerit. ff. de iurisdic. omn. iud. fo. 31. co-
lum. 2. numero. 7.
L. si quando. C. vn de vi. fo. 38. col. 4. num. 7.
L. 1. C. de reb. credit. fol. 48. colum. 2. numero. 2.
L. non dubium. C. de leg. fol. 59. col. 4. versu. 5.
L. vlti. C. de pactis. fol. 60. colum. 1. §. vltimo.
L. ad egregias. ff. de iureiuran. fol. 64. col. 2. nu. 8.
L. vlti. C. de bonis libert. fol. 64. colum. 4.
L. 2. C. de agricol. & censit. & l. quemadmodum
eodem titulo. fol. 67. col. 1. nume. 2.
L. Senatus. ff. de contrah. empt. fol. 67. colum. 3.
numero. 3.
Authen. siue à me. C. ad Velleian. fol. 71. colu. 2.
numero. 10.
L. Græcè. ff. de fideiuss. fol. 105. col. 2. num. 3.
L. 2. C. de rescind. vendit. fol. 125. col. 1. num. 4.
L. 1. §. si parens. ff. si quis à parente man. fuer. fol.

Iure Canonico.

C. penult. de iureiuran. fol. 3. colum. 4. numer.
C. & si Christus. eodem titulo. fol. 7. col. 3.
C. ecce dico. 22. q. 5. fo. 12. colum. 1. nume. 8.
C. mouet te. 22. q. 1. fol. 13. col. 1. nume. 9.
C. debitores. de iureiuran. fo. 17. colum. 3. & fol.
82. colum. 3. numero. 2.
C. cum locum. de sponfalib. fol. 29. colum. 1. ver-
sicu. secundò.
C. vlt. de empt. & vedit. fo. 30. co. 3. versu. septimò
C. ad nostram. de iureiuran. fol. 32. col. 2. nu. 8.
C. qui peierare. §. ex his. 22. quæst. 5. fol. 36. colu.
2. numero. 2.
C. veritas. de iureiuran. fol. 37. col. 3. nume. 5.
C. vlt. de for. compet. lib. 6. fol. 38. col. 3. nume. 6.
C. vlti. 22. quæst. 4. fol. 45. col. 3. numer. 8.
C. tua nos. de iureiuran. fol. 46. colum. 3. & 4.
C. non est obligatorium. de regul. iuris. in. 6. fo.
58. colum. 4. numero. 1.
C. cum quidam. de iureiuran. fol. 60. col. 4. num. 4.
C. si diligenti. de for. comp. fol. 63. col. 4. num. 9.
C. cum contingat. de iureiuran. fo. 72. colum. 1.
versicu. verum.
C. intellecto. de iureiuran. fol. 74. col. 1. num. 4.
C. significante. de pignorib. fol. 84. col. 3. num. 3.
Ex epistol. 1. ad Corinth. cap. 13. fol. 7. col. 3.
Matthæi locus. 5. cap. fol. 10. colum. 2.

Index rerum maximè notabilium quæ in hoc opere tractantur.

Absolutio à iuramento à quibus da-
ri possit: & qua causa? fol. 21. co-
lum. 3. versu. nono.

Absolutio an sit necessaria in iu-
ramento præstito contra bo-
nos mores? fol. 60. col. 4. num. 4.

Absoluere à voto pœnali quis possit? fol. 27. co-
lum. 1. numero. 12.

Actio an ex iuramento oriatur? fo. 16. col. 3. nu. 3.

Actio alteri subrogata iuxta primordiale natu-
ram, non accidentale, subrogatur. fol. 28. co. 3.

Accidentalia contractus quæ dicantur: ibidem.

Actus contrarius bonis moribus non confirma-
tur iuramento. fol. 58. col. 4. nume. 1.

Actus contrarius iuramento an valeat? fol. 77-
colum. 2. nume. 5.

Actus deficiens ratione solennitatis probatoria
non confirmatur iuramento. fo. 104. co. 3. nu. 1.

Actus deficiens in forma nõ fit validus iuramen-
to. fol. 150. colum. 1. numero. 2.

De Pact.

A 3

Ad

INDEX.

Adscriptitij qui? fol. 67. col. 1. nu. 2.
 Alienatio rei dotalis non confirmatur iuramen-
 to, vbi mulier prius iurauerit se non alienatu-
 ram. fol. 73. col. 3. num. 2.
 Arrharum promissio vltra summam lege finitã
 nõ confirmatur iuramento. fol. 81. col. 1. nu. 8.
 Attica fides. fol. 50. colum. 1.

B

Bartoli interpretatiões ad. 1. si quis pro eo.
 de fideiuss. examinantur copiosissime.
 fol. 58. col. 3. cum seq.
 Beneficio cessionis bonorum, an possit renun-
 tiari? fol. 62. col. 3. num. 6.
 Blasphemia quid? fo. 10. co. 4. ver. id vero. & eius
 grauitas. fol. 52. col. 1. num. 8.
 Blasphemiarum varia genera explicantur & cõ-
 uincuntur. fol. 52. col. 3. num. 9.
 Blasphemix pœna. fol. 54. col. 2. num. 10. & 11.
 Blasphemus, an repellatur à testimonio tanquã
 infamis. fol. 57. col. 1. num. 12.
 Blasphemia: an sit hæresis? fol. 57. col. 4.
 Boni mores quomodo intelligendi. fol. 59. co. 1.

C

Cessione bonorum an possit renunciari?
 fol. 62. col. 3. num. 6.
 Clausulã decreti irritantis, an possit re-
 nunciari in cuius fauorem est apposta. fo.
 78. colum. 2. num. 6.
 Collatio beneficij facta infami, an sit nulla ipso
 iure? fol. 48. col. 4.
 Coloni qui? fol. 67. col. 1. nu. 2. Vbi & de adscri-
 ptitijs, censuris & originarijs.
 Commissoria legis pactum in pignoribus cur
 reprobatur? fol. 84. col. 3. num. 3.
 Comites iuramenti. fol. 41. per totum. 9.
 Compensatione satisfi iuramento de soluẽdo.
 fol. 32. num. 9.
 Compromissi iurati prorogatio, an videatur fa-
 cta cũ qualitate iurandi. fol. 4. col. 2. nu. 6.
 Confessio absente parte facta iure canonico præ-
 iudicat contenti. fol. 89. col. 1. nu. 1.
 Contractus à lege prohibitus in odium credito-
 ris non confirmatur iuramento, quod tamen
 seruandum est. fol. 82. col. 2. nu. 1.
 Contractus à lege prohibitus verbis in personã
 contrahentis conceptis, non confirmatur iu-
 ramento. fol. 73. col. 3. num. 1.
 Contractus prohibitus in fauore debitoris, sed
 in personã creditoris cõcepta prohibitiõe, iu-
 ramento an confirmetur? fol. 87. col. 2. nu. 6.
 Contractus à prodigo gestus, an confirmetur iu-
 ramento? fol. 87. col. 4. num. 8.
 Contractus cui lex nec resistit nec assistit, con-
 firmatur iuramento. fol. 88. col. 4. in princi. 9.

Constitutio cap. quanuis pactum, est seruanda
 in foro seculari. fol. 128. col. 2. num. 9.

D

Decreti irritantis clausulã in fauorem ali-
 cuius apposta, an possit renũciare?
 fol. 78. col. 2. num. 6.
 Deuotare quid significet. fol. 53. col. 3.
 Difficultas excusat à periurio. fol. 100. col. 4.
 Difficultas an excuset à mora in obligationibus
 ad factum, speciẽ, & genus. fo. 101. col. 3. nu. 4.
 Dispensatio non habet locum in iuramentis as-
 sertorijs, sed in promissorijs aliquando. fo. 19.
 col. 4. nu. 3. fol. 20. col. 1. nu. 4.
 Dispensatio in iuramento quomodo possit con-
 cedi? fol. 21. col. 2. nu. 5.
 Dolus re ipsa contingens ob grauisimam læsio-
 nem, an operetur rescissionem contractus iu-
 rati? fol. 124. col. 2. num. 3.
 Donatio iurata, an reuocetur natiuitate filiorũ
 ex. l. si vnquam? fol. 29. col. 2. num. 3.

E

Effectus iuramenti, remissiũ. fo. 15. col. 3.
 Emphyteuta qui iurauit in contractu em-
 phyteuteos, an priuari possit emphyteu-
 ti, si ante biennium solutionem omiserit. fol.
 30. colum. 1. num. 5.
 Episcopi quomodo iurare debeant? fol. 9. col. 2.
 numero. 3.
 Exigens ab alio iuramentum quando peccet. fol.
 42. col. 1. num. 2.

F

Falsi testis ratio & criminis grauitas. fo. 49.
 colum. 3. nu. 5.
 Fauor publicus & priuatus quomodo in le-
 gibus consideretur? fol. 69. col. 1. nu. 6.
 Fidei interpositio, an sit iuramentum? fol. 15. co-
 lum. 4. num. 12.
 Fides quot modis dicatur? fol. 16. col. 1.
 Fideiussor an ratione iuramenti, amittat benefi-
 cium excussionis? fol. 29. col. 3. nu. 4.
 Fideiussor dotis restituendã iuramento confir-
 matur. fol. 81. col. 2. num. 9.
 Fideiussor, an iuramento possit obligari in plus
 q̃ principalis est obligatus? fol. 105. col. 2. nu. 3.
 Filia dotata renũcians hæreditati paternã cum
 iuramento, poterit petere relictam portionẽ
 testamento. fol. 110. col. 4. num. 8.
 Filia minor iuramento confirmat renuntiatio-
 nem hæreditatis paternã. fol. 113. col. 1. nu. 3.
 Filia paciscens cum patre iuramento præstito,
 an possit allegare ignorantiam legis pactum
 reprobantis? fol. 113. col. 4. nu. 4.
 Filia etiam in patria potestate constituta potest
 cum patre iuramento præstito pacisci, circa
 ipsius patris hæreditatem. fol. 114. col. 1. nu. 5.

Filia

INDEX.

- Filia renūciās hereditati paternæ nō prohibet petere bona p̄ris ut fr̄is hæres. fo. 119. col. 3. n. 2.
 Filia renūciāns paternæ hereditati non excluditur à bonis feudilibus. fol. 122. col. 3. num. 6. vide verb. Renūciatio, & verb. Pactum.
 Filius famil. qui iuramento præstito, mutuū contraxit an possit vti exceptione Senatuse. Ma ced. fol. 85. col. 1. num. 4.
 Filius paciscens cum patre eo modo, quo in cap. quauis. traditur, iuramento pactionem cōfirmat. fol. m. col. 4. num. 1.
 Filius qui accipit à patre legitimam eo tempore integram, an possit post mortem patris petere supplementum. fol. 112. co. 1. numero. 2.
 Fœmina an possit fideiubere iuramento præstito, non obstante Se. Velleian. fol. 86. col. 2. num. 5. & de eius renūciatione.

G

- G**Lo. in cap. licet. de iureiur. libr. 6. fol. 73. col. 3. nu. & per totum.
 Glo. in cap. vlt. de procurato. lib. 6. ibid.

H

- H**idalgus q̄ vocatur, an possit renūciare beneficio nē in carcerē pro debito mitatur fo. 61. col. 4. num. 5.
 Homagium quomodo fieri consuevit apud Hispanos, renūsiuē. fol. 8. col. 1.

I

- I**mpubes proximus tū pubertati an iuramento cōfirmet renūciationem paternæ hereditatis, fol. 113. col. 1. num. 3.
 Instātia an pereat triennio elapso, nō obstante pactione partium iurata. fol. 67. col. 4. num. 4.
 Iudicium prius iuramēti comes, & de eo multa. fol. 43. col. 2. num. 4.
 Iuramentum quid sit, fol. 1. col. 1. num. 1.
 Iuramentum & sacramentū an sint synonyma. fol. 1. col. 4. num. 2.
 Iuramentum assertorium & promissoriū an differant specie? fo. 2. 4. num. 3.
 Iuramentū an p̄cise exigat verba. fo. 3. co. 1. nu. 4.
 Iuro, verbum an sit in iuramentis semper necessarium. fol. 7. co. 2. num. 7.
 Iuramentorum veria formæ fo. 7. col. 3.
 Iuramentū non exigat tactū rei sacræ. fo. 8. col. 1. num. 1. & quid si lex exigat fol. 9. co. 1.
 Iuramenta veterum, & circa ea superstitiones, fol. 8. col. 3. num. 2.
 Iurare per creaturas an & quomodo liceat. fo. 9. col. 4. num. 5.
 Iurare per mēbra Christi an liceat. fol. 10. col. 4. vers. id verò. & fol. 5. col. 3. & 4.

- Iuramentum per salutem Principis fol. 10. col. 3.
 Iuramentū per creaturas aut alias illicito modo p̄stitū, an sit obseruādū? fo. 11. col. 3. & 4. nu. 4.
 Iurare Ionem lapidem quid fol. 12. col. 1. num. 8.
 Iuramentum à simplici loquela quid differat. fol. 14. col. 3. num. 1.
 Iuramenti effectus remissiue. fol. 15. col. 3.
 Iuramentum an obligationem pariat & actionē fo. 16. col. 3. num. 3.
 Iurata promissio an vim pacti nudi obtineat fo. 17. col. 3.
 Iuramentum potest remitti ab eo cui præstitum sit. fol. 19. col. 2. num. 1.
 Iuramentum nunquam præiudicat iuri superioris. fol. 19. col. 3.
 Iuramentum assertorium non patitur dispensationem, sed promissorium aliquando. fol. 19. col. 4. num. 3.
 Iuramentum aliquando remittitur per consequētias fol. 21. col. 4. vers. decimò.
 Iurata dispositioni vt derogetur, necessaria est mentio iuramenti fo. 22. co. 2. num. 6.
 Iuramenti vinculū an possit remitti per leges vel principes saculares, fo. 22. col. 3. n. 7. & seq.
 Iuramentum assumit naturam propriam actus cui apponitur fol. 28. col. 1. num. 1.
 Iurans aliquid se facturum, an præcise teneatur ad factum? fol. 30. col. 3. num. 6.
 Iurans se soluturum certā quātitatem, an possit obijcere compensationem. fol. 32. colum. 4. numero. 9.
 Iurans se nullum grauatamen illaturum, an possit in iudicio vel extrā conuenire fo. 34. col. 2. numer. 10.
 Iuramentum in iudicio animæ intelligēdū secundum mentem iurantis fo. 35. col. 4. num. 1.
 Iuramentum metu extortum ante absolutionē obligat. fol. 36. col. 4. num. 3.
 Iuramentum est personale ex parte iurantis, non ex parte eius cui iuratur. fol. 37. col. 1. num. 4.
 Iuramentum an possit præstari per nuntiū vel procuratorem? fol. 39. col. 2. num. 8.
 Iuramentum lege Euangelica non est prohibitū fol. 41. col. 2. num. 1.
 Iuramentum exigens ab alio, aliquando peccat fo. 42. col. 1. num. 2.
 Iuramentum aliquando est officium ad religionem pertinens, fol. 42. col. 2. num. 3.
 Iuramenti comites, qui & quot. fo. 43. col. 2. n. 4.
 Iuramentū vrgens in dispendium salutis æternæ, seruandum non est fo. 44. col. 2. num. 6.
 Iuramentum rem illicitam continens quando mortalem, aut venialem culpam inducat. fo. 44. col. 2. vers. secundò.
 Iuramenta temeraria ibidem.

INDEX.

- I**uramentū non mutuandi aut fideiubendi, nō esse obligatoriu. fol. 45. i. num. 7.
- I**uramentum cui deest iustitia comes, an sit per iurium. fol. 46. col. 2. nu. 9.
- I**uramentum de ducenda vxore post votum castitatis præstitū, an sit seruandū? fol. 46. col. 1.
- I**uramentum non confirmat actū in fauorem publicum prohibitum. fol. 66. col. 4. nu. 1.
- I**uramentū confirmat cōtractū publicū principa liter in fauorem priuatum. fol. 68. col. 4. nu. 5.
- I**uramentum adeo confirmat contractum, in fauore priuati prohibitu, vt non tantū ipsum seruandū sit: sed ipse cōtractus. fo. 69. col. 3. n. 7.
- I**uramentum an confirmet contractum à lege ita prohibitum, vt confirmari eum iuramento vetaret. fol. 71. col. 2. num. 8.
- I**uramentum habet vim duplicis & repetiti consensu. fol. 72. col. 3.
- I**uramentū nō confirmat cōtractū ab ea lege prohibitum quæ prohibitionem in personā contrahentis direxerit. fol. 73. col. 2. num. 1.
- I**uramento promittens se nō reuocaturū procuratorē, si reuocauerit, reuocatio tenet: licet per iurus sit. fol. 73. col. 4. num. 3.
- I**uramentum metu vel dolo extortum non confirmat pactum, quo renuntiat paterna hereditas. fol. 123. col. 4. num. 2.
- I**urans contractum venditionis, an possit læsus ultra dimidiam, agere tantum ad pretium. fo. 127. col. 3. num. 8.
- I**ura nobilitatis an renuntiare possint. fol. 61. col. 4. num. 5.
- I**ura sanguinis remitti non possunt. fol. 62. col. 1. verū. iura verò.
- I**uri reuerentiali an possit quis renuntiare? fol. 64. col. 2. num. 8.
- I**ustitia debet esse comes iuramento. fol. 44. col. 2. num. 6.
- I**us iurandum curita dicatur? fol. 2. col. 3. verū. ius iurandum.

L

- L**apidem iurare. fol. 12. col. 1.
- L**egis humana prohibitioni contrarium faciens peccet ne mortaliter aueniali ter? folio. 79. col. 4. num. 7.
- L**ex naturalis potest ex causa prohibere iuramentum. fol. 23. col. 1. verū. primū. & fo. 24. col. 2.
- L**ex humana potest quosdam contractus pro communi vtilitate prohibere, qui non sint iure naturali prohibiti. fol. 91. col. 2. num. 6.
- L**æsiō enormissima an operetur rescissionē contractus iurati. fol. 124. col. 2. num. 3.
- L**æsiō enormissima, an faciat locū. l. 2. C. de rescin. vend. in cōtractu iurato. fo. 125. col. 2. nu. 5.

Linguarium quid fol. 56. col. 4.

Liber apud Iustinianum in. 3. sed neque. Athen. de mandat. princip. fol. 3. col. 4.

M

- M**aleficio alterius an sit vtendum ad bonum opus, aut aliud repellendum maleficiū. fol. 13. col. 2. num. 10.
- M**ater tutrix an possit in carcerem conijci pro debito filij. fol. 63. col. 4. num. 7.
- M**atrimonium non exigit verba necessariò etiā in loquentibus. fol. 3. col. 3.
- M**endacium simplex in re leuissima peccatum est, licet veniale. fol. 9. col. 4.
- M**etus reuerentialis cum graui læsione an operet cōtractus rescissionē. fol. 126. col. 4. nu. 7.
- M**inor iurans contractum, an videatur renuntiare beneficio atatis. & l. 2. C. de rescin. vendit. fol. 125. col. 3. num. 6.
- M**ordaza. fol. 56. col. 4.
- M**utus potest dicere testimonium & iurare aliquando. fol. 3. col. 2. ad fin.
- M**ortuus. fol. 1. col. 4. num. 2.

N

- N**aturalis obligatio dupliciter consideratur, quo ad intellectum iuris humani. fol. 91. col. 1. num. 5.
- N**aturalis obligatio quæ sufficit ad impediendā repetitionē iuris errore soluti? fo. 92. col. 3. n. 8.
- N**aturalia contractus quæ sint. fol. 28. col. 3.
- N**i particula iurando accommodata Græcis. fol. 7. col. 4.
- N**obilis seu Hidalgo an possit renunciare beneficio, nē pro debito capiat. fol. 61. col. 4. nu. 5.

O

- O**bligatus ad factum an ratione iuramenti sit præcisè cogendus facere? fol. 30. col. 3. nu. 6.
- O**bligatus ad factum etiā simpliciter iure Pontificio præcisè cogitur facere. fol. 31. col. 1.
- O**lachias fluminis & Deus. fol. 8. col. 3. num. 2.
- O**perarum promissio quos & quomodo obliget. fol. 18. col. 2.
- O**peræ officiales & fabriles, quæ? fol. 18. col. 4.

P

- P**actio futura successione qua ratione sit cōtra bonos mores. fo. 59. col. 4. num. 2.
- P**actum nudum quod sit. fol. 95. col. 2. nu. 12.
- P**actum nudum iure ciuili nec obligationem parit nec actionem. fol. 95. col. 4. num. 13.
- P**actum nudum iure canonico & obligationem & actionem producit: & quid de pacto nudo à causa. fol. 97. col. 2. num. 14.

Pactum

INDEX!

- Pactum quo filia dote contenta renuntiat paternæ hereditati, quare improbetur, fol. 107. col. 2. num. 1.
- Pactum dotale quo pater pollicetur æquis portionibus filios instituturū, iuramento confirmatur: & de eius renocatione, fol. 108. col. 1. nu. 2. & 8.
- Pactum à filia de renuntianda hereditate patri absentis factum an valeat, fol. 109. col. 1. nu. 4.
- Pactū hoc an possit fieri fratribus, fol. 109. col. 2. num. 5. & 6.
- Pactum hoc an deficiat ex eo quod pater cōsensum p̄stitū renouauerit, fo. 110. col. 1. n. 7. & 8.
- Pactum renuntiationis hereditatis paternæ factum eo tempore quo filia nuptui non tradebatur, an valeat, fol. 114. col. 3. num. 1.
- Pactum hoc iuramento p̄stito à filia factū quæ religionē ingreditur, an valeat, fol. eo. nu. 2.
- Pactum quo hereditas paterna renuntiat, excludit filiam à bonis patris etiam intestati, fo. 122. col. 2. num. 5.
- Parapherna an possint alienari sine iuramento, fol. 72. col. 1. num. 9.
- Pecunia nō numerata exceptio hodie quomodo admittatur, fol. 25. col. 1.
- Periuriū quid proprie, fol. 43. col. 4. & fol. 44. co. 1. & 45. col. 2. num. 9.
- Periurij grauitas, & an sit maius crimen homicidii, fol. 47. col. 2. num. 11.
- Periurium etiam in re leuissima est peccatū semper mortale, fol. 9. col. 3. num. 4.
- Periurium lege Pontificia & seculari puniri potest, fol. 48. col. 2. num. 2.
- Periurij pœna iure Canonico, fol. 48. co. 3. nu. 3.
- Periurus an sit infamis, infamia iuris, fol. 49. co. 1. vers. periurium.
- Periurus ratione iuramenti de calumnia an sit puniendus, fol. 51. col. 4. num. 7.
- Petens mutuum ab eo quē scit non nisi sub vsuris mutuaturum, non peccat, fol. 13. col. 3.
- Pœnalis stipulatio apposita promissioni de nō renouando testamento, vel non contrahēdo matrimonio, est contra bonos mores, fol. 60. col. 1. nu. 3.
- Pœnæ adiectio nulla est, si principalis cōtractus est nullus, fol. 89. col. 4. nu. 4.
- Pollicitatio an iure Canonico pariat obligationē, fol. 98. col. 2. num. 15.
- Pollicitatio iuramento confirmatur vt etiam iure civili actionem pariat, fol. 99. col. 4. nu. 16.
- Pontifex Max. quomodo possit in voto & iuramento dispensare, fol. 20. col. 1. num. 2.
- Prætorij stipulationibus facti alieni, an sit satis diligentiss. curasse quod alter faceret, fol. 103. col. 4. num. 7.
- Presbyteri quomodo iuramentum præstare debeant, fol. 9. col. 3.
- Prohibitus exigere, an videatur prohibitus accipere ab sponte dante, fol. 87. col. 2. num. 7.
- Promissio alteri per alterum facta valida est iure Canonico fol. 89. col. 2. num. 2. & 4. & 9.
- Promissio facti alieni iure canonico reducitur ad illam, se facturum & curaturum, fo. 100. co. 2. num. 1.
- Idem est & si promissor iurauerit, fol. eo d. col. 2. num. 12.
- Promittens se facturum & curaturum liberatur possibilem diligentiam exhibendo, fol. eo d. col. 3. num. 3. & 4.
- Promissor facti alieni directè concepta promissione & pœna apposita, an liberetur si fecerit diligentissimè & curauerit, fol. 103. col. 1. nu. 5.
- Quid in eo qui promittit se facturum & curaturum cum effectu? fol. eo d. & num. 6.
- Promissio de renuntianda paterna hereditate cum iuramento, quid operetur, fol. 108. col. 4. num. 3.
- Propositum ingrediendi religionem, non est votum, fol. 27. col. 3.
- Prorogatio cōpromissi iurati aut obligationis an videatur facta cum ea qualitate, fol. 4. col. 2. num. 6.
- Prorogatio cōpromissi aut obligationis die, an videatur pœna repetita vel remissa, folio. 5. col. 1.
- Prorogatio diei non liberat fideiussores, fol. 5. col. 2. vers. quarto.

R

- R**Ei dotalis alienatio prohibita, impedit naturalē obligationem oriri, & tamen iuramento confirmatur, fol. 92. col. 2. num. 7.
- Relatio ad iuramentum iam præstitum, quid efficiat, fol. 4. col. 1. & 2.
- Renuntiatio hereditatis maternæ iuramento facta à filio fam. an præiudicet patri, fo. 115. col. 1. num. 3. & 4.
- Renūtiatio hereditatis paternæ iurata, à matre recepta dote facta, an noceat eius filijs petentibus hereditatem aui, qui post filiam mortem obierit, fo. 116. col. 4. num. 4.
- Renuntiatio facta cum iuramento à filia ingrediente religionem, an rescindi possit à monasterio lationis grauisimæ causa, fol. 117. col. 3. num. 5.
- Renuntiatio facta à filia cum iuramento nulla recepta dote, an valeat, fol. 118. col. 2. num. 6.
- Renuntiatio hereditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter secundas nuptias pater tenetur seruare filijs prioris matrimonij

INDEX.

nij. fol. 119. col. 2. num. 1.
 Renuntiatio hæreditatis paternæ, excludit filiū
 etiam à legitima. fol. 119. col. 4. num. 5.
 Renuntiatio hæc an extinguatur mortuis fratri
 bus, viuo patre. fol. 120. col. 2. num. 4.
 Renuntiatio hæc renuntianti & eius hæredibus
 nocet. fol. 122. col. 3. num. 7.
 Renuntiatio hæc iurata non reuocatur natiuita
 te filiorum. fol. 123. col. 2. num. 8.
 Renuntiatio hæc confirmatur iuramento præsti
 to ab infideli per falsos Deos. fo. 123. co. 3. nu. 1
 Rex an possit alienare res ad Regiam dignitatē
 pertinentes. fol. 74. col. 1. num. 4.

S

Sacramentum quid significet. fol. 1. col. 4.
 nu. 2. & fol. 2.
 Sacramento contendere. ibidem.
 Sacerdotes quomodo iuramentum præstare de
 beant. fol. 9. col. 2. num. 3.
 Sponsione contendere. fol. 2. col. 3.
 Stipulationi quæ per alterum fit an resistat ius
 ciuile, & an ex ea nascatur naturalis obligatio
 fol. 89. col. 3. nu. 3. & 4.
 Stipulatio hæc variè concipi potest. fol. 93. co. 3.
 num. 9.
 Stipulatio hæc iuramento confirmatur. fol. 95.
 col. 1. num. 11.
 Superioris auctoritatem esse exceptā in omniū
 iuramento. fol. 19. col. 2. num. 2. & seq.

T

Temeraria iuramenta quæ dicantur. fol. 44.
 col. 3. & 4.
 Testis Atticus. fol. 50. col. 1.
 Testis falsus in iudicio quomodo sit puniendus
 fol. 50. col. 4. num. 6.
 Transactio de futuris alimentis, præstito iuramē
 to fit valida. fol. 106. col. 1. num. 4.

V

Venditor an liberetur ab euictione, si em
 ptor prætium soluerit intra diem iura
 mento præstito constitutum, sed post
 fol. 30. col. 2. ad finem.
 Verba an sint præcisè ad iuramentum necessa
 ria. fol. 3. col. 1. num. 4.
 Verba varia ad blasphemiam pertinentia decla
 rantur. fol. 52. col. 3. num. 9.
 Verba hæc, sub poena præstiti, quid afferant. fo
 57. col. 4. vers. postremo.
 Veritas iuramenti comes, & quæ ad eam perti
 nent. fol. 44. col. 1. num. 5.
 Votum per dispensationem tolli & remitti pos
 se remissiuè. fol. 19. col. 2. fol. 20. col. 1.
 Voti commutatio quomodo fiat. fol. 20. col. 2.
 vers. sextò. Et quid à dispensatione differat
 fol. 2. col. 1. vers. illud verò.
 Votum exigit explicitam vel implicitam pro
 missionem. fol. 27. col. 3.

FINIS INDICIS.

IN CONSTITV- TIONIS SECVNDÆ EX

Rubrica de Pactis, lib. 6. cuiusq; ini-

tium, Quauis pactum, in scribitur,
non inutilem interpre-
tationem.

BIBRO
DEL DR.
J. MARCO

Ad Lectorem Præfatio.

Rincipes omnes, ac Legum latores, can-
dide Lector, & hi præsertim, qui reli-
gionis Christianæ documentis repu-
blicâ optimis legibus instituere conati
sunt, in rebus agendis & frequentissi-
mo hominum commercio, dum huma-
nâ simplicemque conuentionem iustis
ex causis inualidam, ac infirmam esse
censuerunt, aut sanè non itâ vtilem, vt ipsa publica fides in hi-
sce negotijs exigebat: eâ tamen iurisiurâdi religiõe stabilitam,
absque vlla exceptione ob iuramenti vim apud forësia tribuna-
lia ita admittendâ esse statuerunt, vt plerunque ab ipso sacra-
mento virtutem potissimâ, plerûque effectus quosdam, eosq;
ex iure Põtificio, & Cæsareo singulares accipiat. Cõtingit fre-
quenter ob tot calûnias, quas mortaliû malicia excogitauit, &
propter cautelas, quibus fœdi fragi homines vtuntur ad effu-
giendas proprio liberoque consensu pactas conuentiones, con-
uictum humanum rei publicæ omninò necessariû vel deficere
vel funditùs periclitari. Etenim tot legibus in qualibet cõmuni-
tate statutis, tot aduersus pacta, & contractus solent obijci defe-
ctus, vt planè nullus ferè conuentione priuata vt cunque dili-
gentissimè cõscripta se tutû fore existimet, nisi vndique futuris
hominum dolis, quibus à pactis discedere tentant, antidotis qui-
busdam occurrere festinet. Cæterûm præter alia, quæ solent ad
conuentionum tutelam opponi, illud præcipuè multi facien-
dum est, quod à religione iuramenti vires sacrosanctas adsu-
mit.

mit. Sic namque conventiones, quæ cū minoribus ætate fiunt, multum roboris acquirunt ex iureiurando à minore præstito. Sic multi contractus, qui alioqui vel nulli existimantur, vel pluribus possunt refelli obiectionibus, ab omnibus his omninò cēsentur immunes propter iuramenti vim, & eius religionem: quandoque contractus validi quidem, ampliorem ex eadem ratione effectum habent, quàm si simplici consensu forent stabiliti: sicuti constat in cap. cū cōtingat. de iureiuran. cap. debitor. eo. titul. Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendi. & maximè in hoc cap. quanuis pactum, quem locum ipsi delegimus, vt quæ priuatim hac de re Salmanticæ elaborauimus, paulò diligentius postmodum examinata, publico omnium Iuris peritorum iudicio committeremus. Igitur huius Constitutionis breues Commentarios in tres distinximus partes: quarū Prima de iuramenti cognitione generalia quædā examinabit. Secunda Bartol. resolutionem de viribus iuramenti in. l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. ad vnguem discutiet. Tertia specialiter de iurisiurādiviribus, quas hæc constitutio renunciationi paternæ hæreditatis tribuit, ad amulsim tractabit: varios intellectus huius Capitis, eiq; admodum necessarios continens. Multa tamē omitemus, quæ de viribus, & effectibus iuramenti passim à Doctoribus traduntur: contenti siquidem ea tantum explicare, quæ hoc tractatu præcipua censeantur.

CONSTITUTIONIS SECVN-
dæ ex Rubrica de pactis: lib. 6. cuius
initium, Quamuis pactum. inscribitur,
non inutilis interpretatio.

A V T O R E D I D A C O C O V A R R V
uias à Leyua, Episcopo Segouienfi Illustrissimo, & sa-
cri Regijq; senatus Præsides supremo.

Prima huius relectionis pars, ex
cuius initio hæc colliguntur.

- 1 *Iuramenti definitio explicatur.*
- 2 *Iuramentum, & sacramentum, an sint syno-
nyma? & quid hæc dictio sacramentum si-
gnificet?*
- 3 *Iuramentum assertorium, & promissorium,
an distinguantur specie?*
- 4 *An verba sint præcise necessaria ad iuramen-
tum.*
- 5 *Examinatur latè intellectus ad tex. in cap. pe-
nult. de iureiur.*
- 6 *An prorogatio compromissi iurati, censetur
facta cum iuramenti qualitate?*
- 7 *An verbum, iuro, sit necessarium ad veram
religionem iuramenti?*

Prima horum Commenta-
riorum Pars.

Iuramentum, vt eius
definitionem statim
explicemus, inuoca-
tio est diuini numi-
nis in testimonium.

Nam qui aliquid se facturum cum
iuramento promittit, Deum ipsum
1 in testem illius promissionis, ac velu-
ti sponsorem appellat. Rursus qui ali-
quid affirmat, aut negat verum esse, iu-

ramento præstito, Deum ipsum citat
in illius veritatis testimonium: quasi
Deus testis sit illius affirmationis, aut
negationis. Hoc eleganter probat Phi-
lo de specialib⁹ decalogi legibus lib.
1. Itè Diuus Augustinus in sermone
28. de verbis Apostoli Iacobi: dum in-
quit: Quid est per Deum, nisi testis est
Deus? Idem apparet ex pluribus iuris
vtriusq; locis, quibus manifestissimè
traditur Sacramenti, & iurisiurandi re-
ligionem in ipsum Deum dirigi, po-
tius quàm in priuatum hominem,
cui præstat. cap. debitores. cap. si ve-
rò. & cap. verum de iureiur. quamob-
rem Cæsarea constitutione decretum
est, iurisiurandi contemptam religio-
nem, satis Deum vltorem habere. Sic
Cicero li. 3. de officijs scribit: Est enim
iurisiurandū affirmatio religiosa. Quod
autem affirmatè quasi Deo teste pro-
miseris, id tenendum est. Iam enim non
ad iram Deorū, quæ nulla est, sed ad
iustitiam, & ad fidem pertinet. Hæc
Cicero: qui iuramenti definitionem
sua comprobauit authoritare: atq; ita
ferè omnes iuris diuini, & humani in-
terpretes, etiam si varias tradiderint iu-
risiurandi definitiones, in hanc tamè

B vnani-

Primæ partis Initium.

vnanimi consensu conuenerunt, vt iuramentum sit adsumptio nominis diuini ad confirmandam iurantis fidem. quæ item probatur in cap. quantumlibet. 47. distin. ex Augustino in Epistola. 137. ad Hipponenses: Simpliciter, inquit, fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui est testis mihi super animam meâ. optimus test. ad idem in capit. & si Christus. de iureiur. colum. 3. vers. alioquin l. 1. titul. 1. partit. 3. Idem probatur auctoritate gloss. in summa. 22. quæst. 1. Diui Thomæ. 2. 2. quæst. 89. artic. 1. Hostiensi in summa. Panormita. Alciat. Feli. & aliorum in rubri. de iureiur. Bald. in l. 2. ff. eodem titul. in 1. quæst. & in cap. 1. §. item sacramenta. 2. colū. de pace iurament. firmand. tametsi Ioan. de Selua in tracta. de iureiur. q. 1. & Antoni. Corsetus in rubri. eiusdem tituli. admodum anxij conentur alias iuramenti definitiones tradere: cum tamen hæc sit congrua, facilis, atq; omnino iusta definitio, quæ admodum ex multis, quæ ab ea per me deducuntur, apparebit. Etenim ad hanc definitionem omnia penè tendunt, quæ de iuramenti ratione potissimè à plerisq; traduntur: siquidè diuini numinis testimonium eâ vim habet, vt multa quidem hoc in tractatu ex eo maximam auctoritatem habeant, quòd ad maiorem iuramenti, & diuini testimonij fidè conduce-re videantur. Idcirco ab ipsius definitionis verbis præsertim ea deducam, quæ in hac prima huius relectionis parte dicenda sunt.

Primum ex supra scripta iuramenti definitione inferitur, iuramentum, & sacramentum synonyma esse: saltem dictionem hanc, sacramentum, idem quod iuramentum significare, secundum Panormit. in rubric. de iureiur. text. in capit. qui sacramento 22. quæst. 4. in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. capitu. 1. §. item sacramenta. de pace iurament. firmand. nam præter multa alia sacramentum appellatur iuramentum, seu obligatio, diuini numinis testimonio & interuentu cõfirmata; auctore Festo. Is enim inquit, sacramentū dici quod iurisiurandi sacratione interposita geritur. Hinc militiæ sacramenta: siquidè vt Vegetius libro primo. de re milit. scribit, milites iurare solēt & ideo militiæ sacramenta dicuntur l. milites agrum. §. ignominiosa. ff. de re milit. Quintilianus libr. 12. capit. 2. Sed hæc inter ipsos, qui velut sacramento rogati, vel etiam superstitione constricti, nefas esse ducūt à suscepta semel persuasione discedere. Cornelius Tacitus libr. 1. addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomē Tiberij. Vnde Suetonius in Cæsare, capit. 42. iureiurando adstrictam, teneri sacramento dixit. tametsi & alia multa sacramentū significet. Etenim in genere, dictio ista idem insinuat quod Græcè *μυστήριον*: nempe sacrum secretum, aut religiosum arcanum: plerumque equidem omnem rem sacram absconditam, etiam si alterius rei signum non sit: vt dicimus sacramentum diuinitatis.

tatis. Qua de re est tex. elegans in cap. multi. 1. quæstio. 1. quo in sensu Paulus ad Ephesios. 1. scribit, Deum nobis sacramentum voluntatis suæ notum fecisse secundum beneplacitum suum, quod alijs generatibus non est agnitum, sed absconditum à seculis: nempe gentes esse concorporales, & cõparticipes promissionis eius in Christo Iesu, in quo omnes habemus fiduciam, accessum in confidentia per fidem ad ipsum. Idem. 1. ad Timoth. 3. inquit, & manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne. Verùm apud Christianæ religionis cultores, & Catholica ecclesiæ doctores, frequētissimè sacramentum dicitur sacræ rei signum, quod eius similitudinem gerit, cuius signum est: quemadmodum signa, & figuræ veteris Testamenti sacramenta appellantur. Augustinus etenim contra Faustum Manichæum lib. 96. capit. 3. asseuerat sacramenta, quæ obseruabantur ex lege, prænuntiatiua tantum fuisse Christi venturi. Idem Augustinus, episto. 23. ad Bonifacium episcopum, tradit, oportere res, quibus sacramenta constant, imaginem & similitudinem gerere earum rerum, quarum signa, & sacramenta esse dicuntur. Sic quia Baptismus lauat, completur in aqua. Eucharistia reficit, panis & vini speciem accipiens. Vnctio fouet: ideoq; in oleo ministratur. Pœnitentia sub manifesta forma iudicij absoluit. Tandem spe

ciali quodam iure iuxta legem Evangelicam sacramentum significat signum visibile inuisibilis gratiæ Dei, quam Deus efficaciter, & certò in ipsis operatur, modò ritè, nec indigne tractentur. Quæ ratione Diuus Augustinus lib. 10. de Ciuita. Dei, cap. 5. & capitu. sacrificium de consecratio. distin. 2. sacramentum definit esse sacrum signum visibilis formæ, & inuisibilis gratiæ. Notat Magister Sententiarum libro. 4. & est ferè communis omnium Theologorum sententia. Deniq; sacramenta dicuntur, quia sub tegumèto corporalium rerum diuina virtus secretius operatur salutem: sicuti Gregorius author est in dict. cap. multi.

Apud veteres Ethnicos, quem admodum Varro testis est lib. 2. de lingua Latina, sacramentum dicebatur pecunia, quæ in æde sacra à litigantibus deponeretur. Nam qui petebat, & qui inficiabatur de alijs rebus, vtrique quingentos æris ad Pontificem deponerent: de alijs item rebus certum numerum assium. Qui iudicio autem vicerat, suum sacramentum à sacro auferrebat: victi ad ærarium redibat, id est victus ea pecunia, quam deposuerat, mulctabatur in pœnam iniustæ litigationis: quæ ærario cedebat. Sacramentum verò hæc pecunia dicebatur à loco sacro, vbi ea deponeretur. Quidam autem re ipsa non deponerent: sed simpliciter spondebant. Ex quibus

Primæ partis Initium.

dictum est, sacramento, vel spon-
sione contendere. Item sacramen-
to, vel sponsione vincere, apud Ci-
ceronem, præsertim in oratione pro
Milone, & in oratione pro domo
sua ad Pontifices: Valerium Maxi-
mum libro.7. capitu.7.&8. Explica-
runt eleganter Budæus in. l.2. ff. de
origine iuris. §. & cum placuisset.
atque Andreas alciatus in. l. pecuniæ
verbum. ff. de verborum significa-
tione. Est & hac de re pulcher locus
apud eundem Ciceronem libro pri-
mo de Oratore: ubi iusto sacramen-
to contendere oratoricum Pytha-
goræis non licere dixit Scæuola.
Idem adnotauit Alciat. in rubric. de
iureiurando. numero sexto. Nec ta-
men in hoc tractatu de iuramento,
sacramentum ita strictè accipiendū
est, vt significet illud tantum iura-
mētum quod supra sacrum fiat, pu-
ta altare, reliquias, vel libros Euan-
geliorum. Nam etiam si iuramen-
tum verbo tantum factum fuerit, ni-
hilominus sacramentum dicetur:
sicuti post Panormita. cæteri in di-
cta Rubrica de iureiurand. respon-
derunt.

Iusiurandum autem à iure dici-
tur, & ex eo à iure deriuatur, quòd
id quod iuratur pro lege haben-
dum sit, & veluti ius fit sanctè
seruandum. l. 5. §. dato. ff. de iu-
reiurando. vel quia diuinum nu-
men pro iure veritatis constituitur:
quasi non aliud sit Deum iurare,
quàm Deum pro iure veritatis con-
stituire, aut ius veritatis reddere

Deo. Cui, velut ipsissimæ veritati,
propriè competit dictorum omniū
& commentorum veritatem suo
testimonio stabilire. Vnde iurare
est promittere adhibito testimonio
diuino, nos ita seruaturus, ac si
iusset: vel id quod affirmamus,
ius veritatis habere. Dictionem
autem istam, iusiurandum, cum
vniçea sit ex compositione, di-
uisit more Poetico Iuuenalis Saty-
ra. 13. Quòd dubitaret Depositum
retinere, & fraudem iure tueri iu-
rando. Et Ouidius in Epistola Cy-
dippes ad Acontium: Quid tibi
nunc prodest iurandi formula iu-
ris?

Secundò principaliter ex eadem
definitione inferitur, iuramentum
assertionis de re præsentis, aut præ-
terita: & iuramentum promissio-
nis rei futuræ, non differre speciè
quidem ad constituendam distin-
ctam peccati speciè in eius trans-
gressione. Nam cū in vtroq; Deus
testis aduocetur eadem erit ratio:
nempe diuini testimonij, cuius non
distinguitur speciès ex eo, quòd su-
per futuro, aut præsentis, vel præ-
terito Deus ipse testificetur: sicuti
probat Caieta. 2. 2. quæst. 89. articulo
primo. eiusq; cōclusio proderit quo
ad iudicium animæ interius, in
quo iuxta communem regulam
peccata distinguenda nominatim
sunt per eorum proprias speciès:
vtriusq; verò iuramenti, assertoris,
& promissoris grauitatem, & gra-
dus distinxit eleganter, summaq;
cum

cum eruditione Dominicus à Soto in Institutione de cauendo Iuramentorum abusu, parte. i. capit. 7. & sequentibus: per hoc tamen nõ dif-
fiteor quandoque in exteriori iudicio quo ad punitionem discrimen constitui posse inter iuramentum assertoriũ, & promissorium: quod inferius opportuniori loco tractabitur. Quin & Chrysippus apud Ioan. Stobæũ, Sermone. 26. scribit, aliud esse verum iurare, & aliud, fideliter iurare: item peierare, & falsum iurare. Nam verum iurare & falsum iurare: ad iuramentum assertorium pertinent: at fideliter iurare & peierare, ad promissorium iuramentum, quemadmodum ipse Chrysippus longius explicat.

Tertiõ deducitur ex his an ad iuramentum sint necessaria verba: quidam etenim existimarunt, iuramentum fieri non posse sine verbis. hoc primum authoritate text. in capit. & si Christus. de iureiurand. inquit, iuramentum esse sermonem. Deinde adducitur text. in Nouella Iustiniani de mādatis principum. §. sed neque. dum prohibet p̄sidiis, nè verbum, id est, iusiurandum temerè cuiquam indulgeant. eadem opinio maximam vim capit ex capitu. penulti. de iureiurando. vbi ex solo cõsensu iuramentum iam semel p̄stitum minimè extenditur: igitur verba ad iurandum necessaria sunt. Idem deducitur ex sententia Cais Iuriconsulti, qui libro. 2. Institutionum

scribit, oriri ex iureiurando, quod libertus patrono p̄stat obligationem, quæ verbis contrahitur: tamen si ea non tam verborum solennitate, quàm religione confirmetur. Quamobrem verba fore necessaria ad iurandum, expressim asserunt Barto. in. l. & per iusiurandum. ff. de acceptilat. idem in. l. qui iurasse. ff. de iureiurand. Alberic. Fulgosi. & Roma. in. l. i. in principio. ff. de verborum obligatio. Hanc autem opinionem quidam veram esse censent in his: qui loqui possunt: at in his, qui loqui non possunt, tenent verba non esse necessaria ad iuramenti vinculum: sed sufficere signa. Sic etenim visum est Paulo Aretino, & Alexand. in dicta. l. i. quorum opinio magis communis est, saltem apud iuris Cæsarei interpretes, vt testantur Ioan. Crotus ibi colū. 4. & Aleiat. libro. Paregon, capit. 2. quam & idem Aleiat. probare videtur in rubri. de iureiuran. num. 21. asseuerans, eam in praxi receptam esse: eandem sententiam sequitur Ioan. de Selua in tract. de iuramento. i. parte. q. 2. & Andre. Tiraquel. de legib. connub. glo. 5. num. 18. qui bus ad stipulatur glos. in cap. testes. 3. q. 9. quæ asserit, mutum posse dicere testimonium, modo sciat scribere. Quod communi omnium iudicio receptum est, secundum P̄posit. in cap. cum apud. de sponsalibus. & tamen ad testificandũ iuramentũ necessariũ est. Sic & ad contractum matrimonij verba esse necessaria

Primæ partis Initium.

cessaria in his, qui loqui possunt, visum est quibusdam, quorum sententiam gloss. & Henric. referunt in capit. tuæ. de sponsalib. Hæc tamen ratio ex eo deficit, quod verior sit opinio, in matrimonij contractu verba necessaria non esse etiam in his, qui loqui possunt: sicuti in dic. capit. tuæ. doctores responderunt. Et nos probauimus in Epitome de sponsalib. 2. parte. capit. 4. numero. 1. quamobrem in hac de iuramento controuersia fortassis magis probabitur etiam in his, qui loqui possunt, verba minimè fore necessaria: quoniam iuramentum Deo præstat, qui solus mentis inspector est: capit. si quid inuenisti. 14. q. 5. & capit. erubescant. 32. dist. atq; ita opinionem istam tenuerunt gloss. in summa. 22. q. 3. panormit. in rubr. de iureiurand. Jacob. Petrus & Cynus in Authen. Sacramenta. puberum. C. si aduers. vendit. eademque sequuntur dicentes communem esse Lancelot. Galiaula in dict. l. 1. colū. vltim. principij. ff. de verbo. obligationib. & Antoni. Corset. in rubr. de iureiuran. q. 6. huc pertinet quod ex Alexide tradit Ioan. Stabæus, Sermone. 25. firmum inquit, est iuramentum, si solum annuero. Quod si alicubi probatur, ad iuramentum verba fore necessaria: id intelligendum est ad certiores probationem iuramenti, vel ad manifestam mentis significationem: non quod ad substantiam iuramenti verba omninò, & præcisè requiran-

tur: Nam nullo pacto iure defendi poterit, nec admittendum est. Non oberit text. in dict. §. sed neque siquidem communis illius constitutionis interpretatio perabsurda est: cum ibi de iuramento non tractetur: sed de fide publica, aut priuilegio, ac diplomate securitatis: quod vulgus appellat saluum conductum. Inquit enim Iustinianus: sed neq; cuiquam concedant *τῶν καλῶν μένεις λόγους* ad est, fidem publicam: quam dicit vulgò appellari verba. Ideirco ea cōstitutio non potest commodè huic quæstioni, quam de iuramento disputamus, aptari.

Cæterum vrget admodum prioris sententia text. in dict. cap. penulti. quo apparet, non satis esse ad iuramenti religionem, & vinculum ipsum interiore consensum iurandi, nec ipsam mentem iurantis, nisi verbis iuramentum ipsum explicetur. Id sanè deducitur, si consideremus illius capituli decisionem, in hæc verba: Clericus, qui iurauit se statuta in ecclesia sua edita seruaturum: promittens per idem iuramentum, statutum quod postmodum subsequutum est fideliter obseruare: licet transgredi non debuerat quod promisit, non tenetur ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti. His equidem verbis Romanus Pontifex insinuat, iuramentum semel super re quadam præstitum non posse simpliciter cōsensu iurantis ad alium casum extendi

di quo ad vim iuramenti: nisi expressim iterum fiat. Vnde colligitur non sufficere iurandi mentem, nisi & verba iuramentum significantia fuerint expressa. Sed huic inductioni respondetur, in eo capite de iuramenti extensione, nō de iuramento mente tantum & animo cōcepto tractari. Nam quod iuramentum absq; verbis animi tantum deliberatione fieri possit: inibi non negatur: licet decisum fuerit, absq; nouo iurandi animo iuramentū semel iam præstitum minimè extendi quo ad eius vim, etiam ex consensu & voluntate iurantis. In quo tex. ille in dict. cap. penul. celebris est: Hanc etenim ex eo conclusionem mirè commendantes adnotarūt Abb. & doct. ibi Anto. de Butrio in cap. ab excomunicato. nu. 23. de rescrip. Soci. cōs. 99. lib. 3. col. 2. Jason in l. Gallus. §. idem credendū. col. 3. ff. de libe. & posth. & in l. 1. §. & post operis. ff. de noui oper. nūciat. co. 2. Gatellia. Cotta in Memorialibus, dictione, iuramentū & Andr. Tiraquel. in lib. de legib: connubialibus, gloss. 4. num. 120. Vnde illud etiā colligitur, quod ad effectum verum iuramenti, item & ad periurium nō sufficiat ratio ad aliud iuramentum: tametsi ea fiat per ipsum met iuratem. Ex quibus multa inferre possem: sed quedam potissimum explicabo ad vberiore huius adnotationis cognitionem. Primum equidem, si semel iuramentum præstiterim de soluendis centum aureis Titio: ac demū dixerim

postea, me promittere equum dare Sempronio sub eodem iuramento iam præstito: tenebor omninō ex vi promissionis equū dare Sempronio, nō tamē ex vi iuramēti, nec ero per iurus si non dederō: quod in specie Anton. de Butrio respōdit in dict. cap. ab excomunicato. nume. 23. de quo tamē statim latius tractabitur.

Secundō cōstat ex his intellectus ad l. diem proferre. ad l. si cū dies. in princip. ff. de arbitris. Etenim si compromissum factum fuerit in iudicem aliquē, vt is intra certum diē causam definiat, præstitumq; fuerit iuramentū parendi, & standi sentētiæ per eum intra diem late: ac demū prorogetur cōpromissi dies, nō censetur iuramentum prorogātū, nisi expressim iterū iuretur: quod deducitur à decisione Ioan. Andre. in Speculi additionibus. tit. de iure iur. ad finem. Etiam si prorogatio fuerit facta cum eisdem clausulis, & vinculis primi cōpromissi: atq; idē erit si prorogatio facta fuerit intra terminū, & diem primi cōpromissitā quidem, vt censetur vnū & idē cōpromissum, secundū Soci. in dicto consil. 99. col. 2. vbi ad hoc expressim adducit tex. in dict. cap. penul. & Anto. de But. sententiā in dicto cap. ab excomunicato. quibꝰ accedit quod eleganter scripsit Card. in Cle. 1. §. nos itaq; §. q. de iure iur. existimans, quod qui iuramento præstito promisit soluere alteri centum aureos intra decem dies, qui per creditorem in aliam diem fue-

Primæ partis Initium.

rint prorogati: nō erit periurus, quā
uis eam pecuniam non soluerit in-
tra diem ab ipso creditore proroga-
tum. Idem voluit Bal. consilio. 436.
libr. 1. Cattellia. Cotta in Memoriali-
dictione, iuramentum. Iason licet
dubius in. l. lecta. 5. notab. ff. si cer-
tum petatur. eandem opinionem
Cardin. dicit esse veriore. Deti. in
cap. de causis. de offi. delegat. nume-
ro. 7. vbi ex ea tenet idem, quod pau-
lō ante de compromissi proroga-
tione dicebamus. Contrarium sanè
aduersus Cardin. tenuerunt Feli. in
cap. 1. de iurciuran. columna. 1. & 2.
idem Feli. in capit. 2. de sponsal. nu-
34. Ia. in. l. 1. §. & post operis. ff. de no-
ui oper. nunciat. num. 8. Deti. in ca-
p. præterea; de appella. col. 2. quo in lo-
co idem tenet post Innocē. & alios
ibi, quo ad sententiam excommu-
nicationis latam in Titium, nisi is
intra decem dies satisfecerit: nam
si illi decem dies in alios decem pro-
ferantur, his transeursis locus erit
excommunicationis censurę. Idem
probat Rebuffus in concordatis.
rubr. de prorogatione. Sic & Bald.
in cap. venerabilem. columna. 3. de
electio. idem quo ad periurium af-
seuerat. Quia prorogatio facta vide-
tur cum omnibus qualitatibus, &
clausulis illius rei, quæ prorogatur:
l. lecta. ff. si cert. petat. l. legem. C. lo-
cati. glos. in capit. hi qui autoritate
de præb. in. 6. glos. in. l. sed si manen-
te. ff. de precario. l. 2. §. si iudex. ff. de
iudic. hoc ipsum verum esse cen-
sent Bart. Imol. & Doctores, in di-

cto. §. & post operis. nume. 6. idem
Bart. in. l. cum stipulatus sim mihi
à Proculo. ff. de verborū obliga. pe-
nult. colu. ex quibus satis dubia red-
ditur. Card. & aliorum opinio, nō
tantum quo ad iuramentum com-
promissi, sed & quo ad iuramentū
præstitum à debitore circa æris alic-
ni solutionem. Nam & Deti. in di-
cto cap. de causis. testatur opinionē
Cardin. Communiter reprobari. Ta-
met si pro Cardinal. admodum vr-
geat tex. in. l. Labeo. in. 2. §. vlti. ff. de
arbitr. l. item queritur. §. qui imple-
to. ff. locat. vbi probatur, fideiussor-
es primū datos ad alicuius obliga-
tionis tutelam, non extendi, nec cē-
seri datos ad illius prorogationem:
atque inde sequitur, quod proroga-
tio facta per creditorem debitori li-
berat fideiussorem, qui obligatus
erat, ac tenebatur simul cum debi-
tore intra certum diem soluere.
idem notant Bald. per illum text.
in. l. si cum Hermes. C. de locato:
Paulus Castrensis per text. ibi, in. l. 4.
in principio. ff. de damno infect.
Abb. in cap. constitutus. de fideiuss.
colū. vlti. quos Deti. sequitur in di-
cto capi. præterea; columna. 2. qui-
bus tamen responderetur, suprascri-
ptam iuris cōsultorum sententiam
eò veram esse, quod prorogatio fiat
in præiudicium tantum eorum, qui
eidem consensere, non autem in da-
mnum absentium, & sic fideiussor-
um, qui nullum dedere cōsensum
prorogationi. idem notant Aufre.
in capella Tolosana. 181. Barb. confi.

si. colum. vlt. lib. i. Rebuffus in concordatis. tit. de prorogatione. in gl. Franciscus, qua ratione cum fideiussor minimè consentiat prorogationi, quæ quodam modo videtur nouum contractum induxisse: minimè dicendum est, cum quantum ad prorogationem obligari. Præter eà quo ad cõpromissi dubitatione, illud plurimum obstat: quòd si fiat prorogatio cõpromissi, non censetur pœna repetita. l. seruis ea. ff. de seruis expor. Bal. in. l. pen. §. vxor. ff. solu. matr. Bald. idem in. l. si à te. C. de pact. inter empt. & vendit. Hippoly. in singul. 300. & tamè huic obiectioni respondetur, non esse idem de pœna, quod de iuramento: si qui dem pœna odiosa est, non ita iuramentum: quòd tãtum adiscitur ad maiorem promissionis vim. Pœnã verò ceteri adhuc repetitam in prorogatione, quidem opinantur per text. in. l. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verbo. obligat. vbi ex iurisconsulto Bar. & alij adnotarunt, pœnam non censi à creditore debitori remissam per hoc, quòd creditor diem solutionis debitori prorogauerit: imò iuxta cõmunem omnium opinionè si debitor intra diè prorogatum non soluerit, ad pœnã tenebit. Sed hac in cõtrouersia ipse distinguendã esse opinor prorogationis formam. Quandoq; enim ex prorogatione ad tẽpus ipsum additum producitur cõuentio, aut obligatio prior, quæ alioqui elapso die primitus constituto extingueretur:

vt in compromisso: & tunc quidè pœna non censetur repetita regulariter: nisi expressè, vel tacitè possit colligi, in eius repetitionem contra hentes consensisse. Sic etenim procedit decisio Bal. in. d. §. vxor, quandoq; autem prorogatio nullam inducit obligationem ad tẽpus, vel diè prorogatũ: sed extendit ipsum diè, qui præfinitus fuerat debitori ad solutione eius, quod solueret, aut prestare purè tenebatur: quo casu cum elapso eo die obligatio extincta non sit, sed maneat: prorogatio nõ mutat obligationis qualitatem nec eius conditione: idcirco adhuc manet ad pœnã intera obligatio.

Tertio inde subinfertur, debitorè alicuius quantitatis, quam soluere intra diè sub pœna promiserit, ad huc ad pœnã obligari, si creditor diè protulerit, nec debitor intra eũ diè satisfecerit, quod constat ex dicta. l. cum stipulatus sim mihi à Proculo & his, quæ inibi Doctor. adnotarunt.

Quarto apparet, fideiussorem eius, qui verè debitor est, ac debitam quantitatẽ intra diem certum soluere promiserit, minimè ab obligatione fideiussoria eximi, licet creditor diè solutionis debitori prorogauerit.

Nã quod paulò ante adnotauimus ex. l. Labeo. §. vlti. ff. de arbitris. locũ obtinet vbi dies appositus tendit ad obligationis extinctionem: non autem vbi dies ille obligationem non extinguit, sed solutioni dictus est, sit q; eius prorogatio miserationis cau

R.

Primæ partis Initium.

sa: sicut in hac specie explicarunt Hostien. Anch. Imol. & Abb. in dict. c. constitutus. Bart. in l. Lucius. §. Paulus. ff. de administrat. tutor. Alexan. l. aso. nu. 9. Deci. & Curti. Junior nu. 11. in l. lecta. ff. si cert. petatur Hippo. in rubr. ff. de fideiussori. q. 6. quorum opinio communis est secundum Iason. & Deci. in dict. l. lecta. optimustex. in l. vlt. C. de vsur. rei iudi. ad finem quibus accedit satis congrua ratio, qua certissimi iuris est, debitorem promittentem creditori debitam quantitatem soluere intra diem certum, duo quidem promississe: nempe certum creditori soluturum, & eidem solutioni satisfacturum intra decem dies: unde licet decem dies fuerint elapsi, aut prorogati, nihilominus manet obligatio ad solutionem. l. Celsus. ff. de arbit. ca. cum dilecti. de dolo & contuma.

Quintò, ut difficultatem istam amplius perstringamus, colligitur decisionem Cardi. falsam esse. Imò si debitor cum iuramento promiserit, certum intra mensem creditori soluere: etià si ea dies fuerit per creditorem prorogata, nihilominus debitor manet obligatus ad solutionem cum iuramento: & idè periturus erit, si intra diem prorogatum creditori non satisfecerit: sicuti aduersus Cardi. Bal. Feli. Iason. Deci. & alij paulò antè citati existimarunt: & deinde Deci. ac Fran. Curtius in dict. l. lect. nu. 11. Bar. Imo. & alij in d. §. & post operis. Marcus Antoni. Blancus de compromissis. q. 7. nu. 58.

Sexto, si rectè, ac diligenter supra scriptam resolutionem obseruauerimus, manifestum erit in quaestione de compromisso, cuius modò mentionem fecimus, prorogationem compromissi factam iam extincto priori compromisso, eiusque die transcurra, minimè censerì factam cum repetitione iuramenti prestiti in primi compromissi obseruationem, si hæc prorogatio simpliciter fiat. Nam in hac specie non est vera prioris compromissi prorogatio, sed nouum compromissum, secundum gloss. & communem in l. sed si manente. ff. de precario. Bart. & Alexan. per tex. ibi in l. dies. ff. de damno infect. notatur in cap. hi qui auctoritate. de prebendis. in. 6.

Septimò hinc deducitur quid dicendum sit, ubi prorogatio diei fit intra tempus ipsum ab initio appositum compromisso: an & iuramentum cessatur repetitum quo ad diem prorogatum: & sanè si ab initio compromissum cum iuramento ita constitutum sit, ut ipsi arbitri, vel compromittentes diem possint prorogare: tunc prorogatio intra diem facta easdem qualitates habet, etiam quo ad iuramentum, quia ab initio iuramentum cum sensum habet, ut iurans sub religione sacramenti promittat stare sententiæ arbitratorum, quam ipsi dixerint intra diem ab initio definitum, vel postmodum prorogatum: nec in hac specie de iuramenti extensione tractatur: què admodum explicat Deci. in d. l. lecta. idè in dic.

in dict. capit. de causis. de offic. de-
leg. num. 7. & Marcus Anto. Blan-
cus in dic. tract. de cōpromissis. q. 7.
nu. 38. post. Bald. in dict. consil. 436.
lib. 1. qui eleganter loquitur.

Octavo, si prorogatio dici, & cō-
promissi fiat intra diem ipsum, sim-
pliciter tamen nulla data prorogan-
di potestate ab initio, sed ex consen-
su compromittentium: quidam cē-
sent non videri repetitū iuramentū
ipsum, quod ita vilius est Socino in
dic. consil. 99. col. 2. lib. 3. Bald. in dict.
consil. 439. lib. 1. Detio in dict. l. lecta.
num. 14. & in dic. ca. de causis. nu. 7.
Marco Antonio in dict. q. 7. num. 38.
quibus ad stipulatur tex. insignis in
dict. cap. penul. de iure iurā. quo pro-
batur, ad iuramenti religionē, & ut
quis ex iuramento teneatur, nō esse
satis quōd fiat promissio per relatio-
nem ad iuramentū iam præstitum:
sed est necessaria specialis iurādi for-
ma: vel verbis, vel mente concepta.
vnde non sufficiet voluntas exten-
dendi iuramentum iam præstitum
ad aliā causam. Huic tamen ratio-
ni conantur quidam respondere, il-
lum tex. intelligentes eo casu, quo iu-
rumentum primum non fuerit præ-
stitum super ea re, de qua postmo-
dum in extensione, aut relatione agi-
tur. Primum si quidem iuramentū
in illius capituli casu fuit præstitū su-
per statutis iā eo tēpore editis: rela-
tio autem postmodum sequuta ad
id iuramentum, agit de statutis edi-
tis post primum iuramentum, & sic
de re distincta ab ea, quæ in primo

iuramento tractatur: At ubi iura-
mentum & eius extensio super ea-
dem re contingunt: dubio procul
ad religionem iuramēti satis erit suf-
ficiens relatio ad primum iuramen-
tum facta, cuius resolutionis addu-
cunt auctorem Barto. in l. vlt. C. de
vend. reb. ciu. cuius tamen sensus ve-
rè non ita accipiendus, sed in hunc
modū, ut promissio sub virtute iu-
ramenti iā præstiti, sufficiens sit ad
perjurij reatum quoties iuramentū
primo præstitum cōprehendebat
id, de quo nunc agitur: ita quidem
de interpretatione potius, quàm de
extensione iuramenti tractatur: atq;
ideo Barto. sententia non omnino
excludit decisionem tex. in dic. cap.
penul. quo ad probationem præmis-
sæ illationis. Cuius contrariū expres-
sim deducitur ex Bar. Imo. & Iaso-
ne in dic. §. & post operis. quorum
quidem, & aliorum, qui eandem
sententiam sequuti fuerunt, mens
in id tendit ut prorogatio compro-
missi iurati, eandem iuramenti reli-
gionem, & eius vim repetat quan-
tum ad diem prorogatum, idē sen-
sere ferè omnes, quibus opinio Car-
din. in dic. §. nos itaq. displicuit. sed
adhuc mihi verior videtur Socini, &
aliorum responsio.

Nono ex prænotatis apparet, idem
dicendum fore eo in casu, quo dies
compromissi prorogatur, ea expres-
sa conditione, ut omnes prioris diei
clausule, & iuramentum repetita
esse intelligantur: aut si compromit-
tentes in prorogatione promiserint
sub iu

Primæ partis Initium.

sub iuramento prius præstito stare sententiæ arbitrorū. Etenim non sufficit hæc relatio iuramenti ad vim ipsius periurij, nec ad alios eius effectus, nisi iuramentū in specie, ac formaliter præstitum fuerit: quod probatur in dic. ca. penul. Nam quoties dies compromissi prorogatur, licet quodāmodo possit censerī idem cōpromissum. l. non ex oibus. §. vlti. l. nō distinguemus. §. dies. & l. seq. ff. de recc. arbitr. nota. in. l. Sed & si manente. ff. de precar. hoc verū est quo ad eius substantiā: nō tñ quo ad ea, quæ requiritur specialē formā: si quidē negari nō potest, quo ad tēpus aditum, nouū videri cōpromissum, secundū Bald. in. l. si cum dies. ff. de arbi. Nec oberit huic illationi quod cōpromittentes in prorogatione dixerint, se promittere per idem iuramentū iam ab initio præstitum stare sententiæ arbitrorū late intra diē prorogatum: quia nihilominus nō censetur iuramentū in specie, prout oportet, repetitū: quod satis cōstat in dict. c. penult. vbi his fermē verbis est facta relatio ad primum iuramentum: tametsi Cald. ibi voluerit in hoc casu iuramenti præstationem solenniter factā fuisse: quasi iuratū sit per creaturam, & rem sacram eo ipso, quod per iuramentum iam præstitum iterū aliquid promissum fuerit. hoc etenim admittendum non est, nec Romanus Pontifex in dic. c. penul. admittere voluit, sentiēs hæc relationem minimē sufficere ad iuramenti formam.

Decimò illud est in hac controversia ex prædictis obseruandū, censerī quidem iuramentum præstitū quoad oēs iuramenti effectus per extēsiōnem, aut relationem ad iuramentum primò præstitum, quoties ex aliquo verbis, aut cōiecturis possit deprehēdi mens, & intentio iurandi. Nam cū verba precisē necessaria non sint ad iuramenti vim & effectū satis erit mentē præsumi vel ex cōiecturis, vel verbis quibusdam expressis cōstare: quemadmodū Pan. post alios considerat in dict. cap. penult. nu. 4. Quo fit, vt si quis iuramento iam præstito ad aliam rem vtatur promittens & iurans eam agere per primum iuramentum, tunc sanē nō iudicetur iuramenti extēsiō: sed potius eius solennis forma, quasi iurauerit is expressim per numen illud, aut ré sacrā per quā prius iurauerat. Fortassis quibusdam disputatiōnem istam diligentius perstringentibus placebit, quo ad octauā & nonam illationē rem esse aliter iudicandā: atq; ob id existimabūt hi, prorogationē cōpromissi etiā simpliciter factam, aut saltem cum relatione ad iuramentum primò præstitū, iuramēta cēseri quo ad omnes iuramenti effectus. quod probare conabuntur autoritate eorū, quos octaua illatione retulimus: & quia censetur vnū & idem cōpromissum: atq; iuramentū non tantū in casu vero, sed in ficto sit intelligendū: sicuti paulo post tractabitur in hac prima huius Relectionis parte. Nec tunc oberit text

rit tex. in dic. ca. penult. qui tantum agit de extensione iuramenti ad aliam rem distinctam, quæ sub primo iuramento minimè cõprehendebatur. Etenim primum iuramentum in specie illius Decretalis nõ cõtinebat, id in quo postmodum promissio fit cum relatione ad primum iuramentum. at secus erit vbi primum iuramentum, & promissio postmodum facta idem continet quo ad effectum: nam etiam si primum iuramentum ad tempus certum restrictum fuerit, ideoq; eius vis peritura sit eo tempore finito: tamen quia eiusdem temporis extensio fit per legitimam cõventionem cum prioris iuramenti relatione, & extensione, eaq; prorogatio circa eandem rem contingat, æquifimi iuris est, vt eo casu prioris iuramenti vis obtineat etiã quo ad diem prorogatum: cum semper de re tractetur, quæ sub prioris iuramenti religione fuerat comprehensa. quod si exactè perpendatur, Bar. significauit in dict. l. vlt. C. de vend. reb. ciuit. sic denique sententia Antonij in dict. c. ab excõmunicato. de rescript. cuius mentionem fecimus in prima huius questionis illatione, optimè deducitur ex tex. in dict. c. penult. de iureiurando. vnde apparet, tertiam, & principalem illationem, qua probauimus non esse ad iurandum verba necessaria, verissimam esse, iureque optimo defendi, etiam in his, qui loqui possunt.

Quartò tam ex definitione iuramenti, quam ex his, quæ proximè

diximus inferitur, falsam esse Card. sententiam: is inquã in cap. præterea in. 1. de sponsa. scribit, nusquam dici quemquã periurum, nec quo ad per iuris reatum censeri iuramentum præstitum, nisi fidem is interposuerit expressè per verbum iuro. Hanc opinionem refert, & sequitur alter Card. Alexan. in dict. cap. præterea. quæ tamè falsa est manifestè, pluribus quidem rationibus: sed potissimùm, quia ad iuramenti vim & religionem satis est, quòd Deus in testimoniũ aduocetur, sicuti in definitione constat: Deus verò in testè aduocari potest absque specifica mentione huius verbi iuro: ideoq; error Card. patet, & cõuincitur palàm. Deinde hac de re sunt tex. in ca. & si Christus de iure iur. c. & iurabunt. 22. q. 1. & in. ca. ego. N. eo titu. quibus probatur, posse iuramenta præstari absque hoc verbo, iuro: quod item adnotarunt Abb. in c. querelã. col. 3. de iureiuran. Ioan. de Selua, in tract. de iureiu. parte. 1. q. penult. Lancelot, Galiaula in. l. 1. in princip. col. vlti. ff. de verb. obli. qui possunt aduersus Card. auctores adduci: nè quis existimet, eius opinionem nondum improbatam à quoquã fuisse. quãuis opus non est hac in re auctore aliquem citare ad conuincendam ita falsam conclusionem. Maximè ex eo quòd nec ipse Card. posset inficiari, multa esse iuramenta, quæ per alia verba aliãq; forma absq; hoc verbo iuro, cõcipiuntur: idq; varijs testimonijs cõstat. Nã & in lege veteri satis celebratur iuramentum illud: viuit

Dominus

Primæ partis Relectionis.

Dominus. viuit Deus. ipse enim Deus iurauit. Num. ca. 21. viuo ego. & Hic remia ca. 4. iurabis, viuit Deus. sic & Paulus ad Romanos scribens sepe iurauit per hæc verba, testor Deum: testis est mihi Deus. ad Rom. cap. 1. Item. 1. ad Corinth. cap. 13. inquit Apostolus, quotidie morior per gloriam nostram. quæ verba iuxta Græca exemplaria manifestissimam iurationem ostendunt: vt animaduertit Romanus Pontifex in dict. c. & si Christus. Augustinus in. c. non est. 22. q. 1. ex eodẽ August. libr. 1. de sermone Domini in monte, idẽ explicat ipse hanc ambiguitatẽ ex Græco dissoluens, sermone. 30. de verbis Apostoli, est autem apud Græcos præpositio quædam, quæ adiuncta accusatiuo iuramentum inducit. sic enim Græci per Iouem iurant *ἢ τὸν Δία* id est per Iouem vñ cū Apostolus scripsit ad Corin. καὶ ἡμεῶν ἀποθήσκω, ἢ τῷ ἡμετέρῳ καὶ χριστῷ. i. quotidie morior per gloriam nostram. iurauit equidem per gloriam, quã habebat in Christo Iesu Domino nostro: quibus tandem satis apparet, non esse necessariũ hoc verbum, iuro, ad iuramenti religionẽ & effectum, imò apud Cardi. in his cõmentarijs, qui vulgò nunc typis excusi circumferuntur, ipse non potui prædictam decisionem depræhendere.

Ex. § sequenti.

- 1 An ad iuramenti veram religionẽ sit necessarium quòd fiat tactis rebus sacris.

- 2 Traduntur aliqua de veterũ religione circa iuramentum.
3 Qualiter Episcopi, & sacerdotes iuramentũ præstare debeant.
4 Periurium etiam in re leuissima contingens mortale crimen est.
5 Per creaturas quandoq; iurare licet.
6 An liceat iurare per membra Christi.
7 Iuramentũ præstitũ per falsos deos, an habeat rationẽ veri iuramenti: & in sine huius. §.
8 Interpretatio text. in ca. Ecce dico. 22. q. 1. & inibi quid sit lapidem iurare.
9 Expenditur tex. in cap. mouet te. 22. q. 1.
10 An liceat alterius vti maleficio ad bonũ opus vel ad aliud maleficio dissoluendum.

§. Primus.

QVintò principaliter, si definitio ad amulsi perpedatur, ex ea probabitur, ad iuramenti religionẽ non esse necessarium, quòd fiat tactis Evangelijs nec alijs diuinis scripturis, nec super aliqua re sacra. Etenim si id tantum exigitur, quod Deus in testimoniũ vocetur: colligitur aperte, satis esse, vt verum sit iuramentũ, aliquid promitti, aut affirmari adducendo Deum in testẽ. idem apparet in. c. & si Christus de iureiuran. vbi per hæc simplicia verba, testis est mihi Deus, iuramentũ inducitur. ad idẽ conducit text. in cap. si aliqua. 22. q. 1. quo in loco ex autoritate Chrysostomi tradit Gratian. ita esse iuramentum, si per Deũ iuretur, ac si per sacra dei Evangelia iuratũ fuerit. huc pertinet tex. i. c. rursus. qui clerici vel vouet. quo cõstat, votũ simplex nõ distingui à solẽni quo ad deũ, & quo ad verã

ad veram voti obligationem: sic igitur nec iuramentum præstitum tactis sacrosanctis Euangelis à simplici iuramento distinguitur quo ad veram iuramenti religionem. vnde regulariter non est necessarium, quòd iuramentum fiat super re sacra, nec tactis sacris scripturis: què admodum còmuni Docto. sententia probatur in Rub. de iureiu. Vbi Aleiatus nu. 29. scribit hanc opinionem communem esse, eam sequutus. quandoq; tamen satius est, iuramentum fieri tactis rebus sacris: quandoq; necessarium. Satius equidem ad terrorem hominum, qui temere iuramenta violare non erubescunt. nã etiam si idem periurium còtrahatur ab eo, qui simpliciter iuravit, & ab eo, qui tactis sacrosanctis Euangelis, aut alijs rebus sacris iuramentum præstitit: maior tamen pœna plerumque à legibus in posteriori casu, quàm in priori statuitur: ac grauius quidem est peccatũ: ac deniq; maior peierandi religio ob maiorem iuratum timorem. Scribit etenim Augustinus in Epistola. 154. ad Publicolam: quanto enim id per quod iuratur magis sanctũ est, tanto magis est pœnale per iurium. ca. mouet te. 22. q. 1. Nam & Diuus Thomas docet. 22. q. 98. art. 3. ad. 2. grauius esse peccatum quoad periuriũ, si quis solenniter iuret per Euangelium quam si per Deum còmuni sermone: tũ propter scandalũ, tum propter maiorem deliberationem. Qualiter autẽ homagium fieri consueuerit apud Hispanos tradit. l. 4. tit. 26. Par. 4. & l. 25. tit. 16. Part. 3. de

quo etiam scribit Caro. Mo. in conf. Pari. §. 2. gloss. 3. col. 3. Et Speculator, titu. de Feudis. §. 2. nu. 12. Homagium autem Græcam dictionem esse, non temere asseuerari potest. Nam sicut Panagium Græca dicitio significat iuramentum illud, quod regi post electionem eius, aut sanè alijs, omnes sibi subditi præstant: quasi *παρ' ἀγίου* id est comune iusiuradũ aut omnium iuramentum, auctore Paulo AEmilio de rebus Francorum lib. 6. & lib. 7. in eius initio. Sic Homagium. Et Græcè *ὁμολογίον* dici potest iuramentũ commune, quod simul præstat, ab *ὁμοῦ* quod est simul, aut *ὁμοῦ ἀγίου* commune sacrum. Apud veteres etiã in his iuramentis præstandis, & si falsam religionem colerent, quedam peculiaris religio obseruabatur ad timorem diuini numinis, quod maxime timebant, atq; reuerebatur, nè periuria cõmitterent. Nam. C. Plinius naturalis historiae libro. 3. ca. 2. Amnis, inquit, Olachias in Bithynia Briazum adluit: hoc est & templo, & Deo nomen, cuius gurgite periuri notantur pati velut flammã vrentem. Philostratus ad hæc in vita Apollonij Tyanæ lib. 1. agens de eo loco, est autem, ait, iuxta Tyanæ aqua, quã aiunt Ioui sacratã, quam indigenæ inextinguibilem vocant. Fons eius frigidus sanè scatet, ebullit non secus atq; igne calefactus lebes: hanc pueris & iurisiurandi fidem seruantibus viris aspectu placidam, gustuq; dulcem peribent: periuris verò, & infidis palã aduersatur: epota nãq; oculos pedesque, ac manus peierantis inuadit

Primæ partis Relectionis.

uadit aqua intercutē, ac tabe totum corpus inquinās, nec illinc discedendi datur facultas, sed eo loco permanentes corā aqua ipsa suā deplorāt in firmitatē, palā q̄ peierauerint profidentes. Macrobius lib. 5. Saturnaliorū cap. 19. Palicorū historiā enarrās ad interpretationē carminis Virgiliani li. 9. Aeneidos, vbi implacabilis ara Palici. scribit, lacus non longē indē sunt, quos incolæ Delos appellāt, fratresque eos Palicorū existimāt, & habēt in cultu maxio, præcipueq̄ circa exigendū iuxta eos iusiurandū, præsens & efficax numē ostēditur. Nā cū furti negati, vel eiuscemodi rei fides quæritur, & iusiurandū à suspecto petitur, vterq̄ ab omni cōtagione mūdi ad crateras accedūt, accepto prius fideiussore à persona, quæ iuratura est de soluēdo eo, quod peteretur, si addixisset euet̄: illic inuocato numine testatū faciebat esse iurato, de quo iurabat, quod si fideliter faceret, discedebat illæsus: si verò subesset iurifurādo mala cōsciēcia, mox in lacu amittebat vitā fallus iurator. Hæc res itā religionē fratrum cōmēdabat, vt crateres qdē implacabilis vocarētur, hætenū Macrobius. Idem ferē tradit ex Aristotele in admirandis naturæ, Leonicus lib. 2. de varia historia. ca. 6. meminit etenim Aristoteles Palicorum fontis, iurifurādi, & tabellarū, quæ in aquā deisciebātur, quæquidē, si non fuisset fallum iuramentū, emergebant: sin minus euanescebāt. Quod & Stephanus in lib. de urbib⁹ tradit. Et paulò aliter Diodorus Sicu-

lus lib. 11. Hinc & Silius Italicus lib. 14. scribit. Et qui præsentī domitāt per iura Palici Peçtora supplicio. Cuius & aliorum ideò libentē mentionem fecimus, quod manifestum sit adhuc apud ethnicos, iuramenti religionē itā obseruatam fuisse, vt grauiora existimarētur ea periuria, quæ cōtingerēt in iuramētis super rebus quibusdam sacris præstitis: ac deinde diuina ultio expectaretur, timereturq̄ ab his qui specialia quædā numina quo ad iuramenti religionē minimè verentur. Scribit & ad hæc Pausanias in Corinthiacis, vbi de Portuno meminit. Est & cella, quod penetrale appellāt: aditus est ad eā subterraneus: ibi vero Portunū latere aiunt: ac si quis vel ciuis, vel hospes eo in loco peierarit, quia periurijs pœnas det, effugerē nulla ratione queat. Idē Pausanias in priore Eliacorum tradit multa de iureiurando, quod olim, authore Homero, fiebat super excētis suis testiculis: & de signo apud Olympiā Iouis Horcij: id est iurifurandi vindicis, cuius facies erat perfidiosus hominibus formidanda. Idē fortasse, quē Romani Diuū Fidiū appellarūt. Erat & apud Siculos iusiurandum, quod magnum appellabant. Nam is, qui fidem præstat, authore Plutarcho in Dionis vita, descendit in templum Thesmophorum, & quibusdā peractis sacrificijs, Deæ purpuram induit: tum ardentē captans faculam iurat.

Hæc sanè ratione ob maiorem quidem iurantium timorem olim permissum fuit, quod iuramenta præstaren

starentur, ac fierent in Ecclesijs super sanctorum reliquijs. l. generaliter. §. vlti. C. de rebus credit. Regia. l. 1. & 19. titu. 11. Parti. 3. quod & Bald. præter alios adnotauit in c. 1. col. 1. de noua forma fidel. & in c. 1. §. ite sacra menta. 2. col. de pace iura. fir. Hodie verò Taurina constitutione. 67. iustifimis profectò de causis statutū est, q̄ iuramenta minimè fiant, nec præstentur super altaribus, aut sanctorū reliquijs, quāuis id à parte petitū fuerit. Est igitur obseruādū regulariter non esse necessariū ad verā iuramēti religionē q̄ id fiat super rebus sacris eis equidem tactis: licet hæc solennitas aliquot in casibus iure necessaria sit, in quibus iuramentū aliter præstitum vim vllam nō habet quantū at tinet ad iuris effectus: quē admodum cōmuni omniū doct. sententia definitum extat in d. Rubr. de iureiu. & probatur in c. hortamur. 3. q. 9. c. testimoniū. 11. q. 1. Cle. 1. §. porrò. de hæret. c. vlt. in princ. de iura. calum. & alijs in locis iuris vtriusq̄, vbi requiritur ad effectus iuramenti, q̄ præstetur tactis reb⁹ sacris. Quòd si lex exprimat, corporaliter iurandū esse, satis erit, scripturam quālibet sacrā tangi: si verò in specie sanxerit, iuramentū præstandum fore super Euangelijs, tūc necessariò fieri debet tactis Euangeliorū libris: gl. in authen. vt iusiurandū, quod præst. colla. 2. ver. quatuor. & in dict. Clemen. 1. §. porrò. quā dixit singu. Abb. in c. vlt. de iura. calū. 2. colū. idem in cap. tuis. col. vlt. de testibus. Dixit magistrum esse Barbat.

in d. c. vlt. col. 4. meliorem iuris lasi in authen. sacramenta puberum. co. 3. C. si aduers. vendi. cōmendat. Abb. in cap. & si Christus. & in Rubri. de iureiuran. Nam cum in iuramēto testis à iure exigatur q̄ fiat tactis Euangelijs, receptū est, non aliter testimonium validum esse, nisi fiat iuramentum tactis Euangelijs, nec sufficit alium sacrum librum tangi iurescripto considerato: consuetudine tamen obtentum est, satis esse, id iuramentum præstari super crucē gl. insignis in dict. authen. vt iusiurandum: cuius meminit Alexan. in l. 3. §. iurari. ff. de iureiurā. notat Abb. in d. cap. tuis. col. vlt. idem in cap. fraternitatis. de testibus. ad fi. & consi. 68. lib. 2. Imò si à tabellione scriptum sit, Sē pronium iuratum dixisse hoc testimonium, præsumendum erit, hunc testem solenniter iuramentum præstitisse, tactis inquā sacrosanctis Euāgelijs, aut cruce, secundum Imol. cōsilio. 56. præsertim quia ita cōsueuere tabelliones scribere: vt post alios explicat Andreas Alcia. in rubr. de iure iuran. in fine: ex eo, quòd per locum à consuetudine generali præsumantur seruata seruanda: vt inquit Bald. in l. vlti. in fine. C. si ex fals. instrum.

Cæterum in casibus iure expressis, quibus iuramentū fieri debet tactis sacrosanctis Euangelijs, etiam Episcopus iurare debet tactis ipsis Euangelijs: cap. testimonium. §. Episcopus. 1. q. 1. tex. in auth. de sanctissimis Episc. §. nulli. vers. indictum. capit. ego. N. de iureiu. cap. quoties.

Primæ partis Relectionis.

1. q. 7. cap. quoties. §. porro. de purgatio. canoni. quibus refragatur tex. in dict. cap. vlt. in princi. de iuram. calū. qui probat, Episcopum iurantē non teneri sacra tangere. idem voluit gl. in. c. vt circa. de elect. in. 6. text. optimus in capit. si quis presbyter. 2. q. 5. quem dixit singul. Abb. in dict. cap. vlti. quo in loco Barb. colū. 4. eiusdē mentionem fecit. Etenim ex eo apparet, presbyterum non teneri cū iuramentum præstat sacra tangere: sed satis esse per suam consecrationem tangendo proprium pectus iurare. idem adnotauit Guido Papæ. q. 615. quamobrē considerandum est, Episcopum, aut presbyterum regulariter in præstandis iuramentis non teneri sacra tangere. Ab hac tamen regula excipiūtur Cause graues: item & omnes illæ, in quibus iure expressum specialiter sit, Episcopum, aut presbyterum debere tactis sacris iuramentum præstare: sicuti docet Panormita. in dict. capit. vltim. de iuram. calum.

4 Sexto, cū ex definitione constet, per iuramentum Deum ipsum adduci in testē, patet manifestē, per iurium saltem iuramenti assertorij semper esse mortale crimen: etiam si in re leuissima contingat. Nam citare Deum in testē falsi, charitati eius contrarium est. Quia atrocissima fit iniuria in eius veritatem, que quidem contumelia non potest absq; peccato mortali contingere, quod nos ex diuo Thoma in. 2. 2. quæst. 98. artici. 3. adnotauimus cap. 1. nume. 2. lib. 1. Va

riar. resolutio. quo in loco de iuramento promissorio in re leui præstito etiam tractauimus. His accedit, quod mendacium simplex vtcunq; in re leuissima contingat, non potest dici citra peccatum saltem veniale: capit. primum. 2. q. 2. mēdacium igitur non simplex, sed cum testimonio diuini numinis contingens, dubio procul absq; mortali culpa dici non poterit. Sic sanē periurium assertorij nulla ex causa defendi potest, quin mortale crimen sit: etiam si fuerit ob cauendum mortem innocentis, ob liberandam à proditione & incendio totam rempublicam, aut sanē ob saluandā proximi animam ab æterna damnatione: cuius rei testis est locupletissimus diuus Augustinus in libro cōtra mēdacium, qui de simplici mendacio expressim loquutus, idem fortiori ratione præmittit in mendacio, nō simplici, sed quod periurium admistū habeat.

Septimò ab eadem definitione deducitur quæstionis illius resolutio, qua controuertitur, an liceat iurare per creaturas. Etenim cū in iuramento de testimonio diuino tractetur, planum quibusdam videtur, nō esse per creaturas iurandum: imò id iuramentum ad speciem idololatriæ pertinere, etiam si iuratio vera sit: quandoquidem per hæc iuramenta constituitur in creaturis iuramenti finis, illisq; reuerentia Deo debita exhibetur. quod probare, quidam conātur autoritate Evangelica Matthæi cap. 5. quo in loco Iesus inquit,

quit, nolite iurare omnino, nec per cœlū, nec per terram, quibus verbis, vt Hieronymus asseuerat, nō prohibuit Christus iuramentū quod per Deū fit, sed quod per creaturas præstat, sic & eundem locum intellexit Innocencius tertius Pontifex maximus in cap. & si Christus. de iureiur. His accedit text. in capitu. si quis per capillum. 22. q. 1. vbi Pius Papa acerrimè increpat, ac reprehendit iurantes per creaturas, eosque puniendos esse graui pœna censet. idē constat in Authenti. vt non luxurient. contra naturam, qua quidem constitutione satis reprobatū extat, quod per membra Christi, aut Virginis beatissimæ, aut per creaturas iuretur. In contrarium adduci solet text. in cap. 42. Genesis: vbi apparet Ioseph iurasse per salutem Pharaonis. Ad idem satis frequenter constat apud Christianæ religionis cultores per Euangelium, & per crucē iurari, & sanè id fieri absque offensa diuini numinis: capit. qui iurat. 22. q. 5. capitu. si aliqua. 22. q. 1. capit. ego. N. de iureiuran. quod & alibi sæpissimè commemoratur. ergo per creaturas iuramenta fieri possunt, nec in de vllum contrahitur peccatum. Hac ratione glos. in dict. capit. & si Christus. ver. creaturam. scribit. iuramenta per creaturas fieri posse in casibus iure expressis: non in alijs. ea tamen resolutio non recte difficultatē istā explicat: siquidē rationem veram omittit, ex qua quandoque licitum esse iudicetur iuramentum per

creaturas. idcirco agendum est de intellectu earum authoritatum, quas modo in huius quæstionis examen adduximus. Primū etenim locus ille Matthæi. capi. 5. non ita indistinctè intelligendus est, vt Innocencius eum intellexit. Nam dupliciter per creaturas iurare cōtingit: vno modo cōstituēdo in illis iuramenti finem, & exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo debetur: & tunc species est idolatriæ, & blasphemix quædam: licet veritas iurationi subsit. Atq; iuxta hunc sensum iuramenta per creaturas fieri non debent: imò illicita sunt: maximaq; ratione improbantur. Altero modo iuratur per creaturas referēdo eas in creatorem, cuius numen, & maiestas in illis existunt: seu qua ex parte à Deo ipso creaturæ sunt conditæ. hoc enim casu licitum est per creaturas iurare eodem modo, quod licitum est per Deum ipsum iuramentum facere. Iuxta hūc sensum accipiendæ sunt authoritates, quibus probatur, licitum esse iurare per creaturas: quemadmodum tradiderunt S. Thomas. 2. 2. q. 89. arti. 6. Panormit. post alios in dict. capit. & si Christus. colum. 4. de iureiur. & Selua in tract. de iureiuran. parte. 1. q. vlti. sic, cū quis iuramentum præstat per Euangelium, iurare intelligitur per Deum, cuius veritas in ipso Euangelio continetur. Item qui iurat per crucem, per ipsum iurat Deum, qui in eo ligno crucis mortem passus est pro redemptione humani generis. Illud autem iuramen-

Primæ partis Relectionis.

tum, quod fit per salutem principis, cuius meminit sacra historia dict. c. 42, Genesis: & l. si duo. §. vltim. ff. de iureiurand. in vim potius execrationis adsumit: quasi creatura adducat ut in ea iudicium diuinum exerceatur, & eius salus Deo obligetur: sicuti cum quis per propriam vitam, per filium suum, aut per aliam creaturam, quam admodum diligit, iurat. Quandoque salus Principis in vim iuramenti intelligitur adducta ad testimonium, ut tandem per Deum iuratum esse intelligitur, cuius in iudicio precipue vera principis salus consistit, & submittitur: aut equidem iuratur per veritatem diuinæ iustitiæ, ad cuius executionem Principes terre constituuntur, ut Thomas in dict. artic. 6. interpretatur posteriorem sensum sequutus execrationis verò sensus aptior est his iuramentis: nisi aliud subiecta materia dictauerit. Nam creaturam iustitiæ Dei in confirmationem veritatis sic obstringimus, & obligamus, ut si aliter res habeat quam affirmamus, Deus in illa creatura viciscatur periurium nostrum.

Non oberit locus ille Matth. capi. 5. quia verba Christi, quæ inibi referuntur, intelligi possunt de iuramento, quod fit per creaturas secundum sensum priorem: nempe exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo soli debetur, & constituendo in eis iuramentivim, & finem. Hoc etenim modo illicitum est per creaturas iurare: quem admodum Hierony. Thomas, & alij interpretantur. Aut planè sensus illo-

rum verborum is est ut Christus nos deterrere voluerit ab omni iurandi forma, siue per Deum, siue per creaturas: siquidem, ut auctor est Augustinus, nè quis arbitraretur, iuramenta quæ fiunt per creaturas, non deberi Deo, admonuit nos Christus veritatis contrariæ, docens hæc esse vera iuramenta & idè ab eis abstinentum fore: ita quidem, ut quibus casibus per Deum iurare non liceat, nec itè liceat iurare per creaturas: Vnde argumentatur Christus Iesus à minori ad maius: prohibens etenim iuramenta per creaturas in Deum relatas, prohibet manifeste iuramenta per ipsum Deum. Nec tamen ex hoc statim sequitur, non esse licitum iurare indistinctè: nam dubitationem istam paulò post dissoluemus.

Id verò, quod adduximus ex capi. si quis per capillum, ita erit intelligendum, ut sciamus blasphemiam esse iurare per pudenda membra Christi aut Virginis Mariæ, hæc namque iuramenta non possunt fieri absque maxima iniuria diuini nominis. Blasphemia si quidem est propriè vituperium, aut cõuitium cum diminutione honoris diuini: ut explicat Hugo de sancto Victore. lib. de Fructu carnis & spiritu. cap. 6. de quo in hac prima huius operis parte aliquid inferius tractabitur. igitur & si Christus re vera habeat illa membra pudenda, ut quilibet alius verus & integer homo: eaque ratione illa nominantes minime mentiantur: tamè dum illa in
Christi

Christi ignominia, & vituperium nominant volentes ex ipso modo pronuntiandi innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile blasphemum veri sunt: & ideo grauissimis poenis puniuntur in dict. ca. si quis per capillum, & praesertim in dict. Authent. vt non luxurient, contra natur. quo poena mortis imponitur. Quam constitutionem ita intellexit Ioan. de Selua in tract. de iurciur. parte. 1. q. vlti. qui eam poenam mortis locum habere censet aduersus eos, qui per membra Christi inhonesta iurauerint: cum ea iuratio manifestam blasphemiam habeat: quod etiam probatur a multis alijs, quorum mentio statim fiet, maxime iurationem istam per membra inhonesta Christi blasphemiam esse deducit ex blasphemiae definitione Alfonso a Castro libr. 1. de iust. haere. pu. c. 12. Non me latet quibusdam visum esse, blasphemiam committi aduersus maiestatem diuinam, si quis per Dei, aut virginis matris membra quaecunque, etiam honesta iurauerit: quod sensit glos. in. c. 2. de maledicis. dum allegat tex. in dict. ca. si quis per capillum. Bart. in dict. Authent. vt non luxuriet. contra natur. Alexan. consil. 233. lib. 6 hanc tamen opinionem ipse tunc solum admitterem, vbi quis esset consuetus his vt iurationibus: nam eo casu propter contemptum satis praesumptum diuinae maiestatis, existimarem eum blasphemum esse, & puniendum fore graui poena, quae in dicta Authent. statuta est, secundum Petrum Cinum, Bald. & Sali

cet. in. l. 2. C. de rebus credit. & iureiuran. Bald. in. l. 2. C. ad. l. Iuli. maiest. Anani. in dict. capitul. 2. de maledic. colum. 8. & Nicol. Boeri. decisione. 301. numer. 11. Imo fortassis nec illius Authenticae constitutionis poena, nec item per leges Regis statuta contra blasphemos in praxi, obtinebit in eos, qui per membra Christi, etiam pudenda iurauerint: tametsi grauissimè sint arbitrio iudicis puniendi.

Nam & Syluester verb. iuramentum. 2. q. vlti. censet non esse veram blasphemiam: sed fictam, & virtualem, si quis per inhonesta membra Christi iurauerit, licet secundum eum mortaliter peccauerit. Iuratio verò per membra honesta Christi, si desit contemptus, & consuetudo iurandi: non est mortale crimen: sed veniale, vt colligitur ex Angelo, verb. iuramentum. 3. §. 12. quod probatur in dictis capit. si quis per capillum. vbi poena imponitur ita iurantibus: ex qua signum maximum est, eam iurationem culpam habere. quamuis Syluest. nullum esse in hoc peccatum existimet, si absint contemptus, & irreuerentia: idem tenet Florent. 2. parte. titul. 10. capitul. 4. in princip. Haec autem de praxi diximus existimantes nihilominus proteruos istos, qui per membra Christi maxime inhonesta iurauerint, seuerissimè puniendos fore, si quidem Carolus Caesar lege lata in Toletano conuentu anno vicesimo quinto sanxerit, poenas statutas aduersus blasphemos per Pragmaticas constitutiones, debere obti

Primæ partis Relectionis.

nere, & infligendas esse contra iuran-
 tes per membra Christi, & Deiparæ
 Virginis. Verum in hac quæstione
 obseruandum est, iuramentum præ-
 stitum per creaturas eo modò, & sen-
 su, quibus à iure reprobatur: nem-
 pe exhibendo ipsis creaturis reueren-
 tiam, nihilominus seruandum fore
 iuramenti ratione: sicuti probat tex.
 in dict. ca. & si Christus. ver. & quã
 uis. vnde ad notarūt Abb. & alij, iu-
 ramentum seruandum esse, in vim
 iuramētī, etiam si fiat eo modò, quo
 iure prohibitum est. idem notat ipse
 Panor. in cap. .2. de arbit. hanc cōclu-
 sionem inducens ad intellectum Au-
 thē. decernimus. C. de arb. quæ licet
 iuramentum fieri prohibeat, non tã-
 men ex hoc tollit iuramētī vim, quã
 id habet ex lege naturali, & diuina,
 quo ad rationem periurij, idē dicen-
 dū erit in eo casu, qui traditur à Tau-
 rina constitutione. 67. cuius paulò an-
 tè mentionem fecimus: text. tamen
 in dict. c. & si Christus. planè procedit
 quantum ad hanc conclusionē,
 si iuramētū fiat per creaturas relatas
 in ipsum creatorē. hoc etenim in sen-
 su verum constituitur iuramentum,
 quod & rationem periurij habet, si
 non fuerit seruatum: quemadmodū
 constat ex his, quæ paulò antè dixi-
 mus, sic & iuramenta præstita per
 Deum ipsum aut per diuorum reli-
 quias ad ipsum Deum relatas, aut
 per sancta Evangelia: etiam si à iure
 prohibeantur quandoq; ob specialem
 rationem, quæ non pertinet ad iusti-
 tiam, nec veritatem, comites scilicet

iuramenti: de quibus alias: nihilomi-
 nus iuramenta cēsentur, vimq; iura-
 menti habent quo ad periurij notā.
 Et enim quamuis prohibitum sit,
 iuramentum fieri super aliqua re sa-
 cra ob aliquam specialem causam,
 quæ legislatorem ad eam prohibitio-
 nem induxerit: tamen si fiat, rationē
 habet periurij, si falsum fuerit, quod
 sub iuramento asseueratur: vel non
 fuerit ipsius promissionis seruata fi-
 des. Hoc enim in dict. ca. & si Chri-
 stus, satis probatur. Imò & si absque
 iudicio iuramentum fiat assertoriū,
 periuriū ex eo cōstabit, si falsitas iura-
 tioni subsit. Quòd si per creaturas iu-
 ratum fuerit exhibēdo eis reueren-
 tiam illam, quæ soli Deo debetur: aut
 in cas dirigendo iuramētī finē: tunc
 aliter erit res definiēda, quando qui-
 dem hoc iuramētum ad idololatriā
 pertineat, sitq; par omnino his iura-
 mentis, quæ per falsos deos præstan-
 tur. cap. si quis. 22. q. 1. idcirco quæri-
 tur, an iuramentum per falsos deos
 factum, sit seruandum, & rationem
 habeat veri iuramenti quo ad periur-
 rium, & alios iuris effectus? & sanè
 quòd Christianus iurans per falsos
 deos, & si grauissimè peccet, tenea-
 tur id iuramentum seruare: notant
 Innocen. Panor. col. vlti. & alij in. d. l.
 ca. & si Christus. Alexan. in. l. 3. §. vlti.
 ff. de iureiuran. Ioan. de Selua in tra-
 cta. de iureiuran. q. 1. ad finem. pro-
 quorum sententia induci solet ex di-
 uo Augustino sermone. 28. de verbis
 Apostoli. tex. in cap. ecce dico. 22. q. 5.
 in hæc verba: Ecce dico claritati ve-
 stræ,

stræ, & qui super lapidem falsum iurat periurus est. vnde hoc dico? quia multi etiam in hoc falluntur, & putant, quia nihil est per quod iurant, non se crimine teneri periurij. Prorsus periurus es: quia per id, quod sanctum non putas, falsum iuras, si tu illud sanctum non putas, sanctum putata, cui iuras: non enim quando iuras, tibi aut lapidi, sed proximo tuo iuras: homini iuras ante lapidem, sed nunquid non ante Deum? non te audit lapis loquentem: sed punit Deus te fallentem. Hactenus Gratianus ex Augustino, ad cuius canonis aut decreti intellectum duo sunt consideranda. Primum quidem, quid Augustinus senserit, dum mentionem fecit iuramenti, quod super lapidem fit: & sanè apud Gentiles omnium iuramentorum sanctissimum erat, Iouem lapidè iurare: inde sumptum vt quidam interpretantur, quòd in prisco feriendi fœderis ritu Pater patrus manu tenens lapidem conceptis verbis iuraret, & tunc suem lapide feriret dicens, si fefellerò, Iouem ceterosq; deos precor sic me feriant vt & ego hodie porcum hunc silice percutiam: aut in populum Romanum ita conceptis verbis: si populus Romanus prior defecerit publico, consilio tu Iupiter illum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam. statimq; Pater patrus porcum saxo silice percutiebat. quemadmodum auctor est. T. Liuius lib. 1. ab vrbe condita Decadis primæ. Idem Liuius lib. 21. agnum in hoc iuramento percuti

refert: ita scribens de Annibale, præmiaq; militibus promittente: eaque vt rata scirent fore, agnum læua manu, dextra silicem retinens, si falleret, Iouem ceterosq; precatus deos ita se mactarent, quèadmodum ipse agnù mactasset: & secundum precationè caput pecudis saxo elisit. Huius iuramenti meminere Aulus Gellius lib. 1. nocti. Atti. ca. 21. Iouem, inquit, lapidem quod sanctissimum iusiurandum est habitum, paratus sum ego iurare, Vergilium hoc nunquam scripsisse. Marcus Tullius lib. Epistola. 7. ad Trebatium. Episto. 12. scribès, quomodò autem tibi placebit, Iouem lapidem iurare: cum scias iratum esse Iouem nemini posse: item Apuleius in Sermone de Deo Socratis: quid igitur inquit: iurabo per Iouem lapidè Romano vetutissimo ritu? Alijs placet huius iuramenti originem deduci ex eo, quod olim apud Romanos iuraturi per Iouem lapidem, tenere silicem solebant: eiusmodi ferè verba pronunciantes: si sciens fallo, qui me despicit, salua vrbe arceq; bonis eiciat vt ego hunc lapidem. statim autem lapidem proieciat. Cuius quidè ritus auctor est Festus Pompeius. cui conuenit mirù in modù Polybius ita scribès. ergo inquit Carthaginenses deos patrios iurati sunt. Deinde Romani per lapidem secundum vetustissimũ ritũ Martis: Quirini que numinibus additis iusiurandum præstiterunt. Ritus vero lapidis fuit huiusmodi: Fœcialis sumpto in manibus lapide postquã de fœdere inter

Primæ partis Relectionis.

Patres conuenerat, hæc verba dixit: si rectè, ac sine dolo malo hoc fœdus atq; hoc iusiurandum facio, dii mihi cuncta præstent fœlicia. Sin aliter aut ago, aut cogito, cæteris omnib⁹ saluis ipse pereã, vti lapis hic de manibus meis decidet. Nec plura locutus manu lapidè excussit. hæc apud Polybium lib. 3. apud quem nõ per lapidem: sed per Iouem lapidem: & iterum. Ritus verò iuramenti per Iouem lapidem: non ritus lapidis: legèdum censeo ex Gellio, Cicerone, & Apuleio interprete Latino fortassis legit apud Græcũ codicem: *Διὸς λίθου* cum legendum sit *Διὰ λίθου*: id est Iouem lapidè. Huc pertinet locus sub obscurus apud Ciceronem lib. 7. epistol. epistol. 1. ad Marium: cuius hæc sunt verba: deliciae verò tuæ noster AEsopus eiusmodi fuit, vt ei desinere per omnes homines liceret: is iurare cum cœpisset, vox eum defecit in illo loco, si sciens fallo. His accedit Plutarchus in Sylla, vbi. I. Cinnæ cõsulis meminit. is, inquit, Capitolium ascendens, lapidemq; manu tenens, iuratus est sibi: deinde præsentem multitudinem imprecatus est, nisi amorè in illum, benevolentiamq; seruasset non secus ex vrbe extrudi, ac lapis è manu & lapidem abiecit in humũ. hæc Plutarchus. igitur ex his apparet quid apud Augustinum sit, per lapidem aut super lapidem iurare.

Alterum, quod ad prædicti capit. intellectum attinet ex eodem Augusti. sermone deducitur, apud quem in his codicibus, qui modò quam

emendatissimi circũferuntur, aliter locus ille legitur, quam apud Gratianum. Et ecce, inquit Augustin. dico charitati vestræ. & qui per lapidem falsum iurat, periurus est vnde hoc dico: quia multi & in hoc falluntur & putant quia nihil est, per quod iurant, non se crimine teneri periurij. profus periurus es: quia per id, quod sanctũ putas: falsum iuras. Sed ego illum sanctum non puto. sanctum puta cui iuras: non enim quando iuras, tibi aut lapidi iuras, sed proximo iuras. Homini iuras ante lapidem: sed nunquid non ante Deum: non te audit lapis loquentè, sed punit te Deus fallentem. hætenus Augusti. qui aduersus iurantem per falsos deos, vt eum periurum esse conuincat, argumentatur à diuisione, aut à sufficièti partium numeratione, duos casus constituens, vnum quidem cum is: qui iurat per lapidè, vel falsos deos, putat sanctum esse id, per quod iurat: alterum vbi iuramentum præstas non putat sanctum esse id, per quod iurat. Et in vtroq; casu censet periurum esse, qui falsum iurauerit: in primo quidem quia falsum iurat, per id, quod sanctum putat: in secundo ex eo quòd falsum iurat per id quod sanctum putat is: cui iurat: vel quia existimare debet illum, cui iurat, sanctum esse quo ad iuramenti & promissionis executionè. Vnde ipse opinor apud Gratianum deprauatam esse Augustini literam: quæ vt eunq; sit: probat periurum esse eum, qui per falsos deos iurauerit: atq; idè in iura-

iuramento promissorio vera erit Doctorum sententia, dum ipsi opinantur: iurantem per falsos deos, teneri ad iuramenti obseruationem.

Eandem opinionem plurimum¹⁰ coadiuuat text in capit. mouet te. 22. quæst. 1. ex eodem Augustino in epistola ad Publicolam, epistola quidē⁹ 154. cuius hæc sunt verba iuxta ipsius Augustini textum: Mouet te certè, utrùm eius fide vtendum sit, qui vteam seruet per dæmonia iurauerit: vbi te volo priùs considerare, utrùm si quispiam per deos falsos iurauerit, se fidem seruaturum & eam non seruauerit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali iuratione promissam custodierit fidem, ideò tantùm peccasse iudicaretur, quia per tales deos iurauerit: illud autem nemo reprehenderet, quia fidem seruauit. Nunc verò quia iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit quod non debuit, bis vtiq; peccauit. Ac per hoc qui vtitur fide illius, quem constat iurasse per deos falsos, & vtitur non ad malam rem sed ad licitam & bonam non peccato eius se sociat, quo per dæmonia iurauit: sed bono pacto eius, qui fidem seruauit. Hæc Augustinus, quem referre libuit, quia apud Gratianum aliquot eius verba fuerunt mutata. Attamen hæc autoritate constat, seruandum fore iuramentum, quod fit per falsos deos. Imò & illud ex eo loco deducitur, non peccare eum, qui ad confirmandam

simplicem conuentionem exigit iuramentum ab eo: qui per falsos deos iuraturus est: nempe ab infideli. Qua ratione motus scribit Angelus in Summa: verbo, superstitio. §. 13. posse quempiam absque peccato vti alterius maleficio ad tollendum malum ab alio vel à se modò ille maleficus paratus sit artem illam exercere: sicuti potest fidelis ab infideli: quem certò scit per falsos deos iuraturum, exigere iurationem ad confirmationem pacti simplicis. Verùm opinionem istam Angeli falsam esse censet Syluest. verbo. Maleficio. quæst. 8. dicens opinionem istam esse valde absurdam & periculosam: nec posse commodè iure defendi. Cùm petitio ista, aut vsus huius operæ sit directè consensus in peccatum: quia per illud maleficio aliter tolli malum non potest, quàm cum peccato mortali: sicut manifestum est. Nam quisquis ab alio petit vt faciat id quod sine peccato facere non potest, peccat: quia sic petens consentit iniquitati alterius inducendum illum ad peccatum. Nec vllam habet excusationem à peccato, petens, vt alter maleficio vtatur, quòd maleficus ille, à quo petit paratus erat ad cuiuscunque petitionem maleficio operari. Etenim & si ille paratus esset, non tamen hoc particulare maleficio fuisset operatus, nisi ille petisset. Vnde euidenter apparet, illius petitionem causam fuisse proximam, quòd maleficus ille illud in specie maleficio commiserit. Si

C 5 quidē

Primæ partis Relectionis.

quidem si petens non fuisset, maleficus non fuisset illud particulare maleficium operatus: & illo petente fecit: ergo ille petens fuit causa, quòd alius maleficium perpetraret. Idcirco illum peccare conuincitur, quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati causam dedit. Sic deniq; Angeli sententia improbat: aduersus quem contrarium tenuere Ioann. Maior. in. 4. sent. dist. 34. q. 2. colum. 8. Caietan. in opusculis. q. de maleficijs. & eruditissimè Alfonso à Castro libr. 1. de iusta. hæreti. punit. capi. 15. quibus parum oberit text. in dict. capit. mouet te. Quia ille qui petit ab infideli quòd simplex pactum iuratione confirmet, nõ equidem petit quod id iuramentum per falsos deos fiat. Sed petit iuramentum, quod ab altero potuisset legitimè per verum Deum præstari: cum res licita petita fuerit. Si autem infidelis per falsos deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille, si vellet, benefacere potuisset. Quod si quis ab infideli petierit, vt is per falsos deos iuramentum præstet, peccaret dubio procul petens id, quod apertè peccatum est. Sic qui petit mutuam pecuniam ab eo, quem scit aliter quàm sub vsuris non mutuaturum, non peccat. Quia rem petit, quæ non solum sine peccato, sed & cum merito fieri potest. Si autem vsurarius non vult dare mutuum sine vsura, cul-

paest ipsius vsurarij: non autem petentis, qui petit ab altero quod ille si vellet sine peccato, & cum merito facere posset. Nam si petisset quis mutuam pecuniam sibi dari sub vsuris, certè peccaret: quæ de re tractauere Caietan. 2. 2. q. 78. artic. 4. post. S. Thomam ibi. Adrianus quodlibet. 3. artic. 2. Syluest. verb. vsura. vltimo, 2. colum. Abb. Anania, & Cardina. in cap. super. eo. de vsuris. Fit igitur ex præmissis satis manifestum, seruandum fore iuramentum, quod fuerit factum per falsos Deos.

Ego sanè quoties iuramentum fit ab infideli, non quidem per falsos deos, sed per Deum creatorem cœli & terræ, quem naturali lumine cognouit, quãuis à lege Euangelica is alienus sit, existimo hanc iurationem verum iuramentum esse, eiusque ratione periurium committi, si vel falsum iuretur, vel quod promissum sit, non fuerit seruatum. Fit etenim hoc iuramentum per verum, non per falsum Deum: atque ideo veram iurandi religionem habet. At si iuramentum fiat per falsos deos, quos veros esse existimat qui iurat: idem erit. Quia & iuramentum istud vim habet, ac rationem periurij propter opinionem illius, qui id iuramentum præstat: quod Diuus Augustinus planè fatetur in dicta Epistola ad Publicolam: & id dicto sermone. 28. capit. ecce dico. 22. q. 5. verum si iuramentum fiat per falsos deos ab eo, qui prorsus censet eos deos falsos esse, tunciu

tunc iuramentum hoc veram rationem iuramenti non habet, nec vere periurium in hac specie constitui potest. Deficit equidem iurandi propria definitio: quandoquidem, nec re, nec opinione diuinum hic aduocetur testimoniū. Nam quod Augustinus censet in dicto capitulo. ecce dico, in secundo distinctionis membro, non pertinet ad verum periuriū, sed potius ad simplicis promissionis, & fidei violationem, quæ peccatum est, & sanè grauissimum: cum proximus iniquissimè decipitur. Quæ ratione communis opinio iuxta distinctionem istam erit intelligenda. Nec Christianus minimè errans intellectu circa diuinum numē Dei maximi humani generis redemptoris, si per Iouem iurauerit, periurus erit, etiam si nec promissionem custodierit, vel falsum tali testimonio dixerit: nec iuramentum istud eas vires habebit, quæ per leges, aut Canones iuramenti tribuuntur. Qualiter verò iurare debeant, aut consueuerint infideles, explicat Regia lex. 19. cum sequentibus titul. 11. part. 3.

His omnibus ad disciendum est, non esse omninò certum quod Diuus Augustinus ad Publicolam in dicta Epistola. 154. scripsit, & à Gratiano relatum est in dicto cap. mouet te. 22. q. 1. dicēs, minus malum esse per Deum falsum iurare veraciter, quàm per Deum verum fallaciter. Hæc etenim sententiæ rectè defendi non potest: cum iuramentum præstitum per

falsos deos ad idololatriam pertineat eaque iuratio crimen idololatriæ sit: quod peccatum aduersus primum præceptum Decalogi committitur: cuius transgressio maiorem culpam habet, quàm secundi præcepti de iuramento violato. Ex eo quidem, quo maior fiat, & atrocior iniuria Deo ab eo, qui illum negat esse verè vnum Deum, quàm ab eo, qui contra eius dignitatem eum in falsum testimonium adducit. Est etenim prius crimen contra ipsius Dei propriam substantiam. Nec cuiquam dubium esse poterit, isthæc iuramenta, quæ per falsos deos sunt ad idololatriæ crimen omninò pertinere: sicuti probatur Hieremiæ capit. 5. apud quem Deus filijs Israel improperat, quòd ab eo veluti Apostatæ defecerint & iurauerint in ijs, qui non erant dii. Idem tradit Chrysostomus in imperfecto, dicens: Idololatriam se facit omnis, qui per aliud à Deo iurat. Ex quibus & alijs: satis eruditè hanc sententiam Augustini sic examinat Dominicus à Soto in tracta. de cauendo iuramentorum abusu. part. 1. cap. 6.

Postremo nec illud est prætermittendū: quòd periurium propriè minimè committatur ab eo qui peruersè per falsos deos iurat. Ex hoc etenim quòd peruersa iuratio sit: non contrahitur periurij crimen, nisi vel falsitas subsit vel fides ipsa violetur: quemadmodum in specie admonet Diuus Thomas. 2. 2. quæstio.

Primæ partis Relectionis.

98.articulo.1. ad secundum. Nam si comites huic iurationi accesserint: nempe veritas, iustitia, & necessitas: etiam si sit iuramentum hoc peruersum, quia per falsos deos præstitum fuerit, non poterit periurij nota proprie is, qui iurauerit, censerit: atq; hæc quidem dicta sint de iuramentis, quæ per creaturas, aut per falsos deos fieri solent.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Iuramentum quo ad eius vim, & iuris effectus, maximè differt à simplici loquela & promissione, quæ iurata non fuerit.*
- 2 *Fidei interpositio, an sit iuramentum.*
- 3 *An ex iuramento promissorio nascatur obligatio, & actio competat iure Pontificio.*
- 4 *Quid de iure Civili?*
- 5 *Intellectus ad. l. Si quis pro eo. ff. de fideiusoribus.*

§. Secundus.

Quod ex eadem iuramenti definitione apparet, quod discrimen sit inter simplicem loquelam & iuramentum. Etenim si consideremus propriam iuramenti naturam, & conditionem, veramq; substantiam, quæ ex diffinitione colligitur, proculdubio manifestum erit, simplicem loquelam à iuramento differre, ex eo præsertim quod in simplici loquela nullum sit diuini numinis testimonium: at in iura-

mento semper assertio, & promissio contingant diuino numine in testè aduocato: atq; ideò iure Pontificio, & Cæsareo multi competunt effectus iuramento, quos nequaquam habet simplex promissio: sicuti constat in auth. sacramenta puerum. C. si aduers. vendit. capit. cū contingat. cap. debitores. de iureiur. & alijs plerisq; in locis. Nam & doctores quidam diligenter conati sunt plures iuramenti effectus vnum in locum congerere, vt manifesta esset tanta vis iuramenti. Quibus omnibus obijcitur text. in cap. iuramenti. 22. q. 5. quem Gratianus ex Chrysostomo transtulit in hæc verba: Iuramenti huiusmodi causa est. Quia omnis qui iurat, ad hoc iurat, vt quod verum est loquatur. Et ideò Dominus inter iuramentum & loquelam nostram, nullam vult esse distantiam: quia sicuti in iuramento nullam conuenit esse perfidiam, ita quoq; in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia vtrumq; & periurium & mendacium diuini iudicij pœna damnatur. Hæc Gratianus ex Diuo Chrysostomo. Vnde colligitur, apud Deum nullam differentiam constitui inter simplicem loquelam & iuramentum. Idem probatur in cap. querelam. nē prælati vices suas. Sed tamen hæc dubitatio poterit aliquot modis satis congruè & verè dissolui.

Primum etenim verum est iuramentum, & simplicem promissionem, atque assertionem paræ vim habere simpliciter quo ad obligationem:

tionem : nam sicut tenetur quis ser-
uare promissum cum iuramento,
itā & absque iuramento factam po-
licitationem custodire debet . Sic
quemadmodum non licet falsum
dicere , nec periurium committere
per iuratum adsertionem : itā nec li-
citur mendacium dicere : utroque
etenim casu peccatum committitur.
quod probatur in dicto capitu-
iuramenti. 22. quæst. 5. Non tamē est
par ratio iuramenti, & simplicis pro-
missionis, aut assercionis quo ad fra-
ctionem, & violationem : si quidem
gravius peccat qui frangit iuramen-
tum, aut non custodit promissionē
iuratum, vel falsum sub iuramento
adserit, quā qui simplicem violat
promissionem, vel mendacium sim-
plex dixerit : atque ideo grauiori pœ-
na prius delictum, quā posterus
punitur : gloss. in capit. penultim. de
iureiurand. Cuius quidem discrimi-
nis manifesta ratio est ob diuinum
testimonium, quod vel contemni-
tur, vel falsæ assercioni adiscitur : sic-
ut Thomas explicat. 22. quæst. 89. ar-
ticul. 8. Qua quidem ex causa cōstat,
periurium semper esse mortale pec-
catum siue in re graui, siue in re leui :
prout superius in hac ipsa Relectio-
ne adnotauimus. §. præcedenti. nu-
4. variisque pœnis puniendū fore in
republica Christiana : de quibus in-
ferius in specie tractabim⁹. At in sim-
plici promissione, vel assercionē nō
iurata, & si peccatum contingat, id
tamen non pertinet præcipue ad ir-
reuerentiam Dei, sed ad iniuriam ho-

minis, qui inde fallitur . Huius rei te-
stis est Sophocles itā de iuramento
scribens apud Ioann. Stobæum, Ser-
mone. 25. Apposito iure iurando, cau-
tior & diligentior animus fit. A duo-
bus enim sibi tum cauet, & nē læ-
dat amicos, & ne peccet in deos. Ele-
gantius discrimen istud inter simpli-
cem promissionem, & iuramentum
constituit apud Ouidium Acontius
ad Cydippen.

*Promisit pater hanc, hæc adiuravit amanti:
Ille homines, hæc est testificata Deam.
Hic metuit mēdax, sed et hæc periura vocari,
Num dubitas hic sit maior, an ille metus?*

Ex quibus constat, & in falsitate
simplicis adsertionis peccatum con-
tingere, vt & contingit in falsitate
iuramenti, seu iurate adseueratio-
nis . Item in fractione simplicis pro-
missionis similiter peccatum com-
mitti, sicut & in violatione iura-
menti : sed tamen in priori casu
peccatum hoc esse mendacium sim-
plex : vel non itā graue crimen :
quia homo fallitur : in posteriori
se periurium atque peccatum gra-
uius quidem : quia Deo fiat irreue-
rentia.

Securū dō aliter poterit discerni au-
thoritas illa quæ à Gratiano addu-
citur in dicto. capit. iuramenti. vt ea
minimè obtineat quoad vinculum
neque enim tantum fit differentia
inter simplicem loquelam & iura-
mentum : quo ad grauitatem crimi-
nis ab eo commissi qui peierat vel fi-
dem frangit : sed etiā quo ad ipsum
obligationis vinculū . Nā obligatio
quæ

Primæ partis Relectionis.

quæ oritur ex conuentione iurata, plures effectus sortitur, & habet, qui simplici conuentioni minimè competunt. Quos deniq; effectus iuris vtriusq; doctores passim tradidere multa conuentionibus iuratis tribuentes, quæ nequaquam sunt promissionibus simplicibus concedenda, quod notatur in ca. constitutus. de rescript. Et præsertim per Antonium Corsettum in rubri. de iureiurando. Marcum Antonium de Baveria in tractat. de viribus, & virtute iuramenti. Et hi effectus his contractibus competunt, qui etiam absque iuramento validi sunt cõfendi, & vim habent efficacem: atque ità hanc interpretationem deduximus ex glos. in dicto. capitul. iuramenti. gloss. & Panormitan. in dict. capit. penultim. de iureiurando. Abb. in proœmio Gregorius. colum. vlti.

Tertiò adhuc maximum discrimen constituitur inter simplicem loquelam, & iuramentum in contractibus, qui alioqui inuvalidi iure censentur, vel possunt aliqua actione rescindi. Hi etenim vel ratione iuramenti validi omninò censentur, nec possunt vlla actione retractari: capit. cum contingat. de iureiuran. capit. quanuis pactum. de cuius interpretatione modò agimus. Et athen. Sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. Quandoq; sane ratione iuramenti contractus adhuc inuvalidus, nec robur adsumens à iuramento, rescindi non potest, nec ad eius rescissionem agendum est, donec

obtenta fuerit absolutio à vinculo iuramenti. quod patet in promissione soluendi vsuras, quæ etiam iuramento præstito adhuc inuvalida est, & iniquè extorta: & tamen promissor tenetur vsuras soluere, vel absolutionem à iuramento præstito petere, & obtinere: capitul. debitorum, capit. 1. de iureiurando. Quorum intellectum latius tradidimus libro 1. Variar. Resolutio. capit. 4. Sic & in iuramento per metum præstito, quanuis id non confirmet contractum, nec sit ex eo tandem commodum acquirendum: nihilominus iurans tenetur id seruare, vel ab eo absolutionem petere, & obtinere. Quia absque salutis æternæ interitu poterit iurans quod promissit cum iuramento seruare: capi. si verò. capi. verum. de iureiurand. cuius quæstionis resolutionem tractauimus in dicto capitul. 4. & in Epitome de sponsalibus. 2. part. cap. 3. §. 5. nu. 2. tandè si in his casibus iuramentum omissum fuisset, dubio procul simplices promissiones parum prodesse, nec vllum haberent effectum: atq; ideo & in hoc maximè differt iurata promissio à simplici: quod notant Abbas & Felin. col. 2. in dict. cap. debitorum.

Nonò ab eadem definitione deducitur quæstionis illius resolutio, qua queritur, an interpositio fidei sit iuramentum? Quidam enim existimarunt, fidei interpositionem iuramentum esse: atque ideo assertionem, & promissionem per fidem promitten

promittentis contingentes, iuratas ex eo censerit, quòd sub fide processerint. Vnde subsequitur violatores fidei periuros esse: quòd adnotarunt gloss. Abb. & Docto. in capit. querelam. per text. ibi, nè prælat. vices suas. idem Abb. & Felin. in capitul. querelam. de iureiurando. Archidiacono. in Summ. 22. quæst. 1. quorum sententia huic innititur rationi: Quòd fides iuxta eius propriam significationem ad rem sacram pertineat. Deinde eadem sententia probari videtur in dict. cap. querelam. nè prælati vices suas. Sic denique in specie, & expressim Archidiacono. in dict. Summa paria facit quòd iuramentum fiat per rem sacram, & per fidem. Verùm idem Archidiacono. in capitul. iuramenti. 22. q. 5. & in cap. 1. de sepult. in. 6. quanuis velit, ac senserit promissionem factam per fidem iuratum esse, tamen non censet esse periuræ pœna ordinaria puniendum fidei violatorem, vt planè puniretur qui iuramentum per rem sacram præstitum violasset. idem sensit gloss. in cap. penult. de iureiurand. Imò eo in loco Bernardus notat, non esse verè iuramentum illud, quòd fit sub fidei commemoratione: sicuti constat ex his, quæ in proxima illatione diximus. hoc ipsum notat Rota antiqua. 138. Et sanè controuersiam istam existimamus distinctione quadam dirimi omnino posse. Siquidem fides iuxta duplicem sensum hac in parte conuentionibus accedere poterit. Aut etenim adsumitur pro fi

de humana, quæ & Gentiles, Turcæ, ac Sarraceni seruare tenentur iure naturali gentium: item pro fide nobilitatis, quæ eam significat fidem, quam nobiles præ cæteris in humanis conuentionibus præstare solent, & debent. Et profectò in his casibus promissio, vel assertio facta sub mentione fidei: per fidem inquam, non inducit iuramentum: nec vim, aut religionem eius habet quo ad periurium, nec quo ad alios iuris effectus. Cuius conclusionis ea est irrefragabilis ratio, quòd iuramenti propria natura verè exigat, id per Deum, vel sacram rem præstari: quemadmodum in definitione dictum est. Id circo quoties fides humana expressim conuentionibus accesserit, nihil ibidem sacrum in testimonium adducitur: eaq; ex causa nullum adest pactis eisdem iuramentum. Sic equidem procedit, & intelligenda est ea sententia, quæ dicitur, fidei intercessionem conuentionibus accedentem, non efficere iuramentum, nec eius vim, aut religionem habere. Quamobrem si quis contractum aliquem fecerit, quem expressim fide humana, vel ea, quæ nobilitatis iure, ac titulo passim conuentionibus accedit, seruare promiserit, non censebitur ex hoc contractus hic iuratus, nec iuramenti privilegia obtinebit. Quàdoq; verò fides in pactis, & conuentionibus intercedit in eo sensu, quo pro virtute Theologica adsumitur: & tunc iuramentum, cuiusq; veros effectus inducit.

Quia

Primæ partis Relectionis.

Quia ut res sacra in testimonium ad ducitur: atque ideo iuramentum propriè dicitur, si quis per fidem Christiani, aut per fidem Christi aliquid asseuerauerit, aut seruare promiserit. Quam equidem distinctionem ipse colligo ex Andrea Alcia. in rubri. de iureiurand. num. 5. Dominico à Soto in Relectione de iuramento, parte. 1. capitu. 4. & ex his, quæ traduntur per Felin. in capit. 2. de sponsalib. num. 15. & Caieta. 2. 2. quæst. 89. artic. 6. vbi scribit, fidei interpositionem, id est promissionem factam per fidem, non esse iuramentum: quia fides tunc non adsumitur pro virtute Theologica. Vnde sensit, fidei mentionem quoties ea pro virtute Theologica adsumpta fuerit, & promissionibus aut assertionibus in testimonium accesserit, iuramentum esse. Addit tamen eleganter idem Caietan. in dubio intelligendam esse hanc promissionem de fide humana: non de fide, ut ea est virtus Theologica. Fit igitur ex his satis perspicua huius quæstionis resolutio, quæ notanda est ad effectus veri iuramenti, & ad periurij pœnas utroque iure statutas.

Decimo, omnibus his, quæ circa iuramenti cognitionem, & definitionem dicta fuere, ad amussim consideratis, statim sese offert disputatio. An ex iuramento actio & obligatio oriatur? Etenim rationi consonum est, quod in tanta iuramenti religione, quæ diuinam maiestatem testem habet, actio, & obligatio sta

tim oriatur. Hoc probare videtur text. in capitu. cum contingat. de iureiurando. & in hoc capitu. quanuis pactum. Quibus satis manifestum est, contractus alioqui inualidos, & quibus nulla efficax actio nec obligatio competit, ita validos fieri iuramenti religione, ut ex eis obligatio & actio oriatur. Idem deducitur ex capitu. debitores. & capitu. 1. de iureiurand. vbi iuramentum de soluendis vsuris acquirit vsurario obligationem alterius, & actionem ad petendas vsuras, nisi vel absolutio Episcopi, aut remissio vsurarij accesserit. Ad hæc item facit gloss. memorabilis in capitu. quoties cordis oculos. 1. quæstio. 7. quæ sensit iuxta quorundam intellectum, ex iuramento obligationem & actionem oriri. Quod ea ratione comprobatur: quia iuramentum omnino seruandum est, quoties id non tendit in vinculum iniquitatis, nec salutis æternæ dispendium inducit. Quibus denique rationibus sunt qui opinentur, iure Pontificio ex iuramento obligationem, & actionem oriri: ut tandem si quis iureiurando polliceatur se daturum, aut facturum aliquid nulla causa expressim nominata, nihilominus ex hac promissione oriatur obligatio & actio. Quod verum esse censent Ioan. Andr. & Hostien. in capitulo cum venissent. de instit. Bartol. in. l. si quis pro eo. ff. de fide iussor. colum. 2. Felin. post alios in dict. capitu. 1. de iureiurando. S. Thomas. 2. 2. q. 89. arti. 7. quam opinionem sequun

sequuntur, & defendunt Fortuni. in capit. 1. de pact. nu. 26. Ioan. Corasi. in præludis ad. l. admonendi. ff. de iureiur. nu. 17. imò eam fatentur communem esse, & probant iure veriore censendam fore Antoni. Corsettus in rubric. de iureiur. q. 11. Ioan. de Selua. 3. parte, tract. de iureiur. colū. 2. & Andreas Alcia. in cap. cum contingat. de iureiur. num. 172. His enim suffragatur, quòd constitutiones Pontificiæ, quæ de iuramentis statutæ sunt, palàm constituerunt iuramentum seruandum esse, modò eius obseruatio non inducat salutis spiritualis dispendium hæc verò verba obligationem, & actionem oriri præmittere videntur secundum Barto. & eius sequaces in. l. vnica. colū. 3. ff. de condiet. ex lege. igitur iuri consonum est, pontificia lege actionem parti ex iuramento priuatim competere. Et præterea, si ex pacto nudo iure Canonico actio datur priuato: capit. 1. de Pactis. quemadmodum communi omni sententia definitum est: fortiori ratione ex promissione iurata dabitur actio ipsi, cui præstitum est iuramentum. Nam & in promissionibus iuratis illud negari nõ potest, quòd promissio parti & priuato fiat Deo teste, & eo intercedente tametsi & quidam hoc temerè, ni fallor, negauerint.

Contrariam sententiam tenuit Innocent. in dicto cap. cum venissent de institutio. quo in loco existimat, etiam iure Pontificio ex iuramen-

to non nasci obligationem, nec dari actionem: idq; plerisq; placuit, præsertim Iasoni in. l. iusiurandum quod ex conuentione. ff. de iureiuran. post Roman. ibi ea demum ratione, quòd iure ciuilibus receptum sit, ex iuramento promissorio obligationem, & actionem minimè oriri. l. si quis pro eod. ff. de fideiusso. quod lege Pontificia nequaquam reperitur expressim mutatum: atq; ideo iure etiam Pontificio seruandum est: capit. 1. & 2. de noui opere. nuntiatio. Imò & hanc opinionem Innocent. fatentur communem esse Iasoni in dicta. l. iusiurandum quod ex conuentione. Fortuni. in dicto capit. 1. de pactis: nu. 26. & Corasi. in dicta. l. admonendi. num. 17. Ex qua quidem opinione planè deducitur adhuc iure Canonico ex iuramento nec obligationem nasci, nec actionem dari: sed tantum iudicis officium competere ad eius obseruationem: idque plurimum refert ad libellum concipiendum, vt petitor in iudicio obtineat. Qui verò huic opinioni accessere, varijs modis conantur respondere his rationibus, quas in prioris sententiæ confirmationem adduximus. Sed quia præcipua huius quæstionis disputatio pendet ab intellectu iuriscòsulti in dicta. l. si quis pro eod. oportet hic perpendere, an verum sit quod ex eo loco frequentissimè Bart. & alij deduxerunt: nempe iure Cæsareo ex iuramento nec obligationem oriri. nec actionem dari: vnde subinfe-

De pact. D runt

Primæ partis Relectionis.

runt iuramentum non esse modum inducendæ obligationis. Nam si quis pro eo, qui libertus non est, fideiussit, quia se præstaturum operas iurauerit, non tenebitur, ut iurisconsulto visum est. quo fit, manifestum esse, ex ea promissione iurata, nec civilem, nec naturalem obligationem oriri. Quod si civilis, aut naturalis præcederet, teneretur utique fideiussor. l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiussori. Imò hæc iurata promissio nec vim habet pacti nudi: quia secundum Barto. qui iurat, non parti, sed Deo promittit: capit. debitores de iureiurand. atque ideo pactum id dici non potest, cum nõ sit duorum consensus. l. prima. ff. de pact. Hæc autem posterior ratio satis est debilis ad probandum, promissionem iuratam adhuc nec pacti nudi vim obtinere. Siquidem & ea promissio plerunque, & frequentissimè pactum est: cum consensus accesserit iurantis, & eius, cui iuramentum fit: saltem tacitus. l. qui patitur. ff. mandat. Idcirco verè pactum, ea promissio quæ iuramento fit, censetur. Nec quicquam oberit text. in dict. capit. debitores, ubi probatur, ex iuramento Deo, non parti, obligationem adquiri. Id etenim verum est in his casibus, quibus obligatio parti quæri non potest ob turpitudinem quæ acquisitionem impedit. Si quis equidem promittat Titio usuram solvere cum iuramento: nulla profecto Titio quæritur obligatio:

quia quo ad eum, promissio, aut potius promissionis extorsio illicita est. Attamen propter religionem iuramenti, quia is qui iuravit, licet potest iuramentum servare, idque Deo reddere, quem habuit promissionis testem, cogitur usuram solvere ad petitionem ipsius usurarii, qui obligationi erga Deum iurata adiectus censetur quo ad solutionem, eaque adiectio in ipsius adiecti fauorè intercessit: ideoque is agere poterit, & remittere illam obligationem iuramenti: quemadmodum explicarunt Anto. & Imola. 2. columna in dicto capit. debitores. Fortuni. eleganter in dicto capit. 1. de pactis. num. 27. secundum quos nec principaliter, nec minùs principaliter ex iuramento de soluendis usuris obligatio parti, & sic usurario quæritur: quanuis Cardi. Abb. & Felin. in dicto capit. debitores. existimauerint, minùs principaliter, & ut vulgò dici solet, secundario, parti obligationem quæri. quod iure defendi non potest, refragatur enim ius naturale, quod acquisitionem istam impedit. Iuramentum verò ob eius religionem eum effectum habet, ut usuræ promissæ cum iuramento, soluendæ omninò sint, quia Deo reddi debet iuramentum: licet statim repeti possint usuræ. Sed si quod iuramento promittitur licitum sit ex parte promittentis, & illius cui promissio fit, certè nulla ratio vrget. quin existimemus, ex iuramento parti, deo teste & intercessore pro

promitti & obligationem adquiri. quod probat præter alia multa tex. singularis in cap. ecce. 22. q. 5. Quam obrem hæc posterior Bar. ratio satis friuola apparet. & tamen hæc opinio, quod iure civili ex iuramento promissorio nec obligatio, nec actio nascatur, communis est sicuti testantur Alexand. Iason, & Cagnolus in. l. si quis maior. C. de transact. & Lancel. Galiacula in rub. ff. de verbo. obligatio. fol. 6. colum. 3. Fortun. in dicto cap. 1. de Pact. nu. 23. & Corasi. in dicta. l. admonendi. num. 12. Cæterum aduersus hanc communem sententiam est glos. in. l. 1. C. de operis libertor. quæ expressim voluit, etiam iure civili ex iuramento promissorio actionem & obligationem oriri, & competere. Eius opinionem conantur defendere, alijs frequentissimè refragantibus Fortun. Corasius in præcitatis locis: & Francisc. Purpura. in dict. l. si quis maior. notab. 21. Et probatur hæc sententia contra communem in. l. vt iurisiurandi. ff. de oper. libert. vbi iuriconsultus palàm fatetur, oriri obligationem & actionem competere ex iuramento, quo liber tus operas patrono prestare promiserit. l. vltim. ff. de lib. caus. in. l. si quis maior. q. 5. q. 1.

Huic verò authoritati non satis respondetur, si sequuti Barto. & aliorum opinionem dixerimus, speciale esse in liberto, quod ex iuramento operarum promissorio obligetur. Quia non est verè speciale iuramento liberti: quod in dictale-

ge à iuriconsulto responsum fuit. Quæ quidem res eo ampliùs manifesta erit, quo ipsam ab exordio examinauerimus. Sciendù etenim est operarum officialium promissionem ab ingenuo emissam nullam producere obligationem: quia deberi alijs quàm patrono non possunt: atque ideo nullum obligant nisi libertum, cum libertatis causa imponantur. l. 2. & l. operæ. ff. de oper. libert. etiam si per stipulationem solennem fuerint promissæ: dicta. l. operæ in rerum. & in. l. seruus. ff. eodem. titu. text. optimus. in. l. penult. ff. de obsequijs à lib. pat. prest. & in. l. penulti. ff. si quis à paren. fuerit manumiss. ex quibus constat, frustra operas libertatis causa solitas imponi parentem liberos manumittentem stipulari, tametsi iuramentum promissioni accesserit. tradit post alios Iason, in. l. si non sortem. §. libertus colum. 7. ff. de condictio. indeb. libertus autem has operas policeri per stipulationem, aut iureiurando dubio procul poterit. l. vt iurisiurandi. superius citata. Idque statutum est in præmium libertatis. Hinc sanè fit hæc in questione controuersie discriminem in hoc constituendum fore, quod operarum promissor libertus, vel ingenuus sit. Nam libertus promittens operas per stipulationem, vel iurandum obligatur: cui obligationi legitimè accedit fideiussor. Ingenuus verò promittens operas, vel per solennem stipulationem, vel per iurandum,

De Pact. D 2 non

Primæ partis Relectionis.

non obligatur: nec ius civile talem promissionem admittit immo eam improbat, ad eod quidem vt nec velit, fideiufforem ei accedere: dicta. l. si quis pro eod. quæ iurisconsulti re sponsio alioqui à veteribus prauè intellecta, non procedit ex eo: quòd iusiurandum iure ciuili nec obligationem, nec actionem inducat. Nam & in ea specie, quæ traditur in dict. l. si quis pro eod. si ingenuus per solennem stipulationem operas promississet, non obligaretur, nec huic promissioni posset accedere fideiuffor: sicuti constat in dicta. l. operæ in rerum. & in dict. l. seruus. ff. de oper. libert. Qua ratione satis liquet, nihil pertinere ad iurisconsulti responsum, quod ex iuramento obligatio iure Cæsareo non nascatur: id etenim parum refert: cum & ex solenni stipulatione iure ciuili obligatio nascatur, & actio competat: & tamen idem iurisconsultus respondisset in promissione, quæ facta fuisset per solennem stipulationem. Igitur ratio decisionis illius ea est: quòd promissio operarum ab ingenuo procedens, vt eunque fiat, vel per iusiurandum, vel solennem stipulationem, nec obligationem inducat nec actionem pariat. Vnde erroneum est, aut saltem non satis conueniens existimare Iurisconsultum in dicta l. si quis pro eod. ex eo respondisse non procedere fideiufforiam obligationem, quia ingenuus per iusiurandum operas promississet: siquidem eodem modo nec procederet obli-

gatio fideiufforia: imò nec principalis, si per stipulationem solennem operæ fuissent promissæ. Promissio autem operarum in dubio de officialibus intelligitur: hoc est de his, quæ in officio consistentes personale commodum respiciunt: vt ad esse patrono, patronum comitari. l. vt iusiurandi. §. dabitur. l. operæ enim. l. quoties certè. l. interdum. ff. de oper. libert. notat. Bartol. in dicta l. si non sortem. §. libertus. ff. de condict. in debit. colum. penultim. officiales verò operæ, libertis & patronis conueniunt: dicta. l. operæ in rerum. ff. de oper. libert. Fabriles equidem non solis libertis conueniunt: sed quibuscunque, & à quibuscunque præstari possunt: non enim spectant ad personale ministerium, sed opus duntaxat faciendum respiciunt quales à fabris, sutoribus, & alijs præstari solent. l. 3. ff. de vsu & vsufruct. leg. dicta. l. operæ in rerum secundo respons. Qua ratione iurisconsulti responsio in dicta. l. si quis pro eod. intelligenda est de operibus officialibus: non de fabrilibus. Nam hæc etiam ab ingenuo possunt promitti. Tandem his quæ diximus diligenter examinatis constat, iure Pontificio, & Cæsareo obligationem nasci, & actionem competere ex iuramento promissorio: secundum opinionem eorum, quibus communis sententia hac in questione displicuit.

Ex. §. se

Ex. §. sequenti.

- 1 Iurandum potest remitti ab eo cui prestitum fuerit.
- 2 Superioris auctoritatem in quolibet iuramento exceptam esse.
- 3 Dispensatio non potest contingere in iuramentis assertorijs: licet quandoque locum habeat in iuramentis promissorijs.
- 4 Romanus Pontifex quo pacto possit in voto dispensare: & ibi de voti commutatione.
- 5 Dispensatio in iuramentis quomodo possit concedi: & an sit iusta causa necessaria? & quid de absolute.
- 6 Ad derogationem iuratae dispositionis necessaria est mentio iuramenti.
- 7 Leges Ciuiles & Seculares, an possint vinculum iuramenti remittere.
- 8 Intellect. Regia. l. 6. titu. 1. lib. 3. ord.
- 9 Intellect. l. vlt. ff. qui satisd. cogan.
- 10 Intellect. l. vlt. C. de non numer. pecunia.
- 11 Interpretatio. l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. & l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. & l. vlt. ff. ad municipal.
- 12 Quis possit a voto poenali absoluere: & ibi de proposito ingrediendi religionem.

§. Tertius.

Ndecimò ab eadè iuramenti definitione, quæ eius cognitionem apertissimè ostendit, apparet quanta sit iuramenti vis, quamque graue sit iuramenti vinculum. Nam licet ipse, cui iuratum sit, possit iurandum remittere. capit. 1. de iureiurand. cum similibus: tamen præter eum nemo habet potestatem remittendi iuramentum in fauorem alicuius

ius priuati prestitum. Idcirco maxime illud erit obseruandum, quod vbi iuramentum comprehendit id quod in fauorem & commodum alicuius priuati tendit, satis censetur vinculum iuramenti remissum, si eius obligationem priuatus remittat: sicuti in dicto capitulo primo expressim probatur: & in capitulo secundo. de sponsalib. Quibus in locis late hoc ipsum tradit Felin. Oldrad. optimè consil. 241. Diuus Thomas 2. 2. quest. 89. artic. 9. & Ioan. Lupin. in rub. de donatio. inter vir. & vxor. §. 45. Verùm præter hoc controuertitur, an possit per dispensationem superioris: nempe Principis ecclesiastici, Papæ inquam, vel Episcopi, iuramentum remitti. Et sanè quibusdam placet, id fieri posse præsertim auctoritate Romani Pontificis. Nam in omni iuramento semper intelligitur excepta superioris auctoritas: text. celebris in capitulo constitutus. de rescript. vbi glos. alias auctoritates adducit: & post eam Abb. Felin. & alij. lafon. in l. vltim. ff. qui satisd. cogā. Thomas in dicto articulo nono. textus. item facit ad hoc in capitulo venientes. de iureiuran. Et præterea Romanus Pontifex potest votum remittere, & in voto dispensare, vt statim probabitur: igitur & in iuramento: cum votum Deo principaliter fiat, eiq; sit omninò redendum. Votum autè posse per dispensationem Romani Pontificis tolli & remitti, constat ex notatis per me in capitulo 2. de testament. nu. 10. & sequentibus. Sed in

De Pact. D; hac

hac questione aliquot sunt præmit-
tenda ad eius faciliorem expeditio-
nem.

Primùm, admodum distincta ef-
se hæc duo: scilicet, in quolibet iura-
mento intelligi semper exceptam
esse auctoritatem superioris: & per
iuramentum non intelligi deroga-
tum iuri ipsius superioris. Etenim
primùm, hunc sensum habet, quod
iuramentum minimè sit seruandũ,
quoties constiterit, ipsum superiorè
velle, id non seruari: nam hæc volun-
tas superioris, modo de ea constat,
satis sufficiens est, ut iuramenti obli-
gatio censeatur remissa, dum tamen
superior ex causa vinculum iuramē-
ti remiserit: notatur in dicto capitu-
lo constitutus. Item per Thom. & Ga-
ieta. in dict. arti. 9. & art. 13.

Secundum autem non requirit
manifestam superioris voluntatem
in eo, quod iuramentum non ser-
uetur. imò etiam si non appareat de
voluntate Romani Pontificis, aut al-
terius superioris, nullo pacto ita ser-
uandum est, quod iuri superioris
præiudicet: quemadmodum nec
seruandum erit in præiudicium pri-
uati. Esset siquidem tunc iniquissi-
ma iurisiurandi observatio: atque i-
deo contra regulam illam, quæ di-
ctat, iuramentum non debere esse ini-
quitatis vinculum: probat hoc text. in
dict. cap. venientes. de iureiuran. vbi
Ioan. Andr. & Imol. idem videntur
adnotasse. Nam si quis inferior statu-
tum fecerit, idemque iuramento firma-
uerit de sententijs statim mandan-

dis executioni nõ obstante appel-
latione, tenetur quidè appellationi
ad superiorem interpositæ deferre,
non obstante iuramento, quod non
potuit præiudicium facere iuri supe-
rioris, qui us hoc habet, ut ad eum
appelletur: licet nondum appareat
superioris hæc in re voluntas: sicuti
in dicto cap. venientes. responsum
est ab ipso Romano Pontifice.

Secundò est animaduertendũ, in
iuramentis assertorij nõ posse cõtin-
gere dispensationem: nã materia iura-
mēti assertorij pertinet ad actũ iam
præteritũ, qui mutabilis non est: vn-
de vel statim fuit verum, vel falsum
iuramentum propter veritatẽ aut fal-
sitatẽ actus iam præteriti. Dispensatio
autẽ in hac specie esset contra ius di-
uinũ, & naturale: iuxta quod tene-
mur Deũ in testem veritatis adduce-
re. Etenim postquã iuramentum ma-
teriã habuit, quæ ab ipso tolli nõ po-
test, necessariò dispensatio repellenda
est: quippe quæ ad actũ iuramē-
ti potius quã ad eiusdem materiam
tunc verè pertineret. quod eleganter
Thomas explicat. 2. 2. q. 89. arti. 9. igitur
dispensatio in iuramento tantum
promissorio contingere poterit, nõ
in assertorio.

Tertiò ad huius questionis reso-
lutionem erit præmittendum, mini-
mè posse procedere, nec obtinere di-
spensationem quò ad vinculum iu-
ramenti, ut aliquid contra iuramen-
tum fiat. Est etenim ea dispensatio
impossibilis: quando quidem iu-
ramenti vis, eiusque observatio sub
præcepto

præcepto diuino contineatur: atq; ideo cùm dispensatio non possit procedere contra ius diuinum, nec poterit quidem contra iuramentū. Igitur in hoc tendit dispensatio iuramenti, vt id quod sub iuramento cadebat, minimè sub eo contineatur, nec cadat, quasi non existens debita materia iuramenti: atq; ita dispensatio in hoc casu respicit materiam iuramenti, nec contraria est præcepto diuino de iuramenti obseruatione. Sicut & in voto: in quo dispensatio locum habet in hunc sensum, vt per eam explicetur id quod sub voto continebatur, & a vouente promissum fuerat per legem sibi ipsi impositam, in aliquo casu, vel simpliciter esse malum, vel inutile, aut maioris boni impeditiuum: idcirco in voto dispensatio necessaria est: quemadmodum docet S. Thomas. 2. 2. q. de voto. 88. artic. 10. & de iuramento. q. 89. artic. 9. quem sequuntur ceteri Theologi: præsertim hi doctores quorum statim mentionem faciemus, & quorum meminimus in dict. capit. 2. de testamentis. num. 10.

¶ Quartò considerandum est, veram dispensationem in voto, & in iuramento inde procedere, quod id quod simpliciter, vel vniuersaliter est honestum aut vtile, & ideo optimè comprehendatur sub voto, vel iuramento: secundùm aliquam particularem causam possit esse, vel inutile, vel inhonestum, aut sanè non debita voti, nec iuramen-

ti materia. Pertinet autem ad Summum Pontificem, & ad alios ecclesiæ Principes, ac Prælatos huius particularis causæ examen: vt tandem iudicent hi prelati, an æquum sit voti obligationem, vel iuramenti religionem in casibus peculiaribus remittere: alioquin sanè sub iuramento, & sub voto vniuersaliter comprehensio. Nam vbi manifestè id quod in votum, aut iuramentum deducitur inhonestum est, aut iniustum, tunc nulla est necessaria dispensatio: imò iuramentum, & votum irrita sunt. Quod si dubium sit hoc, an promissum voto vel iuramento possit esse debita voti & iuramenti materia episcopus id poterit declarare: nec dicetur ea declaratio propriè dispensatio: quemadmodum hæc colliguntur ex Diuo Thoma in dicta. q. 88. artic. 10. & q. 89. articulo. 9.

Quintò hinc deducitur, posse regulariter à Romano Pontifice concedi dispensationem in voto ob aliquam iustam causam, quæ iuxta præmissa eam dispensationem æquam, iustamq; efficiat. Quod præter alios probat Thomas dict. artic. 10. idem in. 4. sent. dist. 38. q. 1. artic. 4. & hi, quorum ipse memini in dict. cap. 2. de testam. nu. 10. & sequentibus. ex quibus hoc ipsum frequentiori doctorum sententia receptum est.

Sextò apparet, faciliorem multo esse commutationem voti, quàm sit eius dispensatio: nam dispensatio in

De Pact. D 4 totū

Primæ partis relectionis.

totum, & absolutè remittit voti obligationem: non sic cõmutatio. Etenim vota omnia temporalia possunt commutari in perpetuum religionis ingressum absq; autoritate superioris: text. in cap. scripturæ. de voto. Thomas. 2. 2. q. 88. art. 12. Regia. l. 7. tit. 8. par. 1. glo. in capi. monacho. 20. q. 4. Panor. & Felin. in capi. peruenit. in de iureiuran. Roma. in singul. 498. Corse. in singul. verb. votũ Syluestr. verb. votum. 4. q. 7. adeo quidem, vt etiam intra annũ probationis cõtingat liberatio à votis, nõ tantum personalibus, vt ieiunio, & oratione: sed & à realibus, nempe à soluenda eleemosyna: quod aduersus Syluestr. constat ratione vrgentissima. poterat enim votum ieiunij in melius cõmutari, scilicet in eleemosynam: ergo poterit eleemosyna in melius, nempe in ingressum religionis commutari. Idem satis constat ex cap. licet. de regularib. vbi respõsum est, posse quem transire ad strictiorem religionem sine licetia obtenta à prælato. Hæ verò commutationes ratione manifesta probantur: quia Deus melius & gratius acceptabit opus id quod melius fit: cap. quod super his de voto. Quod si cõmutatio non fiat in ingressum religionis, etiam si fiat in melius, nõ potest fieri absq; autoritate superioris: cap. 1. de voto. Abbas, Imola, & Felin. in dicto ca. peruenit. de iureiuran. Felin. in capi. quod super. col. 1. de fide instrum. dict. Regia l. 7. titul. 8. part. 1. à quibus Antoni.

in dicto capit. peruenit. & Syluestr. verb. votum. 4. q. 7. dissentiunt in casu: vbi id quod cum voto commutatur, non esset cum ipso voto cõpatibile, nec sanè posset cum voto cõcurrere: tunc etenim, quia votũ est impedimẽtũ maioris boni, nõ est necessaria superioris autoritas.

Ego verò quicquid alij scripserint, existimo tunc necessariam esse autoritatem superioris ad voti cõmutationem, cum sit ille qui vouerit, incertus, & dubius, an fiat commutatio in melius: atq; ita est intelligendus text. in dicto cap. 1. de voto. At vbi qui votum emisit certus sit commutationem fieri in melius, planè nulla erit autoritas superioris necessaria. Huius opinionis author est Caiet. 2. 2. in quæst. 88. articul. 12. siue cõmutatio fiat in religionis ingressum, siue in aliud bonum, quod melius absque villo dubio sit: secundum eundem. quod & Thomas sensit dum in dict. arti. 12. scribit, superioris, & prælati autoritatem necessariam esse in commutandis votis, ad definiendũ quod sit gratius Deo. Igitur quoties hoc certũ erit: nempe illud esse gratius Deo in quod fit cõmutatio voti, nulla erit autoritas prælati necessaria. Idẽ sensit ipse Caiet. in Summa. verb. voti commutatio. textus. optimus in dict. capit. peruenit. de iureiuran. probat & Dominie. à Soto libro. 8. de iustit. & iure. q. 4. ar. 3. Sic & in materia tex. in ca. licet de poenit. & remissio. vbi Abb. Gardin. & An. car.

car. existimarunt, necessariam esse auctoritatem praelati superioris, ut qui promisit, vel tenetur ex alia causa dies aliquot ieiunare in pane & aqua, possit ob necessitatem uti leguminibus, piscibus, aut alijs cibis ad sustentationem. Si tamen hec necessitas certa sit, non erit necessaria praelati auctoritas, quae tunc demum requiritur, cum incertum est, aut dubium, adsitne necessitas illa, quam Romanus Pontifex sibi exegit. quod adnotarunt Caiet. in summa, verb. à ieiunio excusantia. idem in d. arti. 12. Ioan. Major in 4. sentent. dist. 38. q. 3. ad finem.

Est etiam praelati superioris auctoritas necessaria ad commutationem voti, quoties ea commutatio fieri non melius sed in aequè bonum opus. in hac etenim specie si adsit iusta commutationis causa, potest praelatus eam permittere, & decernere, nec fieri debet absq. eius auctoritate, secundum Caieta. in dict. arti. 12.

Illud verò erit praeter ceteris observandum, voti commutationem in hoc à dispensatione differre, quod dispensatio omnino remittit voti obligationem: commutatio vero in aequale, aut melius fieri debet, iuxta Aristotelis sententiam lib. 5. Ethic. unde qui potestatem habeat commutandi vota, non quidem dispensandi, non aliter poterit ea potestate uti quam per voti commutationem in melius, vel in aequale: sicuti idem Caiet. respondit in dict. arti. 12.

Septimò principaliter hinc ad materiam

teriam iuramenti colligitur, non posse etiam per Romanum Pontificem dispensari quo ad iuramentum, nisi ad iusta dispensandi causa, saltem in materia non pertinenti ad liberam Romani Pontificis dispensationem. Quod tenent Sanct. Thomas in dict. quaest. 89. artic. 9. ubi Caiet. gloss. & Doct. in capit. quanto. de iureiuran. & in cap. constitutus. de rescrip. ubi Abba. & Felin. Abb. consil. 11. vltim. dubio: & consil. 71. colum. vltim. lib. 5. Cardi. in Clement. 1. §. vltim. q. penult. de iureiuran. Decius in ea. significasti. de elect. colum. 5. Syluest. verb. iuramentum. §. 2. Aymon Saulli. consil. 7. nume. 8. tradit Ioan. de Selua, in tracta. de iureiuran. 4. part. q. 4. Etenim si iuramentum fuerit priuato praestitum super aliquo contractu vel conuentione, non poterit summus Pontifex eius obligationem per dispensationem remittere, nisi subsit causa, quae iustam efficiat iuramenti remissionem.

Octauò subinfertur, posse summum Pontificem per dispensationem, iuramenti vinculum & obligationem tollere aut remittere, ratione materiae, quae ad eius liberam dispositionem pertinet. Nam in hoc casu procedit planè illud, quod solet dici, in quolibet iuramento semper censerit exceptam superioris auctoritatem, habet etenim Romanus Pontifex potestatem in beneficijs ecclesiasticis augendis, aut diminuendis: item quo ad eorum ministeria, si quis igitur numerum Canonum

D 5 corum

Primæ partis Relectionis.

corum in aliqua ecclesia statutum iurauerit, non videtur contra iuramentum fecisse, si ex dispensatione Romani Pontificis aliquem ultra numerum in Canonicum admiserit: capitul. constitutus. vbi docto. de rescript. Item si quis iurauerit non alienare res ecclesiarum, poterit ex dispensatione Romani Pontificis alienationem rerum Ecclesiasticarum permittere & celebrare. Multa siquidem ex hac octaua adnotatione poterunt deduci, si consideremus sigillatim omnia, quæ distributioni, & dispositioni Romani Pontificis subiiciuntur. Præsertim illud est obseruandum, quòd si quis iurauerit quãdam legem seruare, aut quoddam statutum, quod per principis Romani dispensationem possit relaxari, aut aliquo casu suspendi: poterit quidem idem Princeps in hoc iuramento dispensare quo ad vinculum statuti, & iuramenti. quod diuus Thomas sensit in d. q. 89. arti. 9. & inibi expressim Caietan. & est communis opinio in dict. capi. constitutus. Host. Abb. & Docto. in capitu. quanto. nu. 8. de iureiuran.

Nonò subinde constat, posse absolutionem à iuramento dari à Romano Pontifice, & ab alijs prælatis ecclesie, ratione quidem publici officij: quia ita expedit fieri ad utilitatem reipublice: quandoq; in pœnam humanæ scruitie, quæ contingit in iuramentis extortis ad solutionem vsurarum: cap. 1. capit. debitores. de iureiuran. de quo & nos ali-

qua tradidimus libr. 1. Variar. Resol. capi. 4. nume. 5. quo in loco, & in Epitome de Sponsalib. 2. parte. capit. 3. §. 5. idem diximus de iuramento per metum extorto, à quo datur ab solutio per prælatos ecclesie ratione publici officij in pœnam eius, cui iuratum est: vel humanæ scruitie. Nam iuramenta ita præstita iuramentem obligant ad eorum obseruationem, que potest contingere absque iurantis peccato: datur tamen ex ea causa absolutio: & hæc potest ab Episcopo peti & dari: capit. si verò. capit. cum quidam. §. vlti. de iureiur. Quandoq; iuramenta remittuntur ex officio publico ad punitionem eius, cui præstita fuere, propter aliquod crimen commissum ab eo: aut propter excommunicationem, cuius causa remittitur iuramentum fidelitatis præstitum excommunicato: capit. nos sanctorum. & capit. iuratos. 15. q. 6. capi. vlti. de hæreticis. notatur in capit. inter alia. de sentent. excommu. atque hæc equidem Nona illatio manifestè exponitur à Caieta. in dict. q. 89. arti. 9.

Decimò ex præmissis apparet, quandoque ab ecclesia indirectè iuramenta remitti in totum, per naturam rationis consequentis ab antecedenti. Quemadmodum accidere solet cum aliquis Episcopus, vel aliquis Princeps priuatur Episcopatu, vel regno: nam ex hoc statim sequitur, iuramenta his à subditis præstita remissa censeri: cap. ad Apostolicæ. de re iudicata. in. 6. idem dicendum

dum est, quoties statuta religionis, aut alicuius collegij per superiorem reuocantur, aut tolluntur: statim etenim hi, qui iurarunt eadem statuta seruare absoluti censentur ab illo iuramento. quod & idem Caieta. admonet in dicto artic. 9. notatur apud nos in dicto capit. constitutus. de re scriptis.

Hæc sanè de absolute à vinculo iuramenti, & de dispensatione vtcunque explicuimus: nō ignari multa à Doctoribus hac in re tractari in dic. cap. 1. de iureiuran. per Ioan. item à Selua in tract. de iureiu. 4. part. q. 4. sed tamen hæc pro resolutione sufficere arbitramur. Sed & si absolutio à iuramento absq; iusta causa ex certa sciētia Principis detur, iniqua erit isthæc dispensatio: tametsi quo ad pœnas legis humanæ aduersus periuros statutas satis proderit: siquidē eas remisisse Princeps intelligitur: quod facere potuit ex natura legis humanæ, quæ liberæ dispositioni Principis subiscitur. Quemadmodū & alibi docuimus, Romanum Pontificem in Simonie crimine dispensantem, tollere pœnas iure statutas aduersus Simoniacos: nō tamen posse tollere, nec permittere Simonie vitiū, vtpote iure diuino improbatum, & denique naturali: de quo disputauimus breuiter in relectione, cap. peccatū. de regul. iur. in. 6. part. 2. §. 8. nu. 9. sic & in iuramento si summus Pontifex absque causa, & vbi iuste dispensare non potest, eius vinculum remittat, non reddet iuran-

tem immunem à peccato periurij: licet pœnas iure humano contra periuros indultas remisisse videatur.

Proinde cauendum est, nè quis temerè opinetur, indistinctè se immunem & tutum esse à periurio contra diuinam Maiestatem commissio, per quamlibet Romani Pontificis dispensationem. Nam etiā si velie summus ecclesie Præsul iuramenti religionem & vinculum eiusdem remittere: quandoque id facere non poterit secundum ea, quæ à nobis paulò ante tradita fuere.

Sed & in his casibus, quibus summus Pontifex potest à iuramento absolueri, & in eo dispensare, necessarium erit, quòd sciatur actum iuratum esse, scientiāq; habeat iuramenti. nam & si Princeps potestatem habeat: requiritur in eo voluntas, quæ non ita planè constat, nisi demus, & constituamus in eo scientiam perfectam eius actus, quæ per dispensationem tollere conatur: in specie verò quòd sit necessaria mentio iuramenti vbi actus iuratus fuerit, probat glos. celebris in capitu. cum non deceat. de elect. in. 6. quæ asseuerat, generalem Canonum, vel statutorum derogationem minimè tollere statutum iuratum. quam glo. existimant esse singula. Roma. singula. 7. Alexand. in. l. prima. colum. penulti ff. ad leg. Falcidiam. Abba. colum. 3. Felin. colum. secunda. in capitul. constitutus. de re script. notat. Bartol. in. l. omnes populi. 3. quæst. principali. ff. de iustitia. & iure. quod & ipse latius examinaui

nauī in Rubri. de testament. parte. 2.
 nu. 19. Quo in loco illam quæstio-
 nem tractauī, an ad derogationem
 actus iurati sit satis mentionem eius-
 dem ita facere, vt ea sit apposita clau-
 sula in derogatione, quæ hanc ver-
 borum conceptionem habet: non
 obstante quocunq; statuto habente
 quæcunq; verba derogatoria, quæ
 hinc forent ad verbum referenda: ea
 etenim pro expressis habemus. Nā
 & hæc clausula maximas vires ha-
 bet: sicuti in di. Rubr. explicuimus.
 ¶ His equidem illa quæstio satis ap-
 ptè conuenire videtur, quæ contro-
 uertitur, an lex ciuilis, Imperator,
 seu Princeps sæcularis possit iura-
 7 menti vinculum remittere? Accur-
 sius etenim in. l. adigere. §. vlti. ff. de
 iure patro. scribit, legem ciuilem ha-
 bere vim Apostolicam, quo ad re-
 mittenda iuramenta. quam gloss.
 commendarunt Bald. in. l. non du-
 bium. C. de legib. colū. 2. Baptista de
 sancto Seuerino in. l. omnes popu-
 li. ff. de iusti. & iure. col. 33. & plures
 alij, quorum lason meminit in. l.
 vltim. ff. qui satis. cog. vbi est gloss. si
 milis: quibus suffragatur Iuriscon-
 sultus in dict. l. vlti. respondens, non
 videri contra iuramentum fecisse
 eum, qui iuratus in iudicio sistere,
 id ex concessa causa facere omiserit.
 ad idem tendit responsum dicta. l.
 adigere. §. vlti. Quò refertur lex Iulia.
 de maritadis ordinibus, quæ remit-
 tit iusiurandum liberto in hoc im-
 positum, nè vxorem duceret. hoc
 ipsum deducitur ex. l. vlti. ff. ad mu-

nicipal. quo in loco Papinianus in-
 quit, Imperatores Seuerus, & Anto-
 nius rescripserunt, gratiam se facere
 iurifiurandi ei, qui iurauerat se ordi-
 ni non interfuturum: & postea duū
 vir creatus esset. Huc etiam perti-
 net textus. in. l. si quis inquilinos. §.
 vlti. ff. de legat. 1. vbi probatur, ius-
 iurandum contra vim legum in te-
 stamento præstitum, nullum esse.
 His etenim auctoritatibus satis ap-
 paret, legem sæcularem posse circa
 iuramentorum vinculum & reli-
 gionem aliquid disponere & sta-
 tuere. Contrarium planè colligitur
 ex eo, quòd cum iuramenti religio
 ad reuerentiam, & fidem Deo præ-
 standam pertineat: ratione quadam
 consequenti, ad iudices ac prelatos
 ecclesiasticos, veluti res spiritualis
 spectare videatur eius declaratio, in
 interpretatioq; text. celebris in capit.
 venerabilem. de elect. optimus item
 in capitu. nouit. de iudi. cap. cum cō-
 tingat. cap. debitores de iureiurand.
 quibus & huius capit. Quauis pa-
 ctum. decisio satis congruè accedit.
 Quam ob rem leges sæculares de iu-
 ramentorum viribus disponentes
 nullas esse ob defectum potestatis
 & iurisdictionis ad statuendum in
 ipso quidem legislatore, asserunt
 Paul. Castrensis & Salice. in Auth.
 sacramenta puberum. penul. colum.
 C. si aduers. vendit. Cynus, Salice.
 & Paul. in. l. vlti. C. si contra ius vel
 vtil. publi. Hosti. Imol. & Docto. in
 cap. quanto. de iureiurā. Abba. post
 Ioan. Andre. in capit. tua. in primo:
 de

de decimis. & alijs plerique: quorum mentio fit ab Alexand. & Iafone in l. vlti. ff. qui satisf. cogan. Nihilominus tamen ad huius questionis integram, ni fallimur, cognitionem sunt aliquot adnotanda.

Primum, posse legillatorem laicum circa iuramentum præstādum statuere, aliqua ex causa prohibendo nè id fiat aut præstetur: text. elegans in l. quæ sub conditione. §. si quis sub iurisiurandi. ff. de condit. instit. vbi Iuriscōsultus respondit, hæredem iussum à testatore aliquid iuramento præstito promittere, minimè teneri id iuramentum præstare: sed tamen cogendum fore id facere, quod testator iniunxerit. Ecce igitur quo pacto lex secularis prohibeat iuramentum fieri: idque ex causis iustis facere poterit. quod in specie adnotarunt Imol. & Domini. colū. vlti. in hoc capitu. Quauis Iason in Authen. sacramenta puberū. C. si aduers. vendit. col. vlti. Idem Iason in dicta. l. vlti. ff. qui satisf. cogā. Fortuni. in tracta. de vltimo sine iuris, illati. 20. potest etenim contingere, quod plurimum intersit Reipublicæ aliquot iuramenta minimè fieri: atque ideo princeps secularis prohibere iuste poterit, nè talia iuramenta præstetur. Nam & in specie dict. l. quæ sub conditione. ex testamento deducitur obligatio ad præstandum iuramentum: hanc verò obligationem legillator, qui Reipublicæ curam habet, ex causa potest remittere: nec per hoc censetur iura-

mentum remisisse: cum id nõdum præstitum fuerit. Huius equidem conclusionis probatio à Iafone etiā adsumitur ex dicta. l. adigere. §. vlti. qui tamen locus de iuramento præstito potius quàm de præstando tractat: idcirco isthæc Iasonis inductio improbat a Fortunio in dict. illat. 20. Est tamen tex. hac de re satis expressus in l. 2. C. de indict. vidui. tollend. qui prohibet, iuramentum fieri de viduitate seruanda, etiam si id à testatore, vel à lege veteri indictū fuerit. idem in matre, quæ tutelam filij capit ex lege: non enim debet nec tenetur iuramentum præstare de seruanda viduitate: sicuti notatur in authen. matri & auig. C. quando mul. tuto. offic. fungi possit. Authen. sacramentum. C. eodem titu. Auth. vt matres sine prohibi. tu. ger. §. vlti. Regia. l. 4. titu. 16. par. 6.

Hinc sanè merito disputabitur, an Regia constitutio procedere possit, quæ. 6. est titulo primo libro. 3. ordinaria. prohibens grauissimis pœnis aduersus tabelliones statutis iuramenta fieri, & in contractibus apponi: ea quidem ex causa, quod mille contingant fraudes aduersus iurisdictionem secularem, & Regiam: siquidem multi contrahentes ad effugandos iudices regios, diligenter curant quod contractus fiant iuramento præstito ad hoc, vt etiam laici possint conueniri apud iudicem ecclesiasticum, etiam si rei sint. Etenim ea lex ad euitandas fraudes, quæ frequentissimè ob capi. cum. C. laicus. de

Primæ partis Relectionis.

de foro competent. in. 6. fiebant ad conueniendos laicos apud iudicem Ecclesiasticum, iusta quidem esse videtur. sic denique eam defendit Ioã. Lupi, in repeti. capitu. per vestras. §. vltim. numer. 30. de donatio. inter virum & vxorem. scribens, Regiam hanc constitutionem ex eo procedere, quòd circa iuramentum præstandū statuerit quod legislatori æquū visum fuit, ac reipublicæ maximè conuenire. Sed tamen hæc regia constitutio procedit in contractibus, qui absque vinculo iuramenti validi sunt: non autem in his, qui secluso iuramento nulli, aut inuvalidi iure cęsentur, vel rescindi beneficio ætatis possunt. Cuius distinctio nis rationes latè examinat Didacus à Segura in repeti. l. 1. §. si vir. num. 138. ff. de acquiren. possessio. eam sequutus: quam etiam admittendam esse censent Ioan. Lupi, in dicto. §. vltim. nume. 30. & Guillermus Benedict. in repeti. capit. Raynutius. de testament. verb. duas habens filias. nume. 247. quorum ea est potissima ratio, quòd iuramentum appositum contractibus alioqui absque religione iuramētivalidis, omninò videatur adiectum in fraudem iurisdictionis secularis: quæ perturbanda non est: capitu. nouit. de iudicis. Quamobrem cum contractus aliquis validus sit, nec possit beneficio ætatis minoris rescindi, satis manifesta videtur ea fraus, quæ ratione constitutionis vlti. de foro compet. in. 6. omnes ferè laicos contrahen-

tes ad iudicem ecclesiasticum trahere tendit. Imò hæc ipsa Regiæ constitutionis interpretatio expressim Pragmatica sanctione Regum Catholicorum Ferrand. & Elisabeth cōprobata fuit Taluera, anno millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo: qua tandem permisum est, quòd iuramentum apponatur & fiat in contractibus, qui absque iuramenti religione minimè validi censentur: & in compromissis, ac donationibus perpetuis. Altera item Pragmatica eorundem Regum sanctione apud Madritiū, anno M. quingentesimo secundo confirmata fuit prima ordinationū Regiarum constitutio, hoc addito, quòd in contractibus locationum, quæ fiunt de redditibus Ecclesiasticis possit iuramentum apponi. Est & ad hæc optimus textus in. l. 61. de las Alcaualas: quæ declarationem præmissam, quam ex Segura & alijs adduximus, satis in specie probat. Non me latet dubium quidem esse, an lex civilis, & secularis possit prohibere iuramentum præstandū ex ea causa, vt effugiant laici constitutionem vltimam de foro competent. in. 6. sed nihilominùs quod modo diximus æquum esse censemus, videntes passim mille fieri fraudes aduersus Regiam iurisdictionem præter intencionem Romanorum Pontificum & veterum Canonum: potissimè cum nulla ex alia ratione contractibus additur iuramentum, quàm vt locus sit Ecclesiasticæ

clesiasticæ iurisdictioni cōtra laicos
 Secundū, quod in hac quæstione
 est animaduertendum, ad iuramen-
 tum præstitum pertinet. in quo il-
 lud erit maximè obseruādum, Prin-
 cipem, aut legem sæcularem nō pos-
 se vinculum iuramenti remittere, et-
 iam ex causa, quoties ad hanc remis-
 sionem est absolutio à iuramento
 necessaria. Absolutio etenim à vin-
 culo religionis alij quàm vel Ponti-
 ficis summo, vel Episcopis conueni-
 re non poterit: cap. si verò. cap. cū
 quidam. §. vlti. cap. i. de iureiuran. ca.
 venerabilem. de electi. Hostiè. Abb.
 & Docto. post gloss. ibi in cap. quā-
 to. de iureiur. vbi hanc secundā con-
 clusionem expressim probarunt. His
 suffragatur ratio satis sufficiens
 Agitur siquidem in absolute
 à vinculo iuramenti de religione, &
 spiritali quadam ac diuina obliga-
 tione, cuius remissio, aut absolutio,
 quoties ea necessaria sit, ad eum tan-
 tum pertinet, ad quē cura religionis
 præcipuè spectat.

Tertium illud verè cōsiderandum
 est, posse legem sæcularem ex ratio-
 ne naturalis, diuini, & humani iu-
 ris, maximè Canonici, vel ex natu-
 ra contractus, alteriusue actus, cui ac-
 celsit iuramentum, interpretari, fue-
 rit ne iuramentum licitum, quo ve-
 pacto sit intelligendum. Hęc autem
 conclusio ex eo constat quòd Prin-
 ceps sæcularis, ac ciuilis legislator
 ius habeat interpretādi humanas di-
 spositiones, eorum inquam in quos
 ius habet ferendi leges: ita quidē vt

possit cōventionū, promissionum
 testamentorū, & similium actuum
 verba interpretari. Item idem legis-
 lator discenere valet, an actus hu-
 mani sint liciti, an Reipublicæ, cuius
 curam gerit, aduersi & cōtrarij. Alio-
 qui si hoc ius Principi sæculari nega-
 tū esse dixerimus, planè poterimus
 ab eo ius principatus, iusq̄ ferēdi le-
 ges tollere. Nam potissimum legū
 latores hæc curant quo Rempubli-
 cam quietius administrant. Iuramē-
 ta verò que actibus humanis adscri-
 buntur: eodem modo sunt regula-
 riter intelligenda quo isdem actus.
 Siquidem iurans nihil aliud iuramē-
 to promittit quàm quòd simplici
 promiserat verbo: simplicemq̄ pro-
 missionem iuramenti religione con-
 firmat. Vnde fit manifesta ratio que
 ostendit iuramentum intelligendū
 fore iuxta interpretationem: quam
 actus ille humanus cui adijcitur: ex
 legibus sæcularibus patitur. Dein-
 de patet: ciuilem legislatorem ius
 habere declarandi: qualiter iuramen-
 torum verba: quæ actionibus hu-
 manis adijciuntur sint intelligenda:
 & an ea dispositio humana Reipu-
 blicæ totiusq̄ communitatis bono
 contraria sit & præiudicet. Sic deni-
 que satis iure probatur hæc tertia cō-
 clusio ex qua plura deriuantur.

Primū intellect. ad tex. l. vlt. ff. qui
 satis da. cogan. non enim secundum
 Iurisconsultum: ibi videtur contra
 iuramentum fecisse qui postquam
 semel iurauit in iudicio sistere: id ex
 concessa à iure causa agere omiserit.

Nam

Primæ partis Relectionis.

Nam nihil aliud hoc iuramēto pollicitus est, quàm in iudicio sistere: hic verò actus sistendi in iudicio non ita supersticiosè intelligendus est, vt quolibet die, aut quolibet momento sistere quis teneatur: siquidem nec tenetur diebus feriatis, nec morbo graui impeditus, nec vocatus à maiori iudice in iudicio sistere. Habet sanè hæc promissio sistendi in iudicio varias conditiones ex legibus humanis, & secularibus, quibus iudiciorum ritus. & auctoritates submittuntur. Vnde iuramentum præstitum super promissione sistendi in iudicio verè ita intelligendum est, vt qui iurauit nequaquã sistere teneatur in his casibus, quibus à iure humano, & legibus secularibus immunis censetur ab obligatione sistendi in iudicio, etiam si sistere promiserit. Quod, vt elegãter explicat Fortun. in dicto tracta. de vltim. fine iur. illatio. 20. deducitur à mente ipsius iurantis, qui iuratus sistere in iudicio minimè promisit, nec intendit promittere quòd sistet in iudicio his diebus quibus nec ius redditur, nec vlla ex parte commodè potest in iudicio præsens esse. Deinde proprium iuramentum qui iurat intellexit secundum iuris interpretationes, nec in alium sensum iurationem accepit: quod rectè fieri ab eo potuit: atque ideò non aliter est eius iuratio accipienda: capit. Quintauallis. capitu. ad nostram. de iureiurand. capitu. ex parte capitu.

ad audientiam. de cleri. non residet. l. si libertus. ff. de operi. liber. qua ratione Bald. in. l. non dubium. colū. penulti. C. de legib. gloss. in dicta. l. vltim. Et Doctor. quidam ibidem falluntur dum sentiunt in specie dictæ. l. vltim. ius civile remittere iuramentum, & iuramentum verè quidem periurum fuisse, sed tamen fictè iuris fictione periurum non esse. Hæc etenim est verè comentitia iurisconsulti interpretatio. Nam inibi iurans periurus non est, nec in casibus, quibus iure redditur immunis à sistendo in iudicio, necessaria est remissio iuramenti: cum id non obliget tunc iuramentum. Est igitur propria interpretatio à iure humano facta eius quidem actus, & promissionis, quibus iuramentum accessit.

Secundò ex hac tertia conclusione colligitur propria ratio text. in. l. vlti. C. de non numerata pecunia. vbi qui iuratus promisit soluere centum sibi mutuo numerata, poterit nihilominus intra biennium opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: quam opponere potuisset, si simpliciter cauisset pecuniam mutuata soluturam. Iuramentum enim in illius constitutionis responso intelligitur iuxta iurantem consensum ex legis ciuilibus interpretatione deductum: non alia ratione quàm quòd hæc promissio de soluenda pecunia mutuata, fiat aut præsumatur facta spe future numerationis: vt explicat Fortun. in. l. si vnus. §. patet. nu. u. ff. de pact. attigimus & nos

nos obiter in 2. parte Rubri. de testa. nume. 12. idem confirmatur: quia iuramentum intra limites consensus à lege præsumptos, & actus humani interpretatione constitutos addit obligationi religionis vinculum non tamè hos limites excedit: secundum ea, quæ traduntur per Barto. in l. Titia. §. Imperator. ff. de lega. 2. & in l. si quis pro eo. num. 15. ff. de fideiussor. iurans equidem contractum literarum, & promittens pecuniæ solutionem, quannis obligationi cõsentiat, sub spe tamè futuræ numerationis cõsensit, & ob illã causam: idcirco causa illa cessante, nec numeratione sequuta, rectè absq; labe periurij non numeratæ pecuniæ exceptione obijciat: cum ipse nec iurauerit, nec obligationi cõsenserit eo casu, quo pecunia numeranda non esset: quod animaduertendum est: nam id Iason in l. si conuenerit. nu. 16. ff. de iurisd. omni. iud. post Alexã. ibi, & Imolam in cap. 1. de iudi. & in cap. per tuas. de arbi. ac Deci. in dict. ca. 1. nume. 23. videntur hac in specie adnotare. Illud tamen obiter adnotandum est, exceptionem non numeratæ pecuniæ apud Gallos non admitti, etiam intra biennium, etiam aduersus simplicem cautionem: vt testatur Rupellanus lib. 1. forensi. Institu. cap. 35. nec apud Bituricenses teste Boerio in consuet. Bituric. titu. de iurisd. capit. 8. nec ipse apud Hispanos vnquã vidi admissam fuisse ad effectum, vt creditori intra biennium incumbat onus probandi pecuniam verè nume-

ratam fuisse. Sic deniq; dict. l. vltim. C. de non numerata pecunia. quo ad istam quæstionem explicanda est omninò. Vnde eiusdem constitutionis respõsio tunc sanè obtinet, cum quis iurauit se soluturum, aut promissionem soluendi confirmauit iuramento: at si iurasset, se recepisse mutuam pecuniam, exceptionem non numeratæ pecuniæ amittit, nè eam opponès veniat contra iuramentum, & alleget, se fuisse periurium: quæ admodum in dict. l. vlti. adnotarunt Bald. Salice. & Paul. Castrensis Bald. item consil. 447. libr. 1. Alexand. in l. Seius, & Augerius. colum. vlti. ff. ad l. Falcid. Deci. in l. qui pecuniã. nume. 4. ff. si cer. peta. quod Acur. cõmuni omnium consensu receptus satis probat, ita intelligens dict. l. vlti. Vnde manifestissimè errare videntur qui dict. l. vlti. responsum etiam eo sensu accipiunt, vt de iuramento præstito circa numerationem etiam accipiatur: quo quidem errore labitur Ioan. Imola, in ca. cum cõtingat. num. 85. versic. sed aduerte. de iureiur. & alij: quos optimè repræhendit Emanuel à Costa in l. si ex cautione. C. de non nume. pecun. Fallent. 9.

Tertiò hinc apparet interpretatio text. in dicta. l. adigere. §. vlti. ff. de iure patron. vbi iuriscõsultus iuramentum à liberto præstitum de non cõtrahendis nuptijs remittit: id est iure remissum esse interpretatur. Nã si iuramentum id obligasset semel, certè non posset per legè secularè remitti. Sed quia id iuramentum nusquã o-

De Pact. E. bliga-

Primæ partis Relectionis.

bligavit, potuit lex humana interpretari, vim & potestatem iuramenti explicando, nullam ex eo constitutam fuisse obligationem, Hanc verò interpretationem Iuriconsultus exponit auctoritate. l. Iulix. de maritandis ordinibus. Etenim conditio, aut promissio de non contrahendis nuptiis, apud Romanos olim ita odiosa censebatur, Reipublicæq; & eius utilitati contraria, vt à testamentis, alijsq; actibus omninò remitteretur: atque ea semota, purus manebat actus ac si cōditioni obtēperatū fuisset. l. mulieri & Titio. ff. de cōdit. & demonstrat. l. 2. C. de indic. vidui. tollen. l. sed si hoc. §. fin. cū sequentibus. ff. de condit. & demonstr. idēq; nos obiter adnotauimus in Epitome ad 4. librum Decret. 2. part. ca. 7. §. 9. num. 11. & lib. 1. Varia. Resolu. ca. 19. num. 9. Igitur cū actus hic, cuius meminit Iuriconsultus in dic. l. adigere. §. vlti. habeat promissionem contrariam utilitati Reipublicæ secundum iuris humani manifestam decisionē necessariò sequitur, iusiurandū non posse illius actus, nec promissionis obligationem inducere, quandoquidem nemo possit proprio iuramento Reipublicæ, nec deniq; alteri priuato præiudicare. Ius nanque ciuile præcipuè ob utilitatem reipublicæ promissionem de nō contrahendis nuptiis palam improbauit, eam esse reipublicæ perniciosam decernens: quamobrem nec iuramentum eam potuit honestam efficere: regu. non est obligatoriū. de reg. iur. in. 6. quod

& ratione naturali probatur. actus siquidem reipublicæ contrarius & perniciosus natura ipsa est improbat, eo ipso quod ea dicet utilitatē cōmunitatis oībus alijs præferendam esse: cui quidem utilitati, priuatorum cōsensus nocere iure nō potest quacuncq; cōuentione. l. filiusfamiliæ. §. veterani. ff. de procu. cum alijs, quæ notantur in. l. si quis in conscribēdo. C. de pact. c. si diligenti. de foro competē. l. ius publicum. ff. de pactis. nec iuramentum quicquam facit hac in specie, cum tractetur de iure publico, aut saltem alterius à iurante: capi. venientes. c. cum contingat. c. intelletto. de iure iur. idcirco hæc est magis congrua interpretatio ad tex. in dict. l. adigere. §. vlti. quam & Fortun. exposuit in dict. tract. de vlti. sine, illat. 20. optimè reprobans Accursium, & alios qui in dict. §. vltimo. adnotarunt, quo ad iuramenti remissionem legem habere vim Apostolicā. nam id falsum est: cū non tractetur ibidem de absoluteione à iuramenti vinculo, sed tātū de eius interpretatiōe.

Quartò hinc cōstat defensio tex. in l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. quo responsum est, iuramentum nullā habere vim, nec obseruandum esse, quoties quod iuratur, bonis moribus aduersum est. Ea siquidem responsio cōformis est iuri Pōtificio & naturali: quibus est satis apertū, non debere iuramētum esse vinculū iniquitatis. Vñ si quod iuramento promittitur, iustitiæ, & bonis moribus cōtrarium est, dubio procul id non est ser-

est seruandum. Nec video cur ius ciuile hac in parte interpretari, & explicare non possit ea, quæ sunt bonis moribus contraria: cum & legislator secularis quo ad reipublicæ regimen verè interpretari possit iuris naturalis præcepta, leges, & statuta hac de re sancire: vt circa homicidium, adulteriũ, furtum, falsum testimonium, & his similia, quorum interpretatio necessaria est ad optimam Reipublicæ institutionem. l. vt vim. ff. de iustit. & iure. l. bona fides. ff. de posit. nec hoc indiget maiori probatiõne, cum verè negari non possit: alioqui legillatores seculares satis strictam haberent potestatem ferendi leges super actibus verè temporalibus: quod satis absurdũ esset, alienũq; à diuina, ac naturali institutione. At si semel à lege seculari fuerit definitum, aliquid esse contrarium bonis moribus, & planè iniquum: manifestè cõuincetur, cum actum iuramento confirmari non posse, vt is licitus censeretur.

Principaliter quartò erit obseruandum, legem ciuilem humanam quidè, & secularem, ipsumq; principem posse iusiurandum remittere in ea materia, quæ ipsius principis, legis uel secularis potestati subijcitur. Nec remissio ista vim absolutionis obtinet: quia iuramentum sub hac cõditione ligat iurante, nisi princeps superior, cui iuramenti materia submittitur aliud voluerit, ac decreuerit: sicuti & illa cõditionem iuramentũ priuato prestitum semper patitur, nisi priuatus

ille iuramentũ remiserit. Hoc ipsum est, quod passim adnotatur, in quo libet quidè iuramento intelligi exceptam superioris auctoritatem: quo ad ea scilicet, quæ ad superioris potestatem pertinent: cum illi per iuramentum præiudiciũ fieri non possit. c. a. cõstitutus. de rescrip. Quo fit, vt plane appareat ratio germana ad iurisconsulti responsum in. l. vltim. ff. ad municipal. Si quis etenim iurauerit, se ordini nõ inter futurum, poterit Princeps secularis hoc iuramentum remittere, si ille in magistratũ ordinis, aut in decurionem fuerit electus. Nam hoc iuramentũ præstitũ in hac materia de ciuilibus magistratibus, ad quos subeundos Respublica & Princeps, qui eius administrationem habet, poterunt quolibet cogere ob utilitatem publicam, hunc intellectũ hanc uel conditionem patitur, nisi Princeps aliud iusserit. aliter etenim esset iuramentum perniciosum, & vinculum iniquitatis. Sic deniq; est interpretandũ quod vulgo dici solet, in omni quidè iuramento intelligi exceptam esse superioris auctoritatem. Atq; ita defendi possunt aliquot iuris Cæsarei decisiones, quorum tutelam, & defensionem diligenter suscepit Fortunius in. d. Illati. 20. tametsi Panorm. & alij in ca. tua nos. de decimis. existimauerint, eas leges nullas oĩno esse. Qua de re tractabitur in. 2. parte huius Relectionis cũ examinabitur reg. iur. Canonici, quæ dicitur, iuramentum cõtra bonos mores non esse obligatorium.

De Pact. E. Quintò

Primæ partis Relectionis.

Quintò ex his manifestè constat, ius civile, ac seculare posse leges statuere super puniendis periurijs: quod nos probauimus in Epitome ad. 4. lib. Decret. 2. part. capi. 6. nu. 20. notat idem Fortunius in dict. illat. 20.

Sextò hinc dubium est, an lex secularis possit tollere effectum iuramenti, cuius meminit text. in c. debitores. de iureiur. nam Imbertus Ruppell. lib. 1. forens. Insti. c. 3. testatur, eum effectum apud Gallos sublatum esse: quod non potest aliter defendi, quam ex patientia, & quadam tacita Episcoporum absolutione. aut tandem iudices negant actionem efficacem vsurario agenti ad vsurarum solutionem, etiam si debitor eas fuerit iuramento præstito pollicitus, quod æquissimum est.

Septimò apparet, dubiam esse Gallicæ praxim, cuius meminit Carolus Molinæus in additionibus ad Alex. consil. 27. lib. 1. quæ quæ nusquam recepit constitutionem Auth. sacramenta puerum. C. si aduers. vendi. ubi ratione iuramenti negatur minoribus ætate in integrum restitutio aduersus enormem læsionem, quam ætatis facilitate patiuntur in contractibus. Forfan enim ea praxis ob dissimulationem Romani Pontificis, & Episcoporum, excusationem habet. vel ex eo defenditur quod consuetudo forensis laicorum potuerit tollere ab iuramento eam vim, & effectum quæ eileges seculares dederant. Atque tunc ex ratione eadem cum contingat. cap. de bitores. ca. si verò. de iureiuran. licet

in integrum restitutio minori, qui iurauit, concedatur: nihilominus quia egit contra iuramentum, quod potuit seruare absque interitu, & periculo salutis spiritualis, actor periurus censetur. idcirco prior practici styli defensio magis applaudit.

Hæc diximus de legibus civilibus, quæ circa vires iuramenti disponunt. Nec enim possunt effectus iuramenti, quos habet ex lege naturali, diuina, vel canonica tollere: cum isthæc materia præcipue pertineat ad Romanos Pontifices ob religionem iurisiurandi: text. celebris in ca. venerabilem. de elect. Qui licet probet, declarationem iuramenti, an id licitum, vel illicitum sit, ad Romanum Pontificem pertinere: ea tamen constitutio hac in parte procedit propter materiam subiectam, quæ ad summum Pontificem pertinebat, non ad alium. quandoquidem nullus poterat de causa illa cognoscere, aut iudicare præter Romanum Pontificem, ex eo, quod ibidem ageretur de iuramento præstito super electione veri, & iusti Imperatoris. non tamen ex hoc negatur in ea constitutione, ius interpretandi iuramenta, an ea licita sint, vel illicita, posse ad Principes, & legislatores seculares pertinere: tametsi verum sit ad summum Pontificem maxime pertinere ius explicandi veros effectus iuramenti deducendos quidem à ratione legis naturalis, vel diuinæ. Qui verò nosse cupit multa alia de hoc articulo, legat Fortunium in dic. tracta. de ultimo fine. illat. 20.

Cæterum

Cæterum quia de absolute ab obligatione voti, & iuramenti tracta-
uimus, operæpretium erit expendere,
an possit quilibet prælatus absolute
uere, aut dispensare super voto pœ-
nali priusquã opus illud, quod sub
pœna interdictũ est, committatur. Et
sanè, si votum fiat alicuius operis ab-
solute, poterit super eodem voto di-
spensare is prælatus, quĩ ius, & pote-
statem habet super ea re, quæ in vo-
tum deducta est, dispensandi: vt si
quis vouerit non ludere. Nam in om-
ni voto quilibet Episcopus dispẽ-
sat, præter votum religionis, & pere-
grinationis Hierosolymitanæ: vt cõ-
muniter receptũ est. Et explicat di-
ligenter Dominicus Soto libr. 8. de
iustit. & iure. q. 4. art. 3. vbi idem tra-
dit in voto perpetuæ castitatis, &
Romanæ, ac compostellanæ peregrina-
tionis. Quorum primũ iure, duo
vero vltima cõsuetudine asserit exci-
pi ab Episcoporum dispensatione. At
si in hunc modum votum cõceptũ
fuerit, vt quis vouerit nõ ludere sub
pœna religionis, aut Hierosolymita-
næ peregrinationis: ante cõmissam
pœnam poterit quilibet episcopus,
cui vouens subditus sit, dispensare
ex causã quidem: post cõmissam au-
tem pœnam quidam censent, posse
votum pœnale religionis, aut pere-
grinationis Hierosolymitanæ dispẽ-
sari per Episcopum: quãuis votum
istud peregrinationis huius, vel reli-
gionis, nullius admittat prælati di-
spensationẽ, nisi ea cõcedatur à Ro-
mano Pontifice: quando votũ hoc

est absolutum. Differentiæ ratio in-
de sumitur, quòd vouens directè
& absolute religionẽ in animo ha-
bet & desiderio illam profiteri vt
rem sibi gratissimam: atq; ideo vo-
tum deliberationem habuit perfe-
ctam. Sed qui vouit lege pœnæ reli-
gionem, aut peregrinationem, non
habet animo ea quæ vouet, nec ideo
promittit illa quòd sibi sint cordi:
imò ad ea tanquã sibi ingrata & mo-
lesta in pœnam obligari voluit: vn-
de forsan iusta causa est, quòd per
Episcopum fiat, & concedatur di-
spensatio. His accedit quòd forsan
quibusdã videbitur non omnia vo-
ta conditionalia & pœnalia esse deli-
beratiõe iusta emissa: nã Ambrosi⁹
Catharinus contra Caiet. censet, nõ
valere votum hoc: promitto ingre-
di religionẽ, si cõmiserõ adulteriũ.
quòd valere præmittit Caiet. in sum-
ma, verb. votũ. Nihilominus tutior
est eorum opinio, qui censent adhuc
in hoc casu post commissam pœnã
necessariam esse Romanũ Pontificis
Dispensationem: quia iam est con-
tracta ex voto obligatio ad religio-
nem, cuius equidem voto derogare
per dispensationem nemo potest
præter ipsum Romanum Pontifi-
cem atque ita in hac quæstione vi-
sum est Dominico à Soto, in insti-
tutione de cauendo iuramentorum
abusu, parte. 1. capit. 9. Et libr. 8. de ius-
titia & iure. q. 2. artic. 1. & q. 4. artic.
3. Nec enim deficit promissio saltem
implicita ad votum religionis in
huius quæstionis specie. vnde par
De Pact. E 3 est,

Primæ partis Relectionis.

est, quòd obligationem ad religionem ex causa voti inductam esse iudicemus. Quia in re illud est obiter adnotandum in quolibet voto præsertim religionis esse necessariam explicitam, aut saltem implicitam promissionem: nec propositum ingrediendi religionem, & in ea permanendi perpetuo, sufficeret. text. elegās. in. c. literaturam. de voto. Aliud etenim est promittere ingressum & professionem religionis, aliud habere propositum ingrediendi, proficēdi, ac perseverandi. Nāq̄ propositum habet, nec explicitè nec implicitè promittit professionē religionis: cū aliud sit proponere, aliud deliberatè promittere: sicuti eleganter explicat Caiet. lib. 17. responsionū. c. 7. Et Domin. Soto dict. lib. 8. q. 1. arti. 2. tamet si Doctores iuris Canonici interpretes non possint excusari à non satis diligenti huius articuli examinatione. sic sanè. text. in capit. consulti. de regular. dum propositum absolutū sufficere censet ad perpetuā religionem, intelligendus est de proposito absoluto, ex quo tamen possit deduci saltem implicita religionis perpetuæ promissio: alioqui minimè conueniret ea responsio cum. c. literaturam. Quòd si quis votum fecerit ingrediendi religionem minimè pollicitus explicitè, vel implicitè perpetuam religionem, censetur vouisse secundum ius, vt tandem gaudeat anni probatione: intra quem possit pœnitere, si viderit eum statum sibi cōmodū, aut gratū nō esse: sic enim

Thom. censet in. 2. 2. q. 189. arti. 4. quæ sequuntur Deci. in ca. in presentia. de probat. num. 55. Archid. in cap. sci mus. 12. q. 1. Henricus in. c. statuimus. colū. 3. de regular. & Florent. 3. part. titu. 16. ca. 2. §. 4. Syluest. verb. religio. 2. q. 19. & Iason in. l. si quis hæredem. nume. 13. C. de institutio. & substit. Ex mente tamen S. Thomæ deducitur, secūs esse dicēdum vbi quis votum fecerit, aut promiserit profiteri in aliqua religione, vel esse religiosum. quod & Syluest. notat. Imò si quis vouerit fieri religiosum: intelligitur votum istud in anno quidem probationis: non tamē de perfecta, & perpetua religione. Item si vouerit quispiam, esse religiosum, ea tamen intentione & mente, vt velit gaudere anno probationis, poterit intra annum ante professionem tacitam, vel expressam à monasterio exire: sicuti vtrunq̄ docere conatur Caiet. in dict. artic. 4. quæ omnia omninò notanda sunt ad perfectam voti obligationem, vt sciamus qua ratione teneatur quis ex deliberata promissione ad votum vel religionis, vel alterius boni, ac pijs operis.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Iuramentum propriam & primordiale naturam aetuis, cui accedit, sortitur.*
- 2 *Intellect. ad text. in. l. quoties. C. de rei vendi. an is obtineat quādo prima venditio fuit iurata?*
- 3 *Donatio iuramento firmata, an reuocetur na tiuitate filiorum, auctoritate. l. si vnquam. C. de reuocand. donatio.*

Fideiusf-

- 4 Fideiussor an ratione iuramenti amittat beneficium excussionis?
- 5 Emphyteuta qui iuramentum in contractu prestitit, an priuetur emphyteusi, si Canonis solutionem intra biennium omiserit?
- 6 Obligatus ad factum an ratione iuramenti cogatur precise facere?
- 7 Intellectus ad l. si conuenerit. ff. de iurisdic. omni. iudic.
- 8 Intellectus ad textum in capit. ad nostram. de iureiurand.
- 9 Iurans soluere certam quantitatem, an possit compensationem obijcere?
- 10 Qui iurat alteri nullum grauamen inferre, an possit iure eum in iudicio, vel extra conuenire?

§. Quartus.

Biter in precedenti Paragrapho tractauimus de interpretatione iuramenti iuxta consensum

& mentem iurantis, atq; item secundum ipsius actus iurati propriam conditionem & naturam: oportet tamen modo eandem materiam iterum aliter exponere, ab origine & radice deducendo, quid de hac re iura explicuerint.

Nam illud iuris est apertissimi, iuramentum propriam adsumere naturam actus, cui apponitur, & secundum eam intelligendum omnino esse. Hoc probatur in dicta l. vlti. C. de non nume. pecun. ubi iuramentum, quo quis iurat soluere pecuniam sibi mutuo numeratam, eam conditionem habet, ut intra biennium pos-

sit qui iurauit opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: sicuti paulo ante dictum est. Hæc siquidem promissio soluendi pecuniam numeratam, propriam hæc naturam habet, quod possit intra biennium obijci exceptio non numeratæ pecuniæ. idem constat in c. quæ ad modum. de iureiur. Etenim qui iurat aliquam in uxorem ducturum, non tenebitur eam uxorem ducere, si post hanc promissionem ipsa fuerit fornicata: quia huiusmodi promissionis illud proprium est, quod sponsa non fornicetur: igitur iuramentum non mutat hæc propriam huius actus naturam. facit optimus tex. in l. vlt. C. de libe. caus. Sed ne quis mihi statim obijciat plures effectus, quos contractus iurati habet, quosque minimè habuissent absque iuramento, inquirere necesse est huius conclusionis verum intellectum. Et sanè ita est hæc propositio accipienda, ut de natura propria, & à primordio ipsi actui conuenienti, non de accidentali intelligatur. sic denique iuramentum adsumit actus naturam primordiale, ut ita loquar, non accidentalem: ea siquidem propter vim iuramenti plerumque mutatur, quod satis euidenter ex multis apparebit, quæ de effectibus iuramenti traduntur, & à me statim tradentur: & hoc probatur eleganter auctoritate iuriscōsulti. litem veniunt. §. cum prædixerimus. ff. de petit. hæred. ubi distinctio maxima fit inter ea, quæ ab initio naturaliter insunt actui, & ea, quæ ex accidenti ei conueniunt: ut actio

De Pact. E + alteri

Primæ partis Relectionis.

alteri subrogata secundum primordiale naturam, non secundum accidentalem subrogetur. notat glos. in l. certi conditio. in princip. ff. si cert. peta. cuius præter Barto. & Doctor. ibi meminit Bald. in capit. vlti. colum. 3. de iureiuran. idem Bald. in l. vnica. §. sed si non. C. de rei vxo. actio. eius tamen intellectum examinat Zasius lib. 1. singul. respons. capitul. 14. ex quibus communi omnium consensu receptum est, iuramentum naturam primordiale actus, cui accessit, sequi: non accidentalem: quod notant in specie Aret. colum. penulti. & Deci. nume. 23. in capit. 1. de iudic. & ibi Alciatus numer. 46. Sed tamen dubitatur, quæ dicantur naturalia, & accidentalia contractus, vel actus alicuius? Bald. equidem in l. 1. col. 1. C. commodat. eleganter, ac subtiliter scribit, ea, quæ veniunt ac eidetaliter triplici ratione contingere, ratione equidem moræ, culpæ, vel conuentionis: ea vero dici naturalia, quæ procedunt virtute quadã ab initio à propria rei specie. cui cognitioni plurimum accedit tex. in l. pacta conuenta. ff. de contrah. emption. & in dicto. §. cum prædixerimus. vbi glos. hoc ipsum sensit. Sic sanè secundum hanc traditionem aduertendum erit in actibus iuratis ad ea, quæ ex natura, vel ex accidenti eidem actui conueniant. Vt deniq; sit omninò compertum, iuramentum alicui actui accedens sequi naturam ipsius actus principalis, in quo interponitur: quod

non semel ex dict. l. vltim. adnotauimus. Cuius ad hoc meminere Baldus. in capit. cum omnes. colum. penult. & capit. quæ in ecclesiarum. colum. 5. de constitu. Abba. in capit. cum contingat. de iureiurando. numer. 14. text. elegans, sicuti Iason ibi notat, in l. sed et si possessori. §. item si iurauero. ff. de iureiuran. Quibus & illud suffragatur, quod iuramentum non auget obligationem, nec consensum, sed ei tantum intra limites suos manenti addit religionis vinculum: quod voluit Bald. in l. si procurator. colum. 3. versicul. & prædicta sunt vera. ff. de condic. indebit. Nam qui iurat actum aliquem, nisi aliud expressim addiderit, illum iurare intelligitur iuxta sensum, naturam, & qualitates proprias quas ille actus habet ex natura sua secundum leges humanas: argum. leg. Titius in fine. ff. ad Trebellianum. Quamobrem præter multa quæ de interpretatione iuramenti hac in parte adduci possent, duo tantum generaliter adnotabimus. Primum quidem, iuramentum esse intelligendum secundum naturam, conditiones, & qualitates, quas actus, cui accessit, ab exordio ex proprietate eiusdem per legem canonicam, & civilem consequitur. Secundum, omninò iuramentum ita intelligendum fore, vt nullam interpretationem præter consensum iurantem patiatur. c. Quintauallis. de iureiur. c. cum iuramento. de homi. notatur in capitul. veniens. de iureiur. Ex quibus aliquot inferam:

inferam: Nam de effectibus, qui procedunt à religionis vinculis, passim à Doctoribus traditur.

Primum quidem hinc colligitur vera interpretatio text. in l. quoties. C. de rei vendi. ex qua si quis domum Titio vendiderit primo, & deinde eandem Sempronio vendat, & tradat: dominium huius domus in Sempronium transfertur, nec Titius poterit aduersus secundum emptorem agere. Nam etiam si prior venditio iurata fuerit nihilominus eadem decisio obtinebit: cum natura contractus emptionis. & venditionis ea sit, vt ante traditionem dominium in emptorem minimè censeatur translatum donec perfecta traditio fiat: & ideo si res vendita, alicui, alteri ante traditionem vendatur, & eidem tradita fuerit hic secundus emptor efficitur perfectus dominus rei emptæ. l. i. cum alijs. ff. de actioni. empti. atque ita dicit. l. quoties. intellexit Ioan. Imo lensis in capitu. cum contingat de iure iur. nume. 81. quem sequuntur Iason in ea. l. quoties. nu. 36. Hippo. in l. qui duobus. num. 9. ff. de falsis. & Ludou. Gozadi. in consi. 14. nu. 2. eandem opinionem & nos probauimus in Epitome ad. 4. lib. Decret. 1. part. capit. 5. num. 9. cui accedit text. in capit. sicut de sponsalib. qui probat, sponsalia, etiam iurata, per subsequens matrimonium dissolui.

Secundò inferitur maxima extensio ad text. in capit. cum locum. de spons. Ex quo patet, matrimonium

metu contractum nullum esse ipso iure. id etenim verum est, etiam si contractus coniugalis iuratus fuerit. Nam id iuramentum. licet aliqui metu præstitum validum sit ipso iure donec absolutio ab eo præstita fuerit, accedens contractui coniugali eius naturam sortitur, vt ratione metus nullum sit ipso iure, nec absolutionem exigat. quia materia subiecta, quæ speciali quadam ratione omnino liberum consensum requirit, operatur quod iuramentum prorsus sit nullum. quemadmodum latius disputauimus in 2. parte Epitomes cap. 3. §. 5. nu. 2.

Tertiò ex præmissis deducitur ratio eius opinionis, quam Barto. explicat in l. Titia Scio. §. Imperator. q. vlti. ff. de legat. 2. vbi Bald. & Cuma. post eum existimant, donationem, etiam iuramento præstito firmatam posse reuocari, si donator post eam liberos habuerit secundum. l. si vnquam. C. de reuocan. donatio. ex qua constat, donationis cuiuslibet proprium esse, quod ea reuocetur, si donator liberos habuerit. Vnde cum iuramentum appositum donationi sequatur naturam, & proprietatem eiusdem, satis constat, non deficere propter iuramenti adiectionem hanc donationis proprietatem, & naturam primæuam. Quam opinionem sequuntur plures, quos refert Andreas Tiraque. in dicit. l. si vnquam. in principio, nume. 168. ex quibus apparet eam communem esse.

Primæ partis relectionis.

Quarto ex his poterit perpendi veritas eius resolutionis, quā in rubr. de testament. 2. parte. nu. 10. explicuimus circa duarum quæstionum dubitationem. Quarum prima est de donatione iurata inter virum & vxorem, an ea habeat conditionem istam, quod præmoriatur donatario donator. Altera quidem est de donatione causa mortis etiam iurata, an possit ad mortem vsq; reuocari. Nam harum controuersiarum definitio ex eo pendet, an iuramentum tollat harum donationū propriam naturam: quod inibi latè tractauimus.

Quinto ab eadem radice procedit quod Bald. scribit in cap. ex rescripto de iureiuran. existimans, fideiussorem cum iuramento promittentem se soluturū creditori quicquid à debitore principali is ad sequi non possit, teneri omnino ad solutionem debitæ pecuniæ etiam nulla facta excussione. Etenim si vires iuramēti rectè perpendamus, manifestè apparebit, falsam esse hanc Baldi sententiam beneficium siquidem excussionis hac in specie non tantum ex conuentione hominis, sed ex propria natura, & primæ uia contractus deducitur, ac oritur: l. decem. ff. de verb. obligat. l. 1. C. de conueni. fisci debit. l. vlti. in princip. ff. si cert. pet. quo in loco Alex. Iason, & Deti. Baldi opinionem falsam esse asseuerant, ea ratione quod iuramentum sortiatur planè qualitates, & cōditiones eius actus, cui

accedit. dict. vlti. C. de nō numer. pecunia. cap. ex parte. de cleri. non resid. imo & fortiori casu dicendū erit, quemcunq; fideiussorem habiturum esse beneficium excussionis & Authen. præsent. C. de fideiussori. etiam si contractum fideiussionis iurauerit: cum hoc beneficium cui libet fideiussori ex natura contractus competat. quod eleganter Bald. sibi contrarius docet in capit. cum contingat. De iureiur. 7. conclusionē: dicens, ex instrumēto propter iuramentum oriri obligationem fideiussoriam cum omnibus qualitatibus, & beneficijs, quæ habent aliæ obligationes fideiussoriar. Vnde palam voluit Bald. beneficium excussionis minimè tolli per iuramentum: quam sententiam iterum sequuti sunt Barbat. in consil. 43. lib. 2. nu. 10. Andr. Alciat. in dict. cap. cum contingat. num. 174. Tiraquel. in dict. l. si vnquam. in princ. num. 147. tametsi Baldum in dict. cap. ex rescripto. sequantur Alex. in consil. 29. lib. 7. col. vlti. & Hippo. in rub. ff. de fideiussorib. nu. 9. tenentes, beneficium excussionis excludi per iuramentum ipsius fideiussoris contractum iurantem, ex ratione tex. in cap. ex rescripto. cui responderi poterit in eo text. quod dicitur iuramentum seruandum fore, intelligendum esse seruato ordine compulsionis, vt prius fiat excussio in principalibus debitoribus, & demum fideiussores cōpellantur soluere: quemadmodum eam decisio-

nem

nem intellexit Barb. in dict. consil. 43. col. penul. lib. 2.

Sextò hinc deducitur, an verum sit quod idem Bald. docet in capit. querelam. de iureiur. asseuerās, emphyteutā, qui pensionē cōstitutā in contractu pro re data in emphyteu-
 5 si sim soluere iurauerit, præcisè teneri ad solutionem, itā quidē, vt emphyteusim amittat si non soluerit pensionem, etiam biennio nondum elapso. quod probatur argu. text. in l. si quis maior. C. de transactio. quo sancitum extat, eum qui contractum, seu conuentionem seruare iurauerit, commodo eiusdem cōtractus cariturum, si iuramentum non seruauerit: quamobrem Bald. sequuntur Alex. cōsil. 85. lib. 1. idem Alex. & iuniores in dict. l. si quis maior. Catellia. Gotta. in memora-
 lib. diēctione, emphyteuta. Francisc. à Ripa in capit. 2. de rescriptis. col. 5. Hippo. singul. 226. & est communis opinio, sicuti eam sequutus adserit Ludou. Gozadi. in consil. 57. col. 3. & penulti. eamq; vt communem seruari in prætorio Rotæ testatur Guilielm. Cassan. decisione. 2. titul. de iureiurand. quo in loco scribit, communi sententia receptum esse quòd dict. l. si quis maior. locum habeat in quocunq; cōtractu. Contraria sententia verior profectò videtur propter naturam, ac proprietatem huius contractus emphyteutici, cuius proprium est, non amitti emphyteusim ob non solutam pensionem intra bien-

nium. cap. potuit. de locat. l. vlti. C. de iure emphyteu. Hæc verò proprietas non tollitur per iuramentum, quia ex huius contractus specie descendit: vt in simili dicebat Bald. in. l. 1. C. de commodat. Sic sanè hanc Baldi opinionem improbant Carol. Molinæ. in dict. Alex. consil. 85. in prima additione. & Curtius Iunior, in dict. l. si quis maior. numero. 30. Nec oberit eadem responsio dict. l. si quis maior. quia etiam si in omnibus, & quibuscunq; contractibus locum haberet: esset tamen intelligenda eo quidem sensu, vt iuramentum acciperet omnes conditiones, quas contractus, cui accedit, iure ipso ab exordio recipit: sicuti superius iam satis dictum est. Præsertim eiusdem constitutionis decisio cessat, parumq; nobis nocet, si teneamus eandem responsionem solum procedere in contractu transactionis, nō in alijs: quasi ea responsio speciale quid contineat in transactionis contractu, secundum Riminal. Parpaliam & alciat. ibi. Corne. consil. 246. lib. 3. Carol. Molinæ. in dict. consil. Alex. 85. qua ratione mihi displicet quod Matthæ. Mathes. adnotauit in notab. 50. scribens, veditorem ab actione euiētionis liberū omnino esse, si emptor minimè soluerit intra diē cōstitutū pretiū quod promisit & iurauit soluere: licet post diem nihilominus id soluerit. Etenim falsam esse ceseo hanc sententiā tametsi ea procedat à communi-
 Doct.

Primæ partis relectionis.

Doct. opinione, quæ asserit, dict. l. si quis maior, obtinere in omnibus contractibus, & conuentionibus iuratis. Fit igitur ex his, non esse veram Baldi assertionem in dict. cap. querelam, imò, ni fallor, existimo ex mente illius capitis deduci posse contrarium: si quidem post biennium à cessatione solutionis pensionis agitur ibi ad priuationem rei cuius ratione soluere pensionem iurauit condemnatus. Etenim quòd emphyteuta non possit ob cessationem pensionis soluendæ priuari emphyteusi intra biennium, proprium est eiusdem contractus, ab eius exordio, & natura: non ex accidenti.

Septimò ex prenotatis inferitur intellectus ad text. in cap. vlt. de emptio. & vendit. atq; ad omnia iura, quibus statutum est, veditorem teneri de euictione, si requisitus admonitusq; non defenderit emptorem conuentum rei venditione ad rei venditæ restitutionem. Etenim quibusdam placet ratione iuramenti omnino teneri veditorem etiam non admonitum defendere emptorem, si sciuerit, eilitem motam fuisse: quod Imola voluit in. l. quod te mihi. ff. si cert. pet. cuius opinionem ipse examinaui libr. 3. Variar. resolut. cap. 17. num. 5.

6. Octauò illud hac ex causa in examen incidit, an qui promisit cum iuramento aliquid facere, teneatur, & cogendus sit præcisè facere, an satis ei sit, si velit soluere id quòd alterius hac de re inter sit: Nam iure

6. civili qui tenetur facere non cogitur præcisè ad factum: sed liberatur si velit præstare interesse. l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. obligat. l. si quis ab alio. ff. de re iudicat. At si promissio fuerit iurata tenebitur promittens, & præcisè erit cogendus facere: glossi celebri in. l. si pecuniam. in principio. ff. de condict. caus. dat. quam dicit. singular. Imola in cap. col. pe. de iudic. lason in. §. actionū. colū. 8. de actio. idem lason, dicens hanc esse communem opinionem, in dict. l. si pecuniam. idem lason & Doct. in dict. l. stipulationes non diuiduntur. glos. similis in cap. ex literis. in. de sponsalib. quam Præpositi ibi ad hoc notat. text. optimus in cap. querelam. vbi Anto. nè prelat. vires suas. Areti. in cap. 1. de iudic. colū. penul. eandem opinionem late defendit Fortuni. in cap. 1. nu. 17. de Pact. Aduersus tamè hanc communem conatur tenere. Corne. in consil. 246. libr. 4. tenent Anania in dict. cap. querelam & Matthæ. Afflict. decisione Neapolit. 295. sensit Deti. in dict. cap. 1. de iudic. nu. 23 ea ratione quòd iurans aliquid facere, videtur iuramentum fecisse iuxta qualitates huic obligationi, & promissioni iure accessorias: cū ea scilicet facultate quòd liberetur præstando interesse, si nolit agere, nec consensit præcisè promissioni: deniq; ex eo quòd iuramentum naturam actus, cui accedit, sortitur. Huic vero rationi, si res ista exactè per

per

perpendatur, facillimè respondetur. Nam promissio faciendi ex propria natura habet consensum, & necessitatem præcisè faciendi: hoc etenim secundum propriam verborum significationem hæc promissio inducit: ex accidenti tamen, hoc est, ex mora, quia promittens facere non vult, ad interesse tenetur: vnde cum hæc obligatio ad interesse in promissionibus facti sit ex accidenti propter moram, minimè erit iuramentum secundum eam intelligendum: sed secundum primæuam obligationis naturam: quemadmodum Areti. respondet in dict. cap. 1. de iudic. col. penul. possumus aliter huic obiectioni satisfacere, si præmittamus, ob religionis causam iuramenta intelligenda fore potius iuxta iura Pontificia quam secularia: quem admodum superus probatum est. atq; ideo verum erit, quoties hac in parte ius Cæsareum iuri Pontificio cõtrarium fuerit, standum esse iuri Pontificio: & tamè iure Canonico absq; iuramento, si quis facere promiserit, præcisè facere cogitur. arg. tex. in cap. 1. & capit. qualiter de Pactis, idq; expressim notant Abb. in cap. per tuas. col. 4. de arbitr. & in cap. veniēs. de iureiur. Roma. in dicta. l. stipulationes nõ diuiduntur. & ibi Iason nu. 33. Antoni. Burgens. in rub. de empt. & vendit. col. 1. & Fortu. in cap. 1. de Pact. nu. 16. Igitur licet iure ciuili nemo sit cogendus præcisè ad factum, sed liberetur præstando interesse: attamen quia iure

Pontificio, secundum quod iurati contractus sunt interpretandi, promissor facti præcisè agere compellitur, consequens est, ratione iuramenti, etiam a iudice seculari promissorem cogendum fore præcisè facere: cum hæc promissio potius sit intelligenda iuxta naturam actui iure Pontificio, quam Cæsareo conuenientem in ea specie, quæ variè ab vtroq; iure intelligitur.

Hæc verò cõmunis sententia, quæ dicitur, cogendum esse præcisè agere eum, qui facere cū iuramento promiserit, procedit, modò qui iurauit possit facere, quod iuratus promissit, sitq; illi possibile hoc factum, vt late notat Aymon Sauilli. consi. 12. pluribus hanc opinionem comprobans.

Atq; hæc notanda sunt, licet Ioan. Andre. in dict. cap. qualiter & Felin. in dict. capi. 1. de Pact. num. 9. tuerint, etiam iure Canonico promissorem facti omninò liberari, si velit præstare id quod interest: nec cogendum esse præcisè facere: per tex. in cap. dilecti. de arbitris cui respondetur, ibidem ideo non cogi quem præcisè ad factum, sed liberari præstatione pœnæ: quia alternatiuè censetur obligatus ad factum, vel ad pœnam, qui facere sub pœna promissit.

Nonò eadem ferè ratione controuertitur interpretatio text. in. l. si conuenerit. ff. de iuris. omni. 7 iudi. vbi iuriconsultus respondit, pactum

pa. tum prorogate iurisdictionis tolli per pœnitentiam prorogantis ante litem contestatam. Nam si pactum illud fuerit iuramento firmatum, quibusdam placet, non esse locum pœnitentiæ: quod notant ex religione iuramenti Imola & Aret. in cap. 1. de iudic. Angel. Fulgosi. Paul. de Castro. Alexan. & Iason. in dict. l. si conuenerit. col. 2. quorum opinio communis est, ut fatentur Deti. in dict. cap. 1. nu. 23. & ibi Alciat. num. 25. in repet. quæ eandem opinionem sequitur: & probatur ista pars per rationes præcedentis conclusionis, & deinde quia huius promissionis & prorogationis propria natura est quod omnino seruetur: tamen si ex accidenti, ne quis cogatur coram iudice non suo litigare admittatur pœnitentia. Et quia Antoni. Abb. & Deti. in dict. capit. 1. nu. 23. contrariam sententiam veriore esse existimant, tenentes, pactum prorogate iurisdictionis, etiã iuratum, ante litem contestatam per pœnitentiam prorogantis tolli: existimo communem opinionem veriore esse duabus quidem rationibus, quæ licet alioqui dubiæ sint. ut quidam arbitrantur, attamẽ plurimum earum authoritas persuadebit, ob religionem iuramenti non esse admittendam pœnitentiam. Primum quia ad huc iure civili pœnitentia prorogantis minimẽ tollit prorogationis pactum, etiam ante litem contestationem contingens. Nam dict. l. si conuenerit. intelli-

genda est de voluntate vtriusq; pœnitentis mutata. si quidem vterq; invito iudice, de cuius honore agitur mutare poterit voluntatem: nec iuriscōsultus inibi loquitur de mutatione voluntatis vnus tantum: sed inquit, si mutata fuerit voluntas: vnde absolute de vtriusq; voluntate mutata vera est interpretatio quod eleganter in dict. l. si conuenerit. notauit Alberi. & post eũ Deti. in dict. cap. 1. de iudic. nu. 19. Andrej Alciat. ibi num. 25. idẽ Alciat. lib. 2. Paradoxo. ca. 17. & Coraf. lib. 4. Miscell. c. 5. atq; hæc ipsa opinio maximẽ probabilis est, ne dicamus ita facillẽ iudiciũ, & factorũ authoritatẽ eludi, si permiserimus, pœnitentiã vnus tantũ pactum proroganda iurisdictionis, aut non declinandũ iudicis alieni iurisdictionem tolli. Nec in praxi admittenda foret responsio iuriscōsulti, si quis post pactum prorogandæ iurisdictionis alicuius iudicis, quæ prorogari potuisset, etiam antè litem contestatam pœniteret. Secundò illud ad hanc probationem adducitur, quod quidam asseuerant tenentes, iure Pontificio in specte dict. l. si conuenerit. etiam si ea secundũ communem intellectum accipiatur, non esse locum pœnitentiæ, atq; ideo inter ius Canonicum & Ciuile distinguendum esse opinantur Alex. in dict. l. si conuenerit. 3. Fall. Bald. in l. si quis in conscribendo. C. de epif. & clericis. Deti. in dict. cap. 1. de iudic. nu. 18. ea quidem ratione, quia secundum

dum communem sententiam Alberi. Barto. & aliorum in dict. l. si conuenerit. Abb. in dict. cap. 1. ubi Deti. num. 20. scribit eam communem esse, dicta iurisperiti responsio procedit in pacto nudo, quod iuri civili actionem non producit: quali secus sit in stipulatione. Et licet Iason in dict. l. si conuenerit. nu. 28. post Petrum, & Cinum in l. si qui ex consensu. 3. q. C. de epis. & cleri. Ioan. Andre. in speculo, tit. de iudi. comp. adit. §. 1. & Aleiat. in repet. cap. 1. de iudi. nu. 38. teneant aduersus communem, iurisperiti responsum in dicta. l. si conuenerit, etiam procedere si prorogatio fiat per stipulationem: quod mihi verius apparet. quicquid enim sit de illius responsi principali intellectu, ipse opinor, nihil referre, fiat ea prorogatio per pactum nudum, an per stipulationem: nihilominus apparet ex his quam variè dict. responsum eius interpretes acceperint, ut tandem ratione iuramenti iuste possimus poenitentiam minimè admittere: cum iuramentum sit secundum iura Pontificia interpretandum: iure autem Pontificio, imò & Cæsareo dubium sit, an possit pæctio illa prorogandi iurisdictionem ante litem contestatam poenitentia tantum prorogantis tolli.

Decimò hinc satis poterit disputari propria & vera examinatio text. in cap. ad nostram. de iureiur. cuius decisio elegans est, & egregiè probat eum, qui datis creditori pigno-

ribus iurauerit quantitatem mutuo datam se soluturum, teneri præcisè ad eius solutionem, nec posse obiscere fructuum ex pignoribus perceptorum computationem in principalem sortem. Etenim ea constitutio videtur iuramentum interpretari contra naturam propriam contractus mutui, & pignoratitii. Est namq; proprium contractus mutui datis pignoribus, quod fructus percepti ex eisdem in sortem principalem imputentur, utq; ipsam extenuent. l. 1. C. de pigno. actio. l. 2. tit. 13. part. 5. cap. 1. 2. & cap. conquestus. de vsur. cap. cum contra. de pignorib. Alioqui esset contractus vsurarius adeò quidem, quòd si debitor in contractu mutui datis pignoribus donationem fecerit creditori fructuum, quos ex pignore percipiet, etiam ob merita, præsumetur omninò contractus vsurarius: quod notat Domini. in consil. 12. imò si creditor ex pignore fructus perceperit excedentes ipsam sortem, tenebitur debitori simul cum pignore restituere quod ex fructibus ultra sortem habuit, secundum Bald. in dict. l. 1. C. de pignor. actio. notatur in dict. cap. cum contra. & per Anani. in dict. capit. 1. de vsur. Nec tantum fructus percepti sortem extenuant, sed & percipienti id est, qui per creditorem potuissent percipi. gloss. in dict. cap. cum contra. & in dict. l. 1. text. optimus in dict. l. 2. de pig. actio. & in l. 2. C. de part. pignor. notant Alexand.

in ..

Primæ partis Relectionis.

in.l.apud Iulianum.§. 1. ff. de legat.
 1. Anania in dict. cap. 1. de vsur. Sed
 quia Hostien. in Summa, titu. de pi-
 gnorib. §. quando efficaciter versif.
 sed nunquid. Paul. de Castro in di-
 cta. l. 1. C. de pig. actio. & Rauenna.
 in dict. cap. 1. contrarium tenere vi-
 dentur existimantes, creditorem so-
 lum de fructibus perceptis, non de
 percipiendis teneri oportet distin-
 guere secundum Abb. in dict. cap.
 1. & in dict. cap. cum contra. Nam
 si contractus mutui, & pignoris fa-
 ctus est gratia vtriusq;, vt in dubio
 præsumendū est, tunc tenetur cre-
 ditor ad fructus quos potuisset ip-
 se percipere, nō tantū ad perceptos.
 Quod autem communiter hic con-
 tractus fiat gratia vtriusque, proba-
 tur in §. vltim. quib. mod. re contra.
 obligat. quo quidem casu tenetur
 quis de dolo, lata, & leui culpa. Sed
 si fiat contractus pignoris gratia de-
 bitoris tantū, quia creditor vole-
 bat pignus, nec id petebat: tenebitur
 quidem de perceptis tantū, aut de his,
 quos omisit percipere dolo, aut lata
 culpa iuxta distinctionem tex. in reg.
 contractus. ff. de regul. iur. quod si
 domus data fuerit in pignus, & actum
 sit, vt eam creditor habitaret: tenebitur
 creditor ad pensionem, quam ipse solitus
 erat soluere: non ad eam, quam pro
 conductione domus ab alio percipere
 potuisset. l. si ea. in. 1. C. de vsur.
 Paul. Castrensis. in. l. 1. C. de pigno:
 actio. fructus verò in sortem com-
 putandi planè sunt ab ipso credito

re ex pignore percepti, vt modò
 diximus: & præterea à debitore cre-
 ditori præstitæ operæ: quæ cōmu-
 niter æstimationem pecuniariam
 patiantur. l. vlti. C. de capti. & post
 limi. reuer. l. 11. tit. 29. part. 2. text. in
 dict. cap. 1. de vsur. & in dict. l. 1. C.
 de pig. actio. notat Iason. in. §. in bo-
 næ fidei. nume. 65. Instit. de actionib.
 quod si ita proprium huius con-
 tractus est, fructus in sortem com-
 putari: mirum profectò videtur,
 quod in dicto capi. ad nostram. re-
 sponsum est. Et tamè ex ea decisio-
 ne frequenter adnotatur, quod si
 quis iurauerit centum Titio solue-
 re, non poterit cōpensationem obij-
 cere, etiam eius quantitatis, quæ cer-
 ta ac liquida sit: quasi iuramentum
 sit in specifica forma obseruandum;
 cap. debitores. de iure iur. compen-
 satio autem non est vera, sed ficta
 solutio. l. si cum filio. ff. de cōpens.
 idem probat tex. in. l. 3. ff. cod. Ideo
 inquit Iuriconsultus, compensatio
 necessaria est: quia interest nostra
 potius non soluere, quam soluturam
 repetere. Igitur qui compensat mi-
 nimè soluit saltem iure. facit ad hoc
 tex. optimus in. l. Iulianus. ff. de con-
 dit. & demonstr. ibi. quali dederit.
 Ex quibus hunc effectum tribuen-
 dum esse iuramento censent Inno-
 cent. Hosti. Ioan. Andre. Collectari.
 Anto. & in specie Imola in dict.
 cap. ad nostram. Mathes. notab. 54.
 Areti. consi. 100. longitudo. col. 2. Za-
 sius in. §. in bonæ fidei. nume. 27. de
 actio. Corset. in repet. rubri. de iure
 iur.

iuran. priuilegio. is. quorum opinio communis est, vt eam sequenti fateatur Felin. in dicto capi. ad nostram. col. vlti. Iason in. d. §. in bonæ fidei. col. penult. & idem in. l. cum qui. §. si iurauero. ff. de iureiur. col. 2. Ludou. Gozadi. consil. 69. colū. 1. Andre. Tiraquel. libr. 1. de retract. §. 3. gloss. 3. nu. 6. vbi plures ad hoc authores allegat. Socin. item in. l. Iulianus. ff. de condi. & demonst. fatetur, hanc sententiam communem esse. Huic opinioni adhuc suffragatur quod iuris est apertissimi: nempe compensatio nem opponi non posse aduersum eum, qui depositū repetit. l. penulti. C. deposit. l. vit. C. de compensat. c. vlti. §. sanè. de deposito. Regia. l. 5. tit. 3. & l. 27. titu. 14. part. 5. ob maximam fidem, quam depositarius tenetur deponenti seruare eo, quòd plurimum ei crediderit, glos. in. l. hoc negotium. ff. de compensat. Angel. & Iason numer. 10. in dicto. §. in bonæ fidei. igitur & ratione iuramenti mirum non est idem statui, propter eius maximam religionem.

Cæterum contraria sententia placuit Bartol. in. l. amplius. ff. rem rat. hab. vbi tradit, eum qui iurauit soluere, non esse periurum, si compensationem obisiat. quod & idem voluerit Angelus & Cuman. ibi. Ioan. Faber in dicto. §. in bonæ fidei. col. 4. & Platea ibi col. 1. Bald. in dicto capitu. ad nostram. & ibi Panormita. columna vltima. idem Panormita. in cap. cum dilectus. col. 8. de ordi. cognit. idem in capi.

cum inter. de exceptioni. nume. 24. Alexand. consil. 12. colum. vlti. libr. 2. Imola sibi contrarius in dicta. l. Iulianus. ff. de condit. & demonstrat. & Carol. Molinæ. in tracta. de contractib. questio. 43. qui testatur, hanc opinionem esse cōmunem apud Legistas: licet fateatur priorem à Canonistis magis receptam esse: quemadmodum paulò antè tradidimus.

His authoribus ad stipulantur plura. Primùm text. celebris in. l. 4. §. soluisse. ff. de re iudicat. Soluisse, inquit Iurisconsultus, accipere debemus non tantum eum, qui soluit, verum omnem omninò, qui ea obligatione liberatus est: quo in loco dicitur text. eum omninò soluere, qui liberatus sit ea obligatione: idemq; verè, ac ipso iure, iuxta gloss. de dictio ne omninò in. l. prima. §. si pecuniā. ff. deposit. glo. in. l. ob signatione. C. de soluti. notat Bar. in. l. 1. ff. iudi. solui. Sed qui compensat liberatur. l. si ambo. ff. de compensat. ergo is omnino, ipso iure, & verè soluisse intelligitur. Maximè quia ipso iure compensatio fit quantitatis cum quantitate etiam ad liberandum pignus. l. si constat. & ibi gloss. C. de compensat. Secundò illud potissimè adduci poterit, quod ex eodem. §. soluisse. aliter deducitur: nempe quo ad rei iudicatæ exequutionem, & solutionē eius causa faciendam sufficere compensationem: quod latè notat, & tradit Felin. in capi. suborta. de re iudi. col. 2. Tertio idem comprobatur autoritate text. in. l.

De Pact. F si

Primæ partis relectionis.

¶ debitor. ff. qui potio. in pign. hab. Nihil enim, inquit, inreest compensare, an soluere. Deinde & quarto eadem opinio potissimè instruitur ex eo, quod debitor factò creditoris, qui quod debet, non soluit, impeditur: imo iam impeditus fuisse videtur quominus sua dies soluat: & sic inutilis est actio ei per quem stat. l. potior. in fine. ff. qui pot. in pigno. habe. Quintò idem constat ex. l. dedisse. ff. de verborum signifi. & in. l. vel permutauit. ff. de lib. caus. vbi de disse intelligendus est qui compensauit. Sextò huic opinioni plurimū accedit quòd licet iuramentum sit strictè, & in specifica forma seruandum: nihilominus iuramentum de soluendo satis seruatur per compensationem: quia conditiones sunt ad implendæ in forma specifica, nec per æquipollens satis est eas seruari. l. Mæuius. & l. qui hæredi. ff. de condit. & demonstrat. & tamen conditio soluendi impletur per compensationem. l. si peculium. §. de illo. ff. de statu. lib. versi. quòd si hæredi. & in dicta. l. Iulianus. ff. de condit. & demonstrat. Nam & si iurisconsultus ibidem in responso. l. Iulianus. de acceptilatiõe loquatur, idem est dicendum: cum acceptilatio minus sit quàm solutio. l. si accepto latum. §. 1. & ibi Par. ff. de acceptilat. Alexā. in. l. si marito. §. 1. ff. soluto matr. qui bus rationibus satis defensa, & probata videtur opinio Bart. in dicta. l. amplius. aduersus ea, quæ notantur in dict. capit. ad nostram. quam ob

rem ipse existimo regulariter Bart. sententiam veriorē esse & præterea posse iure defendi, quòd debitor iurans soluere creditori certam quantitatem sibi mutuo datam, sub pignoribus, optimè possit absq; vlla periurislabe opponere compensationem fructuum, quos ex pignoribus perceperit.

Ea verò, quæ priorem opinionem probare videbantur, possunt absq; difficultate tolli: nam licet compensatio ficta solutio sit, non tamen sequitur, eam fictam solutionem non sufficere ad satisfaciendum iuratæ promissioni de soluendo. cum hæc ficta solutio, quæ per compensationem fit, à reali satisfactione aeris alièni procedat. habuit enim creditor quantitatem, quæ debitæ pecuniæ æquiualeat: atq; ideo etiam si iuramentum sit in specifica forma seruandum, satis per compensationem, quæ realis est quædam satisfactio, seruatur. Præsertim quia quòd in specifica forma impleri debet, satis impletur per formam iuxta mentem disponentis omninò æquiualentem: quòd probatur in dicta. l. Iulianus. & in dicta. l. si peculium. §. de illo. vbi constat, compensationem simillimam esse, quo ad omnes effectus iuris, & facti, veræ solutioni. Nec aliunde à vera solutione differt, quàm quòd tempore cõpensationis vera numeratio non fiat, quæ tamen prius in effectu facta fuerat.

Item non obstat argumentatio à deposti-

deposito facta: quia ob specialem fidem, quam seruare tenetur depositarij illud inductum est à lege ex mente contrahentium. Et quia depositum non fit ea intentione, vt in ius, ac dominium depositarij transfératur res deposita. Non sic in iuramento simpliciter præstito: quod est intelligendum secundùm ea, quæ actui iurato conueniunt, aut iure conuenire possunt: sicuti superius dictum est.

Superest respondere Decretali, ad nostram. quæ videtur hac in controuersia negotium nobis facessere. Variè siquidem ea constitutio intelligitur: cuius examinationi præmittendum est, compensationem fructuum ex pignoribus perceptorum ipso iure fieri cum ipsa sorte principali quoties fructus ipsi iam sunt à creditore consumpti, vel redacti in id quod recipit functionem cum ipso debito: vt adnotarunt Card. Anna. & Docto. in dicto. capi. i. de vsur. Bart. Alexan. & Iason in l. si diuortio. §. ob donationes. ff. solut. matrimo. vnde ita est intelligenda glo. in dicto. capit. i. quæ de hac compensatione, quæ ipso iure fit, tractat. Quibus sanè præmissis quidam opinantur in dicto. cap. ad nostram. non admitti compensationem, nec computationem fructuum ex eo, quòd debitor iuratus creditori promiserit datis pignoribus, quòd donec solueret debitam quãtitatem nullum grauamen super eisdem ei inferret: quasi intellexerit non tantùm de

grauamine facti, & sic iniusto: sed & de grauamine iuris, argu. gloss. in l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad Trebellianum. gloss. & Doct. in l. clam. in principio. ff. de acquir. poss. molestia etenim inferitur, cum quis iudicialiter vexatur. Authent. de fideiuss. §. i. verbo. molestus. l. i. & ibi Bald. C. de nundinis. tradit Paulus Castren. consil. 204. column. 2. libr. 1. hic tamen intellectus, etiam si probetur à Panormita. in dicto. capi. ad nostram. mihi non placet. Nam quoties quis promittit alteri adhuc iuramento præstito, nullum alteri grauamè inferre, planè ea promissio intelligitur de grauamine iniusto, & iniusto: non autem de ea molestia, quæ iure permittente licita est: nec enim de hac promissor sensit, quippe qui noluerit ex ea promissione renuntiare his, quæ sibi iure licent & cõceduntur. l. Aurelius. §. Caius. ff. de libera. leg. Bald. in l. i. col. 5. C. de his, quæ pœnæ nomi. gl. in l. si seruum. §. prætor. ff. de acquir. hæred. Bald. in l. i. C. de vsufruct. gloss. in capit. pro illorum. de præbend. Imola in l. pater familias. ff. de hæred. inst. Antoni. Corsett. in singula. verb. molestia. Abb. in cap. audita. de resti. spoliat. Feli. & Dec. in cap. in præsentia. col. i. de probatio. Felin. in cap. causam quæ. col. ii. versic. non obstante. de rescript. ex quibus patet, promittentem alteri nullum ei grauamen inferre, nec molestiam facere posse, nisi aliud ex mente contrahentium deducatur, iure aduer-

De Pact. F 2 sus

Primæ partis relectionis.

sus eundem experiri. Secundo solet
 responderi ad text. in dicto capit. ad
 nostram. ideo in ea specie non fuisse
 admittam compensationem: quia
 debitor ipsos fructus dederat in pi-
 gnus: atque ideo cum hoc casu fru-
 ctus ipsi vt species considerentur,
 non est locus compensationi de spe-
 cie ad quantitatem cap. vlt. de depo-
 sit. l. vlt. C. de compensat. l. si conue-
 nerit. in. 2. ff. de pign. actio. l. si non
 fortem. §. si centum. ff. de condic. in-
 debit. l. si ex pecunia. C. de rei vendi-
 ca. quam interpretationem ad dict.
 text. adnotarunt Imola ibi. & Socin.
 in regul. verb. accipere vltra fortem.
 colum. 3. sed nec hic intellect. placet.
 Nam fructus, qui consumptione
 fiunt accipientis, & consumptis,
 nec seruando seruari possunt, non so-
 lent in pignus dari. de natura si qui-
 dem pignoris est, quod non transeat
 in dominium creditoris. l. i. §. per ser-
 uum corporalem. ff. de acquir. poss.
 Et præterea si fructus non sunt con-
 sumpti, nec redacti in id quod reci-
 pit functionem cum debito, nullus
 est locus compensationi: quemad-
 modum superius explicuimus. Si
 verò iam consumpti fuerint, aut re-
 dacti in id quod functionem cum
 debito recipiat, etiam si expressim
 dati forent in pignus, minimè nega-
 ri posset compensatio: cum iam ef-
 fecti ipsius creditoris. Quod
 si quis existimauerit Imolæ intelle-
 ctum probari in dict. capi. ad nostram.
 dum in eo dicitur: quasdam ab eis
 possessiones, & redditus recepit in

pignore: illi planè respondebimus
 redditus inibi fore intelligendos non
 ipsos fructus: sed iura quædam per-
 cipiendi anno quolibet certâ quan-
 titatem: quæ quidem iura redditus
 appellantur, & inter bona immobi-
 lia censentur. Clemen. exiui. versic. u.
 cumq; annui redditus. de verb. sign.
 atque ideo hi redditus congruè dan-
 tur, & accipiuntur in pignus: hoc
 ipsum palam idem text. probat dū in eo
 expressim continetur, creditorem
 de possessionibus, & redditibus fru-
 ctus percepisse. De redditibus enim,
 id est de iuribus percipiendi annuam
 quantitatem: cum de redditibus an-
 nuis fructus percipiuntur secundum
 Bald. in proœmio feudo. col. 5.

Tertiò Bartol. Socin. in dicta. l. Iu-
 lianus. colum. vltim. aliter existimat
 intelligendam esse decisionem text.
 in dicto capit. ad nostram. scribens,
 nõ admitti in eo respõso cõpensatione
 fructuum ea ratione quia qui iura-
 uit pecuniã debitã soluere cum satis
 certus fuerit tempore iuramenti de fru-
 ctibus percipiendis ex pignoribus, huic
 cõpensationi visus est renũciare: vnde
 tenebitur ratione iuramenti, & ratio-
 ne huius tacite renũtiationis ante o-
 mnia soluere quantitatẽ debitã, & po-
 stea poterit agere ad fructus percep-
 tos ex pignoribus repetendos: habebit
 autẽ hæc tacita renũtiatione vim ratio-
 ne iuramenti: cū debitor iuret soluere
 quantitatem sibi mutuo datam. Sic
 Ioã. à Medina vir doctissimus in tra-
 de restitu. q. 3. causa vltima, eadẽ con-
 sideratione cõset, admittendam esse
 com-

compensationem non obstante iuramento, ubi tempore iuramenti nulla aderat spes, nec ius apparebat compensationis. Quasi, quod & Soci. scribit, nequaquam sit admittenda compensatio eo casu, quo tempore iuramenti iam aderat ius, vel spes compensationis: sicuti probatur in. d. ca. ad nostram. Sed si animaduertamus ad propriam vim iuramenti, quae non extendit consensum ad ea, de quibus actum non est, ego existimo, iuramentum solvere quantitatem mutuo sibi datam, eam habere mentem, ut soluat absolute ipsam pecuniam mutuam eo casu, quo per creditorem non fuerint percepti ex pignoribus tot fructus qui possint eam extenuare: nec verosimile est, cum cogitasse de non obijcienda compensatione fructuum, qui apud creditorem iuxta iuris utriusque regulas manere debent in compensationem sortis principalis: quod si verum est nec potest villo modo negari, iuramenta esse intelligenda secundum iuris interpretationem convenientem quidem actui, cui iuramentum accedit, profecto qui datis pignoribus iurat solvere pecuniam mutuam sibi datam, poterit compensationem fructuum obijcere: cum ea sit huius promissionis natura.

Quarto praemissis interpretationibus utcumque adnotatis considerandum est, idcirco in dicto capit. ad nostram. fructuum computationem admissam non fuisse ante veram debitae quantitatis solutionem: quia nondum erat liquidum quantum credi-

tor ex fructibus percepisset. Compensationem vero nusquam admittenda est, nisi ea de liquido fiat. l. si debeas. ff. de compensat. notat. Barr. in l. frater a fratre. ff. de condit. indebi. quod autem in. d. c. ad nostram. non fuerit liquida quantitas a creditore ex fructibus pignorum percepta, patet, quia ex fructibus erant expensae deducendae: ut inibi significatur ibi: deductis expensis. l. fructus. ff. soluti. l. sumptus. ff. de rei vindicat. At si quis dixerit secundum hanc considerationem nusquam fore locum compensationi fructuum in debitam quantitatem: cum semper sint expensae deducendae: respondebimus quotiens promissio solutionis absque iuramento praecesserit, posse compensationem opponi, si breuiter iudicis, aut boni viri arbitrio possit ad liquidum deduci quid ex fructibus deductis expensis creditor perceperit: sed si iuramentum praestitum fuerit, tunc compensatio non poterit opponi, nisi omnino, & statim appareat liquidum quod ex fructibus creditor perceperit: atque hunc esse opinamur iuramenti effectum, & proprium intellectum text. in dicto capi. ad nostram. Cui suffragari videntur quae Carol. Molin. scripsit in consuet. Parisien. tit. 2. §. 62. nume. 19.

Ex §. sequenti.

x *Iuramentum in interiori iudicio animae semper intelligendum est secundum iurantis De Paet. F 3 men-*

Primæ partis Relectionis.

- mentem.
- 2 Intellect. ad tex. in ca. qui peiorare. §. ex his. 22. quest. 5.
  - 3 Iuramentum metu extortum ante absolutionem obligat.
  - 4 Iuramentum est personale ex parte iurantis non ita ex parte eius, cui iuratum sit.
  - 5 Intellect. cap. veritatis. de iureiuran.
  - 6 Intellect. capit. vlti. de foro competem. in. 6.
  - 7 Intellect. l. si quando. C. vnde vi.
  - 8 Iuramentum an possit prestari per nuncium aut procuratorem?

§. Quintus.

Visus in hoc tractatu de interpretatione iuramenti solet examinari, an sit iuramentum intelligendum iuxta iurantis mentem, & sensum, si is aliter iurationem acceperit, quam is cui iuratum est intellexerit: & sanè iuramenti verba, sicut & quæcunque alia, intelligenda, & accipienda sunt secundum communem, aut propriam intellectum, quem significatione ipsa ostendunt. capit. ex literis. desponsalib. l. librorum. §. quod tamen Celsus. ff. de legat. 3. cum alijs, quæ frequenter ad hoc citantur: atque ita quo ad iudicium exterius interpretatio iuramenti facienda est iuxta iuris vtriusque regulas, & verborum propriam, & communem significationem: quem admodum in præcedentibus Paragraphis dictum extat.

At in animæ interiori iudicio si de iuramenti intellectu tractemus

est elegans Diui Iffidori autoritas libro. 2. De summo bono. capitu. 3. quacunque, inquit, arte verborum quis iurat, Deus tamen, qui conscientie testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur intelligit. capitu. quacunque. 22. questio. 5. vnde planè colligitur iuramenta intelligenda fore secundum mentem, & sensum illius, cui iuratur. Huic verò auctoritati obstat ratio satis vrgens, quæ dicitur, iuramenti obligationem, sicut & omnes alias, à cōsensu iurantis procedere. Etenim cum agatur de ipsius iurantis obligatione ab eius promissione, assertione ve sub testimonio diuini nominis deducenda, palàm est aduersus iurantis consensum, & intencionem in iudicio interiori eam constitui non posse. cum lex humana nihil quo ad obligationem hac in specie præter iurantis consensum inducat. nec denique eius voluntati contrarium: siquidem lex de interpretatione iuramenti tractat, de quibus viribus, & effectibus ita quidem cautè, vt nihil contrarium consensui iurantis adhuc pro viribus iuramenti statuerit. capi. quinta uallis. capitu. veniens. de iureiurand. l. vlti. C. de non num. pecu. l. vlti. ff. qui falsis da. cog. nec verè quo ad Deum iuramentum dici potest absque iurantis consensu, & mente. Sic Euripides in Hippolyto de eo, qui verbis tantum non mente, nec consensu iurauerat, scripsit.

Ἡ γλῶσσι' ὄμοχ', ἢ δὲ φρεσὶ ἀνάμοτ' ἔσται.
cuius meminit Ioan. Stobæus. Sermone.

mone. 28. traduxitq; Cicero id in Latinam linguam libr. 3. de Officijs, Lingua iurata est, mente iuravi nihil. Quod elegantissimè explicat apud Ovidium Cydippe ad Acontium.

*Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris
Linguaq; presentem testificata deam?*

Quæ iurat mens est: nil coniurauimus illa.

Illam fidem dictis addere sola potest.

Consilium, prudensq; animi sententia iurat:

Et nisi iudicij vincula nulla valent.

Si tibi coniugium volui promittere nostrum:

Exige polliciti debita iura tori.

Sed si nil dedimus, preter sine pectore vocæ,

Verba suis frustra viribus orba tenes.

- 2 Huc potissimum spectat Gratianus in capit. qui peierare. 22. q. 5. §. ex his. vbi: ex his, inquit, omnibus colligitur, quod iuramenta secundum intentionem præstantis, non recipientis à Deo iudicantur. Idem probatur in cap. 1. de iureiu. in. 6. quo fit, satis perplexam esse questionem istam, eiusq; definitionem admodum utilem, ac necessariam fore ad plurima dubia, quæ hac de re in animæ iudicio contingere possunt.

Quamobrem Innocenti. & Panormit. in capitu. veniens. de iureiuran. distinguunt forum exterius ab interiori, asseuerantes, in foro interiori, iuramenta esse accipienda secundum intentionem, & mentem iurantem: non eius, cui iuratum fuerit: in exteriori vero adsumendam esse interpretationem eius, cui iuratur, modò intellexerit secundum ius, & veram, ac propriam verborum significationem. Prior huius distinctionis pars probatur in capit.

humanae aures. 22. q. 5. eamq; sequitur Ioan. de Sciuia in tractat. de iure iuran. 2. part. q. 2. est tamè intelligenda hæc opinio vbi iurans nulla fuerit vsus arte, calliditate, versutia, & dolo in verborum conceptione: quòd si is, qui iurauit, vsus fuerit in conceptione verborum iuramenti dolo, arte, aut calliditate ad decipiendum eum, cui iuratur, tunc etiam in foro animæ iuramentum intelligendum est secundum sensum, & mentem eius cui fuerit præstitum: ita sanè rem istam explicarunt text. in dicto. §. ex his. sub ca. qui peierare. Diuus Thomas. 2. 2. quæst. 89. articul. 7. ad quartum. vbi Caieta. optimè. & Hostien. in dicto ca. veniens. modò is, cui iuratur, iuramentum acceperit iuxta debitum sensum. Quòd si dixeris, hanc opinionem esse falsam ex eo quod impossibile sit, quæquã obligari iurandi obligatione absq; eius animo, & consensu: respòdebo libenter, animaduertendum esse ad duo. Primum equidè, quòd si iurans habuit intentionem iurandi, non poterit huic animo opponere intentionem non promittendi nec obligandi seipsum ex iuramento. Non eni pot separari animus iurandi ab obligatione seruandi iuramentum: imò animus iurandi necessariò includit obligationem ex ipso iuramento procedente ad eius obseruationem. Idcirco non tantum in exteriori iudicio, sed & in interiori tenetur qui iurauit animo iurandi seruare iuramentum, nec poterit aliquo pacto excusari ex eo,

De Pact. F 4 quòd

quòd asseueret, non habuisse animum seruandi iuramentum, nec se ipsum obligandi. Secundò est considerandum, iuranti animo tamen non iurandi, minimè obligari in còscientiæ iudicio ratione iuramenti: quia animum iurandi non habuit. Sed tamè hic peccatum mortale còmittit, quippe qui pernicioso vtatur mendacio in graue dispendium publicè, & humanæ actionis: ad cuius confirmationem, & tutiorem vim solent iuramenta exigì: atque ideo si is, à quo iuramentum exigitur ad confirmationem alicuius actus, nò habeat iurandi animum, publicæ utilitati, & humanis commercijs illudit. Deinde diuinam maiestatem offendit: quippe qui actu exteriori iudicat diuinum testimonium, actu verò interiori dissentiat ab hac inuocatione diuini testimonij: quod nihil aliud est quàm quædam diuini numinis illusio. Quibus tandem sic hac in specie peccatum mortale còmitti ab eo, qui hac fraude in iuramenti vsu fuerit. Sicuti eruditè docet Caietan. in dicto articulo. 7. ex cuius rationibus ipse colligo, hunc ita iuranti teneri quidem, etiam in animæ iudicio seruare iuramentum si id exigatur, non ratione iuramenti ex vi eiusdem, sed ratione vitandi scandali exterioris, quod verè oritur, si iuramentum nò seruaret. Pro quo facit sententia Baldi, in. l. ei qui seruo. C. quod cum eo. scribentis, eum, qui promisit alteri centum aureos absq; animo promittendi, non

teneri absolutè ex promissione: sed ex alia æquitate cogèdum fore promissa seruare. Quod iustissimum esse videtur, nè alioqui tot fallacijs occasio detur in còmercijs, & humanis còmutatiõibus. Quod si quis vim iuramenti, eiusq; religionem pie, ac sanctè obseruare velit, vt plane teneatur, is omnino fallacias omnes, dolos, ac techinas in eius còceptione, & formula effugere debet. Qua ratione aperitur sensus eius captiõis, qua Dauus ille Terentianus vsus est, dū ipse puerū Mysidi tradidit ad ponendum ad ædes Simonis, vt ea astutia chremetè detretreat, ne filiã Pamphilo elocet. Etenim cum Mytis ei dixerit: Quam ob rē id tute nò facis? inquit dauus, Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi non apposuisse, vt liquido possim. Nam quid sit liquido iurare, pleriq; dubitarūt. Si quidem Franciscus Duarenus li. 1. disputationū cap. 2. existimat, liquido iurare, nihil aliud esse, quàm vere iurare, multaq; adducit in hanc rem testimonia: atque ita interpretatur Terentij locum, & iuriconsultum in. l. alias. ff. de iureiurã. Ego sane apud iuriconsultum itidem intelligo, liquido iurare, in hunc sensum accipiendum esse, vt vere iurare interpretemur. At apud Terentiū contendam profecto emphasim subesse in ea Dauus oratiõne. quis enim nò videt, tot adeo fallacijs Dauum vsus fuisse in appositione pueri ad Simonis ædes, vt plane iuxta sensum interrogãtis nò posset is profusus à per iurio

iurio excusari: idque potissimum, si iuriconsultorum responsa, aliorumque prudentissimorum dicta virorum sequamur, quibus passim admonemur non tantum eum fecisse actum qui vere eum fecerit, sed & qui fieri mandauerit. l. 1. §. de iei. ff. de vi, & vi arma. Item apud Labeonem §. fecisse. ff. de iniur. l. is damnus. & l. hoc iure. §. 2. ff. de reg. iur. Ca. mulieres. §. vlti. de sententia excom. idcirco serui illius fallacissimi circumspicere conditione opinionor, sic accipiendum eius commentum, ut liquido iurare nihil aliud sit, quam vere iuxta ipsorum verborum propriam & manifestam significationem, nulla subintellecta ex mente legis interpretatione, iurare. Etenim qui non apposuit puerum, tamen si tradiderit alteri apponendum, & iusserit apponi, proprie secundum apertissimum & manifestum verborum sensum, ac vere dicitur puerum non apposuisse: quamuis ex legis mente, & sensu a iuriconsultis, & viris prudentissimis subintellecto, qui per alium fecit, fidei fecisse dicatur. l. nemo. ff. de duobus reis. l. si non forte. §. libertus. ff. de condit. indebit. l. 1. §. ne autem. C. de ead. tollent. l. aut qui aliter. §. vlti. ff. quod vi aut clam. tradidere late Bar. in l. si is qui pro emptore. ff. de usufructu. nu. 36 & ibi laso. nu. 38. idem laso. in l. si quis id quod. ff. de iurisd. om. iudi. vbi Deti. col. pen. idem Deti. in d. l. is danum. ff. de reg. iur. idem in cōs. 604. Alex. l. 1. §. procurator. ff. quod quisque iur. & alij plerique passim rem istam multis in locis examinantes.

Hinc palam est, non satis locum illud Donatum intellexisse, qui cum dictionem exponit in hunc modum: liquido, pure. & manifeste. alij secure interpretatur. Hæc si quidem interpretamenta non recte conveniunt vero sensui: nisi ea iuxta propositum a nobis huius loci cognitionem accipiatur. optime vero Duarenus Accurs. arguit in cōcinnæ interpretationis, dum in d. l. Alias. liquidum ab eo adsumitur pro manifeste. Hinc denique apparet quod dicendum sit de eo, qui per metum iurat, nec tamen habuit iurandi intentionem, nec mentem. Nam hic peccabit quidem mortaliter ob illusionem, quam pretextu divini testimonij conatur facere, quod Caiet. docet in d. l. art. 7. quidquid hac in specie Pan. contrarium senserit est. si vero de iure iur. col. vlt. nec enim ob quæcumque metum debet quis hac illusionem vitare: nepe mendacio isto, quo perniciosè verbis exterioribus adsumit testimonium divinum, non tamen mente. ex quo mendacium est manifestum, cum aliud verbis explicuerit, quam mente conceperit. & tamen ante absolutionem tenetur iuramentum hoc servare: quia ecclesia quo ad exterius iudicium potius præsumit iurandi animum, ne præsumat mortale peccatum. c. verum. de iurei. l. merito. ff. pro socio.

Ceterum hac in parte de iuramenti interpretatione illud optimè congruit, an vim habeat contra hæredem, & in hæredum fauorem: & sanè in hac controversia illud semper mihi placuit, quod iuramentum quo ad perjurij crimen, & aia vinculum minimè

transeat in hæredē iurantis: bene tamen in hæredē eius, cui iuratū fuerit, nisi materiā subiecta contrariā interpretationē suadeat. Hoc enim iā diu probauimus in ca. requisisti. de testamē. §. colū. id verò modo latius repetem: quia locus hic aptior sit huic negotio peragendo. Prior resolutionis pars ex eo manifesta est, quòd ex iuramento quædā spiritalis obligatio deducitur quo ad vim religionis: hæc autē animā tantū iurantis ligat: sicuti cæteri spiritalis contractus: voti. l. & similes. c. vnicō. 30. q. 2. vnde si quis iuratus aliqd facere, aut dare promiserit, eius hæres licet teneatur vt hæres stare contractui. & promissum soluere: non tamen sub vinculo, & religione iuramenti, vt si non fecerit, periurus cēferi debeat: secundū Abb. & Doct. in. c. veritatis. de iureiur. Ioan. Andr. in. c. vlti. de sepul. Bald. & Paul in. l. grege legato. ff. de lega. j. Bal. in. l. vl. co. 4. C. de pact. Bar. & Bal. in. l. gñaliter. C. de reb. credi. Thom. 2. 2. q. 98. artic. 2. ad. 4. Alciat. in. c. cūm contingat. de iureiurā. nu. 120. & ibi Imolanu. 18. Posterior verò pars apparet, et probatur: quia qui iurat Titio decē dare, id iuramentū facit secundū interpretationē iustam eius actus, cui iuratio adhæret: sicuti superius non semel admonuim: at actus hic absque vllō dubio secundū iuris decisiones ad hæredes Titij transit: igitur is qui iurauit tenebitur & hæredibus Titij sub iuramēti religione, q̄ eius aīam obligat ad periurij reatū,

& pœnam. quod secus est in proximo casu: in quo bona hæredis, & eius persona quo ad obligatiōis executionē per defunctum promittentem obligata censentur. non tñ anima quo ad periurij pœnā, & culpā atq̄ ita receptum est, iuramentū ex parte iurantis esse personale quæ admodū Doct. adnotarunt in dict. c. veritatis. ex parte vero eius, cui iuratū sit, nos opinamur ad hæredes, & successores transire: quod cōstat in die. cap. veritatis. si eius decisio rectē consideretur. Rñdemus, inquit tex. vt hæredes tui, qui nobis, vel alicui successorum nostrorū iurauerint, alij iurare minimē cōpellātur: Catholicis tñ successoribus nostris, qui pro tēpore fuerint & homagij, & fidelitatis puritatē nihilominus ac si iurassent omni tēpore teneātur absq̄ tergiuersatione aliqua fideliter obseruare. Hactenū Clemēs tertius Pontifex maximus: qui palam sensit, sat esse quòd semel iuratū sit Romano Pontifici, vt qui iurauit ratione iuramēti teneatur fidē seruare ipsius Romani Pontificis successoribus vnde plura possunt deduci.

Primum, falsum esse quod quidā existimarunt dicentes, iuramentum ex parte eius, cui præstatur, personale esse, nec ad eius hæredes transire: licet id ita esse asseuerent Bald. Fulg. & Rom. in. l. sed si hac. ff. de in ius vocād. quos dubius tamē sequi videtur Curtius Iunior in. l. si quis maior. C. de transf. nu. 25.

Secundò apparet verus intellectus, propriaq̄

propriaq; interpretatio ad text. in. d. c. veritatis. in hunc sanè modum, vt manifestum fiat iuramentum, cuius inibi mentio fit, ad hæredes eius, cui iuratum est transire, etiam si heredū nec successorum mentio nulla facta fuerit in formula iuramēti: quia in re existimamus falsam esse gl. ibi cōmuniter receptam, teste Imola. dū dixit necessariā fuisse mentionē successorum, vt iuramentū illud ad successores eius, cui præstitū fuit transiret: etenim iuramentum simpliciter præstitum in re, quæ successoribus competit ad eos omnino transit.

Tertio cōstat, iuramentū præstitū alicui expresso noīe proprio in retū ad dignitatē pertinenti ad successorem dignitatis transire. Nā in dubio an aliquis actus sit personæ vel dignitati tribuendus, ex coniecturis id deprehenditur: vt probat text. elegans in dic. ca. requisisti. de testamē. notant Abb. Felin. & Deti. in. c. quoniā Abb. de offi. dele. text. & ibi Bar. in. l. penul. ff. de reb. dub. & ibi Paul. Castr. Bald. itē in. d. ca. quoniā Abb. Soci. cōf. 34. lib. 3. col. 2. Alc. de præsup. reg. 1. præsum. 28. cōiectura verò satis sufficiens est, quòd actus ipse fiat respectu rei ad dignitatem pertinentis quē ad modum longiùs in dict. ca. requisisti. probare conati sumus.

Quartò deducitur ex his, errare Antoni. Card. Abb. & Doc. dum in. d. ca. veritatis, existimāt, necessariā esse in formula iuramenti saltē ipsius dignitatis mentionē, vt iuramētū extē datur ad successores in dignitate.

Hæc etenim cōclusio falsa videtur ex his, quæ modò explicuimus.

Quintò ex eiusdem distinctionis parte posteriori colligitur, verum esse quod Bald. scripsit in cap. 1. §. præterea. de prohibita feud. alienat. per Frederi. num. 23. dicens quod si quis iurauerit alicui se præstaturum ei auxilium contra omnem hominē præter Carolum quartū: per hoc etiam censetur exceptus eius filius Ladislaus, qui in Imperio successit. Cū hæc formula iuramēti etiam quoad exceptionem concepta sit in re, quæ ad Imperatoris dignitatem attinet.

Sextò hinc si priorem distinctionis partē cōsiderem⁹ satis probat, quod idem Bald. notauit in. l. liberti libertatē. col. penul. C. de oper. liber. qui asseuerat, hæredem feudatarij non esse periurum, si debita ministeria, quæ defunctus præstare iurauerat, minimè præstiterit, nisi reuocet, ac repetat iuramētum. arg. l. si cuius. ff. de vsufruct. quamobrem successorius, cui iuratum est ratione dignitatis alicuius, fit ab ipso iurante repetitio iuramenti: nō quia ea necessaria sit, sed quòd ea fiat in recognitionē beneficij, & feudi, vt quis nouum dominum recognoscat. text. optim⁹ in. c. longinquitate. 12. q. 2. & in ca. 1. §. præterea. de prohib. feud. alienati. per Fred. pro quo glo. in Authē. qui rem. C. de sacrosan. eccles. Paul. Castr. in authen. si quas ruinas. C. cotitu. Bartol. in. l. 1. C. de iure emphyteu. ex quibus solet adnotari, emphyteutam, qui rem in emphytheusim accepit

Primæ partis Relectionis.

accepit statim dato iusto pretio, teneri nihilominus quotannis vel unum nummum soluere domino directo in recognitionem huius dominij. quæ quidem recognitio fit iure emphyteusis.

Septimò maximè apparet ex præmissa resolutione, errasse Bald. in l. vnica. §. excepto. C. de cadu. tollé. & Iaso. consil. 159. colum. 3. lib. 2. dum tenentur successorem vasalli, nouum quæ clientulum non teneri ad sacramentum fidelitatis præstadium, nec ad homagium faciendum domino, quando prædecessor iuramentum domino præstitit expressim pro se, & eius successoribus. Nam licet ita iurans voluerit vinculo iuramenti se ipsum, & successores adstringere, parum hæc proderit voluntas: cum iuramentum ex parte iurantis sit personale: atque ideo tenetur successor iuramentum fidelitatis præstare: quod idè Bald. notauit in cap. quæ in ecclesiaram. de constit. col. penul. versic. sed nunquid. Aluarot. in cap. 1. in principio. me. 7. quæ fuit prima caus. bene amit. Carol. Moli. in consue. Parisiè. titul. 1. §. 2. gloss. 4. nu. 49. idque sensere Docto. in dict. cap. veritatis. atque Iaco. à sancto Georgio in feudi inuestit. versicul. qui quidem inuestitus. col. 9. vers. amplius dico.

Octauò his attentè perpensis quauis verum sit recognitionem faciendam esse ab ipsomet iurante nouo domino, etiam si veteri iuramentum præstiterit expressim pro ipso domi-

no, & eius successoribus: sicuti paulò ante probauimus, minimè tamè tenebitur hanc recognitionem nouo iuramento stabilire. siquidè iam semel iurauerit, nec vinculum iuramenti defecerit. text. in dic. ca. veritatis. de iureiur. Specul. in titul. de feudo. §. quoniam versic. hoc etiam nota: nu. 68. Alexā. consil. 79. col. penul. lib. 7. atque ita in specie ista necessariam esse simplicem recognitionem notant Bald. & Henri. in dict. capit. veritatis quorū meminit eos quidem sequitur Caro. Moli. in dic. gl. 4. nu. 50.

Nondò ab eadem resolutione procedit intellec. ad text. in ca. vlti. de foro competen. in. 6. vbi constitutum est, ratione iuramenti posse laicum, etiam reum apud iudicem ecclesiasticum conueniri: cum agatur in ealite de obseruatione iuramenti. isthæc enim decisio locum obtinet in ipsomet iurante: non autem in eius hærede: nam eius hæres non poterit conueniri coram iudice ecclesiastico: cum iuramentum sit ex parte iurantis personale: & illa constitutio procedat ab ipsa religione iuramenti, & ad periuria euitanda: sic sanè illum text. intellexerunt Ioan. Andre. & Abb. in ca. vlti. de sepul. Bald. in Authen. sacramenta puberum in fine. C. si aduers. ven. idem. Bald. in rubr. ff. de iureiurand. Iacob. à bellouisu in repet. c. contrahentes. nu. 65. de foro compet. libro. 6. Anto. & Panor. in capit. cum sit generale. de foro cõpetè. & Roman. in singul. 216. tradit Paul.

Paul. Parisi. in consil. 75. lib. 3. colū. 1.
 & vlt. & oēs hi, quorum mentionē
 fecimus in priori parte huius princi-
 palis distinctionis. E cōtrario autē
 nō tantū is, cui iuratum fuit, sed &
 eius hæres poterit iurantē ad obser-
 uationem iurati cōtractus apud ec-
 clesiasticū iudicē cōuenire: quod ex
 posteriori distinctionis parte cōstat
 ¶ Illud sanē in hoc articulo præter-
 mittendū non est, an regulariter si
 deferatur à lege iuramentū alicui, cē-
 seatur etiā deferri eius hæredi? & in
 specie tractatur de intellectu tex. in
 7 l. si quādo. C. vnde vi. & ca. vlti. de
 his quæ vi met. caul. fiunt. quibus
 cōstitutum est, quod super quātita-
 te dāni illati, si constet de vi, & iniu-
 ria illata stetur iuramento dānum
 passī. His constitutionibus conue-
 niunt. l. 2. titu. u. part. 3. l. 4. tit. 7. par. 5.
 l. 10. titu. 9. eadem part. Bald equidē
 in l. ait prætor. in princ. ff. de iure iu-
 fatetur, in his casibus, & similibus
 iuramentū à lege deferri dānum
 passio: non tñ eius hæredi. nam pro-
 batio per iuramentum ad hæredem
 non transit, vt idem Bald. asserit in. l.
 2. ff. de condi. indeb. Contrarium tñ
 adnotarunt Paul. Cast. & Doct. ex
 glo. ibi in l. si per alium. §. vlti. ff. nē
 quis eum, qui in ius vocat. quorum
 opinio ex eo probatur quod consti-
 tutio dicit. l. si quādo. ex parte dā-
 num passī fauorabilis sit, atq; ideo
 extendenda. glo. & Bal. in. l. 2. C. de
 in ius vocā. Dinus in reg. possessor
 de regu. iur. in. 6. colū. 4. Abb. in ca.
 non dubium. de senten. excō. Iason.

in. l. 1. C. de success. edict. 2. colū. Hic
 suffragatur tex. in ca. 1. in princ. si de
 inuestit. inter domi. & vas. lis oriatur
 domino, inquit tex. inuestituram fe-
 cisse negante, si testibus res probari
 non poterit, possessoris sacramento
 decidatur. idem in corū successoribus
 obseruetur. Quibus quidē ver-
 bis satis probatur cōmunis opinio
 cōtra Bald. aduersus quē est & deci-
 sio Mathæi Afflict. 169. vbi scribit iu-
 ramentū in litem deferri ratione do-
 li successorii in beneficio ecclesiasti-
 co de his, quæ acta fuerant tempore
 præcessoris. idē not Catellian. Got-
 ta in memorabilibus. dictione: iura-
 mētum in litem. Verū tamen est, iu-
 ramentum in casu dicit. l. si quando
 minimē deferri contra hæredē eius,
 qui vim intulit: sicuti notat Faber
 ibidem cui plurimū patrocinator
 tex. in. l. 4. C. de in litem iur. & l. 6. ti-
 tul. u. part. 3. tametsi contrarium no-
 tauerint Iaso. in. l. in actionibus. ff. de
 in lit. iur. & Chassanæ. cōs. 7. col. pe.
 ¶ Verū cum in iuramento tracte-
 tur de animæ obligatione, solet hinc
 adnotari, iuramētum non posse per
 procuratorem præstari, nisi speciale
 mandatum is procurator habeat.
 Imò & in genere: non posse iuramē-
 tum præstari per procuratorem pro-
 batur ex eo, quod iuratio sit actus
 religionis, qui à persona minimē se-
 paratur. dic. ca. veritatis. de iure iurā.
 & asseuerant Bald. in. l. vnica, §. ne au-
 tem. col. 1. C. de cadu. tollen. vnde i-
 dem Bald. in. l. 1. q. vlt. ff. de rer. diui-
 scripsit in materia feudi iur̄m fide-
 litatis

Primæ partis Relectionis.

litatis non posse per procuratorem exhiberi: cum ipsa fidelitas sit per ipsummet cliētulum, & feudatariū exhibenda. Huc etiā pertinet tex. gl. & Domi. in ca. 2. de iuramē. calūn. in. 6. vbi patet, hæredē cogendū fore iurare de calumnia, etiā si defunctus iam in eadem lite idem iuramentum præstiterit. Attamen ad huius quæstionis perfectam cognitionem vnicam conclusionē proponimus præmittentes id, quod dubio procul certissimū est, nempe iuramentum per procuratorē nusquā præstari posse absq; speciali mandato: cum tractetur de obligatione spiritali. quæ cōsensum specialem potissimè exigit ca. vlti. de procu. in. 6. ca. vnico. 3. q. 2. nec enim absq; speciali consensu obligari quis potest quo ad grauisimū animæ, & religionis vinculum præsertim quòd periurij crimen ex hoc immineat in iuramento promissorio, nec verisimile sit quèquam, etiā si velit aliquid promittere, eam promissionē fortissimo iuramenti vinculo, & religione stabilire, in iuramento verò assertorio id facilius apparet: quia procurator nulla ratione potest iuramento nomine domini præstato asserere vt verum aliquid, nisi specialiter habeat in mandatis formulam istam: cum alioqui dubius, & incertus sit, an dominus id verū esse sciat, item an sub iuramēto requisitus id verū esse asseueraret: atq; ideo cū vinculum iuramenti assertorij certā veritatem exigat: ea planè non pōt per

procuratorem nomine dñi iuramēto in eius aīam præstato adseuerari. Sit igitur vnica conclusio. Iuramentum verè præstari potest per procuratorē, aut nuntium habentē speciale mādatum ad iurandū id, de quo in iuramento tractatur, hæc conclusio probatur in ca. vlti. de iuramen. calūn. in. 6. vbi cōmuni omnium sententia idem receptum est. & in. l. qui bona. §. si alieno. ff. de dāno infecto, quo in loco Bart. & Docto. hanc opinionem vt iure certissimā præmittunt. hoc autem iuramentū per procuratorem fit in animā domini: sicuti probat tex. in ca. 2. de testib. in. 6. eandem sentētiam probat text. elegans adhuc in materia, & tractatu fidelitatis in cap. i. §. verum de statu regul. in. 6. qui probat, ex consensu domini posse Vasallum iuramentum fidelitatis præstare per procuratorem habentē ad hoc speciale mandatū, quem tex. ad hoc dicit singular. Roma. in singula. 798. quam ob rem idem Rom. & alij. post eum in dict. §. si alieno. aduersus. Bald. tenent, iuramentum fidelitatis posse per procuratorem præstari: modò is habeat mandatū speciale. Quam opinionem cōmunem esse asseuerant Iacobi. de sancto Georgio in tracta. de feud. & inuesti, §. qui quidem inuestiti præstiterūt iuramētū fidelitatis. col. 3. & Chassanæ. in cōsuet. Burgund. rub. 3. §. 2. nu. 3. quam sententiā tenuerunt Archid. in cap. tibi domino. 6. dist. & Bald. in. c. 1. §. nulla. per quos fiat inuesti. est tamē intelli-

Intelligenda hæc assertio modo dominus ipse non contradicat: quæ ad modum probat tex. in dict. §. verum notat Iacobinus in dict. col. 3. nisi va fallus sit ita iuste impeditus quod non possit commodè ad dñm ipsū accedere tunc etenim poterit etiam domino invito mittere procuratorem, aut nuntium speciali mandato instructum ad prestandum iuramentum fidelitatis: quod notat Bald. in ca. 1. §. nisi iusta. nu. 6. per glo. ibi. quo tempore miles. Hæc verò conclusio à quibusdam adeo vera censetur, vt & eam intelligant etiam in eo casu, quo lex requirit iuramentum propria manu exhiberi: nam & tunc existimant sufficere, id fieri per procuratorem habentem speciale mandatum: quibus obstat tex. quæ inibi ad hoc notat Panor. in ca. licet. in. 2. de testi. ad idem tex. in. c. si verò. in. 2. de senten. ex com. quem ad probationem huius cōclusionis existimat singul. esse Feli. in dict. ca. licet. colū. 2. optima glo. in ca. 2. verb. proprijs. de hæret. in. 6. quæ in hac ipsa specie eandem sententiam probat. Sic & Ludouic. Roma. in dic. §. si alieno meminit tex. in dic. ca. si verò, ex eorū prædictam conclusionem notat: scilicet, iuramentum non posse fieri per procuratorem etiā habentem speciale mandatum vbi lex requirit, quod propria manu id fiat. Attamē Alexā. in dic. §. si alieno vlti. col. ita intellexit illum tex. vt censeat non habere locum eius decisionē in procuratore habente speciale mandatum: quasi

iuramentum in ea specie præstari per procuratorem non possit, nisi is habeat mandatum speciale. Quæ quidē interpretatio minimè placet ob auctoritatē glo. in Clemē. 1. de vita & honest. cler. verbo, publicè, quæ probat non posse per alium fieri quod ex lege, vel canone agendum est à propria persona. idcirco aliter oportet in hac questione distinguere in hunc sanè modum, vt si lex exigat in aliquo actu propriū alicuius iuramentum, possit tunc iuramentum per procuratorem habentem speciale mandatum præstari: & fieri: modo is actus eius cōditionis sit, quod per aliū geri possit. Ioan. Domi. & Docto. in ca. vt circa de elect. in. 6. tex. optimus in dict. ca. licet. de testib. quo in loco apparet, testem nec testimonium per alium dicere, nec iuramentum ad id necessariū præstare posse, etiā si mandatum ad sit speciale. Sed si lex requirat iuramentum fieri, aut præstari propria manu, illud planè per alium præstari nec fieri poterit, etiam cum speciali mandato tex. in dict. ca. si verò. quem ita intellexit Feli. in dict. ca. licet. sensit Do mi. in dic. ca. vt circa. §. penult. atq; ita resolutionem istam, eiusq; distinctionē prætorium Rotæ seruat secundum Casiodor. decis. 1. de iureiuran. vbi ipse eam sequitur. sensit eandem opinionem Cardin. in Clemē. 1. de iureiurand. notabil. 1. qui per text. ibi existimat, posse per alium fieri in his q̄ nullius, vel modici sunt præiudicis, quod iuxta iuris regulas propria persona

persona, aut proprijs manibus agendum est. Idem notarunt Feli. in dic. ca. licet. colum. 2. de testib. Deti. in ca. cum parati. num. 5. de appella. & Iason in l. si is, qui pro emptore. ff. de vsucap. nume. 374. qui hac de re latius scribit.

Est tamen satis frequens dubitatio, quòd mandatū sufficiat ad iurandum de calumnia: nā id speciale requiritur. Quidā etenim censent, sufficere mandatū generale ad oēs causas, & speciale ad iurandum de calūnia: licet non exprimatur in specie causa: super qua iuramentū hoc præstādum sit: nam in animā domini nihilominus poterit ex hoc mandato fieri calūniæ iuramentum: sicuti receptū est in praxi secundū Bart. & Alexand. in dict. l. qui bona. §. si alieno. & Capellā Tolosanā. 132. q̄ quidem praxis iniusta videtur: si quidem propriè verum iuramentū in hac specie per hunc procuratorē in animā dñi fieri non pōt. Nam in ea lite, q̄ in scio, & ignorate dño tractatur, iuramentum hoc fieri non valet: quia nulla est certitudo, quod absit in eius litis defensione, aut prosecutione calumnia. Forsan enim eam dñs minimè defenderet, hisvè defensionibus nequaquā vteretur, si eius litis scientiā haberet. idcirco fatua est isthæc procuratoris iuratio tamen si & Mathesila. notab. 150. prædicti forensis vsus meminerit. Quā ob rē iustius ac iure verius est, quod hoc mandatū non sufficiat, sed sit necessarium mandatū speciale ad iu-

randum de calumnia in speciatim nominata causa, & lite: secundum Bart. in dict. §. si alieno. eundē Bart. in l. 2. C. de iurciuran. propter calū. Abb. & Barb. in c. in pertractandis. de iuramē. calum. quorum opinio magis cōmunis est: & probatur à simili in l. si quis mihi bona. §. sed vtrūm. ff. de adquirē. hæred. eandem sententiam tenet Alexā. in dict. §. si alieno. Nam cū hic procurator iurare debeat in animam dñi, non poterit absq̄ eius speciali cōsensu eam obligare: præsertim vbi agitur de periurio cōmittendo, quod grauissimum crimen est. nec procurator quibuscunq̄ verbis cōstitutus mandatū habere videtur ad scelus aliquod nomine dñi perpetrandum. l. 3. §. si procurator. ff. quod quisq̄ iur. l. procurator. ff. de condi. inde. His equidem probauimus, nusquā posse iuramētum per alium, nuntiū scilicet, aut procuratorē fieri: in animam dñi, nisi ipse habeat mandatū speciale. posse tamē regulariter præstari dato ad id mandato speciali. quod maximè obseruandū est, vt miremur interim, plurima in iudicis frequentissimè alieno nomine præstari iuramenta. quæ minimè forent admittenda.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Iuramentū lege Euāgelica prohibitū nō est.*
- 2 *Quandoque peccat qui iuramentum ab alia exigit.*
- 3 *Iuramentum quandoque officium est ad religionis virtutem pertipens.*

De iudicio,

- 4 De iudicio, quod iuramenti comes est: atque ibi de iurandi necessitate.
- 5 De Veritate, qua item est comes iuramenti.
- 6 Iustitia comes est iuramenti. & ibi de iuramento, quo res illicita promittitur quando mortalem, aut venialem culpam inducat.
- 7 Iuramentum si contineat promissionem non mutuandi, aut non fideiubendi, non est obligatorium.
- 8 Intellect. ad text. in capit. vlti. 22. q. 4.
- 9 Iuramentum cui deficit iustitia comes, an verè sit periurium?

§.Sextus.

Post hæc autem operæpretium erit de comitibus iuramenti agere, nam vt iuramentum honestè fiat aliquot necessaria sunt, sine quibus id permissum non est: imò iure optimo improbatum. Huic verò questionì opportunè cõuenit inquirere, an iuramentum sit actus licitus per se, & an fuerit lege Evangelica prohibita iuratio? & quibusdam videbitur, iuramentum prohibitum esse lege Evangelica, iuxta illud Matthæi capit. 5. quo in loco inquit Christus Redemptor noster: Sit sermo vester, est est, non non: quod autem his abundantius est, à malo est. idem Iacobus Apostolus admonet cap. 5. Epistolæ scribens, Nolite iurare. Sic Hieronymus in dict. cap. 5. Matthæi adseuerat, Evangelicã veritatẽ non recipere iuramentũ: cũ omnis sermo fidelis pro iuramento sit. cap. considera. 22. q. 1. Et idem

Hierony. in cap. 4. Hieremiæ scribit, Euangeliũ nos prohibere iurare. itẽ & Zacharię. c. 8. testatur, Dominum in Euãgelio præcepisse, nè iuremus. Hoc ipsum & Theophylactus probat dicens: In lege Mosaica non erat malum iurare: post Christum autẽ malum est sicut & circuncidi, & in summa quicquid est Iudaicum. & præterea quod à malo est, illicitum esse videtur. Matth. capit. 7. Non potest arbor mala fructus bonos facere: sed iuramentum à malo est, vt cõstat in præcitato. cap. 5. Matthæi. igitur illicitum esse apparet. & tamen nihilominus proponimus primam hæc in controuersia conclusionem.

¶ Iuramentum lege Evangelica prohibitum non est. Hæc probatur auctoritate Pauli ad Hebræos. ca. 6. vbi Apostolus inquit, Homines per maiorem se iurant: & omnis controuersie eorum finis est iuramentum. deinde, si iuratio peccatum esset: non ita frequenter iurasset idem Apostolus. 1. ad Corinth. cap. 15. Quotidie morior per vestram gloriam fratres. idem. 2. ad Corinth. capi. 1. Testem, inquit, Deum inuoco super animam meam, qui parcens vobis nondum veni Corinthum. & ad Galatas. 1. Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior. Ad Roma. 1. Testis est mihi Deus, cui seruiò in spiritu meo. Hanc deniq; assertionem multis comprobatur diuus Augusti. in sermo. 28. de verbis Apostoli, & in lib. contra mendacium. & in lib. cõtra Manichæos.

De Pact. G & de

Primæ partis Relectionis.

& de sermone Domini in monte. text. optimus in capit. si peccatum. 22. quæst. 1. & in capi. & si Christus. de iureiur. Nam quod ex Euangelio in contrarium adduximus, non est intelligendum de malo culpæ ipsius iurantis: sed de culpa ipsius exigentis iuramentum, qui: sit nimium incredulus: quemadmodum ipse August. explicat in dict. libr. de sermone Domini in monte. Romanus Pontifex in dict. capi. & si Christus. Thomas in. 2. 2. quæst. 89. articu. 2. Aut sanè ideo Christus dixit, quod amplius est, à malo est. Quia iuramentum oriatur à malo pœnæ sitq; malum pœnæ propter ingenium, & conditionem mortalium, quibus post peccatum Adæ non est facile de rebus occultis fidem adhibere citra testes, & iuramenta. etenim si status humane innocentie perdurasset, nunquam concessum fuisset hominibus iurare, eo quod nulla tunc esset iurandi necessitas: sed simplici verbo præstarent homines mutuò sibi fidem. Cum serpens ille hanc plagam humano generi impegit: si quidem & ipse mendax semper fuit, ut habetur Ioan. ca. 8. inde autoritas hominum læsa fuit adeò quidem, ut non facile homines digni sint, quibus adhibeatur fides iuxta illud Psalmi. 15. Ego dixi in excessu meo: omnis homo mendax. sic & hanc interpretationem idem Augusti. & Romanus Pontifex in dict. capit. & si Christus. ad Matthæi locum ut congruam admiserunt. ca.

pit. ita ergo. 22. quæst. 1. Quamobrem diuus Chrysostomus in commentarijs super Matth. cap. 5. illum locum: à malo est, de diabolo interpretatur. Nimirum ut ait Theophylact. quod omnis infidelitatis diabolus primus sit author. Et præterea Iesus Redemptor noster licet in dict. capit. 5. Matthæ. per creaturas iurare prohibuerit, nusquam tamen vetuit iurare per creatorem secundum Hieronymum in ibi, & Innocentium tertium in dict. capi. & si Christus. Aptior tamen est auctoritati Evangelicæ, & Iacobi epistolæ ea interpretatio, ut constituamus iuramentum tunc illicitum esse, ac semper fuisse, cum ei desint comites illi, & circumstantiæ, quæ solent id reddere licitum. non nunquam honestum religionis officium: quod si fiat iuramentum adhibitis eius comitibus nulla ex parte illicitum esse potest, iuxta communem sanctorum virorum traditionem. Explicat diligenter Sixtus Senensis in Bibliotheca lib. 6. adnotatione. 26.

Deinde, ut obiter Hieronymi auctoritati satisfaciamus, forsitan voluit Christus ostendere maximum discrimen, quod latissimum patet inter antiquam Synagogam, & nouam Ecclesiam. Nam cum Iudæi, autore Paulo ad Galat. 4. veluti paruuli essent in fide nihil à seruis differentes, aliqua eis pro eorum imbecillitate indulgebantur, quæ prouectioribus iam Christianis, & tanquam filijs ad legitimam ætatem adultis, atque his

his qui hæreditatem per mortem Christi adiuerunt, non sunt cum tantalientia concedenda. Quamobrem iuramentorum vsus multò turpior est Christianis quam Iudæis. Christiani enim deberent illa sanæ timonix, & religionis veræ opera præstare, quæ ubiq; illis absq; omni iuramento fidem, & iustam comparent auctoritatem. Nam & si Deus antiquitus iurasse legatur: tamen Magister noster Christus nunquam iurauit. vtitur equidem his verbis, Amen, Amen. quæ à iurandi significatione sunt aliena. idemq; significat, ac si diceret: verè verè. seu firmiter dico vobis: quemadmodum constat apud Lucam capit. 5. ex quibus illud planè verum est, iuramentum non esse prohibitum lege diuina: imò permissum. Quod Augustinus probat: & sequuntur eum Innocentius tertius in dict. cap. & si Christus. & ibi Docto. sanctus Thomas in dict. q. 89. art. 2. Ioan. Arboreus lib. 9. Theosophiæ. ca. 17. Nec tamen hinc necessariò sequitur, etiam si admittamus primam interpretationem Euangelici testimonij, peccare omninò eum qui iuramentum ab altero exegerit: nec enim ubiq; peccat: cū possit iusta ex causa iuramentum ad maiorem promissionis vel assertionis confirmationem exigere absque vllò crimine. Extat hac de re diui Augustini testimonium elegans in sermone. 28. de verbis Apostolicis. qui exigit. 22. quæst. 5. Qui exigit, inquit, iurationem multum interest si nescit, il-

lum iuraturum falsum, an scit. Si enim nescit, & idem dicit, iura mihi, vt fides ei sit, non est peccatum tamen humana tentatio est. Si autem scit, eum fecisse, & cogit eum iurare homicida est. Ille enim se suo periurio interimat: sed iste manum interficienti & imprensit & pressit. Hæc Augustinus apud Gratianum. sed in dicto sermone. 28. de verbis Apostoli ita legitur apud Augustinum: qui de malo ipsius exigentis iuramentum præfatus hæc subdit verba: tene ergo linguam, & consuetudinè quantum potes, non quomodò quidam quando illis dicitur: verum dicis, non credo, non fecisti, non credo, Deus iudicet, iura mihi. & ipse, qui exigit iurationem multum interest si nescit, illum falsum iuraturum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, iura mihi, vt ei fides fiat: non audeo dicere non esse peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem scit, eum fecisse, & nouit fecisse, vidit fecisse, & cogit iurare, homicida est: ille enim suo se periurio perimit, sed iste manum interficientis & expressit, & pressit. Hæc tamen Augustinus. cuius verba libuit referre, vt planior esset eius sensus: qui apud Gratianum non ita patet. Et tamen illud erit prænotandum non statim peccare eum, qui iuramentum exigit ab eo, quem scit falsum iuraturum. Nam si hoc exigat publico fungens officio, & munere iuxta ordinem iuris minimè peccat, secundum Thomam. 2. 2. quæst. 98. articulus. 4.

De Pæct. G 2 Imò

Primæ partis Relectionis.

Imò si rem istam penitus inspe-
xerimus, manifestum erit, iusiuran-
dum nonnunquam officium esse
non modò licitum & honestum, ve-
rum & religiosum, ac laude dignũ.
Nam & si quod scriptum est Deu-
terono. capit. 6. per nomen Dei iura-
bis, ad permissionem quandam ta-
citam habentem prohibitionem iu-
randi per falsos deos, potiùs, quàm
ad præceptionem referendum sit: at
tamen sæpè numero vsu veniet iusiur-
randum præceptũ esse: nempe dum
potestas publica exigere à ciue po-
test iuramētum ad detegenda, coer-
cendaq; mala, quæ vergunt in Rei-
publicæ dispendium. imò quando-
q; tenetur quis non requisitus iusiur-
randum offerre ad confirmatiōem
testimonijs, quod dicere tenetur ad
liberandum innocentem à damno
aut pro alio magno Reipublicæ cõ-
modo: sicuti colligitur ex traditis
in capit. intimavit. de testibus. & per
Thomam. 2. 2. quæst. 70. arti. 1. Atq; se-
cundum hanc interpretationē illud
Psalmistæ obtinet. Laudabuntur om-
nes, qui iurant in eo. scilicet in
Deo. Hoc ipsum probatur ex pro-
prijs iuramēti causis, quæ duæ sunt:
altera de ratione finis: cum iuramen-
tum sit omnis controuersie finis ad
confirmationem: teste Paulo ad He-
bræ. ca. 6. idem tradit Iuriconsultus
in. l. 1. ff. de iureiu. maximum, inquit,
remedium expediendarum litium
in vsu venit iurisiurandi religio.
Alterà verò causa, quæ iuramentum
honestum, ac laude dignum reddit,

est honor, qui Deo à iurante defer-
tur: dum illum confitetur esse fon-
tem primum veritatis. Nam sicuti
reliquas humanarum scientiarũ ve-
ritates per sua prima principia philo-
sophi demonstrant: siquidem aucto-
re Aristot. 1. Physic. tunc arbitramur
scire vnamquaq; rem dum princi-
pia prima cognoscimus vsq; ad ele-
menta: ita dubia omnia rerum con-
tingentium, quæ aliter constare non
possunt, per diuinum testimonium,
quasi per primum, maximũq; veri-
tatis principium merito confirma-
mus. Hinc deniq; fit, iurandi virtu-
tem. vbi ea legitima sit, ad religionē
pertinere: cum ad cultum Dei perti-
neat: quem iurantes confitentur in-
fallibilem omnium veritatem, &
scientiam habere: cui omnia etiã cor-
dium abditissima sunt in cõspectu.
cap. nouit. de iudic. sic in dict. l. 1. ff.
de iureiu. & in. l. 2. C. eod. titu. iurau-
di officium religio nũcupatur: quæ
quidem ad secundum præceptum
prioris tabulæ referenda est. Etenim
dum in eo cauetur vsurpatio diuini
nominis in vanum, significatur di-
uinam venerationem esse & religio-
nem, iuramentum exhibere vbi iu-
randi adsit necessitas. Vnde Hiere-
miæ capit. 5. conqueritur Deus de fi-
lijs Israel, quòd cum dereliquissent,
iurassentq; in his, qui non erant dis-
Deuteronomij capitul. 6. scribitur
Deum tuum timebis, & illi soli ser-
uies. Ac deinde subditur: per no-
men illius iurabis. Aristoteles item
1. Metaphysicorum capi. 3. res inquit,
hono-

honorabilissima est iuramentum: cuius ideo venerationem nunquam antiqui tribuerunt, nisi illis, quos pro deis colebant. Sic denique diuus Thomas in quaestio. 89. articulo. 4. probat, iuramentum actum religionis esse. Hæc vero virtus non est de genere illarum, quæ ex obiecto proprio, & per se sunt virtutes, quæ nihil aliud desiderant, vt bene fiant, quam vt nulla illis adsit, aut opponatur circumstantia praua: sed de genere earum quæ non sunt omnino virtutes, nisi propter necessitatem: sicuti poenitentia virtus, quæ in statu innocentie minimè fuisset virtus: sed propter necessitatem peccati virtutis nomen habuit. Etenim sicut sunt virtutes quædam ad tuendam bonam valetudinem animi: sunt & aliæ virtutes ad eam reparandam si quando fuerit amissa. Sic & hominis natura integra non exigebat vindicationem: at si mali sint, & præuaricatores, virtus necessaria est: nam non vindicamus nisi malefacta. Et licet vindicatio sceleris alieni supponit vitium in alio, sic vindicatio sceleris proprii supponit vitium proprium. Quam ob rem poenitentia virtus dicitur, etiam si distincta sit ab alijs virtutibus: quemadmodum explicat Thomas in. 4. senten. distin. 14. quæst. 1. arti. 1. quæst. 3. & ibi Paluda. quæst. 2. colū. 3. idem Thomas 3. part. quæst. 85. artic. 2. eruditissimè Melchior Cano in Relectione de Poenitentia, part. 2. iuramentum igitur virtus est ad religio-

nem pertinens, non equidem per se ipsam, sed supposita necessitate expetenda. Conuenit etenim inter auctores catholicos, iuramentum non esse ponendum inter ea, quæ sua natura bona sunt, sed inter necessaria sicuti explicant Augustinus de verbis Domini in monte lib. 1. & Ioan. Chrysostomus Homilia. 26. ad populum Antiochenum. Propter multam, inquit, incredulitatem non hominem velunt sponsorem, sed Deum. Hinc sanè quod diuus Thomas. scripsit. 2. 2. quæst. 89. artic. 2. dicens, iuramentum secundum se esse licitum, & honestum: intelligendum est secundum indiuiduos comites suæ honestatis: atque ideo non est iuramentum bonum per se appetendum: tametsi per necessitatem sit honestum adhibitis alijs eius comitibus: sicuti hæc & alia id genus eleganter scribit Domin. à Soto in Relect. de iuramen. parte. 1. cap. 2. hæc verò diui Thomæ interpretationem idem Thomas tradidit ea. quæst. 89. arti. 5. Igitur de comitibus iuramenti necessariò hac in parte agendum erit: vt etiam obiter interpretemur. text. in dict. cap. & si Christus. quo in loco Innocenti. tertius asseuerat, iuramentum per se malum nõ esse. Nec enim, inquit, iuramentum per se bonum esse: quod si dixisset, posset id intelligi eo pacto, quo Diui Thomæ sententiam intelleximus: sed Romanus Pontifex inibi testatur, iuramentum non esse de his actibus, qui sunt per se omninò mali,

De Pact. G 3 nec

Primæ partis relectionis.

nec possunt aliquo casu licere: vt furtum, adulterium. Sed de his actibus, qui non sunt per se mali, imò possunt esse liciti iuxta quasdam circumstantias, & ornatus: mali autem itidem ex causa. Nam iuramentum prohibetur sæpissimè ex eo, q̄ fiat non adhibitis eius comitibus, quibus id potissimum honestatur. Primus iuramenti comes ipsum iudicium traditur, à quo ipsa iurandi necessitas est. Tres etenim sunt eius comites iuxta illud Hieremiæ ca. 4. Iurabis, viuit Dominus in veritate, & iudicio, & in iustitia. quem locum Hieronymus interpretatur ita scribens: animaduertèdum quod iusiurandum hos habet tres comites: veritatem, iudicium, atq; iustitiam. Et addit, si ista defuerint, nequaquã erit iuramentum: sed periurium. ca. 2. 22. q. 2. c. vlti. 22. q. 4. gl. in. d. c. & si Christus. ver. iustitia. Diuus Thom. 2. 2. q. 89. art. 3. horum autem comitū quilibet separatim tractabimus: nec temerè primum esse diximus necessitatem ipsam iurandi: quia hunc potissimum existimamus iuramenti ornatum: nempe quòd id fiat iudicio comite: siquidè primus hic comes, quod ad iudicium attinet, alios cõplecti videtur. Ex quo deducitur, fieri non debere iuramentum, nisi ex causa necessitatis, vt tandem id fiat maxima cum circumspectione in te quidem graui, & vbi iuratio necessaria est ad persuadendū id, quod iuramento asseueratur. Est enim temeritas quædã, & planè irreuerentia

diuinæ maiestatis citra necessitatem pro quibuscunq; rebus, etiam minimis iurare. Nam id est adsumere nomen Dei in vanum, cum frustra fiat iuramentum suoq; sine careat. Finis autem iurandi est ipsa necessitas persuasionis & fidei, vt veritas confirmetur, ac credatur afferenti, & promittenti. Hic autem statim deficit, si iuramentum fiat vbi nulla adest ad persuadendum iurandi necessitas. Quanta verò necessitas ad iurandum sit requirenda maximè admonuit Isocrates apud Ioan. Stobæum sermone. 25. Sacramentum, inquit, oblatum tibi duabus de causis iurato, vel vt te ipsum turpi suspicione liberet, vel vt amicos ex magnis periculis eripias. Pecuniarum vero gratia & si iustam causam habeas, nullum Deum iuraueris. Si minus, alius periurus, alius auarus videberis. Hæc Isocrat. Sed & Pythia Lacedæmonis vnū genus iurandi proponens respondit, Satius, ac melius illis fore, si absq; iure iu. affirmassent. teste Plutarcho in problematis Roma. c. 27. qui ex Phauorino tradit, veteres iussisse pueris Herculem iuraturis exire domū, & sub dium progredi: idq; de industria, vt morã efficeret ea solennitas, & deliberandi daret spatiū: ne pueri sic temere deciderent insuescerent. Præterea iuramentū caret iudicio, si id frequenter fiat: cū ex frequenti iuratione magnum sit peierandi periculū, sæpeq; periuriū inde cõtingat. legitur etenim Ecclesiastici. c. 23. Iurationi nõ assuescat os tuum:

tuū: multi enim casus in illa. Et iterum: Vir multum iurans replebitur iniquitate: & non discedet à domo eius plaga. retulit text. in dict. c. & si Christus. est igitur iurandi consuetudo periculosa, quippe quæ viam periurij sternat. Necessitas autē iurandi tunc verè contingit, quando illa veritas, quæ iuramento firmanda est, nequeat alia via comprobari: eaq; iuratio necessaria sit tuèdæ charitati: siquidem Deus non est qualibet ex causa in testē vocandus. Quia & prudentia huius comitis ratione ad iurandum requiritur: nempe vt iuramētum fiat præuia consultatione, maturoq; iudicij examine. Dicitur autem iuramentū quod hoc comite caret à diuo Hieronymo periurium in præcitatis locis, non ex eo, qd verè periurij crimen hinc possit omnino deduci: sed quia sit hæc incauta iuratio quæ ad modū exponit glo. ibi cōmuniter recepta in ca. tua nos. de iureiur. incauta verò iuratio quodam modo periurium dici poterit: quia iurans exponit se periculo peccandi ob incautam iurationem: vt tradit Thomas. 2. 2. q. 98. artic. 1. & 2. qua ratione vbi de periurio quoad eius propriam vim, & significationem tractabitur, de hoc improprio periurio nulla erit ratio habenda. Est etenim propriè periurium, mendacium iuramento firmatum secundum Tho. in dict. arti. 1. q. 98.

Secūdus iuramenti comes veritas est. Nam actus morales ex fine speciem fortiuntur: finis autē iuramen-

ti est cōfirmatio dicti humani. huic verò confirmationi falsitas opponitur, quæ dubio procul finē iuramenti extinguit, atq; tollit omnino. atq; ideo à falsitate præcipuè constat peruersitas iuramenti: deq; ratione periurij falsitas est, vt docet S. Thomas. 2. 2. q. 98. art. 1. quo fit, vt veritas sit necessarius comes iuramenti: quæ quidem si deficiat periurium propriū efficit: quia veritas penitus requiritur in iuramento: vt id, quod asseritur verum omnino sit: atq; id, quod negatur, sit vtiq; falsum. In promissorio autem iuramento, vt id, quod promittitur, tēpore & loco impleatur. Abest etenim à iuramento omnis eius substantia, si veritas deficiat: adsumiturq; nomen Dei in vanū. Quæ ratione veritas est medulla, & substantia honestatis iuramēti. Peccatum ergo, & mortale est omne assertoriū iuramētum, si veritas desit, etiā si id ioco fuerit factū, imo maiorem irreuerentiā cōmittit in Deū qui ioco falsum iurat. vt docet Thomas dict. q. 98. art. 3. sic periurus grauter punitur iure humano præter diuinam punitionē quod statim à nobis latiùs tractabitur in eo paragrafo, quo pœnas aduersus periuros statutas explicabimus. Nec de hoc iuramēti comite ampliùs hic tractare libet, quādoquidē res sit omnino expedita, absq; veritate iuramētum periuriū quidem esse grauissimūq; & mortale crimen.

Tertius iuramenti comes à iustitia pendet: & verè requirit ad iuramēti

De Pact.

G 4 mēti

Primæ partis relectionis.

mēti honestatem quod sit licitum, aut decens id, quod iuratur: quæ admodū cōstat ex his locis, quæ paulò antè adduximus ad comites iuramēti. vnde sequuntur plura. Primum quod iuramētū vergēs in dispēdiū salutis æternæ nullo pacto seruādū est. c. nō est obligatoriū. de regu. iur. in. 6. c. si verò. c. cū quidam. §. vltimo. capitul. sicut. de iureiuran. capit. in malis. cap. qui sacrament. cū multis alij eiusdē. q. 22. q. 4. impia etenim est promissio, quæ scelere adimpletur. Nā vbiq; aliquid promittitur quod impleri nō pōt ideo quia illicitū sit, vel dedecēs, aut iure prohibitum, vel diuinis consilijs cōtrarium nulla contrahitur obligatio: cū Deus neminem ad aliquod ex his obliget. Qua ratione in capit. nerui. 13. distin. & in capi. duo mala. eadem distinet. scriptum extat, minus malum esse iuramentum noxium frangere, quàm implere. imò verè nulla est hic iuramenti violatio: quando quidem ex supradiētis non sit huic iuramento vlla obligandi vis. quod & S. Thomas explicat. 2. 2. q. 89. art. 7. Secundò hinc sequitur, omne iuramentum promissorium, quod rem illicitam, vel indecentem, aut diuinis consilijs contrariā contineat, peccatū esse. vsurpat enim otiosè quis nomen Dei in vanum, si iuramento id promittat, quod non licet, vel non debet solvere ex causis modò expositis. derogat etenim venerationi diuinæ maiestatis, qui eam in huiusmodi promissionum testimoniū

adducit. atq; ita hæc iuramenta temeraria dicuntur. capit. definitio. 22. quæst. 4. cap. sicut nostris. de iureiur. notatur in cap. Florentinum. 85. dist.

Tertiò patet ex his, hæc iuramenta temeraria tunc ad peccatum mortale pertinere, cum id, quod sub iuramento includitur, & promittitur, crimen est mortale secundum omnes in dicto capitu. si verò. gloss. in dicto capitu. sicut nostris. & in dicto capitu. Florentinum. Nam si obseruatio huiusmodi iuramenti crimen est mortale, idem peccatum admittitur, quando iuramentum præstat: eadem equidem ratione, qua prohibetur res, etiam interdicitur iuramentum promissorium eiusdem rei patrandæ. Et præter alia, quæ ad grauitatem huius peccati adduci possunt, cōstat maximā irreuerentiā cōtra maiestatem diuinā committi, si quis Deum ad rei illicitæ, & sub mortalis criminis reatu prohibite promissionē, testē aduocauerit. Deinde si ita iurās animū habet agēdi quod iuramento promissit, planè cōstat, eā intētionē peccatū esse mortale: q; si animus desit faciendū, consequitur manifestè itidē mortale culpā cōtrahi, quia nomē Dei in vanū iurās adsumpsit, Deū ipsum in testē adsumēs falsæ promissionis: quod iā in hac relectione in specie adnotauimus. idcirco peccatū hic mortale constituitur. Quartò deducitur, iuramētū & tūc temerariū esse, cū aliqd promittitur, quod veniale culpā habet. gl. in. c. si aliquid. 22. q. 4. Ioan. Andre.

dre. Domi. & Franc. in hoc. c. quan-
uis de pact. in. 6. vbi Georgi. Natam
notab. 7. idē notat. & Ioān. de Selua
in tract. de iureiur. 3. part. 4. limit. Nā
cū veniale peccatū opponatur fer-
uori charitatis, cōseqtur ex hoc, nul-
lā posse, etiā præstito iuramento, cō-
stitui obligationem ad id agēdum
quod venialem habet culpam: atq;
ideo maximam esse temeritatem iu-
ramento promittere rem hac culpa
dignam. notant Abb. & Felin. post
alios in dicto cap. si verò.

Hinc & quinto cōstat, iuramentū
promissoriū venialis actus, & cul-
pæ peccatū esse veniale. Quia & si
iurās adimpleat quod promisit, so-
lū venialiter peccat: & qui iurat ve-
niale opus facturū, nō se illaqueat,
nē iuramentum implere possit, ni-
si tantū sub reatu veniali: vnde
non peccat dum iurat, nisi veniali-
ter atqui ita in specie notat Caieta.
in dicta. q. 89. artic. 7. in responsio-
ne ad. 2. & Syluester verb. iuramen-
tum. 4. q. 1. & verbo, iuramentum.
2. q. 7. idem ipse Caieta. in Summa,
verb. periurium promissorium. ta-
meti Catharinus admonuerit, cauē-
dum esse ab hac opinione.

Sexto adhuc ex præmissis patet, si
adamusim hanc materiam expen-
damus, non satis sufficientem esse
argumentationem istam: iuramen-
tum quodecunq; vergens in dispen-
dium salutis æternæ seruandum nō
est: igitur iuramentum quodlibet,
quod non tendat in detrimentum
salutis æternæ seruandum erit. Hæc

etenim collectio minimè valet. Sūe
sanè quædam iuramenta promissori-
a, quæ etiā si possint seruari: quia
ex eo nullum dispendium salutis
spiritualis sequitur: attamē nulla est
obligatio ex ea promissione dedu-
ctā, quæ iurantē cogat ad seruandū
id quod iuramento promisit. Sunt
adhæc pulchra verba. S. Thomæ in
dicta. q. 89. artic. 7. ad secundum, in
hunc equidem modum. Siquis au-
tem iurat, se facturum aliquod pec-
catū, & peccat iurando, & peccat
iuramentum seruando. Si quis ve-
rò iurat, se non facturum aliquod
melius bonum, quod tamen facere
non tenetur, peccat quidem iuran-
do in quantum ponit obicem spiri-
tui Sancto, qui est boni propositi in-
spirator: non tamen peccat iuramē-
tum seruando: sed multo melius fa-
cit, si non seruet. Hætenus Thom.
Idem adnotauit ipse Thom. quod
lib. 3. q. 14. & Panormit. in dicto ca-
si verò col. 3. & colligitur ex Gratia-
ni resolutione in cap. vlti. §. vlti. 22.
q. 4. vnde si quis iureiurando pro-
mittat, non mutuare pecunias: non
fideiubere: certè in casibus quibus
id officium impendere tenetur sub
mortalis, aut venialis culpæ reatu,
dubio procul peccabit si iuramen-
tum seruet, & peccabit item iuran-
do. Sed vbi non tenetur id officium
in alterum exercere: sed est opus o-
ptimum: profecto peccauit iuran-
do, & venialiter, vt ex Caietano in
Summa & in Cōmentarijs ad Tho-
mam adnotauimus: non tñ pecca-

Primæ partis Relectionis.

bit seruando iuramentam: nec illud violabit si mutuã pecuniam alteri dederit, aut pro eo fideiusserit: quod satis cõstat ex Tho. Gratiano & Abba. in præcitatis locis. Ex quibus opinor manifestum esse Hippoly. la psu, qui in repet. rubri. ff. de fideiussorib. opinatur nu. 28. post hoc iuramentũ, cuius modò meminim⁹ de non fideiubendo emissum, iurantem nõ posse fideiubere, nec valere fideiusionem: quod, ni fallor, falsissimum est. Sic & dum Oldra. in consil. 90. sensit, iurantem in hac specie nec posse fideiubere, nec mutuare nisi existenti in extrema necessitate: itidem labitur: quia non obstante iuramento poterit qui iurauit, mutuare cuicumq; & pro quocunq; fideiubere, etiam si is non sit extrema in necessitate constitutus. Hinc etiam patet, non rectè rationẽ huius quæstionis perpendisse Catharinum: dum aduersus Caietan. falsum esse censet, quod modò diximus, in hoc iuramento veniale, non mortale peccatum committi.

Hinc etiam expèdendũ est quod Gratianus docet in dicto capit. vlti. 22. q. 4. est etiam, inquit, quod iuratur aliquando vitiosum non in natura sui: sed ex causis extraneis: veluti cum aliquis post votũ castitatis iurat alicui, se habiturum eam in coniugem. Coniugẽ nanq; habere, in seipso malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est: hoc autem iuramentum, etiam si illicitum sit, non tamen seruari pro-

hibetur: sed de violatione voti penitentia sibi iubetur indici. Hactenus Gratianus, qui parum sibi constans multa quidẽ hac in propositione & sentit, & asseuerat, q̄ nullo pacto defendi simul possunt. Idem author paulò ante inquit. Aliquando nãq; iuramento deest iustitia, veluti cum quispiã post votum castitatis duxit vxorẽ iuramento firmans, nõquam se ab ea discessurum: quod quãuis illicitum sit, quia iustitia sibi probatur deesse: tã authoritatẽ August. seruari præcipitur. ad quorũ verborum perfectã interpretationẽ præmittendũ est, præcitatum. c. vlt. 22. q. 4. deductum esse ex Diuo Ambrosio lib. 3. de Officijs capit. 10. vsq; ad versi. illicitum ergo iuramentum: quo Gratianus ipse in epitome quæstionem colligit. Deinde illud est considerandum, post simplex votũ castitatis si quis vxorem ducat, etiã absq; iuramento, matrimonium tenet, teneturq; cum vxore cohabitare, ac debitum cõiugale reddere: aut ante copulam, & matrimonij consummationẽ religionẽ ingredi, & profiteri. Imò planè si nondũ matrimonium fuerit cõsummatũ tenebitur religionem ingredi, & profiteri ea ratione, qua tenetur votum iuxta vires proprias seruare, & effugere periculum votum violandi si cũ vxore cohabitet. Nam licet teneatur exigenti debitũ reddere: non tã potest exigere absq; voti iniuria, & violatione: itaq; si matrimoniũ nondũ sit consummatũ ad hoc, quod modo di

do diximus, tenetur. Et nihilominus matrimonium tenet, ac firmum est ea. consuluit. & ca. rursus. qui cleri. vel vouent. tamen si contrahens matrimonium post votum castitatis mortaliter peccet: quippe qui contravotum egerit, se ipsum adstringens debiti coniugalis redditioni, quae castitati aduersatur: ut in dict. capit. vlti. satis probatur. Praeter haec profecto si iuramentum vim consideremus nullo pacto negari potest, hoc iuramentum de matrimonio contrahendo emissum post votum castitatis, illicitum esse, & minimè obligatorium: sicuti patet rationibus paulò ante adductis, & ipsius Gratiani testimonio, qui testatur, hoc iuramentum illicitum esse ac perniciosum, & voto contrarium. Mirum igitur videbitur quibusdam quod statim subdit Gratian. non esse prohibitum quod iuramentum hoc seruetur. Nam si per hoc iuramentum, & eius obseruationem votum violatur, non potest id iusiurandum obligare ad rem inquam illicitam, & sic ad voti violationem. Quamobrem vel Gratianus maximè errat, vel cum habere debet sensum, ut intelligamus non de iuramento ducendi uxorem: siquidem hoc iuramentum seruandum non est post votum castitatis praestitum, imò prohibetur omninò seruari: quia voto castitatis contrarium est, & tendit in violationem voti: sed de iuramento habendi, & tractandi ut uxorem eam foeminam, quam per verba, quae de praesenti dicimus, in uxorem ac

ceperat etiam post simplex votum ipse, qui iurat, vel modò tempore iuramenti accipit. Sic sanè duas hac in controuersia constituimus conclusiones: quarum prior dicitur, iuramentum post votum castitatis praestitum de accipienda aliqua foemina in uxorem per verba, quae de futuro dicimus, nec iurantem obligare, nec seruandum fore, imò id illicitum esse, & mortale crimen committi, si seruetur. Posterior conclusio exponit, iuramentum post votum castitatis praestitum de habenda foemina in uxorem matrimonio cum ea contracto per verba perfectum coniugij consensum significantia, seruandum fore quo ad debiti coniugalis redditionem: licet id incautè, & illicitè praestitum fuerit ante matrimonij contractum: & teneatur iurans religionem aliquam ante coniugij consummationem ingredi, ac profiteri. Hoc etenim est quod Gratian. sensit, dum in dict. ca. vlt. utitur verbis significantibus contractum matrimonij perfectum: saltem in vers. unde datur intelligi. quauis an sit perfectus matrimonij contractus per illam promissionem, qua quis aliquam foeminam pollicetur se in uxorem habiturum: quibus verbis utitur Gratianus in parte vlt. dic. cap. satis dubium sit secundum ea, quae notauimus in Epitome ad quartum librum Decret. 2. par. c. 4. §. 1. nu. 5. & verè in casu huius posterioris conclusionis, nihil iuramentum operatur, nisi quo ad maiorem transgressionis culpam propter periurium: siquidem etiam absque iuramen

Primæ partis Relectionis.

ramento contractus cōiugalis iam perfectus indissolubile inducit cohabitandi obligationem, quāuis votum simplex castitatis præcesserit.

Hæc autem iuramenta, quibus iustitia deficit, periuria appellantur in ca. sicut nostris. de iureiur. in ca. qui
9 sacramento. 22. q. 4. nullo etenim in futurum expectato tēpore. iuramenta ista, dum emittuntur, periuria sunt propter iustitiæ & iudicij defectum secundū Thom. 2. 2. q. 98. arti. 2. ad. 2. Nam requiritur ad honestatē iuramenti quòd sit licitum, & honestū id quod iuratur: atq; ideo qui iurat se adulterium cōmissurum statim periurus est, licet te vera sit cōpleturus iuramentum, nō quidem ex eo quòd iuramentū nō seruauerit: sed quia iurauit id quos fas no erat perficere, aut nō tenebatur etiā post iuramentum facere: Idcirco in ipso iurandi actu periuriū perpetratur, frangiturq; iuramentū: cū id fiat promittendo id, quod seruādum necessariō non est, nec vllam seruandi obligationem inducit, vel quod absq; crimine, & culpa seruari nō pōt. Qua ratione multis canonibus statutū est, pro his iurationibus incautis pœnitentiam iurantibus iniungēdam fore.

Hinc sanè definiri poterit quæstio illa, An hæc iuramenta temeraria, q̄ quandoq; periuria dicuntur, sint puniendæ ea pœna, q̄ aduersus periuros statuta est: Nam tex. in cap. sicut nostris de iureiur. & in ca. grauis admodum de censib. probat, pro his

incautis iurationibus congruā pœnitentiam fore indulgendam: nec priuandus est quis beneficio ecclesiastico: quēadmodū pro vero periuurio priuaretur. gl. in ca. definitio. 22. q. 4. & in ca. Florentinū. 85. disti. Ex contrario sese offert responsio text. in ca. tua nos de iureiur. vbi si quis iuramentū illicitum primò præstiterit, ac deinde contrarium fecerit iuramentū, beneficio ecclesiastico priuatur. Idcirco doctores quidam iuris Canonici interpretes existimant, decisionem tex. in dic. ca. tua nos. itā esse intelligendam, vt priuatio beneficij non fiat in ea specie propter iuramentum illicitū: sed quia quo ad vulgi opinionem contrariū præstās iuramentū cōstituit se iurans in periuurio, quod vitare non poterat eo ipso, quòd duo aduersa, & contraria iuramento pollicitus fuerit: atq; itā cum tex. interpretantur Innocēt. Ioan Andre. Abb. Imola, & docto. magis communiter in dicto capit. tua nos. qua in re vulgi opinio, & scandalum consideratur: cū periurium vulgus existimet necessariō committendum fore ex ea iuratione: sicuti post alios admonet Felin. in dicto capit. tua nos. quem tex. itā intellexere cum cōmendantes Roma. singul. 510. & Ripa in capit. 2. de rescript. colū. 3. Sed licet hæc opinio communis sit, mihi tamen nusquā placuit: video etenim prius iuramentum nullam habuisse obligandi vim, nec habere: atque ideo non posse verè, & propriè periurium
contin-

contingere, tametsi nō fiat id quod in eam iurationem deductum fuerat: id vero quod posteriori iuramento promissum est, absque vilo periurij reatu fieri quidem potuit. Nec est absolutio necessaria à priori iuramento: cum ex eo nullum iurationis vinculum processerit. Quā obrem aliter intelligi poterit responsio text. in dicto capit. tua nos. Nam prius iuramentum, cuius inhibitionis mentio fit, de soluenda pensione maiori, potuit, ac poterat ab ipso iurante absque periculo spiritualis salutis seruari ad eius vitam: & ideo in hoc sensu iuramentum illud validum fuit quo ad obligationem saltem ante absolutionem, quæ necessaria est, & omninō præstanda, ex eo quod iniquè fuerit iuratio extorta de pensione soluenda, nō quidem instante episcopi auctoritate, nec soluta, sed noua: vt constat ex dicto ca. significauit. & ca. Grauis. de cenlib. & quia ante absolutionem istam in specie ca. tua nos. contrariū iuramentū præstitit clericus, ac seipsum constituit in certo periurio, nisi absolutio fuerit obtenta, punitur pro periurio priuatione beneficij: quæ admodum ibidem adnotarunt Cardin. & Felin. col. penul. quia siue seruauerit prius, siue posterius iuramentum, manifesta est periurij culpa: si prius, ex eo quod violat posterius: si posterius, ex eo quod violat prius, quod ante absolutionem seruare tenebatur. Atq; hæc dicta breuiter sint de comitibus iuramenti: re-

liqua verò ad hanc quæstionem pertinentia non admodum recondita, nec difficilia sunt: & quæ diximus ea tantum ratione tradidimus, vt propositæ materiæ quo ad qualemcunque cognitionem satisfaceremus.

Ex. §. sequenti.

- 1 Periurij grauitas, & an sit maius crimen homicidij?
- 2 Periurium lege Pontificia, & seculari puniri potest.
- 3 Periurus qualiter iure Canonico puniatur?
- 4 Periurus, an sit infamis infamia iuris?
- 5 Falsi testis ratio, & criminis grauitas.
- 6 Testis in iudicio falsum dicēs testimonium quo pacto sit puniendus?
- 7 Periurus ratione iuramenti de calumnia, an sit puniendus?
- 8 Blasphemia quid sit, & eius grauitas.
- 9 Explicantur in specie verba regiarū cōstitutionū, q̄ de blasphemis puniendis tractant.
- 10 Blasphemi qualiter puniendi sint, & qua poena veteribus legibus fuerint puniti?
- 11 Iure Regio qua poena sit aduersus blasphemos statuta?
- 12 Blasphemus an repellatur à testimonio tanquam infamis?

§. septimus.

HIS omnibus ad huius materiæ cognitionem prænotatis, de ipsius periurij poena tractandum erit cuius equidem grauitas multis constat, quæ tamen cōsultò missa facimus: satis etenim est, crimen istud grauissimum esse multisq; nomini-

bus

Primæ partis relectionis.

bus è Republica extirpandum. Nam id esse grauius homicidio S. Thom. existimat in quodlibet. 1. artic. 18. rationibus sanè vrgentissimis. Si quidem periurium est transgressio præcepti prioris tabulæ: & ex eo honori, ac reuerentiæ Dei optimi maximi detrahitur: ideoq; iniuria Deo fit: quæ maior est omnibus alijs quibus proximus offenditur. Deinde, vt ait Paulus, omnis controuersie finis est iuramentum. Quòd si ita est, consequitur planè, maius esse crimen periuriū, quàm homicidiū: alioqui homicidæ, nec adultero nusquam iuramentū deferretur: quoniam cōiectura esset, quòd per periurium, tanquam per exilius peccatum maiora contegerent, & celarēt crimina. Quo argumento Tho. vtitur in dicto artic. 18. mihi tamen non satis placet. Quia ex eadē collectione tantūm deducitur, maiori pœna homicidium puniri. quam periurium, quod verissimum est regulariter. Quãobrem cum tractatur in foro exteriori de puniendis criminibus, deq; eis quo ad punishmentem detegendis: tunc argumentatio Thomæ in praxim deducitur: in foro et enim interiori nulla est huiusmodi consideratio. Nam si accusatus homicidij crimen id nō cōmiserit, nullum adest in iuramento periculum nec periurij timor est: si verò illud scelus perpetraverit, per periurium, quòd forsitan timetur, nō effugit homicidij culpam. Idcirco argumentatio ista quo ad culpam peccati nō

admodum vrget. At in foro exteriori vbi de pœna tractatur, solūm de maiori vel minori supplicio est controuersia. Nam si maiori pœna puniretur periurium quàm homicidium, optima constitueretur cōiectura, quòd reus homicidij delat⁹ minimè auderet interrogatus sub iuramento crimen negare ob timorem maioris pœnæ: si verò minori pœna periurium quàm homicidiū puniendum foret, præsumeretur quidem reum iuratum, vt vera de crimine homicidij responderet, negaturum quidē homicidium timore maioris pœnæ, sibi propter homicidium iniungendæ. Sic sanè dum S. Thomas argumentatur ex autoritate Pauli Apostoli tantūm sequeretur ex eius consideratione, quòd si maiori pœna puniretur homicidium quàm periurium, non esset iuramentum omnium controuersiarum finis: sed si iuramentū est omnium cōtrouersiarum finis, vt verè Paulus testatur, esset profecto grauior pœna pro periurio, quàm pro cæteris criminibus infligenda ex argumentatione Diui Thomæ, nè q̄s ob timorem maioris pœnæ pro alijs criminibus subeūdæ periurium cōmittere auderet. Hoc autem adhuc non sufficeret: quia detecto periurio vtrunq; crimen detegitur: nempe periurium, & id crimen, cuius quis apud iudicem accusatur. Igitur non omnino conuincit argumentatio Thomæ, præsertim quòd sunt aliquot crimina euidenter maiora

iora periurio: vt hæresis, idololatria & tamen vbi agitur de his detegendis, reus ipse per iuramenti religionem interrogatur. Omnium equidem controuersiarum finis est iuramentum teste Paulo, quia id exigitur ad veritatem inquirendam: nec præsumendum erit, quod reus alicuius criminis delatus velit periurij crimen committere, illudque iam commissis addere: atque ita passim videmus reos in iudicium delatos, & de criminibus periurio maioribus interrogatos, palam fateri culpam: quia non ita audent iam perpetratis sceleribus periurium addere: cuius quidem nulla est congrua satisfactio casu, quo tenetur interrogati respondere, nisi Reipublicæ, & proximo damnum illatum restituerint: restitutio autem plerunque quo ad rem publicam minimè fieri potest, nisi responsio iurata, quæ periurium induxit, retractetur. Vnde fit, vt existimem alijs rationibus grauitatem periurij probandam fore: quæ dubio procul constat ex prima, quam modo adduximus, ratione, & ex alijs, quarum meminit Guilielmus Peraldus in Summa de vitijs & virtutibus. Tomo. tract. 9. 2. part. cap. 4. quo in loco duodecim rationes adducit, quæ grauitatem huius criminis ostendunt: præter quas illud est potissimè obseruandum, quod periurium funditus euertit humana commercia: omnium enim actionum humani conuictus firmissimum stabilimentum est dictorum, & conuentorum

fides, quæ simpliciter violata maximum damnum infert, quanto magis idem continget, si iuramento stabilita violetur: igitur de penis huius criminis acturi primum de pena simplicis periurij: secundo de punitione periurij: in iudicio contingētis circa veritatis assertionem: tertio de blasphemijs tractabimus.

Primo denique loco præter culpam, quæ periuri quo ad criminis reatum contraxerunt, cuius ratio apud diuinum tribunal examinanda est, puniendi sunt à iudicibus, & legibus publicis, non tantum ecclesiasticis, sed & secularibus: quod probat text. in. l. si quis maior. C. de transac. not. optime Rom. in cōs. 51. cuius & nos meminimus in Epitome ad. 4. Decret. lib. 2. part. ca. 6. in princ. nu. 20. Nā et si Cæsarea constitutio i. l. 2. C. de reb. cred. dixerit. iurisiurandicontemptam religionem satis habere ultorem ipsum deum: id tamen vel obtinet, vbi nulla ex periurio fit iniuria proximo: vt Accursus & Doct. ibi existimant: vel non conuincit, non posse à principe laico periuia puniri in hoc seculo præter diuinam Dei punitionem: quæ admodum & plura delicta in republica puniuntur, quæ tantum pertinet ad offensam diuinæ maiestatis: quod satis est manifestum. Aut sanè Imperator, vt rationem redderet, cur periuria non puniantur grauisimè, pœna in qua corporali, præmisit, hoc crimine maximam ultionem à Deo expectare, quamuis ab hominibus non ita seuerè fuerit punitum.

Puni

Primæ partis relectionis.

Punitur tandem periurium simple-
 x priuato præiudicium irrogans
 iure Pontificio pœna depositionis
 ab ordine. tex. & ibi doctores in ca.
 3 cum non ab homine. de iudi. not. Pa-
 nor. in. c. tua. de iureiuran. quinimò
 & periurus beneficio ecclesiastico
 priuandus est per sententiam, non ta-
 men est ipso iure priuatus. tex. opti-
 mus vbi glo. & eius interpretes ita
 opinantur in. c. querelam. de iure-
 iur. gl. in. c. illud. de excessib. præla.
 gl. in. c. quicumque. 6. q. 1. Abb. & alij
 in ca. 2. de rescript. quo in loco Feli.
 Deti. & Ripa fatentur, hanc opinio-
 nem communem esse: idem asseue-
 rant, eam sequuti Ioan. à Selua de iu-
 reiuran. q. vlt. & in tract. de benefi-
 cio. 3. part. q. 2. Ioan. Bernardus in sua
 Præctica. capitulo. 86. Cesar. Lamber.
 de iure patron. 1. par. 2. lib. q. 9. artic.
 is eandem veram esse censet Andr.
 Alciat. in dicto ca. cum non ab ho-
 mine. & probatur in capit. in nostra
 de procur. licet Rebuffus in tracta.
 de pacificis possess. nu. 218. velit tene-
 re, periurum priuatum esse ipso iure
 beneficijs ecclesiasticis, quæ iam tẽ-
 pore periurij obtinebat, quæ qui-
 dem opinio communi omnium
 sententiæ refragatur. Existimat ta-
 men ipse Rebuffus collationem be-
 neficij factam periuro esse nullam
 ipso iure: cuius opinionis authores
 sunt Abba. & Docto. in dict. capit.
 querelam. de iureiurando. Aufreus
 in Capella Tolosan. q. 17. Decius in.
 c. dilecti colū. 2. de exceptioni. Feli. in
 capit. 2. de rescript. colū. 3. & Nicol.

inu 9

Milis in verb. periurus. tex. optimus
 in capit. accedens. de accusat. Frede-
 ricus tamen in consil. 50. tenet con-
 trariam sententiam: inò quòd hæc
 collatio non sit nulla ipso iure: sed
 rescindenda. Priori verò opinioni
 suffragatur, quòd periurus sit infami-
 nis: vt paulò post tradetur: colla-
 tio autem beneficij facta infami, sit
 nulla ipso iure: regu. infamibus. de
 regul. iur. in. 6. Ego quidem opinor
 non omninò verum esse, quòd col-
 latio beneficij facta infami sit nulla
 ipso iure: nã eam validam ante sen-
 tentiam fore tenuerunt Frederic. in
 dicto consil. 50. Cardin. & Felin. in
 dicto cap. querelam. de iureiurand.
 idem Felin. in dicto capi. 2. de rescri.
 colum. 3. & præmittit Calderi. con-
 sil. 20. titu. de præben. probat tex. vbi
 Innocent. in capit. inter dilectos. de
 excess. prælat. nisi ea collatio fiat infa-
 mi notorio infamia quidem iuris:
 tunc etenim collatio est nulla ipso
 iure: quemadmodum explicant Ab-
 bas. nu. 6. in dicto ca. inter dilectos:
 idem Abba. in cap. super eoad finẽ.
 de electio. Felin. in dicto ca. 2. nu. 4.
 Ioan. de Selua in tract. de beneficio.
 3. part. q. 3. colū. 5. & hæc de infamia
 iuris: nã de infamia facti tradit Cal-
 deri. in dicto consil. 20. de præben.
 & post eum optimè Marti. ab Az-
 pileueta in cap. si quando de rescri.
 colū. 52. Idcirco cautè dixit Rebuf-
 fus vbi supra nu. 221. eius opinionẽ,
 & aliorum, quos modò citauimus,
 procedere, quãdo quis esset per sen-
 tentiam declaratus periurus: & po-
 stea

stea fiet ei collatio: tunc sanè collatio ista nulla est ipso iure: non aliàs. Quasi velit, tunc demum collationem factam periuro, & infami nullam esse, cum infamia notoria sit. Atq; vt rem istam tandem definiamus, ego existimo, collationem beneficij periuro factam nullam esse ipso iure, quādo infamia hæc ex periurio notoria sit: non aliàs. Item in alio & secundo casu, nempe cum collatio beneficij periuro facta fuerit autoritate literarum Apostolicarum ad beneficia: harum siquidē literarum præcipua ratio est, quæ à morum honestate procedit: idcirco nō est collatio beneficij valida, imò nulla ipso iure censetur, si fiat harū literarum autoritate ei, qui infamis sit: secundum Cald. in dict. consil. 20. & consil. 4. de accusa. Felin. in dicto cap. 2. colum. 3. de rescript. & in capi. inquisitionis. de accusa. colū. 2. Rebuffum in dict. tract. de pacificis poss. num. 222. his accedit, quòd alienum est à mente Romani Pōtificis, infames ac periuros sub literis ad beneficia contineri: cum potius ea velit clericis bonis moribus præditis conferri. Vnde placet profectò Calde. sententia in infamia iuris: item & in infamia facti.

4 Periurium item vtroq; iure Pontificio, & Cæsareo punitur pœna infamie. l. si quis maior. C. de transactio. capit. infames. 6. quæst. 1. glōf. in dict. capit. querelam. de iureiur. modo periurium promissorium sit, atque in iuramento promissorio con-

tigerit: nam ex periurio assertorio in famis quis non efficitur. gloss. in l. Lucius. ff. de infamibus. gloss. in dicto capit. quicumq;. 6. quæst. 1. notat Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 98. artic. 3. Bald. in rubri. de iureiuran. Abb. in capit. testimonium. colum. 8. de testib. vbi Felin. nume. 20. & Lambert. de iure patrona. 1. part. 2. lib. quæst. 9. artic. 15. & Lanfrancus in capit. quoniam contra. de probation. verb. testes. nume. 15. testantur hanc distinctionem communem esse: quæ tamen intelligenda est, vt periurium promissorium circa contractum in famiam irroget: iuxta dicta. l. si quis maior. quæ in hac specie expressim hanc pœnam infert. cui conuenit regia. l. 26. titu. 11. part. 3. & l. 2. titu. 5. par. 7. Quòd si quis in specie capi. debitor. de iureiurā. periurus fuerit: quippe qui non soluerit vsuras, quas prestare promiserat, infamis non erit: vt notant Felin. in dict. capitul. testimonium. nume. 21. & Lambert. in dicto artic. 15. Periurium autem assertorium rei præsentis, vel præteritæ, iure ciuili punitur pœna criminis stellionatus & ideo periurus ad tempus exulat. l. vlti. ff. de crimi. stellionat. At periurium promissorium hanc etiam iure ciuili pœnam habet, vt præter infamiam periurus cōtractus pœnam soluat, & actionem, omneq; conuentionis commodum amittat, dict. l. si quis maior. vbi Docto. communiter hoc adnotarunt. & in dicta. l. 2. C. de rebus credit. lafon in. §. item si quis. in. 2. nume. 63. de

De Pact. H actio.

actio. idem in. l. si duo patroni. ff. de iureiuran. Ioan. à Selua. de iureiuran. quæst. vlti. tradit vndecim periurij pœnas Chassanae. in consuet. Burg. rubr. 10. §. 12. quas apud ipsum lector facillimè legere poterit. Iure quidè Regio qui iuramentū promissoriū violauerit omnia bona amittit, eaq; fisco Regis adiudicatur. l. 1. tit. 6. libr. 8. ordinat. Ex quibus præter alios intellectus, quos paulò antè tradidimus ad. l. 2. C. de rebus credit. apparet, posse eandem cōstitutionem intelligi quo ad pœnam ordinariam: nam quantum ad extraordinariam frequenter periuria per humanos iudices puniuntur: sicuti notat glo. in Authen. scenicas non solum si fidei iussores præstent. quam dixit singu. Curtius Iunior in. l. si quis maior. C. de transactio. colum. vlti.

Secundò agendum erit de periurio, quod in iudicio circa veritatis testimonium cōmittitur. Si quis etenim in iudicio interrogatus alicuius controuersie causa dixerit testimonium aduersus veritatem, dubio procul falsum cōmittit, falsiq; reus efficitur. l. 1. ff. de falsis. in principio. cap. 1. de crimi. falsi. l. nullum. C. de testib. Nec solum cōmittit falsum testis qui responderit contrarium eius, qd verè ipse sciebat: sed & is, qui interrogatus de aliqua re veritatem tacuerit, dixeritq; se nihil scire. quod probat text. in dict. ca. 1. ca. quisquis. & ibi gloss. 11. quæst. 3. Bald. in. l. data opera. nume. 29. C. qui accusare non possunt, glo. in capi. cùm dilecti. de

accusat. verb. plenam. & verb. meram. Felin. in ca. 1. de testib. cogend. nume. 3. Regia. 42. titu. 16. part. 3. & l. 1. titu. 7. part. 7. tacere siquidem vbi loquendum est, & loqui vbi tacere oportet, & est necessarium, peccatū erit secundum Thomam. 2. 2. quæst. 73. artic. 1. & Florent. 1. part. tit. 2. capi. 4. §. 5. Quod si testis interrogatus veritatem tacuerit forsā absque dolo, quippe qui homo integræ famæ, & opinionis de actu post lōgum tempus interrogetur, excusabitur planè ex præsumpta quadam simplicitate, licet constet illius actus scientiam eum habuisse: sicuti adnotarunt Riminald. in. l. qui accusare. C. de exendo. column. 2. & Antoni. Rube. consil. 16. potest autem testis falsum dicere testimonium in decem prædicamentis, quæ commemorat Azo in proœmio. C. eleganter Bald. in. l. data opera. nume. 31. C. qui accusare non poss. & sanè testis falsum dicēs testimonium multis est nominibus execrandus. Nam & antiquitus qui apud Romanos falsum testimoniū dixissent è Saxo Tarpeio deisciebantur, vt author est Gellius libr. 20. Nocti. Attica. ca. 1. quo in loco Sex. Cæcilius magno Reipublicæ malo existimat legem hanc duodecim tabularū absoluisse. Acerbitas, inquit, ple runq; vlciscendi maleficij, beneatque cautè viuendi disciplina est. Itē & Athenis in Areopago grauissimum exercebatur iudicium *μᾶστισιον*, id est, falsorum testium authore Demosthene: tametsi Cice

ro in

ro in oratione pro L. Flacco Græcorum fidem in dandis mutuis falsis testimonijs maximè improbet. Quibus cōcinit quòd Euripides in Iphigenia Taurica scribit: Græcia nequam nouit fidem. Etiam si Atticus testis prouerbio dictus sit is, qui probatissimus, & incorruptissimus est. Sicuti & Attica fides: etenim Velleius Paterculus, ad eò, inquit, certa Atheniensium in Romanos fides fuit, vt semper, & in omni re quicquid syncera fide gereretur id Romani Attica fide fieri prædicarent. Sic Græca fides pro certa fide adsumitur apud Aufonium ad Paulum. & de Philone villico suo inquit: mutuatur ad Græcam fidem. apud Plautum in Asinaria, Græca fides dicitur vbi non verbis, nec stipulationibus, sed præsentì pecunia res agitur. Diem, aquam, Solem, Lunam, noctem, hæc argento non emo. Cætera, quo volumus vti, Græca mercamur fide: id est numerata pecunia. Quæ forsitan despecti possunt in id, vt per ironiam dicta esse censeantur: ideoq; exillimemus præsentì pecunia rem agi, quòd fides Græca parum constans sit, & improbatissima. Pœna autem deiectionis è Saxo Tarpeio iam pridem obsoleuit: siquidem & Modestinus respondit in l. si diutino. §. vlti. ff. de pœnis. non posse quæ sic damnari, vt de Saxo præcipitur. Titus Liuius lib. 29. scribit, Marcum Liuiū. C. Claudium collegam Censorium equum vendere iussisse, quòd summæ notæ e-

rat duarum rerum causa, quarum præcipua fuit, quòd aduersus eum falsum testimonium dixisset. De pœna item falsi testis tradit Strabo lib. 15. apud Indos falsum testem extremis decurtari. Iosephus etiam autor est lib. 4. Antiquit. capi. 6. Mosai- ca lege cautum fuisse, vt testis falsus ea pateretur, quæ is contra quem falso testificatur, passurus esset. eadem lex constat ca. 19. Deuteronomij. Primus autem omnium Charòdas testis falso mulctâ indixit: què admodum meminit Aristot. lib. 2. Ethico. ca. 10. huius criminis grauitatem ostendit Salomò Prouerb. c. 6. testem, inquit, fallacem odit Dominus. Et rursus ca. 25. Homo qui contra proximum suum loquitur falsum testimoniū iaculum est, gladius, & sagitta acuta. Quòd si testis verum dixerit, pecuniam tñ ex ea causa acceperit, vt scilicet testificaretur, falsi adhuc pœna tenebitur. gloss. in l. 1. §. 1. & ibi Bart. ff. de falsis. Abb. in c. 1. de crimi. falsi. idem Abbas & Felin. nume. 30. in ca. licet. de probatio. Hippolyt. in dicta l. 1. §. 1. de falsi. lason in l. Diuus. numero. 27. ff. de rei iudica. Docto. in capit. 1. de testi. quorum opinio magis communis est: mihi tamen non omnino placet: video etenim crimen falsi non posse conuenire his, qui verum dixerint: atq; ideo testis, qui falsum absque pecuniæ munere, & corruptione testificatus fuerit, falsi criminæ notabitur: non sic testis, qui licet pecuniam, vt testificaretur recepit. nihilominus verum dixerit, nam

De Pœn. H 2 falsi

falsi reus non erit. Sic Philippus Decius in. c. 1. de testibus. tenet, hunc testem non esse puniendum falsi pœna: sed alia extra ordinem arbitrio iudicis: cuius opinio. l. styli. 15. probatur. non inficior grauius esse crimen, si quis simul pecuniam acceperit, & falsum dixerit, quàm si pecuniam tantum acceperit, verum autem fuerit testificatus, aut falsum absque pecuniæ receptione: attamen ut locus sit crimini falsi, & eius pœnis, oportet quòd testis falsum dixerit testimonium. Sed & si quis testimonium dixerit in iudicio, contrarium tamè ei, quòd iuratus extra iudiciũ dixerat, falsi item pœna tenebitur secundum Bart. in. l. eos. vltima colūna. ff. de fals. Tyndarum in tracta. de testibus. capit. 11. Matth. de affiliet. in constit. Neapolit. lib. 3. titulo de periurij. nume. 14. quorum opinio admodum est dubia: imò mihi falsa videtur. Nam si quis extra iudicium etiam cum iuramento contra veritatem responderit, non punitur ordinaria pœna falsi: sicuti notat Albericus. 2. parte statut. quæstione. 147. idem contra Barto. tradit Hippoly. in dicta. l. eos. nume. 11. Bald. in cap. 1. §. si enim. Quid sit inuestit. in feud. colum. 2. Atque Alexand. in consilio. 74. libr. 1. scribit communem opinionem esse Bartolo contrariam: Felin. etiam à Barto. discedit in capi. cum in tua. de testibus. vbi extra iudicium responsio data est absque iuramento: nam si quis iuratus respondisset falsum etiam extra iudicium

ipse Felin. Bartol. sententiam defendit, ut pœna falsi locum habeat. Ego verò fateor, periurum hunc esse, & pœna periurij puniendum fore, non pœna falsi, quasi ea tantum admittenda sit contra testem in iudicio falsum: quòd Albericus in dict. quæstio. 147. significare videtur: tamen si Alexand. Hippoly. & alij, qui Bartol. sententiam improbarunt, expressim loquantur quando extra iudicium absque iuramento quis respondisset contrarium eius, quòd modò in iudicio testificatur. Nec me præterit, in hac specie quoties quis contraria respõderit primò qui dein extra iudicium iuramento præstito, ac demum in iudicio per solenne testimonium coram iudice, hoc posteriùs responsum nõ esse admittendum, nec fidem ei exhibendam propter manifestũ periurium, què admodum ipse tradidi lib. 2. Variar. Resolutio. capi. 3. nume. 7.

Testis autem, qui falsum dixerit testimonium, punitur iure Pontificio: si clericus sit, depositione & detrusione in monasterium, ut ibi pœnitentiam tanti sceleris agat secundum Panormit. in ca. 1. de crimi. fal. tex. optimus in cap. si Episcopus. 50. distin. nisi clericus ex officio iudicis tunc puniendus sit nulla constituta contra eum accusatione: quia in hoc casu punitur pœna extraordinaria iudicis punientis arbitrio. tex. & ibi gloss. in. §. presbyteri. 5. quæstione. 6. Sic & iure ciuili dicens falsum testimonium, si puniatur à iudice ex officio

ficio citra accusationem: quia apud eum dixit falsum testimonium, extra ordinem arbitrio iudicis punitur: non ordinaria pœna. l. nullum & ibi gloss. C. de testibus. l. vlti. tit. 16. part. 3. notat Ioan. Ferrari. in Practica in rub. de forma iuramenti testis. columna. 3. quod si iudicio ordinario accusationis actum sit cōtra testem falsum, punitur is falsi criminis pœna: quæ traditur in. l. 1. §. vltim. ff. de falsis. probat text. in. l. eos. ff. cod. tit. l. 13. tit. 8. libr. 2. fori: vt tandem pœna falsi in homine libero sit deportatio, & omnium bonorum publicatio: in seruo autem vltimum supplicium. Sed si quis in causa capitali falsum aduersus reum testimoniū dixerit, puniendus erit eadem pœna, qua puniretur reus ipse, si criminis conuictus foret. text. in. l. 1. §. 1. & ibi Barto. ff. de Sicarijs. cuius meminit Bald. in ca. 1. in princip. de pace tenend. & eius violatori. colum. vlti. Iason in. l. & si legibus. C. si contra ius vel vtilitat. pub. & in. l. si duo patroni. §. vlti. ff. de iureiuran. Feli. in capit. sicut. de testibus. Chassanæ. in cōsuetud. Burgundia, rubr. 10. colum. vlti. text. optimus in cap. satis. 33. quæstio. 5. cuius mentionem fecit Areti. in capit. super his. de accusation. numero. 24. idem glos. sensit in ca. Rex debet. 21. quæstio. 5. est & in his regnis hac de re egregia decisio in. l. 83. Tauri: cuius & nos obiter meminimus lib. Variarum Resolutio. 2. cap. 9. probat hoc ipsum text. Deuteronomij capitul. 19.

Pœna verò statuta aduersus falsos testes non admittentur, nec admittendæ sunt vbi testis falsum dixerit in his, quæ accessoria sunt, nec ad substantiam actus pertinent: tūc etenim pœna extraordinaria puniēda est falsitas ista: quemadmodum notat Speculator titulo. de teste. §. 1. versic. item quod aliquid de suo. numero. 87. & ibi Ioan. Andre. Angel. in. l. Lucius. ff. de his, qui nota. infamia. Hippolyt. in singula. 76. Innocen. ante alios in capit. fraternitatis. de hæreti. cui sententiæ suffragatur quod falsitas minimè punitur, si contingat in his, quæ siue vera siue falsa sint, nemini nocere possunt. gloss. in. l. damus. C. de falsis. quam Docto. inibi sequuntur, & Soci. consil. 104. libr. 1. Hippolyt. in. l. 1. §. præterea. ff. de Sicarijs. numer. 14. idem & Socin. in consil. 185. libr. 2. qui hanc opinionem testificatur communè esse. Est & ad hoc ipsum gloss. Abbas, Imol. & Docto. in capit. quanto. de iureiuran. verb. nomine patris. notat Antoni. Rube. consil. 16. Item punitur pœna falsi is, qui testem addendum falsum testimonium induxit, aut testem munere, & dono corrumpit, vt aduersus veritatē testificaretur. l. 1. ff. de fal. regia. l. 1. tit. 7. par. 7. vbi expressim hoc probatur. Nec tamen ex hoc causam amittit: siquidem is tantum ius litis & causæ perdit, qui falsum committit circa acta causæ: non qui circa testes ipsos, aliave instrumenta, quæ ad causæ acta non attinent: text. in. l. in fraudē.

De Paët. H 3 §. quo.

Primæ partis Relectionis.

§. quoties. ff. de iure fisci. quem ita Barto. ibi intellexit. quæ sequitur Benedict. à Plūbino in. l. qui agnitis. ff. de except. rei iudica. col. 13. tradit Hippoly. in rubr. C. de probatio. nu. 186. cum sequentib. & est hæc opinio cōmunis secundū Alexā. & Iason in. l. diuus. col. 4. ff. de re iudi. & Deci. in cap. eū venerabilis. de except. nu. 30. qui tamen conatur aduersus Bar. distinctionem disputare.

Lege Regia testis falsum dicens testimonium punitur pœna quadam satis extranea. Nam ei extrahuntur dentes, non quidē omnes, sed quinta eorum pars, etiam si hoc testimonium dixerit in causis civilibus. l. 3. titul. de falsis. libr. 4. fori, quam legē ipse video in praxi admissam esse, siue iudex ad punishmentem istam procedat ex officio, siue ad accusationē alicuius. Quidam opinantur lege veteri huius regni, testi falso omnes dentes extrahendos fuisse: atq; ita legem obtinuisse in hæc verba. Quintenle los dientes. Idq; iustissimum fuit: & tandem adiectis literis paulum corrupta dictiōe scriptū fuisse: Quintenle los dientes. Qua de re nihil certum affirmare audeo.

His verò, quæ de puniendis periurij diximus, illud est adijciendum, quòd periurus ratione iuramēti de calumnia non est puniendus, nec aduersus eum procedi potest per viam inquisitionis, nec per modum accusationis: quia satis Deum ultorem habet: qua in specie intelligenda est. l. 2. de reb. credit. secundū

glos. in princ. Institu. de pœna temeritigāt. verb. religione. quod expressim adnotarunt Bald. in consil. 299. libr. 5. Frederi. consil. 23. Rebuffus in tracta. de pacificis possess. nume. 219. quorū ratio ea potissima est q̄ sit facilis humana memoria, etiam in factis proprijs: atq; ideo licet quis iuramentū in iudicio præstiterit de calūnia, & victus fuerit, non ex hoc arguitur, eum periurum fuisse. Imò si locus foret accusationi, aut inquisitioni ad punishmentem periurij ex iuramento de calumnia commissi, profectò mille quotidie proponerētur accusationes aduersus periuros, totidemq; inquisitiones à iudicibus ex officio instituerentur: quæ quidem res satis esset in Republica perniciofa, quippe quæ daret ansam multis calumnijs, & delationibus. Non inficior, periurium à iuramēto calumnie procedens puniendum fore, quoties per ipsius iurantis confessionē, aut per euidentem probationē constaret, iurantem vel in iuratione ipsa vel aduersus eam calumnia vsum fuisse. c. vlti. de iurciuran. in. 6.

Tertiò de blasphemijs agendum erit: nam eas ad periuria, & temeraria iuramenta quidā existimant pertinere: cum plerunq; potius sint execrationes quædam. Est autem blasphemus qui negat aliquid de Deo, quod ei conueniat: aut tribuit Deo aliquid, quod ei nequaquam conuenit, quemadmodum S. Thomas explicat. 2. 2. q. 13. artic. 1. & ibi Caieta. Syluestr. verb. blasphemia. q. 1. Nam blasphemus

blasphemix nomē significare videtur quādā derogationē alicuius excellentis bonitatis, maximē diuinæ. Atquideo blasphemus est qui diuinæ maiestati derogat, eius potestati aut bonitati detrahēs. Et hæc quidē proprie: improprie etēnim quodlibet conuitium in Deum prolatū, & itidem contumelia maledictiove in ipsum Deum, aut virginem matrē, aut sanctos blasphemix nomen habent. Probat̄ur equidē hæc ad blasphemix crimen pertinere in ca. 2. de maledicis. notant Anania ibi. Bartol. in. l. item apud Labeonem. §. ait prætor. ff. de iniur. idem in consil. 274. quidam Pellinus. Socin. consil. 102. libr. 1. Marthæ. Afflict. in constitutio. Neapoli. de Blasphemis. columna 3. Thomas Grammat. decis. 50. Bartol. Socin. consil. 119. libr. 4. quorum opinio communis est, & eam rationem habet, quòd maledictio, aut imprecatio Deo minimē conueniat, quippe cui nullum possit malum contingere aut nocere. Idem de cōuitio respondendum erit: cum id tendat in derogationem diuinę maiestatis, & excellentiæ. Præsertim hoc constat ex blasphemix definitione, quam tradit Hugo de sancto Victore libr. de fructu carnis, & spiritus. ca. 6. ita scribens: Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate, & diminutione honoris diuini vituperium, aut conuitium. Diximus autem priorē definitionem ex Sancto Thom. ad Blasphemias proprie pertinere: quæ vel negant aliquid de Deo, quod ei

maximē cōueniat, vel tribuūt Deo, quod ab eius excellentia est omnino alienū: & item distinximus proprias blasphemias ab improprijs: quæ etsi maximis pœnis sint puniendæ, admodumq̄ blasphemix nomē habere debeāt: non tamen verę blasphemix sunt: quia directē non tendunt ad derogationem diuinę potestatis, & eius excellentiæ: vt quidā existimant, tametsi ego censeam, eas blasphemias in Christiana republica eodem iure, eisdemq̄ constitutionibus cum alijs adæquandas fore. Nā eas verē blasphemias esse opinor, quicquid alij dixerint, etiam iuxta Thomæ definitiōem: siquidem nec maledictio, nec cōuitium Deo possunt aliqua ex parte conuenire. Ex his oportet aliquot speciales examinare vulgi in iram excandescens sermones, qui multis nominibus sunt execrandi: sed tamen refert censere, an sint verę blasphemix, vt locus sit Regijs pragmaticis constitutionibus, alijsq̄ pœnis iure cōmuni aduersus blasphemos in Deum statutis: quod satis vtile apparet.

Primò quidem deducitur, an blasphemus sit qui dixerit: hoc fiet à despecto de dio: sicuti Doctores Itali referunt: & Baldus in consil. 476. libro 3. incipit: ille qui dicit. in ea est sententia, vt opinetur, hæc verba ad blasphemiam non pertinere: quia potius sunt iniuriosa verba, cumq̄ sensum habere videntur: quod sicut multa mala fiunt Deo nolente speciali concursu, & quę diuinæ maiestati

Primæ partis Relectionis.

testati displicent: ita & hoc malum fiet, etiam si Deo displiceat. quibus verbis non derogatur immensæ Dei potestati: atque ita sequitur Baldum Alexand. in additionibus ad Bartol. in dicta. l. apud Labconem. §. ait prætor. & Felin. in præmio Decretal. colum. 4. idem notauerat Angel. in l. his verbis. §. 1. ff. de hæredi. instit. contrarium tamen plerisque visum est iure verius esse. Nam isthæc verba nullo pacto possunt à culpa blasphemix excusari: siquidem manifestè tendant in derogationem potestatis diuinæ: quasi blasphemus velit, id agendum esse, etiam si Deus omnipotens noluerit: quo quidem sensu omnipotentis Dei maiestas læditur. Et præterea etiam si hic sensus abesset, non potest aliter his verbis aptari interpretatio, quin in contemptum diuinæ maiestatis, eiusque potestatis pronuntiata censeantur: quo fit, vt Baldi sententiam falsam esse existimauerint Imola in dicta. l. his verbis. §. 1. ff. de hæredi. instit. Socin. in dict. consil. 102. libr. 1. Boerius decisione. 301. Thomas Grammati. in dict. decis. 30. quo in loco testatur ita in Regio Neapolitano Prætorio pronuntiatum fuisse. Quibus accedit Pragmatica huius Regni constitutio, quæ prima est: & inter alia, quæ ad blasphemiam pertinent, hæc verba cõnumerat: à despecho de Dios.

Secundò, vt ad alia verba accedamus, quæ in eadè constitutione continentur, hinc possumus considerare, an illa verba: abnego Deum, non

credo in Deum: sint blasphemæ: & dubio procul si ad falsam affirmationem, aut negationem referantur, Apostasiæ crimen inducunt. Nam qui ait, se non credere in Deum nisi id quod falsum est verum sit, iam Deum diffidetur. Imò & si hæc execratio ad verum referatur: minimè congrua iuratio est. quoniam Deus sub hac forma non allegatur in testem: sed potius eius nomen blasphematur. scelestissimum enim crimen est Deum, cuius nutu conditi sumus, cuius prouidentia gubernamur, abnegare: & quod prodigiosum est, Deum ipsum renegare. aduersantur sanè hæc verba confessio ni fidei: atque ideo etiam si ad veritatis confirmationem his vteretur verbis, blasphemus est iudicandus, quippe qui Deum in testem nõ adducat illius veræ negationis, aut assertio- nis: sed potius diuinæ maiestati tribuat, quod aliquo casu ea temerè negari possit.

Tertiò in eadem Regia constitutione subsequitur aliud verbum: nempe, in al grado aya Dios: quod manifestam habet blasphemix culpam. tribuit etenim blasphemus hic Deo id, quod est omninò ab eo alienum. quæ Deo nihil mali potest contingere.

Quartò eadem constitutio subdit idem de hac imprecatione: No ha poder en Dios. Quæ potestati Dei omnipotentis aduersatur: ideoque blasphemiam censetur, pœnisque eius punitur.

Quintò idem inibi dicitur de hac oratione, Pese a Dios. Deum tædeat: displi-

displiceat Deo: non enim conuenit displicentia deo, nisi de his, quæ ab hominibus prauè, & aduersus eius præcepta committantur. quæ ratione detrahit excellentiæ diuinæ qui hos humanos affectus illi tribuit. Et præterea hoc verbum hominis est ægritudine sui animi respuentis in Deum, quasi Deus nostris afficiatur perturbationibus: & odium quis Deo aduersus homines tribuat, quos diligere maximè præcepit. Hæsanè quiaq; imprecationes in dicta constitutione Regiæ maximè improbantur, & puniuntur, vt blasphemie.

Sextò hinc deducitur quid dicendū sit de ea oratione, quæ irascenti animo in hunc modū pronuntiat per Dei vitam: Hispanè, por vida de Dios. Nam apud Toletū Carolus Cæsar annovigesimo quinto statuit hæc orationem eandē habere poenā, quæ per pragmaticā cōstitutionē fuerat cōtra blasphemos statuta. Et profectò hæc oratio nō habet eum sensum, quē illa, viuūt Deus: quia cū dicimus per dei vitam, non inuocamus simpliciter deum in testem: sed est execratorium verbum: quæ admodum & illud: per vitam patris. etenim salutem patris quis in poenam adstringit, & ultionem, si aliter res est, quàm is affirmat. vnde blasphemia est maxima per dei vitam iurare, aut execrari. Quia ipsam dei vitam designat qui ita execratur ultioni, ac si deus de se ipso supplicium sumere posset. deinde ex his verbis significatur, vitam dei posse

finiri, & eum mortalem esse: quod admodum blasphemum est.

Septimò patet, cur ad blasphemiam referenda sint verba illa: de uoueo deo, deuodo a Dios. quorū eadem Toletana constitutio, & Regia responsio meminit ea ex æquans præcedentibus. Nam hæc verba ferè eundem sensum habent, quem illa, desereco: nō credo in deum: abnego deū. Forfan ista verba, deuodo a Dios, Latine reddi debent: deuoto deum, id est maledico deum. Nam Augustinus lib. questionum super numeros ca. 40. deuotare maledicere interpretatur ex vulgi vsu, & interpretatione, vt anathematizare apud Marcum capit: 14. Petrus cepit anathematizare, & iurare: quia non noui hominem. Iurauit enim Petrus per execrationem maledictionem tibi imprecatus, si nouisset hominem. Quod iuramentū grauissimum est, vt testis est Augustinus super Psalmo septimo. illa autem oratio: voueo deo. non tam ad iuramentū, quàm ad expressum votum pertinet. quamobrem cum hæc verba ad futurum aliquid referuntur, quod pollicemur, voti formam & speciem habet: ideoq; tūc ad voti materiam attinet: & inspiciendū est, quid fuerit promissum. At si nihil promittatur futurum, sed velut iuratoria verba proferantur assertionis, aut negationis, ineptissima loquutio est: cū deus in testem minimè allegetur.

Octauò eadem Regia responsio
De Pact. H 5 sub

Primæ partis relectionis.

sub eisdem pœnis prohibet iuramentum per mēbra Christi. Quia hic potius blasphemia cōtrahitur, quam iuramentum, quemadmodum etenim cum quis per dei vitam iurat, execrationis forma utitur in eum sensum, ut dei vita in discrimine cōstituatur, si quod affirmatur verum non sit: ita & quā quis utitur his verbis, per caput Christi & similibus: capiti dei malum imprecatur si falsitas assertioni subsit. atq; ideo hæc formula execrandi vel ad blasphemiam attinet, vel ineptissima est plurimum maiestati diuinæ derogās. de hac verò iuratione paulò ante diximus, cū tractauim⁹ eā quæstionē: an liceat iurare per membra Dei.

Nonò hinc patet qua ratione huius regni pragmatica constitutio, quæ prima est, easdem pœnas inflixit his, qui de Virgine intemerata, deiparaq; Maria eadem verba dixerint quæ de deo ipso dicta blasphemiam inducunt. Nam, ut scribit. S. Thomas in. 2. 2. q. 13. art. 1. Sicut deus in sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ deus in sanctis efficit, ita ut blasphemia, quæ confertur in sanctos in deum consequenter tendit, præsertim si in beatissimam virginem Mariam. unde maxima ratione præfata cōstitutio stabilita est ad coercendas improbilissimorum hominum linguas. Nam. & l. 3. tit. 28. part. 7. duplo maiorem pœnā statuit in blasphemantes sacratissimam Virginem, quam ceteros sanctos.

Decimò eodē iure constat iurationem istam: per intemeratam deiparæ Virginitatem: esse omninò improbam. Nec enim deus hic in testem adducitur alicuius veritatis: sed execratio est linguæ temerè in iram excandescens. Unde Carolus Cæsar Hispaniarum Rex apud Madritium anno quingentesimo vigesimo octauo. l. 68. sanxit, hanc temeritatem puniendam esse pœnis statutis aduersus blasphemos in dict. pragmat. 1. & in constitutione Tolletana anni vigesimi quinti.

Undecimo eadem Madritia lege improbantur iurationes istæ, & blasphemix: eisdēq; pœnis veteris pragmaticæ, ac Tolletanæ legis puniuntur: videlicet, Abnego fidem: aut chrisma, quod recepi: Reniego de la fe: o de la chrisma, que recebi. quæ quidem verba ad manifestam blasphemiam pertinent, & ad infidelitatem. Item illa eadem lege ad hunc & eundem modum puniuntur. Sicuti Deus est veritas: ut deus est filius virginis Mariæ: hæc siquidē æquiparationes nostrarum veritatū cum diuinis, blasphemix nomen habere videtur. Quamobrem dum falsitas sub his iurationibus affirmatur, foedissimum est periurium cum blasphemia coniunctū. quod si affirmatio veri veritate polleat, adhuc non fugiunt, qui hisce verbis vtuntur, blasphemix crimen, & culpam: quemadmodum hæc eleganter explicat Dominicus à Soto in Relectione de iuramento. capi. 6. scri-

scribens in hunc sanè modum : Nā quāuis veritas vt aiunt philosophi eo q̄ ad æquatio rei ad intellectū in indiuisibili consistit, nō recipiat magis, nec minus: tamen quia veritates æternæ, & diuinę ipsissimæ sunt, inaccessibilesq̄ veritates, ac subinde principiū, & finis creaturarū omniū, nulla nostrarū veritatū cū illis est comparanda. Imò est quædā hæc non infima blasphemix species, quæ vel à nostra superbia procedit: vel nostra inflammatur iracundia: dum tantam nobis fidem præstari affectamus, qui & decipi solemus, & decipere, quanta inuertibili debetur veritati diuinæ.

Duodecimò verè ex his colligitur, verum esse quod Socin. respondit in consil. 119. libr. 4. dicens, blasphemiam esse, si quis in Christianam fidem aliquid iniuriosè obiecerit, quod eius auctoritati, & certitudini derogat: quasi verè in deū ipsum fidei auctorem, & patronum dictū esse videatur. Cū fides Catholica ab auctore ipso certitudinem infallibilem habeat.

Blasphemi autem olim veteri lege pœna mortis puniebantur. Leuit. capit. 24. Qui blasphemauerit nomen domini morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Sic & propter blasphemiam Senacherib angelus domini vna nocte totum exercitum percussit: ipse q̄ à filijs postea interfectus est. 4. Regum capi. 19. varias autem punitio-

nes diuinæ vindictæ blasphemis illatas commemorant Chassanęus in consil. nu. 68. & sequentibus: & Boerius decisione. 301. tametsi quandoq̄ possit crimen hoc culpam habere venialem: nēpe cū quis non aduertens verba, quæ pronuntiat, esse blasphemiam, ex aliqua passione in ea prorumpat eorum significationē minimè considerans. Nā hoc casu peccatum veniale tantū committitur. Quòd si quis aduertat, verba, quæ effutit, blasphemiam esse, minimè excusatur à peccato mortali ex iracundiæ impetu: sicut nec ille, qui eadē affectus passione aliquem occideret secundum Thomam. 2. 2. q. 13. art. 2. ad finē. Habet autem blasphemiam grauitatem infidelitatis: vt scribit idem Thom. dict. q. 13. arti. 3. opponitur etenim cōfessionī fidei: & tamen, quemadmodum inibi explicat Caiet. de ratione blasphemix nō est sentire in intellectu, aut dicere ex eodē intellectus errore aliquid falsum de Deo. Qui enim blasphemiat, licet nō sentiat, nec intellectu perceperit, falsum esse quod dicit, dicendo tamē induit personam sentientis sic esse, vt ore pronuntiat. & deinde quia sentire falsum de Deo & dicere de Deo falsum contingunt super materia indebita, & habent obiectum ipsam fidem: vtrūq̄ sentire, & dicere ad grauitatem infidelitatis pertinet: tametsi dicere falsum de deo non sit vera infidelitas, sicut est sentire de deo falsum: habet tamen grauitatē ex materia, & hæc graui

Primæ partis relectionis.

grauitas pertinet ad infidelitatem propter obiectum fidei: & præterea eo quod eadem ratione actus hic sit per se malus, atque opponatur perfectæ confessioni fidei propriè autem, & verè ut sit blasphemia infidelitas, necessario exigit intellectus errorem, nempe, quod quis sentiat falsum de Deo: cum possit blasphemia contingere salua fide absque falsa opinione de Deo, exercendo solam detestationem voluntatis. Nam sicut in fide duo contingunt, scilicet assentire articulis fidei: & dicere exteriori loquutione, vel interiori ea, quæ sunt fidei: quorum primū pertinet ad ipsam fidem: secundum ad confessionem fidei: iuxta illud, Credidi propter quod loquutus sum. ita in infidelitate inueniuntur duo: primum quidem dissensus ab his, quæ sunt fidei: secundum, dicere intus, vel exteriorius contraria his, quæ sunt fidei. Prius horū spectat propriè ad infidelitatis vitium, & illius species est: atque in errore intellectus consistit. Posterius autem ad blasphemiam vitium attinet: ita quod blasphemia propriè contingit dicendo intus vel exteriorius aliquid contra Deum. Deinde quia in materia morali cum de actibus est sermo, intelligitur de voluntariis: ideo blasphemia consistit in dicendo voluntate, & sponte contra Deum. Quemadmodum Caietan. explicat in dict. q. 13. artic. 1. qui ad maiorem huius questionis elucidationem scribit, posse blasphemiam cum fide,

& sine fide contingere: atque utroque modo non tantum actu, & verbo exteriori, sed etiam interiori. Potest siquidem quis credens deum omnipotentem esse, velle dicere secum, ut iniuriam deo faciat, quod deus non potest aliquid: & in hoc mendacio delectari. Quia potest oppositum eius, quod scit & credit, concipere, quauis non possit tali opposito assentire. omnis autem blasphemia quia est voluntaria, procedit à voluntate mala: non tamè omnis blasphemia contingit cum voluntate affecta ad derogandum diuinæ excellentiæ, & maiestati. sicut & credere in deum est voluntarium, non tamen semper procedit à voluntate affecta charitate dei. Vnde malicia ista, & affectus derogandi per blasphemiam diuinæ excellentiæ se habet ad blasphemiam, sicut charitas ad fidem. Hinc sanè fit, ut blasphemia possit contingere exteriorius, & interiorius secundum solam voluntatem simplicem absque affectu derogandi maiestati, & excellentiæ diuinæ. Hanc appellat diuus Thomas blasphemiam secundum solam opinionem intellectus. Aliter etiā blasphemia datur cum effectu detestandi deum, & inferendi ei iniuriam, ac derogandi maiestati diuinæ, & eius excellentiæ: & sic cum affectu detestationis: & hæc à præcedenti distinguitur ex ipsa malitia. utraque autem blasphemia si exteriorius non erumpat, cordis tantum est, si vero actum exteriorem habeat, exterior

terior blasphemia censetur: quod ipse Thomas explicat in dict. arti. 1. blasphemia verò non credentis in Christū: id est Sarraceni. Turcæ, al retiusve infidelis est solū blasphemia secundum se. quia quando blasphemus non credit contra deum se dicere, solū est blasphemia ex parte dei blasphemati. Blasphemia sanè illius qui credit in Christū est blasphemia secundum se & secundum blasphemantem: ac per hoc perfectior est blasphemia sine infidelitate, quàm cum ipsa infidelitate cōiuncta. Nam ut inquit Petrus 2. c. 2. melius erat eis veritatem non agnoscere, quàm post agnitā retroire. atque ita Caiet. adnotauit in. d. q. 13. artic. 3.

¶ Iure Pontificio blasphemia punitur publica pœnitentia: & si fuerit blasphemus laicus iniungitur iudicij seculari, ut eum puniat pœna pecuniaria: text. in capit. 2. de maledi. Synodus autem Lateranensis Iub. Iulio secundo cœpta, & deinde sub Leone decimo continuata, sessione. 9. aduersus blasphemos crimen hoc maximè detestata pœnis grauissimis insequitur, his quæ sequuntur verbis.

Ad abolendam verò execrabilem blasphemiam, quæ in maximū diuini nominis, & sanctorum contemptum supra modum inualuit statuimus, & ordinamus, ut quicumq; deo palam seu publicè male dixerit, contumeliosisq; ac obscœnis verbis dominum nostrum le-

sum Christum, vel gloriosam virginem Mariam eius genitricem expressè blasphemauerit, si munus publicum, iurisdictionem ve gesserit, perdat emolumenta trium mensium pro prima, & secunda vice dicti officij: si tertio deliquerit, illo eo ipso priuatus existat.

Si clericus, vel sacerdos fuerit, eo ipso quod de delicto huiusmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcunq; habuerit fructibus applicandis ut infra, vnus anni mulctetur. Et hoc sit pro prima vice, qua blasphemus ita deliquerit. Pro secunda verò si ita deliquerit, & cōuictus fuerit, si vnicū habuerit beneficium, eo priuetur Si autē plura, quod ordinarius maluerit, id amittere cogatur. Quod si tertio eius sceleris arguatur, & conuincatur, dignitatibus, ac beneficijs omnibus quæcunq; habuerit, eo ipso priuatus existat: ad eaq; vlteriùs retinenda in habilis reddatur: eaq; liberè impetrari, & conferri possint. Laicus verò blasphemus, si nobilis fuerit, pœna viginti quinque ducatorum mulctetur, & pro secunda vice quinquaginta fabricæ Basilicæ Principis Apostolorum de vrbe applicando rū, & alijs, ut infra deducitur. Pro tertia vero nobilitatem perdat. Si vero ignobilis, ac plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quod si vltra duas vices publicè blasphemus deprehensus fuerit, mitra infami per integrum diem ante fores ecclesie principalis mitratus stare cogatur.

gatur. Si verò pluries in hoc ipsum peccatū lapsus fuerit ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitriū. In foro autem cōsciencie nemo blasphemie reus absq̄ grauissima pœnitētia seueri confessoris arbitrio iniuncta possit absolui. Qui verò factos reliquos blasphemauerit arbitrio iudicis rationē personarū habituri mitius aliquanto puniri volumus.

Statuimus etiam, vt seculares iudices, qui contra tales blasphemie conuictos non animaduenterint, eosq̄ iustis pœnis minimè affecerint quātum in eis fuerit, quasi eidem secleri obnoxij eisdem quoq̄ pœnis subijciantur. Qui verò in illis inquirendis puniendisq̄ diligentes, & seueri fuerint pro qualibet vice decem annorum indulgētiam cōsequantur, & tertiam partē multæ pecuniarie habeant. Quicumq̄ verò blasphemantem audierint, eū verbis acriter obiurgare teneantur, si citra periculū suum id fieri posse continget, eundemq̄ deferre, vel notificare apud iudicem ecclesiasticum seu secularem intra triduum debeāt. Quòd si plures dictum blasphemantem simul audiuerint, singuli eum accusare teneantur, nisi fortè omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio.

Quos omnes in virtute sanctæ obedientie hortamur, & monemus in Domino, vt pro diuini nominis honore, ac reuerentia in suis domibus, ac cæteris præmissa omnia ser-

uari, & exactissimè exequi mādēt, ac faciant, vberrimā ab ipso domino Deo tam boni operis, ac p̄ mercedem habituri. Similemq̄ annorum decem indulgentiam ab Apostolica sede consequuturi cum tertia parte multæ, qua dictus blasphemus plectetur, quoties tale scelus puniendū curauerint: quā quidē indulgentiā, & reliquam tertiā multæ partē accusatori blasphemii nomen deferenti similiter concedi, & assignari volumus: alijs pœnis contra huiusmodi blasphemos per sacros Canones expressis nihilominus in suo robore manentibus. Hactenus synodus ipsa Lateranensis.

Sed quia pœnam dicti capit. 2. de maledict. laici tantum non clerici subire debent secundum Ioan. Andream, & Abb. ibi. & Hostiens. in summa de maledictis. §. blasphemantes. versic. grauior etiam. sciendum est, quod clerici blasphemii deponendi sunt ab ordine ecclesiastico, & clericali. text. optimus in capitul. si quis per capillum. 22. q. 1. quæ quidem pœna vel obtinuit. vel obtinere debet data incorrigibilitate, vel consuetudine blasphemandi: quemadmodum notat Hostien. in dict. versic. grauior. & Alexand. in consil. 72. libr. 1. column. 4. aut sanè cū ita grauis fuerit blasphemia, quòd maximam inducat diuinæ maiestatis iniuriam: sicuti Panormita. in dict. cap. 2. existimat, quem sequitur Ioannes Bernand. in Practica criminali capit. 103. cū
alio

alioqui pœna dicti canonis sit iam olim antiquata per desuetudinem: sicuti idem Hostiæ. testatur in dict. §. blasphemantes.

Iure autem civili blasphemæ olim pœna mortis puniebantur text. in Authent. vt non luxuri. contra nat. §. præterea. cuius quidem constitutionis pœna tunc locū habet, cum quis ex consuetudine, & incorrigibilitate Deum blasphemauerit: quod adnotarunt Petrus Cinus Baldus, & Salicet. in l. 2. C. de reb. creditis Alexand. in consil. 23. libr. 6. colū. 1. Anani. in dict. cap. 2. de maledic. colū. 8. & Nicola. Boeri. in decisio. 301. numer. 11. Iason in l. si duo patroni. §. vlti. & in l. 3. §. iurari. ff. de iureiuran. & tamen ad huc ea pœna in desuetudinem abiit: sicuti asseuerat Lucas de Penna. in l. omnes iudices. C. de delatorib. lib. 1. colū. 3.

Iure Regio variè blasphemus punitur præsertim iure Partitarum, quod. 7. Partit. titul. 28. continetur.

11 Quo in loco Alfonsus Rex diligentissimè pœnas aduersus blasphemos distinxit, & statuit. Præsertim quòd plebeius pro prima blasphemia verberetur, pro secunda notetur in labijs ferro cādenti signo crucis: pro tertialingua mutilus fiat, ei que abscindatur. ita sanè. l. 4. statutum est. Sic & apud Gallos præter alias pœnas blasphemio pro sexta blasphemia labium superius, pro septima inferius abscinditur, ita quidem vt dentes appareant: pro octaua verò blasphemia lingua am-

putatur: sicuti statutum fuit per Carolum octauum, & Ludouicū duodecimum, teste Nicolao Boerio dict. decisione. 301. nume. 15. qui hanc labiorum & linguæ abscissionem ad Ludouicum duodecimum refert: cum tamen & Carolus octauus sanxerit aduersus blasphemum, quòd is pro secūda blasphemia puniatur pœna abscissionis superioris labij: pro tertia inferioris: pro quarta linguæ: alijs item pœnis per eum statutis: sicuti refertur in stylo Parlamenti sub constitutionibus Regijs titul. de maledicis, & blasphemis. alias verò pœnas aduersus blasphemos statutas iuxta varias prouinciarum leges refert ipse Nicolaus Boerius in dict. decisio. 301. vbi etiam tractat de his, qui non lingua, sed manibus offendunt diuinā maiestatem, eius imagines, aut virginis Mariæ, aut sanctorum lædentes: qua de re Regia. l. 5. tit. 28. part. 7. itidem agit blasphemus etiam iure Neapolitani regni abscissione linguæ punitur iuxta constitutionem de blasphemantibus. tametsi ea pœna per vsum commutata sit in linguæ perforationem, quæ clauo publicè fiat: secūdam Thomam Grammati. decisio. 50. iure deinde huius regni postmodum cōstitutum est, quòd blasphemus in curia Principis, aut intra quinque leucas puniatur pœna verberum, & amputationis linguæ: extra curiam autem puniatur pœna amputationis linguæ, & amissionis dimidiæ partis bonorum

Primæ partis Relectionis.

norum. l. 2. tit. 8. lib. 8. ordinat. Attamen nouis constitutionibus præxi aliam recepit huius criminis punitionem: siquidem blasphemus pro prima blasphemia punitur carcere vnus mensis: pro secunda exilio sex mensium à loco habitationis, & mille quadrantum pœna in tres distribuenda partes: quarum vna accusatori: alia iudici, tertia pauperibus competit. Pro tertia verò blasphemia clauo lingua perforabitur, nisi blasphemus sit ex his, qui scutiferi apud nos appellantur, vel maioris conditionis homo: quia is pro tertia blasphemia punitur exilio vnus anni, & mulcta duorum milium quadrantum: quod in pragmatica prima constitutum est, & deinde per Carolum Cæsarem Toleti anno. M.D. vigesimo quinto. Prædicta tamen linguae fixio, aut perforatio, quæ clauo fit aliquot in locis in defuetudinem abiit, ac mutata est in eam pœnam, qua ligno premittur lingua. Hispani lignum hoc: Mordaza appellamus. Seneca vero id lignum linguarium Latine dixit libr. 4. de beneficijs. cap. 36. dāno, inquit castigabo promittentis temeritatem. Ecce, vt doleat tibi, vt postea cōsideratius loquaris, quod dicere solemus, linguarium dabo ita enim eum locum legit noster Pinicianus vir, Latine Græceq; peritissimus, & præter hæc in emendandis veteribus Latine linguae auctoribus felicissimo præditus iudicio. is inquam in suis ad Senecam adnota

tionibus linguarium interpretatur lignum, quo blasphemantium premittur lingua. Nam & veteres Senecæ codices linguarium eam parte agnoscunt: tametsi variè locus is à viris doctissimis legatur.

His equidem præmissis pœnis aduersus blasphemos statutis non est prætermittendum, blasphemum à testimonio repellendum esse in his causis, quæ testes exigunt omni exceptione maiores: quemadmodum placet. Alexand. in consil. 152. libr. 5. column. 4. Detio consil. 163. nu. 10. Thomæ Grammat. voto. 22. nu. 5. & 6. modò blasphemus fuerit semel saltem etiam pœna pecuniaria pro hoc crimine damnatus: quod notat Nicola. Boeri. in dicta decisio. 351. numer. 13. post gloss. Superantij in constitutionibus Neapolitan. titul. de blasphematoribus. quibus refragatur quod blasphemus iure ciuili infamis non sit auctore Baldo in consil. 152. libr. 1. column. 1. quem sequitur Aymon Saullian. consil. 6. column. 2. text. optimus in l. famosi. ff. ad l. Iulian. maiest. Lubricum, inquit Iurifconsult. Linguae non debet facile trahi ad pœnam. Sed nihilominus hac in quaestione, etiam si verum sit, blasphemum infamem non esse infamia quidem iuris: attamen ipse censo postvnicam huius criminis condemnationem non esse hunc idoneum testem in his causis, quæ requirunt testes omni exceptione maiores. & probatur ex capit. licet causam. de proba

probatio: vbi in causa ardua non admittitur testis, cuius fides aliqua ex parte diluitur. nec negare possumus blasphemum post condemnationem esse infamem: saltem infamia facti. Atque ideo non est omnino testis idoneus: de quo ipse tractauit in Epitome. ad. 4. libr. Decreta. §. vltim. numer. 7. & 8.

Quid de consuetudine blasphemam diuina excuset a pena exteriori: & quibusdam forsitan videbitur, consuetudinem prouinciae excusare blasphemos a pena exteriori & temporali, iuxta glossam in cap. cum venerabilis. de consuetud. quae probat, prauam consuetudinem excusare a pena exteriori, licet ea non excuset a peccato & culpa. similis glo. in ca. denique. 4. distin. quas commendat Roma. in singulari. 19. & Cremenf. in singulari. 149. est etiam glo. in ca. sane. de tempor. ordinat. tradit multa hac de re Rochus Curtius in ca. vlti. de consuetu. folio paruo. 14. notat Cardin. in consil. 131. colum. 2. Roma. consil. 466. multa tamen, quae ad huius conclusionis comprobationem citantur, pertinent ad consuetudinem, quae dubium actum interpretatur, cum inquam licitum esse dicitans. Si quid etenim fiat, quod in dubio est, an sit illicitum iure consuetudinis, vel licitum est, vel impunibile: quod Bartol. sensit in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de Aedilit. edict. cuius nos alibi mentionem fecimus, eius opinionem examinantes. hoc ipsum Bartol. in l. singularia. ff. si certum peta. signifi-

care videtur. quo in loco Ias. & alii idem explicant. quod si aliquid vere illicitum sit, ac legi diuinae, vel naturali contrarium, profecto consuetudo utcumque sit longi temporis minime excusat a pena temporali, & exteriori saltem a tota: licet excuset ab aliqua parte poenae: quemadmodum adnotarunt Prepo. in dict. ca. denique. Iason in dict. l. singularia. Hippoly. in l. limitatio. 19. ff. de sicarijs. Deci. in ca. nam concupiscentiam. 2. lect. de constit. senserat Innocent. in cap. sane. de offic. ordin. tamen si contingat quibusdam rationibus peculiaribus minime puniri in republica actum aliquem, qui legi naturali, & diuinae contrarius sit: vt simplex fornicatio in meretricibus. Nec tamen id accidit ratione consuetudinis excusantis a poena: sed quia Reipublicae intersit ob morum prauitatem eam fornicationem dissimulatione quadam permittere ad maius malum euitandum. Blasphemia vero, cum sit maximum crimen legi equidem naturali, diuinae, & humanae contrarium, minime debet ob usum, & consuetudinem prouinciarum impunita dimitti: idque senserunt Iason in l. ait praetor. §. iurari 3. colum. ff. de iureiurand. & Gerard. singu. 83. Thomas Grammati. decisio. 50. colum. 2. excusatur tamen frequenter ad mitiorem punitionem blasphemus, qui iracundiae calore blasphemauit: Archidiaconus in cap. quid ergo. 23. q. 4. Deci. consil. 163. nume. 10. modo calor iracundiae a iusta causa oriatur: secus si

Primæ partis relectionis.

ex iniusta: sicuti explicant Abb. & Anania in ca. 2. de maledictione in l. filiam tuam. C. de inoff. testamen.

Crimen autem blasphemie absq; vlllo discrimine puniri potest per iudicem ecclesiasticum, & secularem ca. 2. de maledic. tradit late, & eleganter Bart. Socin. consil. 119. libr. 4. & an aduersus blasphemos possint procedere inquisitores hæreticæ prauitatis pendet ab ea questione, qua tractari solet, sit ne blasphemia hæresis, quam obiter paulò antè tetigimus, & latius exponit Alfonso à Castro lib. 1. de iusta hæreticorū punitione. ca. 12. etenim vbi blasphemia attentis eius circumstantiis vel hæresis sit, vel præsumi possit error intellectus aut deniq; adsit suspicio hæresis, poterunt inquisitores eam punire: licet de sortilegijs cauetur in ca. accusatus. §. sanè. de hæreti. in. 6. qua de re multa tradit eleganter pro eius insigni eruditione Iacob. Septimanensis in Institutionibus Catholicis aduersus hæreses cap. 8.

Postremò solet dubitari quæ sensum habeant illa præcepta, quæ plerunque iniunguntur à praelatis subditis, qui iuramento obedientiã promiserunt: his quidem verbis: sub pœna præstiti iuramenti. & satis constat hæc significatio, quòd id præcipiatur sub pœna periurij: nempe quasi dixerit quis, hoc tibi præcipio sub iuramento mihi præstito, ita vt si non feceris periurus sis. Nam pœna iuramenti præstiti periurium est, &

eius supplicium: quòd solet periurij infligi. Nec enim iuramentum præstitum est pœna: nec periurium ipsum absolute quia culpa est: sed sensus huius loquutionis est sub pœna præstiti iuramenti: id est sub pœna, quæ debet ei imponi, qui iuramentum violauerit. Vnde Genitiuus ille præstiti iuramenti, non stat intransitiuè id est sub pœna, quæ est præstitum iuramentum, quòd explicat Ioannes Driedo, in Christiana libertate, pagina 172. quò in loco scribit, omnia mandata Rectoris vniuersitatis alicuius, vt intersint scholastici alicui congregationi, Missarum celebrationi, non esse durè accipienda, etiam si fiant sub pœna præstiti iuramenti, quasi mandator ipse voluerit ita vocatos ad mortale periurij crimè obligare si non fecerint quòd eis mandatum fuerit. Etenim præsumendum est attenda pia mandantis intentione, quòd in his communibus congregationibus, quæ magni ponderis non sunt, tantum voluerit ad memoriam iuramentum reuocare, nè per contemptum omittant subditi obedire eius præceptis: non tamen, vt periurium ab his committatur, quòd maximè est obseruandum, nè passim quis temerè periurij reus damnetur: etiam si omiserit facere quòd superior mandauerit. Hæc de prima huius relectionis parte.

¶ Finis primæ partis.

Secunda

Secunda Relectio
nis Pars.

Ex secundæ partis Initio
hæc colliguntur.

- 1 Traditur ratio, & intellect. ad text. in reg. non est obligatorium. de reg. iur. in. 6.
- 2 Pactio futuræ successionis qua ratione sit contraria bonis moribus.
- 3 Pœnalis stipulatio appositæ promissioni de non renocando testamentum: & item de cõtrahendo matrimonium, contraria est bonis moribus.
- 4 An sit necessaria absolutio à iuramento præstito contra bonos mores?
- 5 An nobilis, vel Hidalgo possit renuntiare beneficio, quod habet: ne in carcerem pro debito mittatur.
- 6 Beneficio cessionis honorum, an possit renuntiare?
- 7 Mater nutrix an possit in carcerem mitti pro pecunia debita filijs.
- 8 Iuri reuerentiæ an possit quis renuntiare, & ibi de intellectu. l. ad egregias. ff. de iureiur.
- 9 Intellect. & ratio. tex. in cap. si diligenti. de foro compet.

De viribus Iuramenti quo ad
contractus, cæterósque
actus humanos, Secū
da Pars.

IN huius operis partitione polliciti sumus hac in parte de iuramento confirmatorio cõtractus inualidi tractare: atque ideò necesse est quæstionem istam ita examinare, vt eius resolutio faciliùs percipi valeat. Bartol. etenim in. l. si quis pro

eo. ff. de fideiusoribus, conatus est rem istam distinctè ad perfectam quandam cognitionem, vt ipse opinatur, deducere. Attamen quia passim eius conclusionès vel improbantur, vel in dubitationem reuocantur, conabimur ex Bartol. commentarijs adnotare quid ipse hac in re senserit, deinde eius assertiones in specie examinabimus ad amussim perpendentes, an veræ sint, vel frequentiori Doctõrum sententia probentur.

Prima igitur conclusio sit. Actus, vel contractus bonis moribus contrarius, minimè cõfirmatur iuramento. Hæc probatur in reg. nō est obligatoriū. de reg. iur. in. 6. Non est, inquit Regula, obligatoriū contra bonos mores præstitum iuramentum: atq; ita hanc conclusionē proposuit Barto. in dicta. l. si quis pro eo. nu. 6. Quam tamē quidam conatur hunc in modum intelligere, vt de contractu. vel actu contrario bonis moribus naturalibus, vel canonicis accipienda sit: nō autē de actu cõtrario bonis moribus ciuilibus: quasi velint hi Doctores, actū contrariū iuri naturali vel canonico, non posse iuramento confirmari, nec posse iuramentum quenquam obligare ad agendum id, quod iure naturali, vel canonico vetitum sit: actum verò aduersum iuri tantum ciuili, posse iuramento confirmari: quam quidē interpretationem probant Panormita. numer. 5. & Imol. numer. 3. in capit. cum contingat. de iureiuran.

De Pact. I 2 Corneus

Secundæ partis Initium.

Corneus in Authentic. sacramenta
puberum. C. si aduers. vendit. nu-
mero. 28. Baldus, & Paulus Castren.
in. l. pacta que contra. C. de pactis.
Abbas in capit. si verò. de iure iuran.
Quorum opinio communis est, &
probatur: quia qualibet lex civilis,
aliquem actum prohibens habet
fundamentum in bonis moribus:
atque ideo actus is erit contrarius
bonis moribus civilibus: & ta-
men dubium non est, iuramento
confirmari actum lege civili prohi-
bitum, saltem plerunque, & frequen-
tissimè: sicuti paulò post latius tra-
ctabitur.

Verùm hæc communis interpre-
tatio non est omninò admittenda:
quippe quæ aliena sit à vera verbo-
rum significatione. Siquidem di-
uersa sunt hæc duo: quòd aliquid
sit prohibitum, quia bonis moribus
repugnet: & sit vetitum, quia mo-
ribus contrarium. Primum enim
significat, eam prohibitionem habe-
re rationem à iure naturali, ita vt
contrarius actus sit iuri naturali ad-
uersus. Nec in hoc aliqua est diffe-
rentia inter bonos mores natura-
les, canonicos, & civiles. Nam bo-
ni mores civiles non distinguun-
tur à bonis moribus naturalibus,
aut canonicis: quandoquidem bo-
ni mores simpliciter dicantur qui à
ratione naturali procedunt, & ab
ea rationem habent. Iuris enim Ca-
nonici, & civilis eadem sunt prin-
cipia, & prima præcepta iustitiæ:
quod probatur in præmio Gre-

goriano: & in. l. iustitia. ff. de Iusti-
tia & iure, idemque finis ex eisdem
principijs constat. Ideo boni mo-
res civiles: id est quos lex civilis di-
ctat esse bonos mores, non possunt
distingui à bonis moribus naturali-
bus, aut canonicis. Et præterea v-
triusque iuris est præceptum hone-
stè viuendi, qua ratione si quid lex
civilis censet esse contrarium bo-
nis moribus, id pertinebit ad bonos
mores naturales, & canonicos: si ve-
rò quid esse contrarium moribus
lex civilis responderit, hoc ad ciui-
les tantum mores referendum erit.
Mores etenim simpliciter, consuetu-
dines appellantur. l. moribus. ff. de
vulgar. l. more maiorum. ff. de iuris-
dictione omnium iudicum. l. est re-
ceptum. ff. eodem tit. quòd si quid
sit contrarium bonis moribus natu-
ralibus, erit planè contrarium bonis
moribus civilibus: cum lex Civilis
non possit in hoc differre à naturali.
Igitur quoties lex civilis respondet,
aliquid esse contra bonos mores, nõ
aliud sentit, quam quòd illud sit tur-
pe, & à ratione naturali alienum. l.
si quis inquilinos. §. vltimo. ff. de le-
gat. l. l. mercalem. C. de condict. ob-
turp. caus.

Vnde illud deducitur, hanc pri-
mam Bartol. conclusionem, & iu-
ris Canonici regulam, quæ asseue-
rat, non esse contra bonos mores
obligatorium præstitum iuramen-
tum: intelligendam esse de bonis
moribus naturalibus, vel Canoni-
cis, & civilibus, quatenus hi conue-
niant

niunt naturalibus: quod in dubio ex verborum significatione, & vsu Iurisperitorum ita est interpretandum: quemadmodum distinguit Fortunius in tractatu de ultimo sine iuris. illatio. 12. qui expressim existimat, & asserit, non posse iuramento confirmari actum, quem lex civilis ex eo tantum prohibuerit, quod sit contrarius bonis moribus.

Secundò hinc constat, non esse ad intellectum huius regulæ distinguendum inter legem civilem, & canonicam: sed esse considerandum an boni mores sint fundati super ratione naturali tanquam ex causa proxima. Nam in hoc casu iuramentum contra bonos mores non est obligatorium: secus si boni mores sint fundati super ratione naturali tanquam causa remota: tunc etenim iuramentum confirmabit actum his bonis moribus contrarium: quod in specie adnotauit Alciatus in dicto capitul. cum contingat. numero. 74. cui ipse libenter addiderim, bonos mores nusquam distingui ab immediata ratione naturali: atque ideo siue fiat mentio, de his à lege Canonica, siue à Ciuili semper intelligerem, hos bonos mores ita ad honestatem pertinere, quod eis contrarium turpe sit: quemadmodum ex his, quæ statim tradetur, constabit.

Tertiò constat, non rectè a Doctoribus hac in questione dici, secundum Canones id tantum esse

contra bonos mores, quod peccatum inducat. Quia ratio peruersa est: imò id est peccatum quod est contra bonos mores: idcirco contrarium bonis moribus vtroque iure, canonico, & ciuili turpe quidem est, & peccatum: quia est contra rationem immediatè naturalem: sicut in dict. illat. 20. colum. 3. admonet Fortunius.

Quartò apparet, Dynum in dicta regul. non est obligatorium. rectè sensum eius percepisse, dum tenuit, non confirmari iuramento ea, quæ sunt prohibita propter sui turpitudinem. hic etenim est verus præfate regulæ sensus.

Quintò ex his constat intellectus ad textum in. l. non dubium. C. de legibus. qui probat, contractum lege prohibente factum, iuramento non confirmari. Et etenim decisio præter alias interpretationes habet hanc, vt procedat quoties a lege contractus prohibitus est propter turpitudinem: quia sit bonis moribus contrarius.

Sextò patet, pactionem futuræ successione factam absque consensu eius, de cuius hæreditate agitur, non confirmari iuramento: quia turpe sit, ac bonis moribus contrarium, pactum fieri super viuents hæreditate absque eius consensu. Nam hæc solitudo turpis censetur l. vltima. & l. pactum. C. de pactis. & l. pactum quod dotali. C. de collationib. nec tamen ea sola ratio turpem efficit hanc pactionem, quod

De Pact.

I 3 detur

Secundæ partis Initium.

detur votum captandæ mortis: quã
uis hæc in dicta. l. vltima. expressa
sit: siquidem ob hanc solam ratio-
nem non efficitur pactum turpe.
quod patet quia ex consensu eius,
de cuius hæreditate agitur hæc pa-
ctio licita est: & tamen occasio ca-
ptandæ mortis non tollitur per con-
sensum istum. atque ita est intelli-
gendus text. in dicta. l. vltima. & ei
similis in. l. ex eo. C. de inutilibus sti-
pulat. quod ipse adnotavi in rubri-
ca. de testamentis. 2. parte. numero.
decimoquinto.

Septimò ex eadem prima conclu-
sione probatur, pœnalem stipulatio-
nem appositam promissioni de nõ
reuoando testamentum, contrariã
esse bonis moribus, nec iuramento
confirmari. Eam etenim cõtrariam
esse bonis moribus probat text. ele-
gans in. l. stipulatio hoc modo con-
cepta. ff. de verborum obligat. non
confirmari iuramento: probatur ex
prædicta prima conclusione, ex qua
Barthol. in dicta. l. si quis pro eo. hanc il-
lationem fecit. Si qui quidem illici-
tum, & in honestum est, pœnæ adie-
ctione quenquam velle alterum ad-
stringere ad certam hæredis institu-
tionem. Cui equidem ambitioni eo-
rum, qui ita anxie aliorum patrimo-
nia, & hæreditates habere conten-
dunt, occurrit lex civilis existimans,
ac decernens hanc nimiam sedulita-
tem, & curiosam cautelam contra-
riam esse bonis moribus, & ideo tur-
pem. Quam ob rem iuramento mi-
nimè confirmatur.

Octauò eadem radice constat intel-
lectus ad text. in. l. Titia. ff. de verbo.
obligatio. vbi Iurisconsultus scribit,
contrariam esse bonis moribus pœ-
nalem stipulationem appositam pro-
missioni contrahendi matrimonij
propter eximiam libertatem, quam
cõtractus coniugalis requirit. capite
Gemma. capit. cum locum. de spon-
sali. Etenim hæc promissionis pœna-
lis stipulatio nequaquam iuramen-
to confirmatur propter eam ratio-
nem, qua diximus, bonis moribus
contrariam esse. quod in specie Bar-
thol. notauit in dicta. l. si quis pro eo.
numero. 6. idem Barthol. & doctores
in dicta. l. Titia. numero. 11. cui nos ac-
cessimus in dicta Rubrica. de testa-
ment. 2. Partit. nume. 16. & sequenti.
tamen si quidam contrarium respon-
derint, quorum inibi mentionem
fecimus.

Nonò solet ex prænotata regula
deduci, promissionem non reuo-
candi testamentum, vtpote contrariam
bonis moribus, minimè confirmari
iuramento: quam questionem nos
examinauimus latè in dicta. 2. parte:
Rubrica de testament. quo in loco
respondimus, promissionem istam
iuramento confirmari in hunc sen-
sum, vt testator, qui contra iurata
promissionem testamentum reuo-
cauerit, periurus planè sit, licet va-
leat secundum testamentum: ita e-
quidem post multa hanc opinionem
probauimus numero. decimoquin-
to. Nec verè dici poterit ex dicta. l.
stipulatio hoc modo concepta. pro-
missionem

missionem non reuocandi testamentum contrariam esse bonis moribus. Nam ea Iurisconsulti responsio locum habet in pœnali stipulatione: non in simplici promissione. Sicut & in simili licet promissio pœnalis matrimonij contrahendi contraria est bonis moribus. dicta. l. Titia. & capit. gemma: non tamen simplex promissio conjugalis contractus: sicut satis manifestum est in capit. sicut. & in capit. ex literis Syluani. de sponsalib. quod & Ioannes Imol. in dicto capitu. cùm contingat. i. Bart. membro explicat. Sic licet promissio simplex, aut iurata non reuocandi testamentum non sit bonis moribus contraria, erit tamen aduersa bonis moribus pœnalis stipulatio & promissio non reuocandi testamentum. dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Sic denique Bartol. in dicta. l. si quis pro eo. numero sexto. dum explicat exempla text. in dicta. l. stipulatio hoc modo concepta. & in dicta. l. Titia. ad hunc modum est intelligendus. Nec voluit Bart. simplicem promissionem matrimonij contrahendi: & simplicem item promissionem non reuocandi testamentum, contrarias esse bonis moribus: quicquid alij hæc in questione scripserint, non recte examinantes Bartoli sensum.

Decimo ab eadem prima conclusionem palam inferitur, promissionem a turpis, contractum ve turpitudinem continentem minimè confirmari iuramento: quod iuris est a-

partissimi. Nam & superius satis probauimus, iuramentum, quo turpe quid promittitur, minimè seruandum esse, nec obligare: cùm ei desit comes necessarius: nempe iustitia. Quam ob rem satis constat nullam hinc oriri obligationem: quod Bartolus. in dicta. l. si quis pro eo. notat numero sexto. quem alij frequentissimo suffragio sequuntur. Nec est necessaria absolutio à vinculo huius iuramenti secundum communem omnium opinionem in dicto 4 capitulo. cùm contingat. Quibus obstat textus singularis in capitulo: cùm quidam. §. vltimo. de iureiurando. quo probatur, necessariam esse absolutionem à iuramento prestito de non loquendo patri, vel matri, forori, vel fratri: aut non exhibendo eis humanitatis subsidium: cùm tamen, vt ibidem expressim asserit summus Pontifex, hoc iuramentum illicitum sit, & contrarium rationi. Etenim non loqui proximo est contra charitatem erga extraneos: erga patrem est contrarium paternæ reuerentiæ: item non subuenire repugnat rationi naturali. capitulante cætera. 22. questione quarta. l. si quis à liberis. §. si parens. ff. de liberis agnoscend. ideo prædicta responsio in dicto. §. vltimo. cùm præmittat, iuramentum esse illicitum ex parte iurantis, & nihilominus absolutionem requirat, cum debet habere sensum, vt absolutio ad cautelam potius in ea specie, quam necessario requiratur: quemadmodum

Secundæ partis Initium.

dum illum textum intellexere glo. Hostiensis, Imola, & Panormitan: ibi. atque hic est verus huius responsionis intellectus: tametsi Cardina. Innocent. & Felinus ibi. Andre. Alciat. in dicto capitulo. cum contingat. numero. 80. & Antoni. in dicto capitulo. cum quidam. §. ultimo. contentur intelligere præfatum textum. ita quidem, ut necessaria sit absolutio à iuramento quoties id aliquo casu poterit seruari absque interitu salutis æternæ: licet eius observatio peccatum inducat aliquo casu. Sic sanè si promissio iurata contineat id quod bonis moribus repugnat regulariter, aliquo tamen casu promissum sit, erit necessaria absolutio ad hunc effectum, ut etiam in eo casu non habeat iuramentum vim obligandi. Cuius rei exemplum est in dicto. §. ultimo. si quis iuraverit non alloqui parentes. Pòt enim contingere, quòd observatio illius iuramenti non sit peccatum, & possit ommittere loquelam istam absque ullo vitio, & culpa: nempe cum parentes non indigerent hac familiaritate, nec esset opportuna, aut conveniens: atque ideo quo ad istos casus, quos iuramentum potuit iuste comprehendere, & comprehendit, absolutio necessaria est. Ego verò hanc interpretationem censeo non esse admittendam quippe qui videam in eo. text. præmitti iuramentum illicitum fuisse, & contrarium bonis moribus: unde ea ex parte, qua iuramentum illicitum est, non

potest congruè vera absolutio ab eo contingere quemadmodum superius dictum est. §. 6. nume. 6.

Verum quo manifestius ostendamus prænotatam interpretationem falsam esse, oportet in specie dicti. §. ultimi. tria considerare. Primum quoties filius, qui ita temerè iuravit, patrem tenetur alloqui, aut alere sub peccati reatu: & isto casu dubio procul absolutio à iuramento necessaria non est: quia iuramentum nullam quo ad hoc induxit obligationem: quod fatentur omnes. Secundum, quòd hic constitui potest, eum continet casum, quo absque læsione Reipublicæ, vel offensa diuina filius non potest parentem adloqui, aut ei subuenire: & hac in specie absolutio minimè datur à iure nec ab homine huiusmodi iuramenti, quod in hoc sensu rem iustissimam, & necessariam comprehendit: qua ratione non potest responsio dicti. §. ultimi. in hoc casu intelligi: dum absolutionem à iuramento concedit. Tertio contingere potest filio ita iuranti, quod non teneatur patrem adloqui, nec ei alimenta exhibere, aut subuenire: multis quidem de causis, quæ ipsum ab obligatione excusare possunt: & adhuc in ista specie opinor, iuramentum istud non obligare iurantem, nec teneri eius vinculo, nec esse absolutionem necessariam. Si quis etenim iuret, non facturum aliquid melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem

dem iurando in quantum ponit obicem Spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator: non tamen peccat iuramentum seruando sed multo melius facit, si non seruet secundum Thomam in secunda secundæ quæstione. 86. articulo. 7. cuius sententiam latius examinaui in dicto. §. 6. numer. 7. Quis autem ita proteruè impius erit, quod neget melius esse, filiam patrem alloqui, eiq; subuenire etiam vbi nec loqui, nec subuenire tenetur, quã ab his operibus pijs abstinere? certè nemo. Quamobrem absolutio ab hoc iuramento, cuius meminit Romanus Pontifex in dicto capitu. cum quidam. §. vlti. Etiam si in eo accipitur sensu, quem Anto. Card. & alij cõminiscuntur, necessaria non est. Poterit forsitan ea responsio in hunc modum intelligi, vt absolutio requiratur ibi non à iuramento sed à peccato, quod iurans commiserit ita temere iurando: si quidem manifestum est, iuramentum illud fuisse temerarium: cum fuerit illicitum: cap. inter cætera. 22. q. 4. idcirco peccatum qui iurauit iurando commisit. Vnde text. ille interpretandus est hoc sanè modo: dũ dixit: absoluedi sunt ab illius obseruantia iuramenti: id est à peccato, quod commiserunt iurantes, cum promiserunt seruare id quod in dispendium salutis æternæ manifestè vergebat. Igitur iuramentum præstitum contra bonos mores obligatorium nõ est, nec confirmat contractum ge-

stum contra bonos mores, aut contra legis prohibitionẽ à bonis moribus procedentem.

Postremò ex hac prima Bart. conelusione procedit intell. ad text. in l. alia. §. vlt. ff. solut. matri. vbi Iuriconsultus scribit, pactum, quo tollitur priuilegium alicui competens ob reuerentiam & honestatem personæ, nè conueniatur vltra quàm facere possit, esse contra bonos mores. Nam ea pactio iuramento minimè confirmabitur: quia est priuilegium illud deductum à iure naturali, quo illis personis debetur mutuus amor, & reuerentia: atque ita hanc opinionem tenent gloss. Barto. Imol. Alexand. & alij magis communiter in dicta. l. alia. §. vltim. Alciat. in dicto capitu. cum contingat. nume. 69.

Hinc sanè disputari poterit quæstio elegans, quam semel in hoc Gratianensi Prætorio memini controuersam in specie fuisse apud indices eruditissimos, ac iuris vtriusq; consultissimos, ipsumq; huius Curie præsidem Do. ab Alaua & Esquiuel Abulensem episcopum, diuini & humani iuris insigni disciplina maxima ac non vulgari in expediendis negotijs dexteritate per celebrem quorum quidem tribunali contigit ea cõtrouersia, an nobilis, quem Hidalgo Hispani dicimus, & qui iure saltem Regio ob debitam pecuniam, seu æs alienum in carcerem mitti non potest ob nobilitatis priuilegium, possit huic speciali fauore

I 5 rite

Secunda partis Initium.

ri renuntiare: ita sanè, vt propter hanc renuntiationem Hidalgo in carcerem ratione æris alieni ducatur deficientibus bonis in quibus locus sit exequutioni: tandem definitum fuit, prædictam renuntiationem validam fuisse, & eius causa posse nobilem ob æs alienum non obstante eius priuilegio in carcerem mitti, si non habeat bona, ex quibus possit debita pecunia solui. Huic definitioni multa obstant, & suffragantur, quæ eius examen dubium efficiunt: qua ratione aliquot hic repetemus, quæ in simili tradidimus in lib. 2. Variar. Resolu. capit. 1. Et quia hæc sententia in sui fauorem habet regulam iuris, quæ præmittit, posse quemlibet renuntiare his, quæ in sui commodum statuta sunt. l. si quis in conscribendo. C. de pac. cum similibus: oportet hoc in loco primùm ea tradere, quæ refragari videntur, ac simul si quid responderi obiectionibus possit.

Primum etenim obstat, quòd nobilitatis iura ad sanguinem pertineant, quasi iura sint sanguinis. l. 4. §. quæ omnia. C. de vet. iure enucleando. l. 1. C. de iure aureo. anulo. thila in princip. ff. de censib. l. stemmata. ff. de gradib. quod & Iuuenalis ostendit dum dixit, Stemmata quid faciunt? quid prodest Pontice longo Sanguine censerit? lib. 1. Iura verò sanguinis nec renuntiatione, nec vlla humana lege tolli possunt. l. iura sanguinis. ff. de reg. iur. l. ius agnationis. ff. de pact. l.

abdicatio. C. de patri. potest. Igitur iura nobilitatis tolli non possunt renuntiatione. Vnde cum inter alia nobilitatis iura, & priuilegia hoc sit non vulgare: quod nobilis sanguine, vel priuilegio ob æs alienum in carcerem mitti non possit: Bald. in. l. 1. ad finem. C. qui bonis ced. poss. Alexand. in. l. Centurio. nu. 25. ff. de vulg. lason. in. l. miles. colū. 2. ff. de re iudicat. qui extendunt iurisconsulti responsum in dict. l. miles à milite ad nobilem. Idem colligitur ex distinctione Guilielmi de Cuneo in. l. penult. ff. ex quib. caus. maior. quam refert: & sequitur Ioan. Baptista de S. Seuerino in tract. de debit. suspect. & fugit. q. 5. princip. q. 5. text. optimus in simili, in. l. medicos. C. de profess. & medi. lib. 10. Regia, eademq; expressa constitutio in. l. 4. & 5. titu. 2. lib. 4. ord. l. 79: Tauri. quarum & ipse memini in dict. capi. 1. nu. 4. lib. 2. Vari. resolut. constat sanè, non posse nobilem apud nos renuntiare huic iuri nobilitatis, & priuilegio, quo cautum est, nè in carcerem ob æs alienum mittatur. Huic tamen rationi facillimè respondetur, si consideremus, priuilegia iure data nobilibus non esse, nec posse dici iura sanguinis: sed iure ipsius nobilitatis: nobilitas autem sanguis non est, sed sanguinis, & generis qualitas, quod notissimum est. Quòd si & hæc iura sanguinis verè dici possent, non tamò de his intelligitur tex. in dict. reg. iura sanguinis. Quandoquidem illa

illa est intelligenda de iuribus à sanguine iure naturali procedentibus: qualia sunt ipsa agnatio, consanguineorum amor, & dilectio hisq; similia, quæ nulla ciuili constitutione tolli possunt. l. tutelæ. ff. de capit. diminut. notat Bart. in l. hos accusare. §. omnibus. ff. de accusat. iura verò, quæ sanguini, aut agnationi iure humano tributa sunt, tolli poterunt, & possunt lege humana. glos. in §. quod autem. versi. cognationis. Inst. de capit. dimi. Bald. in l. 1. in fine. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. Roma. consil. 82. Deti. in dict. l. iura sanguinis. col. 1. qua ratione constat, priuilegia data iure humano nobilibus, posse tolli iure item humano nec ideo renuntiatione eorum inuvalidam esse, quòd iura sanguinis tolli non possint.

Secundò eidem sententiæ obesse videtur communis omnium opinio quæ probat, renuntiationem cessionis bonorum minimè valere ex eo, quòd cum ipsa sit beneficiū nē quis ob æs alienum in carceribus detineatur, videtur sanè renuntiantis consensus parum ei obesse quo ad perpetuam captiuitatem, & detractionem in carcerem, aut sanè temporalē donec soluat. Quod humanæ libertati plurimum refragatur: siquidem hæc renuntiatio esset quasi perpetua obligatio ad carcerem publicum, & præcisa seruitus, ad quam liber homo se adstringere nequit. l. 2. de lib. homi. exhib. l. Titius. §. Titia. ff. de condi.

& demòstrat. notant gloss. & Docto. in l. antiquitas. C. de vsufruct. & in l. post certi. C. de liber. caus. atq; ita renuntiationem beneficij cessionis bonorum esse nullam tenuerunt Richard. Malumb. Bart. Imol. & Alberi. in l. alia. §. eleganter. ff. solut. matri. Cinus. q. 6. & Salicet. num. 2. in l. 1. C. qui bonis ced. poss. Ioan. Faber in §. vlti. de actio. idē in l. vlti. C. qui bonis ced. poss. Alexan. consil. 37. nu. 6. lib. 2. post Dinum in dict. §. eleganter. Abb. & alij in cap. Odoardus. de solut. quorum opinio communis est secundum Alberi. in rub. C. qui bonis ced. poss. col. vlti. & Alciat. in cap. cum contingat. nu. 69. de iureiurā. ipse etiam idem adnotauit in dict. lib. 2. Variar. Resolut. capit. 1. num. 7. Quamobrè si renuntiatio beneficij cessionis bonorū. quo debitor liberatur à carceribus, nō tenet: nec tenebit renuntiatio facta per nobile eius beneficij, & priuilegij, quo liberatur ob æs alienum à carcere. Eadem etenim ratio vtrobiq; adest: nempe quòd quis non possit per pactum se adstringere ad præcisam carceris inclusionem, nec possit renuntiare his beneficijs, quæ iure concessa sunt ad effugiendos carceres. etiam publicos. His etiam accedit quòd notant omnes in capit. ex rescripto. de iureiurā. tenentes, non posse hominem liberum inuitum detineri pro ære alieno soluendo, etiam ex conuentione: hoc etenim notant gloss. in vltima responsione in

Secunda partis Initium.

in dict. cap. ex rescript. & ibi Abb. & Imola. Idem Imola & Areti. in l. obsides. ff. de testament. Francisc. de Ripa in l. obligatione. num. 12. ff. de pignor. gloss. in capi. vt pridem. 23. q. 8. Regia. l. 3. titu. 13. part. 5. Ergo cum per hanc renuntiationem priuilegis, quod nobilibus datum est, ne ob æs alienum possit in carcerem mitti, in effectu fiat obligatio ad carcerem pro ære alieno soluendo, & hæc inualida sit: consequens erit non esse renuntiationem istam à nobilibus factam admittendam, imò ea non obstante seruandum fore priuilegium nobili, nè in carcerem ducatur pro ære alieno soluendo. Verum huic argumentationi multipliciter responderi poterit: & deniq; quibusdam videbitur eam nõ procedere: quia communis sententia à qua argumentatio colligitur falsa sit: cum renuntiatio beneficij cessionis bonorum valida censi debeat: sicuti in specie tradiderunt Frederi. consi. 60. Rota Antiqua, 565. Feli. post alios in dict. capi. ex rescripto nu. 11. idem Felin. in cap. si diligenti. de for. compet. col. 2. Roma. Alexand. Imol. & Ripa, quorũ memini in dict. capi. 1. num. 7. lib. 2. Variar. Resolu. & Alciat. in dicto capi. cum contingat. num. 69. Nec enim ista renuntiatio iuri publico præiudicat, nec bonis moribus contraria est, nec præcisam, & absolutam seruitutem inducit: atq; ideo nihil impedit huius renuntiationis vim, & effectum. Præsertim quia taciti, &

expressi idem est iudicium. l. cum quid. ff. si cert. petat. & in l. vlti. C. qui bonis ceder. poss. statutum est, debitorem, qui cedere bonis volebat. nisi creditores ei dilationem ad soluendum concessissent, non posse postea cedere, si dilationem ad soluendum à creditoribus acceperit. Nam tacite renuntiare videtur debitor beneficio cessionis bonorum eo ipso, quòd dilationem ad solutionem acceperit.

Deinde etiam si vera sit communis opinio, quæ probat, renuntiationem cessionis bonorum minime validam esse: adhuc opinor non omnino ex hoc sequi itidem nullam esse renuntiationem priuilegis, quod nobilis habet, nè in carcerem propter æs alienum mittatur: manifesta etenim est ratio discriminis: siquidem sublato beneficio cessionis bonorum, nullum superest remedium ad effugiendam carceris captiuitatem: quod apertissimi iuris est: at etiam si renuntiatio nobilis tollat beneficium, & priuilegium, quod habet nè in carcerem pro ære alieno mittatur, superest ei remedium cessionis bonorũ, quo poterit effugere carceris captiuitatem. Dicet forsitan quis, hanc rationem non esse congruam: quia nobilis non tenetur bonis cedere: id etenim & ipse fateor: sed tamen satis erit, quòd possit hoc cessionis auxilio, & remedio nobilis ipse, qui priuilegio nobilitatis renuntiauit, carceres ipsos ex causa æris alieni

ni effugere. Ex quibus constat, non esse pares has duas renuntiationes: scilicet celsionis bonorum, & priuilegis nobilibus competentis, ne in carcerē pro debito ciuili ex causa contracto mittantur.

Præterea, ne quis ratione carceris inhumanas existimet esse has renuntiationes, considerandum est ab ipsis æquissimis legibus non cēferi impium, quod quis ob solutionem æris alieni in carcerem mittatur: id etenim æquum ius ciuile cēfuit, præmissa prius bonorum, & rerum ipsius debitoris excussione: imò quandoq; etiam si debitor bona habeat iure in carcerem mittitur donec pecuniam debitam soluat: nempe ubi æs alienum ad fiscū, Principem, aut Rempublicam pertinet: sicuti explicuimus in dicto lib. 2. Variar. Resolut. cap. 1. id verò, quod adduximus ex communi omnium sententia in capit. ex rescripto. de iureiurand. pertinet ad carceres priuatos, qui multis ex causis à iure odio habentur: ideoq; ab ipsa Republica extirpandi sunt, etiam ex priuato consensu, ac spontanea cōuentione. Nos autem de publicis carceribus agimus. qui iure ipso probantur adhuc in ea specie, quam tractamus, ob æs inquam alienum soluendum: maximè quia non desunt qui velint iure defendere patientem illam, ex qua homo liber obligatur, vt retineri possit pro ære alieno, & debito ad effectum seruandi conuentionem initam inter-

debitorem & creditorem: ita sanè gloss. tenuit in dicto capit. ex rescripto. l. solutione. & inibi Hosti. Henri. Card. & Felin. col. 3. Bald. in. l. 2. C. de patrib. qui filios distraxe. col. vlti. quorum mentionem fecimus & nos lib. 2. Variar. Resolut. capi. 1. nu. 1. eorum sententiam reprobantes: hic verò eam adducimus nō vt eam veram esse censeamus, sed quo manifestum sit non esse ita sine cōtrouersia id quod modò præmissimus.

Tertiò principaliter eidem sententiæ obicit quòd cum fœmina ob æs alienum in carcerem mitti non possit: Auth. sed nouo iure. C. de custod. reor. l. cum Auth. ibi posito. C. de officio diuersi. iudic. l. Regia, 62. Tauri: attamen etiam ob causam tutelarem filiorum appositis quibuslibet renuntiationibus mulier adhuc priuilegium habet, nè conueniatur ultra quàm facere possit: & nè in carcerē mittatur: quod ipse colligo ex Bart. in. l. si quis sub conditione. ff. de testam. tut. nu. 20. ex. l. patronus. ff. de re iudicat. notant in specie Præposit. in capitu. ex parte. M. de appellat. Barb. in capi. 2. nu. 4. de pigno. Ioan. à Monte Sperele in. l. pleriq; ff. de in ius vocand. Hippoly. in practica crimina li. 5. attingam. nu. 64. Ludoui. Gomeci. in cap. 2. de iudic. in. 6. nu. 22. Andreas à Pomate in additionibus ad Bart. in Auth. matri & auia. C. quando muli. tut. off. fungi possit. quòd longius ipse probaui in dicto lib. 2.

Secundæ partis Initium.

lib. 2. Variar. Resolut. capit. 1. num. 3. quo in loco multa hac de re tradidimus. Igitur nemo potest renuntiare priuilegio, quod habet nè in carcerem mittatur pro debito, aut ære alieno. Sed tamen huic rationi primùm respondetur quod Barto. ipse in ead. l. si quis sub conditione. num. 18. contrarium in matre tu trice adnotauit: cui consentiunt plures quos ipse retuli in dicto capit. 1. num. 3. & sanè hæc posterior opinio receptior est. Attamen quia prior à me probata fuit in dicto capit. 1. secundò respondeo, eam opinionem procedere in renuntiatione generali: cum mater omni legum auxilio renuntiavit: quasi aliud dicendum sit, ubi mater specialiter huic priuilegio renuntiasset: ut in hac questione patet, quæ de speciali renuntiatione tractat. Adhuc vero quia hæc responsio nõ omninò tuta est ob eandem rationem, quæ eadem videtur esse in renuntiatione generali, & in speciali, opinor hanc tertiam objectionem parum obesse: quia specialem rationem habet ex causa pietatis & reuerentiæ, amorisq; paterni: quæ omnia inter parentes & filios contingentia impediunt hanc in carcerem detrusionem ob ære alienum, & huius beneficii renuntiationem efficiunt inhumanam, bonisq; moribus contrariam text. singul. in dict. l. alia. §. eleganter. ff. solut. matri. Quamobrem non est congrua argumentatio ea, quæ fit in presenti cõtrouer-

sia à renuntiatione beneficii, & priuilegij hæc ratione competentis parentibus erga filios ad renuntiationem beneficii nobili competentis.

Quarto illud magis nobilibus fauet quod nobilitati maiores deferuntur honores quàm plebeijs. cap. de multa. de præben. l. nobiliores. C. de cõmer. & mercat. notat Iason per text. ibi. in. §. item Seruiana. num. 26. de actioni. latè Andre. Tiraq. in tract. de nobilitate. capit. 20. honor autem reuerentiam præmittit. l. honori. & l. parens. ff. de oper. libert. Bald. in. l. liberti. 4. colū. C. de oper. lib. & in cap. licet. de probatio, unde & in decalogo præceptum est, Honora patrem & matrem. Iuri autem, & priuilegio reuerentiæ causa iudulto quis renuntiare non potest 8. tex. optimus. in. l. vlti. C. de bonis libert. Roma. in singula. 480. Alexan. & Iason in. l. penulti. C. de pact. 5. col. Deti. in. l. venia. colū. vlti. C. de iniur. vocand. quamobrem in specie & priuilegio. l. ad egregias. ff. de iureiuran. nobilibus & egregijs personis cõcesso, quod ei non possit quis renuntiare notat Roman. in singul. 169. Cinus in. l. nec honorem. C. de episc. & cleri. Alberi. & Alexand. in dict. l. ad egregias. Felii. in cap. si qui testium. de testibus. colū. 1. à quibus ferè adducitur text. in capit. 2. ad finē de iudic. in. 6. quo probatur, nõ posse Moniales renuntiare priuilegio à iure sibi concessio, ne teneantur ad iudicem accedere causa dicendi testimonium: quia,
vt

vt Doct. præcitati existimant, id cõ
cessum fuit reuerentię iure & ratio
ne: quem tex. commendat Domi
ni. in capit. indemnitatibus. §. vt au
tem. de elect. in. 6. quamobrem &
Ludoui. Gomeci. in dict. cap. 2. nu.
45. quo ad. l. ad egregias. eundem
intellectum probat. Igitur cū hoc
priuilegium nobilibus concessum,
nē in carcerem ob æs alienum mit
ti possint, datum eis sit reuerentię,
& honoris causa, constat, ei per no
biles renuntiare non posse. text. opti
mus in dict. l. alia, §. eleganter. quo
probat, non posse pacto partium
tolli priuilegium, quod reuerentię
causa datum sit, Ego verò, vt huic
rationi satisfaciam considero nobi
libus multa priuilegia iure concē
di, quorum aliquot directē tendūt
ad reuerentiā, & honorem eis ex
hibendum: qualia sunt locus subli
mior inter plebeios, item quòd ple
beis preferantur in honoribus: &
in his fortassis obtinebit quòd re
nuntiatio admittenda non sit: quia
hęc non potest renuntianti nocē
re quin & toti noceat nobilitati:
ideirco renuntiatio non procedit
ex eo, quòd reliquis nobilibus, &
toti nobilitati præiudicat: arg. text.
in capi. si diligenti. de foro compet.
alia quidem nobilium priuilegia li
cet ea concessa sint, vt honos defe
ratur nobilitati: nō tamen tendunt
immediatē & directē ad exhibitio
nem reuerentię publicę: vt sunt
immunitas à publicis oneribus,
quòd in carcerem publicum ob æs

nobil

alienum non mittantur nobiles, &
his similia: in his profectò renun
tatio admittenda est. Nec quic
quam oberunt ea, quę in contra
rium fuere adducta. Primūm ete
nim text. in. l. vlti. §. vlti. C. de bonis
liber. nō probat id quod ex eo ad
notatur: siquidem tantum inibi cõ
stat, non censerem remissum ius in
gratitudinis, nec ius reuerentię ex
hibendę patrono à liberto, etiam si
remittatur ab eo ius patronatus.

Quia per hanc remissionem gene
ralem iuris patronatus non vide
tur patronus remississe ea iura, quę
ratione beneficij accepti in remun
erationem, & reuerentiā liber
tus patrono exhibere tenetur: hęc
etenim pertinent ad gratitudinem
libertatis à patrono datę, & reue
rentiā ei debitam, atq; ad euitan
dā ingratitudinem: idcirco præ
sumendum non est, patronum vel
le per remissionem iuris patrona
tus quòd libertus possit liberē ea
agere aduersus eum, quę ingratitu
dinem inducerent: atq; hic est illius
constitutionis sensus: cū tamen
de renuntiatione speciali nihil ibi
dem responsum fuerit. Quòd si re
nuntiatio specialis patroni etiam
contineret ea, quę sibi reuerentię
& honoris causa debentur: profec
tò prodesset renuntiatio quo ad
pœnas iure humano statutas ad
uersus liberos qui patronis nō ex
hibent honorem ac debitam reue
rentiā: has etenim, si ad patronū
pertineant, is remittere posset, non
tamen

Secundæ partis Initium.

tamen prodesset hæc renuntiatio quatum ad culpam, & vitium, quod ratione ingratitude contraheret libertus omittere officiales operas: atque in hoc sensu futura culpa remitti potest quo ad pœnas ingratitude contra patronum commissæ. Vnde mihi non placet quod Bald. in dict. l. viti. ad finem. C. de oper. libert. scribit asseuerans, non posse patronum remittere renuntiatione expressa ius reducendi libertum in seruitutem ob ingratitude. Nam ex hoc non remittit reuerentiæ iura, quæ ex causa date libertatis sibi debentur sed pœnam, iure humano aduersus ingratum libertum statutam. Et nihilominus cõdigna quidem alia pœna pro delicti culpa libertus ingratus à iudice puniendus erit. Ea verò responsio iuriscõsulti, quæ refertur in dict. l. alia. §. eleganter. ideo renuntiatione tolli non potest quia rationem habet non tantam à reuerentia simplici: sed ab ea, quæ simul est pietati paternæ coniuncta: quæ duo efficiunt eam pactionem contrariam bonis moribus: atque ideo nullam, & iniquam.

Quod autem ad cõprobationem tradidimus circa intellect. l. ad egregias, profectò minimè probatur in dicto capitulo. 2. de iudic. in. 6. quia ea decisio specialis est in Monialibus æquissima quidem ratione: non solum ex eo, quod reuerentiæ, & honoris causa id priuilegium concessum sit, sed ne detur occasio vagandi monialibus, quibus iure Pontifi-

cio, & plerumque ex voto necessario conuenit ea inclusio, vt non possint honestè monasteriũ exire, etiam ad iudicem pro ferendis testimonijs: sic denique Feli. in capi. si diligenti. de for. compet. nu. 24. ad illum tex. respondet sentiens, posse renuntiarı beneficio. l. ad egregias. quod magis in specie adnotarunt Roma. & Areti. in ea. l. ad egregias. Angel. in dict. l. alia. §. eleganter. sensu gloss. in. l. inuiti. C. de testibus. optimus text. in dict. cap. 2. de iudic. in. 6. dũ dicit, feminas inuitas ad iudicium trahi non posse: igitur sponte per illius beneficij renuntiationem poterunt ad iudicium accedere & trahi. Maximè fatentur Cino in dict. l. nec honorem. Feli. in dict. capi. si diligenti. nu. 24. & Iason in dict. l. ad egregias. nu. 1. & Ludouic. Gomeci. in dict. capi. 2. nu. 51. dum approbat Felin. distinctionem, quod licet huic beneficio. l. ad egregias. non possit quis in vniuersum renuntia respoterit tamen quodam in casu eadem renuntiatione vti: quod probat. l. quanuis. vers. inuitus. ff. de in ius vocando. iuncta. l. vnica. C. co. titu. Ego tamen & si videam hanc vltimam Cini sententiam passim admitti, & eam plurimum suffragari huic sententiæ, quã defendere conamur: nempe posse nobile quodam in contractu renuntiare nobilitatis priuilegio, quo nobiles gaudere debent, ne pro ære alieno mittantur in carcerem: attamen ex Cino, Iasone, Feli. & alijs ita intelligo eorum distin

distinctionem in specie dict. l. ad egregias. & ex dict. l. quauis. & ex dict. capit. 2. in princip. vt quis tacite renuntiare valeat huic priuilegio, si in aliqua causa sponte velit ad iudicem accedere pro testimonio ferendo absque expressa quidem renuntiatione. Idem mirum non est: nam in dicto capitul. 2. de iudic. in. 6. hoc significatur ex priuilegio egregijs personis, & foeminis concedi, quod inuitæ non trahantur ad iudicem: quasi certissimum sit, nihil priuilegio nocere, si sponte velint ipsi egregij ad iudicem accedere. Atque hic est sensus huius cõclusionis. Nam quoties priuilegio ob reuerentiam concessio renuntiare non potest: eaq; renuntiatio à iure improbat ut bonis moribus contraria, certè nec in quodam peculiari, & speciali casu admittenda est: quod expressim probatur in dicta. l. alia. §. eleganter. ff. soluto matrimo. cui decisionis nulla congrua respõsio dari poterit: quod verò Iason, Felin. & alij post Cynum tradidere, nempe renuntiationem generalem. l. ad egregias. quo ad omnes causas non valere: mihi non placet: quia nobilitati publicæ nulla ex hoc iniuria irrogatur, quòd aliquis, licet egregius sit, polliceatur se accessurum ad iudicem proferendo testimonio quoties ab eo in quacunque causa vocatus fuerit: qua ratione, etiam si articulus iste non attingat nostram quæstionem, opinor aduersus Cynum & alios hanc renuntiationem admittendam fore:

nisi forsan quis existimauerit, ex hoc iniuriam irrogari ac præiudicium fieri toti nobilitati: quòd ipse minime cenleo. Sic denique renuntiatio specialis priuilegij dictæ. l. ad egregias. etiam expressa valida iudicabitur secundum Romanum, Felin. & alios huius partis autores: quicquid alij dixerint.

Quintò aduersus præscriptam sententiam facit textus in dicto. §. eleganter. quo probatur, non valere pactioem, qua quis renuntiat beneficio à lege dato, nè conueniatur ultra quam facere possit: quod in effectu concessum est, nè pro debito quis in carcerem mittatur: sed ea responsio procedit in his personis, quibus ratione reuerentiæ simul, & pietatis, aut naturalis dilectionis priuilegiũ hoc conceditur ratione quidem deducta à bonis moribus: idcirco non idem erit in militibus, aut nobilibus, qui hoc priuilegium alia ex causa habuere: quam solutionem iam obiter hac in disputatione attingimus.

Sextò fortiter hac in controuersia argumentor ex capit. si diligenti. de foro compet. quo apparet, clericum etiam cum iuramento non posse renuntiare priuilegio fori, vt apud iudicem laicum conueniatur: non alia ratione quam quòd hoc priuilegium concessum sit ordini clericorum, & dignitati status ecclesiastici. Eadem ergo ratio nec nobilis poterit renuntiare priuilegio nobilitatis, nè is in carcerem publicum

De Pact.

K

pro

pro soluendo ære alieno mittatur. Cum hoc priuilegium nobilium statui & nobilitati iure datum sit: eius querentia, ac denique missio in carcerem alicuius nobilis totius nobilitatis deroget excellentiæ. Ego quidem non inficio, hanc esse urgentem argumentationem: sed tamen animaduertendum esse censeo disparem esse rationem: quando quidem priuilegium clericorum ob sacras res, quæ ab ipsis tractantur, magis spectat ad ius publicum, quam priuilegia nobilium. l. prima. §. huius studij. ff. de iustitia & iure: capit. contingit. in. l. de sententia excommunicata. ubi gloss. & in capit. parochianos. eodem titulo. Nam & priuilegium clericorum, cuius modò mentionem fecimus, partem adsumit à lege diuina, quod alibi tractamus. Nec potest renunciatio in eo casu admitti: quin tendat in derogationem honoris status ecclesiastici: cum clerici secularia tribunalia non possint absque dedecore ordinis totius frequentare, apud eaq; litigare: iuxta rubricam. nè clerici, vel monachi: maxime in capit. 12. & capit. sed neque: & ideo lex, cui renuncietur, continet publicam & priuatam utilitatem: omninò inseparabiles: quod post alios notat Felix. in dicto capit. si diligenti. num. 16. Non sit in præsentia questione. quanuis etiam aliquis nobilis in carcerem pro ære alieno ducatur: non ex hoc iniuria fit cæteris nobilibus; nec eorum honori derogatur: cum frequentar

nobiles criminum causa in carceribus sint. Deinde nobilis, qui huic priuilegio renuntiavit, poterit carceris molestiam effugere, si bonis cedere velit: quæ sanè cessio ignominiosa non est, modò ea simpliciter absque actibus infamibus fiat. Sic denique videtur iure pronuntiatum fuisse in hoc Regio Prætorio, renuntiationem à nobili Hidalgo factam eius beneficiis, quo nobiles non possunt pro ære alieno in carcerem mitti, validam fuisse. Multa hic missa facimus, quæ possent hanc sententiam comprobare: quia ea pertinent ad tacitam renuntiationem ipsius nobilitatis: siquidem in hac questione agimus de renuntiatione expressa alicuius priuilegij nobilibus concessi, quæ fuerit facta manente ipsa nobilitate.

Non me latet, hanc opinionem dubiam esse, & tamen eam exquisitam existimo: nè causa nobilitatis ipsi nobiles luxui, ludis, & comestationibus dediti absque villo delictu res alienas, præsertim pecunias mutuo acceptas temerè consumant. Quòd si ex renuntiatione alicuius priuilegij derogaretur nobilitati in vniuersum: tunc non foret renuntiatio ista admittenda: nempe quoad aliquod ignominiosum supplicium nobili inferendum: quod maxime obseruandum erit in his, & similibus renuntiationibus.

Ex. §. se

Ex. §. sequenti.

- 1 *Iuramentum non confirmat actum prohibi-
tum propter fauorem publicum.*
- 2 *Intellect. ad tex. in l. 2. §. l. quemadmodum.
C. de agrico. & censit. lib. 11. & inibi expli-
catur, qui sint coloni censiti, ad scriptitij, &
originarij.*
- 3 *Intellect. ad l. senatus. ff. de contrahē. empr.*
- 4 *Instantia an pereat triennio, non obstante pa-
cto partium etiam iurato.*
- 5 *Iuramentum confirmat contractum prohi-
bitum principaliter in fauorem priuatum.*
- 6 *Fauor publicus, & priuatus quo pacto con-
siderentur in legibus constituendis.*
- 7 *Iuramentum adeo confirmat contractū ob
priuatum fauorem prohibitum, ut non tan-
tū sit ipsum seruandum, sed & ipse con-
tractus.*
- 8 *Iuramentum an habeat hanc vim confirmā-
di contractum prohibitum à lege: quoties
lex ipsa hanc confirmationem expressimim
pedit.*
- 9 *Alienatio rerum Paraphernariū fieri potest
absque iuramento.*
- 10 *Intellect. Authē. siue à me. C. ad Velleia. &
ibi de donatiōe propter nuptias, & eius alie-
natione.*

§. Primus.

Adem Bart. com-
mētaria sequuti se-
cundam constitui
mus cōclusionem
Actus in fauorem
publicum principaliter prohibitus
iuramento confirmari non potest.
Hæc probatur in capitu. cum ad A-
postolicam. de regular. l. ius publi-
cum. ff. de pactis. quibus satis expres-

sum est, idemq; ratione manifesta
constat, non posse ius publicum pa-
cto priuatorum remitti. Sic sanè hæc
conclusionem tenuit Barto. in dict.
l. si quis pro eo. numero. 7. quem se-
quuntur Docto. inibi. Antoni. Ab-
bas, & ali. in dicto capitu. cum con-
tingat. quo in loco Andre. Alciat.
numero. 8. & Corneus in repe. Au-
then. sacramenta puberum. numer.
29. C. si aduers. vendi. fatentur, hanc
opinionem communem esse eam
sequuti. Idem fatetur Ioan. Imol.
in dicto capitu. cum contingat. nu-
mero. 35. Qui tamen ab ea discedit ex
eo, quod licet ius ciuile aliquem a-
ctum prohibeat in fauorem princi-
palem Reipublicæ non per hoc idē
actus iure Pontificio prohibitus est:
ius autem Canonicum est equidem
considerandum quo ad iuramenti
vim & effectum: qua ratione vider-
tur, actum iure ciuilitantum prohi-
bitum principaliter ob Reipublicæ
fauorem, posse iuramento confir-
mari. Cui rationi non admodum
est difficile responsionem accomo-
dare. Nam utcumque actus aliquis
iuratus sit, nemini præiudicat, nisi
iuranti: quod satis expressum est in
dicto capitu. Cum contingat. in fi-
ne: sed si priuato præiudicium non
fit ex actu ab alio etiam iurato, mul-
to fortius Reipublicæ minimè de-
bet præiudicium inferri, atque ita
sat iure probatur. Bartol. opinionem
veram esse: quicquid Ioann. ab Imo-
la contrarium voluerit. Denique
lege non dubium. C. de legibus.

De Pact.

K 2

quæ

Secundæ partis Relectionis.

quæ respondet, actum iure civili prohibitum iuramento non confirmari, adhuc poterit iuxta hanc secundam conclusionem intelligi: vt tandem ea responsio procedat, quoties prohibitio legis tendit in fauorem reipublicæ & principaliter.

Primò ex hoc infertur intellect. ad textum in. l. secunda. & in. l. quemadmodum. C. de agrico. & censit. libro. ii. quibus constitutionibus statutum est, non posse quem vendere prædium & retinere colonos agriculturæ prædij adscriptos. Ea etenim prohibitio, vt patet in dicta. l. quemadmodum. publicam vtilitatem respicit: nè agricultura detrimentum patiatur in graue Reipublicæ dispendium: idcirco ille contractus nec iuramento confirmabitur. Cui quidem decisioni præmittendum erit, olim cum maior cura agriculturæ habebatur, fuisse colonos quosdam, qui adscriptitij dicebantur. Et hi per contractum, priuatimve cõuentionem adstringebantur agralicuius culturæ, vt perpetuò operam in eo agro colendo impenderent. De his agit titulus. C. de agricol. & censu. vbi gloss. in rubric. text. optimus, & sibi Panormitan. eleganter in capitu. iudicatum. de immunica. ecclesi. tradit Ludouic. Cælius libro. 4. lect. antiqui. capi. vltim. vnde qui agricolationi recens adscribuntur cum alijs colonis ibidem originarijs adscriptitij dicuntur: quod etiam explicat Oldendorpius. 3. Actionum classe. actio. 9. Alij autem

dicebantur coloni originarij, & hi sunt qui ex adscriptitij nascuntur, & procreantur. l. colonos. C. de agrico. & censit. Quoniam colonarium ius in eo fundo contrahunt principaliter origine, seu natiuitate in persona sua. Sic originarij ciues dicuntur qui ex parentibus ciuibus alicuius oppidi oriundi sunt ad differentiam incolarum, qui nuper ipsi municipatum contraxerunt. Ciues quidem origo facit, incolas domicilium. l. ciues. C. de incol. & in rubrica. C. de municipi. & origina. l. adsumptio. l. vltima. §. penulti. ff. ad municipa. Cicero pro Archia: venit, inquit, Heracliam, quæ cum esset ciuitas æquissimo iure, ac fœdere, adscribi se in eam ciuitatem voluit. Alij coloni censiti appellabantur eò quòd eorum agris census publicus esset constitutus, vt quidam existimant: quæ quidem expositio minime conuenit. l. 2. C. in quibus causis colo. domina. accusar. poss. Quam ob rem ex eadem constitutione arbitror dici colonos censitos eos, qui adscriptitij quidem sunt, perpetuò adstricti culturæ agrorum, & tamen præter hoc ex conuentione tenentur aliquem censum domino soluere ex ipsis agris, eorumque fructibus: hoc ipsum Hostiens. & Abbas adnotarunt in dicto capitul. iudicatum. Quibus sane præmissis, quia coloni solebant agros deserere, & in ciuitates fugere: aut ipsi domini prædiorum eos colonos sibi retinebant in venditionibus

tionibus agrorum maxima cum iactura Reipublicæ: cuius tunc intererat agros, & prædia coli, vt ex eorum fructibus esset Reipublicæ consultum in frumentaria inopia, sancitum est, quod prædia minimè possint alienari sine ipsis colonis. dicta l. 2. lege quemadmodum. l. omnes profugi. l. originarios. C. de agrico. & censit. eaque prohibitio non aliam quàm publicam vtilitatem præcipuè spectat: Hodie sanè dubitarem ipse, an in praxi foret attendendus fauor hic publicus: cum non immineat illa necessitas colonorum ad colendos agros, quæ olim ob militiæ præmia rempublicam vrgebat. Et tamen satis sit, conuentionem reprobata in dicta. l. quemadmodum, non confirmari iuramento: quod Barto. communiter receptus in dicta. l. si quis pro co. nume. 7. expressim notat.

Secundò ex eadem conclusione infert Bartol. intellectum ad legem senatus. ff. de contra. emptio. & l. cetera. ff. de legatis. 1. quibus prohibitum est, nè quis vendat marmorà, aliasq; res affixas ædibus, ea ratione quòd intersit Reipublicæ publica 3 ædificia, item & priuata minimè deformari: nè ciuitates ipsæ deformentur. Idem tradit Regia. l. 16. titulo. 5. partit. 5. Nam cum ea prohibitio nullam aliam præcipuè vtilitatem afferat præter publicam: constat nõ posse venditionem earum rerum, quæ ædibus affixæ sunt, iuramento confirmari: quemadmodum Bar-

tol. quem alij sequuntur in dicta. l. si quis pro co. numero. 7. in specie notat. Sed, vt liberè quid hac in re sentiam respondeam, non ad modum tuta est hæc conclusio nostris temporibus: & fortassis in iudicialibus controuersijs, si hæc incideret dubitatio, non admitteretur ad sententiam pronuntiandam. Multa etenim iure veteri statuta fuerunt, quæ vel per desuetudinem, aut contrarium vsum sublata planè sunt.

Tertiò Barto. idem in dicto num. 7. intulit ex hac. 2. conclusione ad interpretationem text. in l. properandum. §. sed & siquidem. C. de iudi: 4 vbi statutum est, instantiam litis per triennium extinguere. Nam ea constitutio rationem præcipuam habet ab vtilitate publica, nè lites fiant immortales. capitu. finem. de dolo & contuma. Idcirco Barto. censet, non posse iuramento confirmari pactio- nem, quæ inter litigantes facta sit super prorogatione instantiæ, vt ea duret vltra triennium. Idem notant ipse Bartol. & ibi Iason, nume. 21. in dicta. l. properandum. in principio. Panormita. in capit. penulti. de iudi. numero. 15. quorum opinio manifestè probatur in dicta. l. properandum. in princip. vbi lex ipsa omninò aufert potestatem ipsis litigantibus ad prorogationem instantiæ, ac iudici mandat, quòd non obstante litigantium consensu perempta instantiæ per triennis lapsum minimè procedat in causa: atque ita hæc est communis opinio, de qua Bartol.

De Pact. K 3 idem

Secundæ partis Relectionis.

idem dubitasse videtur in. l. Scius. ff. ad legem Falcidiam. & contrarium tenuerunt Felin. in dicto cap. penulti. numero. 1. Imol. ibi. idem in dicto capit. cum contingat. in. 2. casu, & membro principali. ea ratione quòd ista conuentio iurata, non sit contraria iuri Canonico: imò secundum id omninò permiffa iuxta tex. in dicto capitu. penulti. quo probatur, iure Pontificio instantiam non perire per triennis lapsum: vnde iuramentum obligatorium est, & conuètio valet. Ego verò etsi sciam à plerisq; traditum fuisse, iure Pontificio non perire instantiam per triennium per textum in dicto capitu. penulti. & in capit. vltim. de probatio. & capit. cum olim. verb. iudices. de priuileg. gloss. in dicto capitu. penul. & in capitul. fina. de dolo & contuma. & in cap. Anteriorum. §. ad hoc sancimus. 2. quæst. 6. quarum opinio communis est secundum Felinum in dicto capitu. penult. colum. 1. & la son in dicta. l. properandum. nume. 27. atque ità ferè in praxi recepta: at tamen opinor, nullam in hoc esse constituendam differentiam inter ius Pontificium, & Cæsareum: imò respondendum erit, etiam iure Pontificio instantiam triennio finiri. Nam tex. in dicto cap. pen. qui fortius cæteris. vrget, planè tantum probat, iurisdictionem iudicis delegati non finiri, nec extingui per triennis lapsum, quo lis apud eum cœpta, finita non est: atque in hunc sensum accepit gloss. inibi illam decisionem:

eandemq; opinionem Doctores ibi sequuntur communiter: Rota noua. 96. denique quòd iure Pontificio instantia per triennis lapsum pereat, ad notarunt Fulgosi. & Iaso. in dicta. l. properandum. in principio. fin. col. & Roma. in consil. 220.

27 Sed & si quis contendat adhuc constituendum fore discrimen inter ius Canonicum, & ciuile: non ex eo sequitur, iurata conuentionem posse præiudicare iuris ciuilis sanctioni quo ad ciuile forum propter publicam vtilitatem, à qua fundamentum, & rationem habet iuris Cæsarei constitutio. Nec mirum cuiquam videri debet, aliquid esse vtile foro ciuili, & seculari, quod non ità vtile sit foro Pontificio. Illud equidem verum erit, quod Barto. sentit in dict. l. Scius. & tenent ibi Imola & Alexand. conuentionem istam de proroganda instantia iuramento confirmatam, etiam si ea valida sit censenda, id tantum inducere, quòd non possit aliter ex litigantibus proprio nomine & ratione priuati commodi opponere exceptionem instantiæ finitæ, licet triennium sit transcursum: atque hæc dicta sint de prorogatione instantiæ. Qua de re poterit lector legere Bonifacium in Clemé. Quandiu. de appellatio. 3. colum. Roma. in singular. 276. Bald. Nouell. de dotè. parte. 9. priuilegio. 14. Alexan. in. l. 4. §. hoc autem iudicium. colum. 5. ff. de damno infect. Capicium in decisione Neapoli. 11.

Quartò

Quartò ab eadem secunda conclusione deducit Barto. in dict. l. si quis pro co. nume. 7. non posse à priuato renuntiarì statuto, quo debitor frumētī liberatur soluendo certam pecuniæ quantitatem pro qualibet frumenti debiti mensura: quoties id statutum ea ex causa sancitum fuit, vt ciuitas: vel prouincia plures ciues & rusticos habeat, qui possint onera subire, indictam à Republica pecuniam soluere, aliaque in communem vtilitatem expedire. Et licet Ioan. ab Imol. in dicto cap. cum contingat. dubitet de hac sententia Barto. & dubitari possit: quia vtilitas publica in hoc versatur quòd ciues non cogantur inuiti præcisè frumentum soluere: sed liberentur præstando certam eius æstimationem: non tamen ex hoc vtilitas ista publica tollitur, aut diminuitur: si sponte ciues velint in quibusdam contractibus huic fauori renuntiare: attamen opinio Barto. verior est propter expressam in eodem statuto publicam vtilitatem absque vlla statuentium fraude: sicuti Alciat. adnotauit in dicto capitu. cum contingat. numero. 88. & quia si locus foret renuntiationi, facillimè tolleretur vis ipsius statuti: si quidem passim debitores eisdem renuntiarent mille præstitis iuramentis.

Quinto ipse hac ex conclusione deduco, minimè valere donationē à clerico factam concubinæ etiam si ea iurata sit: Sicut in hac specie late

probant Aymon in consil. 239. lib. 2. & Ripa. in. l. miles. ff. de re iudicat. Nam huius donationis prohibitio fauore publicæ vtilitatis, & honestatis facta est: vt constat. De ea vero tractat præter Alios Antò. consil. 14. Iason. in consil. 37. libr. 3. Afflict. Decif. Neapo. 102. Bermondus Chaucronius de concubinarijs. pag. 242.

Tertia principalis conclusio. Iuramentum omninò confirmat actū, seu contractum prohibitum iure ciuili præcipuè, aut sanè principaliter propter priuatam vtilitatem: etiā si minus principaliter &, vt aiunt, secundariò publicam vtilitatem cōtineat. probatur hæc conclusio in dicto capitu. cum contingat. de iure iurand. & capitu. licet. eodem titul. in 6. Nam etiam si Reipublicæ intersit, fœminarum dotes augeri, saltem conseruari potius quàm minui. l. ff. solut. matrimo. atque ideo lex ciuilis prohibuerit alienationē fundi dotalis: vt tradit iurisconsultus in rubr. ff. de fundo dot. Quia tamen ea prohibitio præcipuè priuatam vtilitatem, & fauorem spectauit: etiam si nihilominus & publicum cōmodum respexerit, minus tamè principaliter, nihilominus alienatio fundi dotalis iuramento confirmatur: sicuti probatur in dicto capitu. cum contingat. à quo poterit adsumi prima huius conclusionis illatio: ipsa etenim cōclusio oim fere consensu recipitur: & ea ratione cōmunis est: vt testantur eam sequuti Corne. in dict. Authē. sacramēta pu De Pact. K 4 berum.

berum. nume. 35. & Alciat. in dicto. capit. cum contingat. nume. 92. vbi Abb. nume. 5. & Imola, nume. 36. eandem conclusionem veram esse censent, & probari etiam in dict. Authen. sacramenta puberum. huius sententiæ ea est ratio: quod nè quis periurus sit, satis esse constat, cum, cuius fauorem principaliter lex respexit, eidem renuntiasse tacitè vel expressè. Nam vbi aliqua constitutio in fauorem edita est, semper consideramus fauorem què præcipuè, ac principaliter lex ipsa inspectat, non eũ, qui secundo loco ab ea significatur, iuxta gloss. celebrem in hoc ca. quamuis. de pact. in. 6. cuius statim mentionem faciemus ad intellectum decimum huius constitutionis in. 3. Relectionis parte.

Cæterum Fortuni. Garfias in. l. 1. §. huius studij. ff. de iusti. & iure. maximè improbat hunc dicendi modum: quo nostri iuris vtriusque interpretes existimant, legem aliquam quãdoq; principaliter ob fauorem priuatum conditam fuisse, & secundiò propter fauorem publicum: qua consideratione vtuntur passim Doctores sed præsertim in hac questione Barto. & alij hanc distinctionem tradidere: quæ ex eo falsa videtur, quod finis præcipuus in rebus agendis attendendus sit: qui quidem in legibus constituendis semper est ad commune bonum tanquàm ad potentius, & præclarius. Ea etenim quæ ad cõmunem vtilitatem pertinent aliquo modo, principaliter, &

ex priori causa introducta sunt ad cõmune bonum, non secundiò. deinde quælibet lex, in sua dispositione quacunq; principaliter tendit ad publicum cõmodum. c. erit. vbi Archid. ca. factæ. 4. distinct. Thom. 1. 2. q. 95. articu. 2. Quod si aliqua iura dicuntur in humanis legibus ad priuatam vtilitatem constituta fuisse: idcirco id dictum est: quia hæc iura non disponunt super rebus publicis, & ad omnes in cõmuni pertinentibus: & tamen quia necessarium est, quod particulares regantur ad regimen totius, ideo iura prædicta, quæ priuatam vtilitatem cõtinere videntur, adhuc spectant ad cõmune bonum: & hic respectus principalis est, non secundiò. igitur opinio Barto. & sequacium nõ est omninò admittenda: cum iuxta prædictam considerationem etiam actus contrarius humanis legibus priuatam vtilitatem spectantibus, aduersus omninò est constitutionibus ad publicam vtilitatem pertinentibus principaliter, non secundiò: sicuti modò probauim⁹. Hic tamen modus dicendi defendi poterit, si animaduertamus, finem cuiusque dispositionis dupliciter accipi principaliter: nempe vel quo ad intencionem, vel quo ad executionem: finis aut principalis cõmuni significatione dicitur qui propinquior est in executione, quamuis remotior sit in intentione legis. lex igitur, quæ de priuatorũ rebus disponit, principaliter intedit commune

ne

ne bonum sed quia ex lege ista prius bonum ad priuatos defertur, dicens dum est, legem hanc principaliter fauere priuatis. principaliter inquam executione: secundario autem intentione. Vnde cum Accursius in dicta. l. prima. §. huius studij. dixit, leges quasdam secundario tendere ad fauorem publicum, & principaliter ad priuatum: est intelligendus secundario non quo ad intentionem, sed quo ad executionem. qua ratione quaelibet lex, etiam de priuata utilitate tractans intentione quidem principaliter ad commune bonum spectat: illa vero lex, quae rebus publicis disponit, principaliter intentione, & executione ad commune bonum, & fauorem publicum spectare videtur. Priori sane legi finis principaliter conuenit quo ad priuatum utilitatem respectu executionis: atque item quo ad commune bonum respectu intentionis: quemadmodum in specie docet eleganter Martinus ab Azpilcueta in capit. inter verba. ii. quae est. 3. colum. 85. sensit Bartol. in l. ambiciosa. nume. 19. ff. de decre. ab ord. faci.

Quarta conclusio ex Barto. colligitur in dicta. l. si quis pro eo. nume. 8. dum ad declarationem praecedentis conclusionis scribit, in ea specie, & casu non tantum iuramentum seruandum fore, sed & contractum ipsum alioquin inualidum, iuramenti religione confirmari, & firmum fieri. Haec sententia patet in dict. ca. cum contingat. ibi, omnino. & in

hoc capit. quauis. ibi, seruari debet. vbi gloss. hoc expressim notat. & rursus in capit. licet. de iureiurando. in sexto. & in authenti. sacramenta puberum. ibi, inuolabiliter. quibus quidem auctoritatibus haec sententia probatur, quam sequuntur Calderi. Anchar. Cardin. Abb. numer. 8. & Imola num. 18. in dict. capit. cum contingat. Bald. Barto. & Docto. in dicta authen. sacramenta puberum. vbi Corne. nume. 56. scribit, non esse ab hac opinione recedendum in iudicando, & consulendo: eandem fatentur communem esse, eam sequutus Abb. in dicto capitul. cum contingat. numero octauo. Iason in dicta authentica. sacramenta puberum. numero. 36. Curtius Junior consil. 47. columna secunda. & Aretin. consil. 22. columna tertia. idem fatetur Alciat. in dicto capitu. cum contingat. nume. 113.

Contraria sententia quibusdam placuit: nempe quod in hoc casu iuramentum seruandum sit: non tamen confirmetur contractus ratione iuramenti: nec validus fiat: huius opinionis auctores sunt Anton. in dict. capitu. cum contingat. Cuma. in dicta. l. si quis pro eo. Ioan. Faber, & ibi Porcius in princip. Instit. quibus aliena. licet, vel non. idem Porcius in §. extraneo. Instit. de haeredit. quae ab intesta. defer. Iason in dicta Authent. sacramenta puberum. nu. 37. Fortunius eleganter in tracta. de vlti. fine. illat. 19. late Ioannes Igneus in l. prima. §. si vir aut vxor. ff. ad Syl

Secundæ partis Relectionis.

lan. numer. 145. sensit eandem opinionem Barto. in l. qui superflitis. ff. de acquirenda hæredi. ex quibus Andr. Alciat. in dicto capitu. cum contingat. dicebat, non esse admodum certum, quòd prior sententia communis sit: & posse istam vltimam iure defendi.

Posterioris opinionis ea est ratio præcipua, quòd contractus iuramento quidem confirmatur ad hunc effectum, vt non obtenta absolutio-
ne à iuramenti vinculo seruandus is sit: non ita, si absolutio fuerit obtenta. Præter hæc multa alia pro hac assertione traduntur, quæ dubiam efficiunt priorem sententiam. & tamen ego cenſeo, non esse aliquo pacto ab opinione Barto. in dicta. l. si quis pro eo. recedendum in iudicio, nec in priuatis responsis. Sunt etenim adeò fortia verba text. in dicta Authent. sacramenta puberum. & alijs similibus constitutionibus, vt nullam ex æquo patiantur congruam responsionem: idcirco existimo non esse locum disputationi huius controuersie quo ad tribu-
nalia: tametsi non inficiet dubiam esse quæstionem quo ad priuatam disputationem.

Quicquid sit de hac quæstione refert tamen plurimum quæ harum opinionum sit recipienda propter varios cuiusq; effectus. Nam si communis, & prior opinio admittenda est, primum sequitur, falsam esse gl. in dicto capitu. cum contingat. dum asserit, in eo casu tenere, ac validum

esse accessorium: id est iuramentum, non principale: id est contractum. valet etenim contractus ratione iuramenti iusta Bartoli. sententiam: atque ita Areti. in dicto consil. 22. reprobatur gloss. in dicto capitu. cum contingat.

Secundò, si vera est cõmunis opinio, planè constat, hæredes mulieris, quæ præstito iuramento rem dotalem alienauit, non posse rem alienatam vendicare, aut petere: quia contractus valuit, eiusq; vis ad hæredes vtrinq; transmittitur. quòd si contractus minimè confirmaretur iuramento, sed tantum iuramentum foret seruandum, eiusq; vis inspicienda, profectò hæredes iurantis minimè obligarentur stare iuramento, nec contractui iurato, cum ad eos vis iuramenti non tranſcat: sicuti superius adnotatum est in prima huius Relectionis parte, §. 5. nume. 4. in specie autem huius illationis hoc tenent Imola in dicto capitu. cum contingat. nume. 18. & ibi Alciat. nume. 120. tradit optimè Paul. Paris. consil. 75. colum. 1. & vlti. lib. 3. quorum opinio communis est: licet Panormi. in dicto capi. cum contingat. nume. 8. velit tenere, ac probare, quòd etiam si contractus non confirmaretur iuramento, tenerentur nihilominus hæredes iurantis stare contractui: quod falsum est, nec iure probari vere poterit. Nam & ratiõibus Panormi. respondet Alciat. in dicto capitu. cum contingat. nume. 120.

Tertiò, si admittenda esset opinio
Fabri,

Fabri, & aliorū cōtra communē, posset equidem mulier, quæ rem dotalem alienauit eandem reuendicatione petere à tertio possessore, qui non haberet causam ab emptore. siquidem iuramentum, quod seruandum est in hac specie, solum habet vires in fauorem emptoris, cui præstitum fuit atq; ideo is, qui nō habet causam ab eo, nequaquā poterit se defendere ratione iuramenti: licuti in hoc casu adnotarunt Imola in dict. capi. cū contingat. col. 9. & ibi Alciat. nume. 128. Ioan. Faber, in princip. quibus alienare licet vel non. quod si communem opinionem sequamur, contrarium est dubio procul respondendum. Nam ex quo contractus alienationis iuramento fuit confirmatus, satis apparet dominium rei dotalis ab alienante in emptorem translatum fuisse, nec vllum ius remansit penes mulierem ad petendam rem dotalem: quod Doctor. communiter fatentur.

Quartò ex communi sententia infertur, contractum istum alienationis fundi dotalis, & ei similes iuramento præstito cōfirmatos adhuc manere validos, etiam præstita absolute à iuramento ex aliqua iusta causa: atq; ideo oportere, quòd iudicio ordinario agatur ad contractus rescissionem. Prædicta etenim absolutio tantum concessa videtur ad effectum agendi: quamobrem Panormit. in cap. 1. de iureiurā. colū. penul. hanc illationem probat. idē

tenuit Angel. consil. 169. Nam contractus ab initio iuramento confirmatus non ex hoc irritus est, quòd postmodum cesset iuramenti vinculum: reg. factum legitimè de regul. iur. in 6. idem tamen Panor. in dict. capit. cū contingat: nume. 9. & Feli. in dict. capi. 1. eiusdē tit. nu. 26. Card. & Anto. in cap. debitores. eo. titu. cōtrariam sententiam veriorē esse censent, existimātes contractum irritum manere præstita absolute à vinculo iuramenti, quoties is contractus à solo iuramento robur accepit. quòd si cōtractus alioquietiam sine iuramento validus sit: tamen si aliquem effectum ex iuramento accipiat: vt in specie. l. 2. C. de rescinden. venditio. tunc fatetur Abb. & alij adhuc manere ius firmum ex cōtractu, etiam obtenta absolute à iuramento. Sed in hac cōtrouersia expedit tres distinguere casus. Primus quidem constituendus est, vbi contractus est omninò nullus, nec iuramento cōfirmatur, sed iurans tenetur tantum seruare iuramentum: vt in capi. debitores. de iureiur. & in hac specie data absolute à iuramenti vinculo contractus manet oīnò nullus absque vlla rescissione secundum Abb. in capi. cū contingat. notauimus & nos in lib. 1. Variar. Resolut. capit. 4. nu. 5. Secundus casus est, cū contractus iure validus censetur, etiam absq; iuramento: & tamen propter iuramenti vim, is qui iurauit, non potest aliquo iuris remedio aduersus

Secundæ partis Relectionis.

uersus eundem contractum agere: vt in specie. l. 2. C. de rescind. vendit. tunc sanè obtenta absolute à vinculo iuramenti, nihilominus cōtractus vim aliquam habet: sed qui iurauit, agere poterit aduersus contractum eo remedio, quod, si nō iurasset, sibi iure competeret: ita Panor. in dict. cap. cū contingat. nume. 9. atq; tunc in eo iudicio tractabitur de remedio & actione cōtra ipsum contractum competentibus. Tertiò considerandum erit, quid dicendum sit, vbi cōtractus alioqui omninò nullus ex solo iuramento cōfirmatur: & deniq; Angel. in dict. cons. 160. & qui eum sequuntur, tenent, data absolute à iuramento adhuc contractus vim superesse, vt nihilominus de eius viribus agendum sit, & præcipuè an ex iuramento omninò fuerit confirmatus: iuxta notata per Abb. in dict. cap. 1. de iureiur. colum. pe. & Soci. in l. hæc scriptura. ff. de conditi. & demonstrat. ex cuius commētarijs tres hi casus distinguntur: tametsi eius, & aliorum, quos modò citauimus mente ad amussim examinata præsertim his obseruatis, quæ Alciat. in dict. capi. cū contingat. scribit nume. 125. & quæ nos tradidimus dict. capit. 4. huius quæstionis resolutio in hoc vertitur, an absolute obtenta fuerit, & concessa ad effectum agendi: quod constabit ex ipsa negotij serie, vel ex modo procedēdi: quia summarie actū fuit de ipsa absolute præstanda:

in hoc etenim casu vteunq; sit, contractus manet firmus, eamq; vim habet, quam haberet nondum data absolute ab ipso iuramento: tantū sanè est iuranti concessum, vt non obstante iuramento possit in iudicio tractare de viribus contractus, & an aliquod robur ex iuramento acceperit. Hoc tamen locum obtinet in omnibus casibus per Socin. traditis. Sed si absolute data sit non tantū ad effectum agendi: sed & omninò ab ipsa iurati contractus obligatione: quod apparebit ex modo agendi, & cognoscendi, definiendiq; de præstanda absolute quæstionem: tunc omninò absolute data nulla superest contractus vis: nec de eius viribus iterū agi potest.

Ceterū si lex civilis, quæ contractum prohibet, nō tantum simpliciter prohibitionem cōtinet: sed & iuramentum cōtractui appositū, præstitum, & adscriptum irritum facit: tunc equidem obtinet opinio eorum qui tenuerunt contractum prohibitum lege civili non confirmari iuramento. Lex etenim civilis velle videtur in hac specie, quod cōtractus iuramento nō cōfirmetur: tametsi de obseruatione iuramenti nihil tractauerit: illud siquidem seruandum est: qua ratione si iurans à vinculo iuramenti fuerit absolutus quacunq; ex causa, quæ potissima erit, quia ita aduersus legis vrgentem prohibitionē contraxerit, non tenebitur stare contractui, nec contractus

tractus manet confirmatus: quem admodum in specie ista visum est Freder. consil. 272. Paulo Castrensi, & Corneo in dict. Authen. sacramēta puberum. numer. 54. Imolæ num. 45. & Alciato nume. 135. in dict. capit. cum contingat. Authen. in cap. canonum statuta de constit. folio. 11. colū. 4. idem voluisse videtur Fortu. in tracta. de ultimo fine, illat. 19. & 20. Nam etiam si lex civilis non possit iuramenti vim tollere, poterit profectò impedire iusta ex causa, ne fiat contractus prohibiti confirmatio per iuramentum secundum ea, quæ latè tradita fuere in prima huius Relectionis parte. §. 3. numero. 7. Non oberunt quæ Panormi. docet in dict. capit. cum contingat. nume. 11. quem sequitur Ioan. Baptista de sancto Severino in repeti. l. omnes populi. columna. 33. ff. de iustit. & iure. quibus vterque conatur probare, legem civilem non posse tollere vim iuramenti, nisi in eo actu, in quo lex ipsa iusta ex causa præsumat fraudem, metum, aut deceptionem. Hæc enim vera sunt quantum ad vim, quam iuramentum habet ex lege diuina, & naturali, vt seruum omninò sit, nisi iusta ex causa fuerit data ab eo absolutio: non quantum ad confirmationem contractus humani, cuius vis, & robur legibus humanis subsicitur: ad quas totius Reipublicæ cura spectat.

Sic sanè cum quotidie apud Regia tribunalia videamus controuertit super alienationibus rerum do-

talium quæ præstito iuramento iam ita passim fiunt, vt nullus locus sit legi civili, quæ fundum dotalem alienari vetuit: fiunt etenim hæc alienationes, sicuti ex ipsis iudicialibus quæstionibus apparet, frequentissimè absque mulierum libero consensu: quæ etiam secluso metu non audent maritis alienare volentibus refragari ob reuerentiam, & amorem. quem eis exhibere tenentur alioqui non admodum tranquillam vitam cum eis acturæ præsertim quia multoties metus grauissimus infertur, qui probari non potest, constat multis litibus, & alienationibus rerum dotalium causam dedisse responsum Romani Pontificis in dict. capit. cum contingat. atq; oportere ad tot lites vitandas, totq; maximè reprobas alienationes extirpandas remedium aliquod à legislatoribus adhiberi: nè tandem ita temerè dotibus fraudentur feminae, quas Reipublicæ interest, non manere indotatas. Forfan foret ad modum vtile Reipublicæ legem civilem constitui, quæ statueret, res dotalis, etiam per mulieres non posse alienari: nisi consensu ab ipsa vxore apud iudicem præstito, & itidem iuramento, quo adseueret, se liberè, & absque vlllo metu alienare, & alienationi consentire: & per iudicem ipsum receptis testibus fide dignis super utilitate ipsius alienationis, vt tandem iudex comperta utilitate viri & vxoris, decretum decernat, quo alienationem cum vxoris

ris

Secundæ partis Relectionis.

ris iuramento permittat: alioqui absque hac solennitate alienatione facta, etiam cum iuramento, ipsum contractum nullum esse propter fraudem, & metum à iure in hac specie præsumptum, nulla probatione in contrarium super libero consensu admittenda. Possent item lex statuere, contractum alioqui celebratum, ratione solius metus reuerentialis, rescindendum fore, ac si metus cadens in constantem virum causam contractui dedisset. Nam per hæc constitutioni Pontificiæ satis fit maxima cum Reipublicæ utilitate, ob mille fraudes, quæ hodie à viris vxoribus fiunt super rerum dotalium alienationibus.

Verùm quia hac in parte, dum Bar. assertiones examinamus, adducitur præcipuè decisio. text. in dicto capitul. cum contingat. oportet, vt illius capituli responsio apertius intelligatur, aliquot adnotare ad expeditiorem eius interpretationem.

Primum equidem obseruandum erit: an ea constitutio sit necessaria, in alienatione rerum paraphernarum ita quidem, vt res paraphernæ possint alienari per vxorem absq; iuramento. Et Ioann. Faber in princip. Instit. quib. aliena. licet vel non. numer. ii. tenet, prohibitionem alienationis fundi dotalis minimè obtinere in rebus paraphernis, quarum alienatio prohibita iure nõ esse idem respondit Angel, in. l. iubemus. C. ad Velleianum. citatur a Fabro Innocenti. in capit. ex parte de consue-

tudin. ad finem, quasi is sit huius opinionis auctor: & tamen Innocent. solum tractat, an teneat alienatio rerum paraphernarum facta per maritum: ac distinguit: an sit translatum dominium in ipsum maritum, an non. vt priori casu teneat alienatio: posteriori verò sit nulla. Sed in fauorè opinionis Ioan. Fabri sunt duo consideranda. Primum quantum differant in priuilegijs res paraphernæ à rebus dotalibus: cum res paraphernæ etiam si habeant priuilegium hypothecæ: non tamen habent priuilegium prælationis: quemadmodum ipse adnotauit libr. i. Varia. Resolutio. capit. 7. in princip. post gloss. in. l. si ego. verb. sed condici. ff. de iure doti. secundum, quod huic sententiæ plurimum patrociniatur, deducitur ab ea conclusione, quæ dicitur, constante matrimonio procedere præscriptionem contra vxorem in rebus paraphernis: licet ea non procedat in rebus dotalibus: sicuti distinximus eodem lib. i. Var. Res. c. 8. nu. 8.

Secundò est adnotanda constitutio Authent. siue à me. C. ad Velleia nū. vbi probatur, res vxori donatas propter nuptias, non posse alienari per maritum, etiã ex cōsensu vxoris, nisi vxor ipsa post bienniū à tēpore contractus iterum alienationi consentiat, & eo tempore marito super sint alia bona, quæ sufficiant solutioni dotis. Hæc etenim decisio admodum distincta est ab his, quæ fundi dotalis alienationem prohibuerūt. cum

in

in alienatione fundi dotalis minimè
sufficiat consensus post biennium ge-
minatus, ac repetitus in reb⁹ im-
mobilibus secundū glos. & Docto. in
Auth. siue à me. Bart. in. l. i. ff. solut.
matri. & ibi Alex. colum. 8. vbi Ripa-
num. 103. scribit, hanc opinionem
communem esse: idem fatetur Bal.
Nouel. in tractat. de dote. 7. parte.
priuileg. 1. colū. 4. At in rebus pro-
pter nuptias donatis procedit alie-
natio facta per maritum consen-
tiente vxore, modò post biennium
consensus repetatur, & eo tēpore
superfint bona, quæ sufficiant solu-
tioni dotis: quemadmodum tra-
dit Imol. colū. 4. in dict. capi. cum
contingat. Docto. in dict. Authent.
siue à me. & in cap. peruenit. de em-
ptio. & vendit. vbi Antoni. Burg.
colum. 1. & vlt. eandem resolutio-
nem probat. Attamen alienatio rei
donatæ propter nuptias, si fiat vxore
consentiente, & iurante, valebit
perfectò: sicut valet alienatio rei
dotalis facta cum iuramento secun-
dum gloss. & communem in di-
cto capi. cum contingat: vbi gloss.
sentit, iuramentum habere vim du-
plicis, ac repetiti consensus eandem
glos. & eius conclusionem quo ad
alienationem arrharum, & dona-
tionis propter nuptias tenent Ho-
stiens. & Imol. in dic. cap. peruenit.
Bald. & Salicet. in dict. Authent. si-
ue à me. & in Authent. si qua mu-
lier. C. ad velleia. Ioan. Lupi, in Ru-
brica de donatio. inter vir. & vxor.
§. 1. 7. nume. 14. tametsi vltius ista

consideratio examinanda sit. Nam
maiorē vim habet iuramentum
quam repetitus consensus: cum tē-
porē repetiti consensus necessarium
sit vt alienatio rei donatæ propter
nuptias valeat, maritum habere bo-
na, quæ sufficiant solutioni dotis:
non sic in alienatione iurata, quæ va-
lida omninò est, etiam si tempore
iuramenti non superfint hæc bona
apud maritum: sicuti Docto. com-
muniter fatentur. Deinde errat glo.
in dict. capit. cum contingat. dum
notat, alienationem fundi dotalis
perpetuò non prohiberi, eiusq; pro-
hibitionem non esse perpetuam: ex
eo, quòd valida sit ex consensu vxor-
is, modò is fuerit post biennium
repetitus: Authen. siue à me. C. ad
Velleian. quæ quidem constitutio
tantum locum obtinet in aliena-
tione rei donatæ propter nuptias:
non in alienatione fundi dotalis: si-
cuti paulò antè explicuimus.

Tertiò animaduertèdum est, glo.
in dict. capit. cum contingat. dum
conatur soluere obiectionem. l. nò
dubium. C. de legib. errare quidem
primò cum constituit hac in re di-
scrimen inter ius Pontificium, &
Cæsareum: quòd constituendum
non est: siquidem & apud forum
seculare iurata dotis alienatio vali-
da est, & seruari debet. cap. licet. de
iureiurand. in. 6. Nam & ius ciuile
hanc vim iuramento tribuit. Au-
thent. sacramenta puberum. C. si ad-
uers. vendit. præsertim quòd licet
gloss. asseueret, finem principalem
iuris

Secundæ partis Relectionis.

iuris Canonici tendere ad animarum salutem: finem autem principalem iuris ciuili ad humanam felicitatem, & Reipublicæ quietem, & tranquillitatem. idemq; adnotauerit Cald. Abb. & alij in proœmio Gregoriano: non omnino id certum est. Nam & finem principalem iuris ciuili dirigi in animarum salutem cõtedit Fortu. in tract. de vlt. sine iur. col. 4. & sequentibus, ex Aristotele, Cicerone, & alijs: atq; item ex eo, quod humana, ac ciuili lex sit correctio peccatorum. l. 1. ff. de legib. Thom. 1. 2. q. 92. art. 1. & q. 85. art. 1. Iustiniano in Auth. vt nõ luxuri. cõtra nat. collat. 6. quæ quidẽ opinio maximè cõuenit legibus ciuilibus principum Christianorum: quoniam quidẽ leges ciuiles principum Gentilium, & eorum, qui nondum cognitionem habuere summæ illius felicitatis supernaturalis: quæ Christi fidem colentibus promissa est, tantum in hoc tendunt, vt quieta ac tranquilla Respublica sit, bonisq; moribus instituta: & vt moraliter bona opera præmiũ consequantur, illud quidẽ, quod naturaliter intelligi, ac cognosci potest. Sic deniq; temperanda sunt quæ hæc de re pro Fortunio, & aduersus eum adduci possunt. Præmiũ vero salutis æternæ, & illius felicitatis, quæ ex æterna gloria Christianis promissa extat, sola lege naturali cognosci non potuit: quod eleganter disputat egregius vir Domini à Soto lib. 2. de natu. & grati. capit. 11. & Melchior à Cano eiusdẽ

professionis, eruditione & censure celebris in. 2. parte Relectionis de sacramentis. atque hæc quidẽ sufficiant de quarta Barto. conclusione.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Contractus à lege prohibitus cõceptis prohibitionis verbis in ipsam personam non confirmatur iuramento.*
- 2 *Alienatio rei dotalis non confirmatur iuramento, vbi mulier prius iurauerat, dotem nõ alienare. & inibi expenditur glos. in capit. licet. de iureiur. in. 6. & per totum. §.*
- 3 *Iuramento promittens nõ reuocare procuratorem, si eum reuocauerit, reuocatio tenet: licet periurus sit.*
- 4 *Intellect. c. intellecto. de iureiur. & an Rex possit alienare res ipsius regni?*
- 5 *Actus spiritualis contrarius iuramento an valeat?*
- 6 *An possit quis renũtiare clausula Decreti irritantis in eius fauorem appositæ?*
- 7 *An agens contrarium prohibitioni legis humane peccet mortaliter vel venialiter, an nõ: & inibi rursus de opinione Bart. quo ad primam huius. §. conclusionem.*
- 8 *Promissio arrharum vltra summam lege præfinitam non confirmatur iuramento.*
- 9 *Fideiussio prohibita accedere promissioni de tis restituendæ iuramento confirmatur.*

§. Secundus.

Adem Bart. commentaria examinaturi quintam ex eo conclusionem adnotamus in huc quidem sensum. Iuramentum nequamquam confirmat contractum prohibitum

hibitum à lege, quæ prohibitionem in ipsam contrahentis personam direxit. Hæc colligitur conclusio ex Barto. in dicta. l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. numer. 9. vers. aduerte. vbi Angel. idem tenet Bartol. in auth. sacramenta puberum. C. si aduersi vendit. Calderi. & Anchar. in dicto capitul. cum contingat. rursus ipse
 1 Angel. in consil. 166. quorum opinionem sequuntur Legistæ communiter secundum Imolam in dicto capitul. cum contingat. numer. 36. & Rodericus Xuares in. l. 1. titul. de las arhas, libr. Fori. quæst. 3. Huius opinionis causa est ratio, quod in hac specie agens contra legem istam mortaliter peccet: quia legislatori refragatur, cui obedire tenetur. capit. 2. de maioribus. & obediens atq; ideo cum iuramentum non debeat esse vinculum iniquitatis, constat planè non confirmari contractum lege prohibitu ex iuramento iniquè præstito. ad huius sententiæ confirmationem adducit Barto. gloss. in cap. licet mulieres. de iureiuran. libr. 6. quæ asseuerat
 2 alienationem rei dotalis, etiam præstito iuramento factam minimè valere, vbi mulier prius iurata promiserat, se non alienaturam dotem, nec aliquam rem dotalem: non alia ratione quam quod hoc secundum iuramentum iniquum sit, nec possit seruari absq; interitu, & periculo salutis æternæ. Eam gloss. sequuntur Doctores. ibi, præsertim Francus, & Imola in dicto. capit. cum contingat. numer. 81. & inibi Alciat. nume.

43. Chassanæ. in consuetudinibus Burgundie, Rubri. 4. §. 16. nume. 5. & Abb. per text. ibi in capitu. intellect. de iureiur. quorum opinio communis est, sicuti testatur Imol. nume. 81. & Andr. Alci. in dict. num. 43. Ioan. Crot. in l. filius familias. §. diui. colū. 25. & ibi Ferdi. Loazes numero. 431. ff. de lega. 1. eandem opinionem sequitur Ioan. Lupi in rub. de donat. §. 45. numero. 6.

Verum, vt hæc opinio Barto. diligentius examinetur, oportet primò expendere rationes, quibus eam Bart. probare conatur: maximè statim erit congruum perpendere gloss. in dicto. c. licet. cui plurimè obstata altera gloss. in. c. vltim. de procu. in. 6. quæ asserit, promittentem cum iuramento non reuocare procuratorem ab eo constitutu, posse nihilominus eum reuocare adhunc sensum, vt reuocatio teneat, licet periurus sit qui reuocauerit. Hanc gloss. plurimum commendant eam sequuti Abb. Feli. nume. 12. & Deci. nume. 7. in capi. cum accessissent. de constit. idem Felin. in ca. si diligenti. de foro compe. col. 6. Iason in. l. si non sortem. §. si certum. ff. de cõdict. indeb. col. 3. Soci. consil. 58. libr. 3. Deci. in capit. ad nostram. de confir. vtili. colum. vltima. Rochus Curtian tracta. de iure patrona. ver. honorificum. q. 12. quorum opinio dubio procul cõmunis est. Igitur actus contra primum iuramentum gestus valet, & tenet, tametsi periurus sit, qui actum illum egerit. idcirco & in casu glo. in die. c. licet. secun-

De Pact. L da alie-

Secundæ partis Relectionis.

da alienatio rei dotalis valida cenſeri debet, aduerſus vulgò receptam ſententiã. his accedit tex. ſingu. in. c. ſicut ex literis. de ſponſa. quo apparet, ſponſalia quæ de futuro dicuntur, etiã iurata diſſolui per ſponſalia de præſenti. Cuius deciſionis nos meminimus in Epitome de ſponſa libus. parte. 1. ca. 5. nume. 9. ergo iuramentum primum nõ impedit, quin actus contra ipſum poſteà factus validus ſit. Quamobrem admodum dubia redditur concluſio gloſſ. in dict. ca. licet. Præſertim quia ea nullo modo probatur in dict. c. intellecto. de iureiuran. quod maniſteſtiffimum fiet, ſi animaduertamus in ſpecie illius. ca. nõ ideo reprobari alienatione præſtito iuramento factã à Rege rerum quidẽ ad ipſam Regiã dignitatem pertinentiũ, quòd ea facta fuerit contra primũ iuramentũ à Rege præſtitũ de non alienandis rebus ad Regiã dignitatẽ pertinentibus. Nam actus contrarius iuramento primo, etiã ſi iuratus nõ ſit, valet, ac tenet, tametiſi agẽs periur⁹ ſit, & peccet: vt colligitur ex gloſſ. in dic. c. vlti. de procurat. in. 6. & ex dict. cap. ſicut. de ſponſalib. deinde illud eſt a-

4. pertiſſimi iuris, quod in caſu capit. intellecto. alienatio, etiã iurata nõ valeret, quãuis rex ipſe nullũ præſtitiffet iuramentũ de nõ alienandis rebus ad Regiã dignitatẽ pertinentibus meminit ergo Romanus Pontifex inibi prioris iuramenti ad periurium notandum in ipſo Rege: & ad criminis maiorem culpam non quòd ra-

tionem potiſſimam cõſtituerit propriæ deciſionis in priori iuramento. Eſt etenim alienatio facta à Rege rerum ad Regiã dignitatem pertinentium in maximũ præiudiciũ Reipublicæ, cuius ipſe administrator eſt, non dominus: atq; ideo etiã iurata alienatio in præiudiciũ tertij non tenet: ca. cùm contingat. de iureiur.

Quòd autem Rex non poſſit alienare bona, & res ipſius Regiæ dignitatis: quia ipſa potiùs ſunt regni, quàm Regis, notant latè Abb. & alij in dicto capit. intellecto. Hoſtiẽſ. & Felin. in capi. dilecti. de maior. & obediẽ. Ioan. Lupi in. c. per veſtras. 2. notabil. §. 1. nume. 4. Regia. l. 1. titu. 17. & l. 4. titu. 15. part. 2. l. 2. & 3. titulo. 9. libr. 5. ordinamen. quæ omnia intelligenda ſunt, vbi alienatio tenderet in maximum præiudiciũ Regni: alioqui ſi in modicum profectò valeret ſecundum Abba. & cõmunem in dicto ca. intellecto. Bar. in. l. prohibere. §. planè. ff. quòd vi, aut clam. Corſet. latè in tracta. de excellent. Regis. q. 4. Felin. in cap. ad audientiam. 2. colũ. de præſumption. Matthæ. Afflic. in conſtitutio. Neapolit. in principio. q. 24. ad quam diſtinctionem multa referri poſſunt, quæ hac de re tradit Franciſ. à Ripa libr. 1. reſponſ. capit. 1. nume. 51. Ioan. Igne. in repeti. l. donationes, quas diuus. numer. 26. C. de donat. inter virum & vxor. Et Aymon Crauetta conſil. 241. libr. 2. huc etiã pertinet, quod quidam adnotarunt, nempe poſſe Regem cauſa remunerationis

rem

rem aliquam ad dignitatem Regiā pertinentem donationis titulo in aliquem transferre, qui de ipsa Republica sit benemeritus: optimus tex. in l. cum plures. §. cum tutor. ff. de administ. tuto. Sic etiam obtinet Regia. l. 9. ritu. 4. part. 5. statuens, quòd si Rex aliquam ciuitatem, vel castrū Regiæ dignitatis iusta ex causa alienauerit, excepta intelliguntur iura exigendi gabellas, publica vectigalia, atque puniendi aliquem sanguinis pœna: nisi & hæc iura expressa fuerint: atq; tunc adhuc suprema iurisdictio, & quod ad Regem appelletur exceptum intelligitur. Imò si quis superiorem in temporalibus recognoscens habeat villam, aut ciuitatem cum iuribus regalibus, non poterit iura illa regalia alienare: sicuti respondet Socinus in consil. 7. in 3. lib. ciuitas autem, aut villa alienari nō potest inuitis hominibus ipsius ciuitatis: & si dominus ex causa necessitatis velit eam alienare admittendi sunt homines hi ad emptionē libertatis, sitantū dem domino dare velint, quantum ab alio emptore pollicitum fuerit: quod tradunt Hostien. & Felin. in dicto capit. dilecti. de maior. & obediē. & Hippol. in l. 1. §. eum quidam deponere nume. 10. ff. de questio. qui alios huius opinionis auctores allegat. Hæc tandem obiter adduximus, vt ostenderemus, non probari gloss. in cap. licet. in dicto capit. intellect. de iure iurand. atque ea ex causa dubiā reddi eius conclusionem, nisi ex radice

ampliùs eius intellectus exquiratur.

Est igitur concilianda gloss. in dicto capit. vltim. cum gloss. in dicto cap. licet. eo quidem modo. vt quoties quis promiserit iuramento præstito se non acturum id, quod iure facere non poterat, procedat gloss. in dicto capi. licet. & ideo actus contrarius huic iuramento, etiam si iuratus sit, non teneat: quia est contrarius iuri, & præterea priori iuramento, quòd fuit omninò cōforme iuri communi. at si proponamus iuramentum prius continere id, quod erat iuri contrarium, imò quod iuramento promissum est, nē fieret, fieri poterat iure permittēte: saltem nō refragante: tunc obtinebit gloss. in dict. capit. vltim. de procurat. in. 6. hæc distinctionē videtur vtriq; opinioni aptare Franc. in dict. cap. licet Imol. in dict. capit. cum contingat. nume. 81. & ibi Alcia. nume. 43. Iaso. in Authen. sacramēta puberum. C. si aduer. vendit. nume. 60. idem. in. l. non solum. §. vlti. 7. colū. ff. de noui operis nuntiatio. Alexand. in consil. 16. lib. 3. 2. colum, Ioānes de Selua in tracta. de iure iurand. 3. parte. 15. Fallenti. Ioannes Crottus in dicta. l. filius familias. §. diui. ff. de legatis. 1. colum. 25. & ibi Ferdinan. Loazes, nume. 431. quorum interpretatio communis est: & tamen vlteriùs aperienda. Nam cum lex ciuili prohibuerit alienationem fundi dotalis, si mulier iuxta hanc prohibitionem promiserit, & iurauerit, non alie-

L 2 naturā

Secundæ partis Relectionis.

naturam dotem, nec rem aliquam dotalem, addit iuramenti vinculum ipsius legis prohibitioni, quæ irritam facit alienationem in contrarium factam: idcirco nè secundum iuramentum legi prohibenti, simul & priori iuramento præiudicet, actus posterior non valet. Nam etiã si legis prohibitioni principaliter priuatum fauorem concernenti cum iuramento renuntiare quis possit, priori tamen iuramento quod Deo præstitum fuit, nullo pacto nec renuntiare, nec refragari valet. Huic tamen distinctioni obijcitur adhuc text. in capit. sicut. de sponsal. vbi actus cõtrarius priori iuramento validus est, & tenet: quãuis iuramentum prius idem cõtineat, quod ius commune, & denique fuerit iuramento promissum, iurantẽ ipsum nõ acturũ, quod iure prolubitum est fieri. Etenim post sponsalia iure prohibetur matrimonij contractus cum alia, quàm sponsa: licet contractus teneat: quod satis manifestum est. Et tamẽ si sponsus iurauerit sponsalia, & iuramento promiserit, se non contracturum cum alia matrimonium, quàm cum sponsa: posteaq; matrimonium cum alia contraxerit, etiam sine iuramento, tenet hic vltimus cõtractus: qui quidem contrarius est priori iuramento, quod fuit conforme iuri cõmuni eandem prohibitionem continens. Vnde prædicta interpretatio ad glossam. in dicto capit. vltim. de procurat. in. 6. non omnino cõgrua

videtur. Et nè quis dicat, id speciale esse in matrimonio, quod semel contractum rescindi non potest, illud item adducitur, quod idem sit in alijs quibuscunque contractibus: in quibus valet quidem quod posteriori loco actum est, etiam si sit contrarium priori iuramento, quod erat conforme iuri communi: vt in casu. l. quoties. C. de rei vendi. cuius ipse mentionem feci in Epitome de sponsa. l. part. capit. 5. numer. 10. deinde si quis rem istam penitiùs consideret nõne comperiet, iuramentum continens idem quod ius commune, etiam si Deo præstitum sit, continere iudem fauorem priuatum iurantis, si lex ipsa, cui consonat iuramentum, priuatam vtilitatem respiciat: profectò id satis arridet: & tamen iuramentum, quanuis Deo præstitum semper sit, remitti potest ab eo, cuius fauore fuit iuratum, cuiusq; intercessor Deus ipse fuit constitutus. Ergo sicut per iuramentum appositum alienationi fundi dotalis remitti potest, & remittitur fauor priuatus ipsius legis, ita remittitur priuatus iurantis fauor ei per prius iuramentum acquisitus. Quam ob rem quidam existimarunt, gloss. in dicto cap. licet. tunc procedere, cum iuramentum prius fuit alicui, cuius intererat, præstitum: alioqui si præstitum sit ipsimet iuranti mulieri, vel alteri, cuius non intersit res dotales non alienari, valebit secunda alienatio cum iuramento, aut seruandus erit contractus alienationis

nis iuramento secundo confirmatus: quod visum est Baldo, in l. duobus. §. vlti. ff. de iureiuran. & in cap. veniens. in fine, cod. titul. Alexand. in consil. 16. lib. 3. nume. 6. Deci. in consil. 38. nume. 13. Alciat. in dict. capit. cum contingat. nume. 46. ea ratione quia per prius iuramentum nemi nisi ius quaesitum. l. si repetendi. C. de condict. ob caus. & l. filius familias. §. diui. ff. de legat. 1. vnde solet deduci intellect. ad text. in dicto ca. cum contingat. dum dixit, iurata alienationem dotalis rei validam esse, & seruandam fore, modò alteri, quàm iuranti non praedicit: potest equidem hoc praedictum considerari eo casu, quo mulier prius promiserat praestito iuramento eandem rem alteri vendere. Imò & si haec promissio facta fuerit absque iuramento idem erit dicendum. Quia venditio alteri facta cum iuramento non teneat ea quidè ratione, quòd contraria sit priori promissioni & alteri praedicit: quod in specie tenet Imola nume. 17. & Alcia. 4. notabi. in dicto cap. cum contingat. & nume. 45. qua in re illud est animaduertendum. quod per priorem promissionem tantum fuit adquisitum ius personale: nec ille, cui est facta promissio aliam actionem, quàm personalem habet aduersus mulierem promittentem: aduersus verò rem ipsam, aut emptorem secundum nullum ius habet reale, nec personale. quod argumento fortiori constat in l. quoties. C. de rei vendicat. quàm

obrem haec opinio Imole, & Alciati dubia videtur.

Ceterum, quo res ista a prior fiat est adhuc considerandum, alienationem rei dotalis alioqui prohibitam iure civili, tunc confirmari per iuramentum auctoritate iuris Pontificis: cum iuramentum eiusmodi sit, quod possit seruari sine interitu salutis aeternae, text. hoc ipsum probat in dicto capit. cum contingat. iuramentum autem contrarium non tantum prior iurati, sed promissioni simplici seruari nullo modo potest absque animae periculo, & peccato mortali. capit. veniens. vbi Innocentius & docto. de iureiuran. Ergo licet alioqui alienatio facta contra promissionem, aut contra aliam alienationem teneat: quia iure prohibita non est ipsius rei alienatio: quàmvis qui alienat male fatiat. l. quoties C. de rei vendicat. attamen alienatio iure prohibita non potest confirmari iuramento, quoties qui alienat, id iuramentum non potuit, nec potest seruare absque salutis spiritualis periculo, & detrimento: sicuti in dicto ca. cum contingat. probatur. non enim equum est, iuramentum iniquum hanc vim habere, vt contractum iure prohibitum confirmet. vnde inferuntur duo.

Primum vera defensio gloss. in dicto ca. licet mulieres: nam cum secundum iuramentum illicitum sit non poterit confirmare alienationem iure prohibitam. quod in hac specie adnotauit Ripa in ca. cum. M. de con-

Secundæ partis Relectionis.

stitu. num. 83. *quinto aut modo*
 Secundū, eandē gloss. opinionem
 dubio procul verā esse, vbi primum
 iuramentum præstitum fuerit in fa-
 uorem alicuius, cuius intererat, non
 alienari dea dotalem, itop hoc pro-
 babat in l. 1. cap. cum contingat. vbi
 Imol. & Aleiat. hoc ipsum adnota-
 runt, ex eo test. dum excipit priuā
 dieum alterius quam iurantis. Sed
 & idem erit, vbi mulier iuramentum
 sibi met. præstiterit: qualis timens à
 viro requirēdum fore consensum,
 & iuramentum ipsius à alienatio-
 nem rei dotalis, cupiens iuxta iuris
 civilis prohibitionem dotem cōser-
 uari, & saluam manere, iurauerit, se
 non alienaturā dotem, nec rem ali-
 quam dotalem. Hoc autem iuramē-
 tum Deo tantū præstitum fuit: nec
 ei poterit iurans refragari absque ab-
 solutione. Siquidem licet iuramen-
 tum præstitum in fauorem alicuius
 priuati remissum esse censeatur eo
 ipso, quòd ipse priuatus illud remi-
 serit: tamē vbi iuramentum nullius
 quam iurantis propriū cōmodum
 spectat, Deo principaliter emissum
 est: nec pōt iurans absque abso-
 lutione eidem refragari, saltem vbi præ-
 ter vtilitatem principalem ipsius iu-
 rantis, ex ipso iuramento attendi, ac
 deduci possit vtilitas aliqua, etiā mi-
 nus principalis, quæ sufficiens erit
 ad hoc, vt iuramentum liberè non
 possit à iurāte violari. maximè quia
 hæc iuramenta de non alienandis re-
 bus dotalibus etiam fieri videntur
 propter vtilitatem hæredum ipsius

mulieris, parentum, filiorum, & cō-
 sanguineorum, qui alioqui non præ-
 stito hoc iuramento minimè forent
 censendi inter eos, quorum inter-
 est. Sic sanè Alexand. in dict. l. duo-
 bus. vltimo. ff. de iureiurando. du-
 bitat de sententia Baldi ibidem, &
 merito. Nam si vera est gloss. in di-
 cto cap. licet mulieres. profectò non
 uideo, qua ratione defendi possit
 Baldi distinctio: tametsi existimem,
 eam communem esse. *homo in l. 1.*
 Satis etiā controuertitur, an opi-
 nio gloss. in dicto cap. licet mulie-
 res procedat, quando ille, cui est fa-
 cta secunda veditio rei dotalis cum
 iuramento, ignorabat tēpore contra-
 ctus, prius iuramentum à muliere
 præstitū fuisse: non enim æquū est,
 in hac specie opinionem prædictæ
 gloss. admitti ob iustam ignorantia
 emptoris: quod responderunt Imo-
 la in l. cum vir. ff. de vsucapio. penul.
 fol. Alexan. in dict. consil. 16. lib. 3. col.
 2. & 3. Bald. in dict. cap. cum contin-
 gat. colum. 5. num. 14. idem Bald. in
 repetitione. l. 2. ff. de iureiurando. co-
 lumna. 41. & consil. 133. libro. 1. Iason
 in l. duobus. in fine. ff. de iureiuran-
 do: idem Iason in. l. non solum. 5.
 morte. ff. de noui operis nuntiatio.
 quem Ripa allegat in capit. cum. M.
 de constitution. numer. 83. quorum
 opinio magis recepta est: sed apud
 me falsa, si vera est opinio gloss. in
 dicto capitul. licet mulieres. parum
 enim refert scientia, vel ignoran-
 tia secundi emptoris, si iuramen-
 tum appositum alienationi, non
 potest

potest eam confirmare: quia seruari non potest absq; interitu salutis æternæ: vnde Andreas Alciatus. in dicto capitul. cum contingat. numer. 48. ab opinione Imolæ discedit, veriore existimans cōtrariam sententiam, nisi mulier dolose fecerit primum iuramentū, vel id tacuerit tempore alienationis, causa circumueniēdi emptorem: nam in his casibus valet secunda alienatio cū iuramento: quod etiam notat Imola in dict. ca. cū contingat. numer. 82. ita intelligens quæstionem istam & eius resolutionem.

Sed & in gloss. in dict. cap. vltim. de procurat. in. 6. non videtur habere congruam decisionis rationē eā, quam illi eius interpretes aptare conantur: scilicet vt procedat quia quod quis per iuramentum non facere promisit, poterat optimè agere iure permittente. Etenim id verū est ante præscriptam promissionē: postea verò iure nō licet ei absq; per iuris crimine id agere: imò nec liceret, si simpliciter promississet: vt in ca. veniens. de iureiur. & ibi Innocē. & alij: quemadmodū & paulò antè adnotauimus. idcirco illius gloss. ratio ea est, quòd simplex promissio, & iuramentum eum habent intellectum: quem ex iuris sanctionibus actus ipse patitur: vt tandem iuramentum quia ex parte id fieri possit, habeat interpretationem secundum naturam actus cui apponitur, quòd latius alibi probatum fuit. Sic sanè qui iurat non reuocare procura-

tozem, periurus erit, si eum reuocauerit, & tamē reuocatio tenet: quia hæc est huius actus conditio, & natura, vt libera sit procuratoris ad negotia, vel lites reuocatio. cum nemo possit me inuito nomine meo quidquam agere. nusquā enim procuratoris constitutio perfecta, & irreuocabilis est, si propriā eius naturā consideremus. Item si promisero cum iuramento domum Titio vendere, non alteri: & demum alteri eam domum vèdidero, eiq; tradidero: profectò malè feci, ac periuris reus sum & tamen nihilominus secūda venditio valet: quia hæc est natura huius actus promissi, vt ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis sit, saltem in hoc sensu vt contrarius actus teneat, si is perfectè fiat. l. quoties. C. de rei vèdicat. eadem est ratio in casu capit. sicut ex literis. de sponsalib. Nam si quis etiam iuratus promiserit Semproniam in vxorem ducturum, & demum accipiat i vxorem Mariam, periurus est, & nihilominus matrimonium cum Maria sponsalia prima omninò dissoluit. Eodem modo qui testamentum fecit, & iurauit illud non reuocare: ac tandem secundum testamentum condidit, per quod prius reuocatur: certè periurus erit, & tamen secundum testamentum præfertur primo: quade re latius disputauit in Rubric. de testamentar. part. Idcirco hæc in cōtrouersia oportet distinguere vtriusque gloss. conclusiones, & vni-

Secundæ partis Relectionis.

cuique veram, atque congruam rationem aptare, quo facilius quæstio dissoluatur: & intelligantur multa, quæ ad hoc tradit Iason in. l. si quis promiserit. §. ea lege. nu. 23. ff. de verborum obliga.

Prædicta verò conclusio gloss. in dict. ca. vlti. de procura. in. 6. quæ voluit, actum contrarium iuramento validum esse, licet agens periurus sit, procedit vbi iudex adiri non debet ad illum actum: alioqui si actus ille requirat iudicis auctoritatem, aut quod ipse sit præfens: tunc iudex ipse non debet admittere, nec probare actum contrarium iuramento: imò illum omnino reprobare tenetur, & potest. quod Paul. Castrensis. respondit in consi. 361. num. 9. & consil. 39. numero. 1. libr. 1. inferens ex hoc, ad patroni quandam præsentationem. Etenim patronus quidam iurauerat non reuocare præsentationem cuiusdam clerici ad beneficium ecclesiasticum per eum factam. Nam licet alioqui posset variare, in hæc tamen specie variatio nõ est admittenda: quippe quæ apud iudicem, & superiorem fieri debet: eamq; ipse reprobat ex eo, quod contrarium sit iuramento. Idem notant Rochus Curtius in tracta. iuris patronat. verb. honorificum. quæst. 12. & Cesar Lambertinus de iure patronat. 2. lib. parte. 1. quæst. 4. princip. artia. & 2. parte eiusdem libri. qõ. 7. princip. artia. Idem quod Paul. scripsit, sensit Barto. in l. si quis in principio. ff. de delegat. 2. colu. vltim. licet

supra + d

Alexand. Imol. in dict. cõsil. 16. libr. 3. contrarium senserit: cuius opinio obtinebit, si iudex, coram quo secunda præsentatio fit, eam præsentationem expressè, vel tacitè receperit, & probauerit: alioqui opinio Pauli æquissima est, & iure verior.

Secundò potest intelligi opinio gloss. in dicto capit. vlti. in actu temporali. Nam actus spiritualis factus contra iuramentum non tenet: imò nullus est secundum Innocent. in capit. dilecto. de præben. per text. ibi quo in loco Hostien. idem tenet, & Antoni. in capit. cum M. colu. 2. de constitu. pro qua sententia adducitur text. in dict. cap. dilecto. versi. nisi forte. vbi constat, canonicos ecclesie Cathedralis non posse, etiam communi consensu augere numerum Canonicorum statuto præfinitum: nisi id statutum fuerit iuramento confirmatum. Hoc etenim casu minimè possunt agere contra iuramentum: nec valet actus iuramento contrarius, & si iure ordinario mutatio numeri subsit voluntati, & consensui canonicorum ad hoc, vt eum possint augere: præsertim hoc probatur in dicto versi. nisi forte. qui paria facit statutum de certo numero iuratum, & habens clausulam decreti irritantis: & tamen absq; vlla controuersia, actus factus contra clausulam Decreti irritantis, etiam alioqui subiectus liberæ agentis voluntati non tenet: igitur nec tenebit actus contrarius iuramento. Et quia Panorm. in dicto cap. di

cap. dilecto. tenet contra Innocent. dicens eius opinionem communi omnium sententia reprobari. & quia text. in capit. sicut ex literis. de sponsalib. tractat de actu spirituali: quidam conantur intelligere opinionem Innocent. in actu spirituali, qui tantum clericis, non autem laicis conueniat. Qualis est actus cuius mentio fit in dicto capi. dilecto. & huic similes. Sic etenim Innocent. interpretantur Antoni. in dict. cap. cum. M. col. 2. Rota in antiquis. 164. Alexand. in di. consil. lib. 3. col. 2. Imola in dict. cap. dilecto. col. 7. idem in dict. cap. cum contingat. de iure iuran. nu. 81. quorum distinctio ea ex parte, quæ Innocentij assertioni conuenit, auctoritatem habet à prædicto cap. dilecto. verum nisi forte idem notat Deti. in capit. cum accessissent. de constit. num. 7. Nihilominus Panor. in dicto cap. dilecto. etiam quo ad actum spirituales clericis tantum conuenienter testatur opinionem Innocent. communiter esse reprobata: idem asseruat, Andre. Alciat. in dict. cap. cum contingat. num. 18. vterque quidem hanc communem aduersus Innocenti. sequutus. Eandem sequitur Ioan. de Selua in tract. de beneficiis. part. q. 27. dicens ex ea, quod si quis iurauerit, beneficium ecclesiasticum, cuius libera collatio ad eum pertinet digniori se daturum, & postmodum ad contulerit alicui digniori prætermissa, periurus erit: collatio tamen valet: huius sententiam

tenentia nos meminimus in relectione Reg. peccatum. de regu. iur. in. 6. 2. parte. §. 6. nu. 4. ad text. autem in dicto cap. dilecto. respondetur, eam esse allegationem litigantium non Romani Pontificis responsionem: quod mihi non placet. Est etenim ea pars illius capit. quæ opinionem Innocent. probat, præcipua ratio responsionis Romani Pontificis: atque ideo non potest congruè tolli obiectio illius cap. quæ pro Innocentio aduersus communem fit.

Ego verò non omnino sequar in huius quæstionis resolutione Innocentij opinionem, vt ea vniuersalis sit ac sensum habeat vniuersalem siquidem iuxta communem sententiam opinor, actum contrarium iuramento, etiam in spiritualibus, quæ laicis non conueniunt, validum esse: tametsi agens periurus sit: quoties per iuramentum non est sublata libera disponendi potestas quo ad actus vim, & perfectionem: quod in dubio præsumendum est: aut quoties natura actus dicat, adhuc manere potestatem apud iurantem etiam si cum periculo periuris. Sed existimo distinguendum fore, an ex natura actus, & eius qualitate appareat, vel presumi possit, non fuisse per iuratum promissionem sublata potestatem iuranti agendi actum contrarium iuramento: licet periculum periuris, si egerit, ei imminuat. An ex contrario possit colligi ex inspectis circumstantiis, & negotiorum qualitatibus, penes

L 5 iurante

Secundæ partis Relectionis.

iurantem nullam agendi contrarium mansisse potestatem, atq; ab eo abdicatam fuisse: vt tandem priori casu procedat communis sententia, ex qua actus cōtrarius iuramento, valet, ac tenet, etiam in spiritualibus: tametsi agens periurus sit. At in posteriori specie vera est opinio Innocentissimò in vniuersum hoc in sensu procedit, idcirco tūc actus cōtrarius iuramento nullus omnino erit. Quod probatur expressim in dicto cap. dilecto. de præb. vers. nisi fortè. ad cuius interpretationē oportet animaduertere, statutum canonicorū de certo numero præbendarum iuramento confirmatū eam vim habere vt Canonici vniuersim etiam consensu minimè valeant contra iuramentum ire, nec aliquem admittere in canonicum vltra numerum: atq; ideo si admisserint periuri sunt, & est receptio nulla. tex. est ita communiter intellectus in dicto cap. dilecto. qui probat, idem esse si certus sit numerus canonicorum status: & cōfirmatus à Romano Pontifice cum clausula decreti irritū decernentis quicquid actum fuerit in contrarium. vtriusq; quidem cōsiderationis, & conclusionis ea est ratio: quod statuentes per statutum simul & iuramentum sibi ipsis abdicauerint potestatem agendi cōtrarium: eodemq; modo eandem potestatem Romanus Pontifex apposita clausula prædicta decreti censetur ab eis tollere, statutumq; ipsum in veritate m

ecclesiæ, non ipsorummet Canonico-
rum cedere significans: quorum
prius Andre. Alciat. obseruauit in
dicto cap. cum contingat. nume. 181.
posterius autem Deti. adnotauit in
dicto cap. cū accessissent. nume. 3.
Ex quibus deducitur, etiam in spi-
ritualibus actum contrarium iura-
mento, etsi agens periurus sit, vali-
dum fore secundū cōmunē, licet eis
clericis tantum, nō laicis conueniat:
nisi materia subiecta, aut ipsius ne-
gotij qualitas dicat, per iuramen-
tum ipsum iuramentum potestatem a-
gendi cōtrarium sibi ipsi abdicasse.

Infertur item ex hoc, quod licet
alioqui statuentes possint renun-
tiare, & agere contra statutum in
eorum fauorem conditum, etiam
confirmatum per Romanum Pon-
tificem: text. optimus vbi Abb. &
Docto. in cap. cū accessissent. de
constit. l. omnium. C. de testamen-
t. attamen si confirmatio habeat clau-
sulam huius decreti decernentis ir-
ritum quicquid in contrarium a-
ctum sit: non poterunt statuentes
ab statuto recedere, quāuis id in eo-
rum tantum fauorem tēdat: quod
probat text. elegans in dicto cap. di-
lecto. vers. nisi fortè. & ibi gloss.
verb. clausula: quem inibi multum
ad hoc extollunt Abb. Antoni. &
Imola. Felin. in dicto capit. cum ac-
cessissent. col. 4. idem in cap. vlti. §.
is autem. de offi. delegat. Goulet in
singul. verb. clausula. Quorum opi-
nio communis est, & in hoc ten-
dit, vt sciamus, neminem posse re-
nuntiare

nuntiari hiis, quæ in eius fauorem statuta sunt, si statutum, aut lex habeat clausulam decreti irritum decernentis quicquid in contrarium actum fuerit. Huic verò sententiæ primum obijcitur text. celebris in l. filio præterito. ff. de iniusto rupto. vbi consensus filij præteriti testamentum patris comprobatur, & impedit ne omninò extingatur ex iure ciuili in eius fauorem statuto, & habente clausulam istam & decretum cuius modò meminimus. Itē oberit text. in capit. vlti. §. i. de off. de lega. vbi constat, posse quem renuntiare formæ inductæ in eius proprium fauorem: & tamē quicquid est inductum pro forma, decretum hoc omninò habet iuxta not. in capit. cum dilecta. de rescript. atque ità Abb. Imol. & docto. in dicto. §. i. ex eo adnotarunt, posse formæ renuntiare, si data sit in priuatam utilitatem. & licet gloss. in capit. quanuis. de præb. in. 6. verb. in pensione. voluerit. non posse quenquam renuntiare formæ mandati, etiam si ea data sit propter eius fauorem ex auctoritate illius text. & ad hoc eam dixerit notabi. Areti. in l. nemo potest. colū. 4. ff. de legat. 1. profectò parum obstat illa gloss. quippe quæ falsa sit, dum existimat formam, cuius ibi mentio fit, dari in priuatam utilitatem: cum verè data sit, ac concernat fauorem ordinariorum, & ecclesiarum. Literæ etenim ad beneficia restringendæ sunt ob præiudicium Episcoporum & Ec-

clesiarum. Tertiò communi opinioni refragatur ratio, quæ dicitat præceptum factum alicui in eius tantum utilitatem cõsiliū esse proprius quàm præceptum. l. cum pater. §. mando. ff. de legat. 2. l. 2. §. vltim. ff. mandati. Paul. Castrensis hoc notat in. l. legis virtus. ff. de legibus. Quibus tandem rationibus hæc pars verior apparet, ut statuto, vel his, quæ sint in fauorem alicuius statuta, possit is renuntiare, etiam si habeant clausulam decreti, ut aiunt, irritantis. Cui sententiæ suffragatur tex. in capit. statutum. §. in nullo. & §. vlti. de rescript. in. 6. vbi, licet ea constitutio decreti huius clausulam habeat, attamen consensu illorum, quorum fauorem respicit, permittitur eius derogatio, aut illius formæ remissio. Sic denique hanc opinionem quòd quis possit renuntiare clausulæ decreti irritantis in eius fauorem apposite, tenuerunt Aretinus in dicta. l. nemo potest. colum. quarta. Felin. in capit. cum dilecta. num. 7. de rescript. Deci. in capit. cum accessissent. numero. 3. de consti. idem in capit. olim. de exceptioni. idem in l. posthumo. numer. 9. & ibi Curti. Iunior. nu. 46. C. de bonor. posses. contra tabul. Ludou. Gomeci. in capit. i. de rescript. in. 6. num. 59. Quibus accedit gloss. in dicto capit. statutum. §. i. verb. committatur. ea in parte, qua sentit. secus esse, si in fauorem partium illud esset statutum: possent enim ei fauori renuntiare, tametsi ea constitutio

tio clausulam istam decreti irritantis habeat. Vnde Petrus Anchar. in dict. capit. statutum. in fine eandem opinionem, quam hic contra comunē probamus, expressim tenet. Et itidem Andre. Tiraque. in. l. si vnquam. verb. reuertatur. C. de reuoc. donat. nu. 282. optima glōf. quā sequuntur Abb. & Feli. ibi in capit. cūm olim. de off. deleg. verb. protinus. quæ probat, posse iudicem ex tacito consensu partium mandati formam excedere. Non ob est text. in dicto capit. dilecto. de præb. nam eo ipso, quod Papa confirmat statutum de certo numero canonicorū & præbendarum: atq; addit clausulam istam decreti irritantis. videtur facilitati canonicorum, qua vti solent in augendo numero occurrere, & ecclesiæ vtilitati cōsulere: atq; ideo in ecclesiæ vtilitatem clausulam præscriptam addidisse vt explicant Abb. in dicto capit. dilecto. & Deci. in dict. capi. cūm accessissent. nume. 3. de constit.

Hæc equidem dicta sint de secunda ratione Bart. in dict. l. si quis pro eo. dum allegat notata per gloss. in dict. capi. licet mulieres. de iureiurā. in. 6. id enim procedit his rationibus, quæ modò tradite fuerunt: & ideo nihil conducit ad opinionem Barto.

Prima igitur Bart. ratio semper fecit dubiam questionem istam: siquidem eius causa Andre. Alciat. in dicto capitu. cūm contingat. nu. 94. sex retulit responsiones, quibus

vtuntur qui Barto. opinionem conantur improbare. ipse tamen breuius hac de re agere conabor. Primum etenim, ni fallor, existimo in præsentī controuersia parum conducere, quod lex prohibens contractum fieri, dirigat prohibitionem in rem, aut in personā. Causa enim prohibitionis potius, quam verba, consideranda est. Quis enim obsecro poterit vnquam dubitare, minimè confirmari iuramento contractum à lege ob publicam vtilitatem principaliter prohibitum, etiam si prohibitionis verba in rem, non in personam contrahentis dirigantur: certè nemo, qui sano sit præditus intellectu. Cūm hic tractemus de publica vtilitate, cui priuatorum iuramenta nec obstant, nec obesse possunt. Sic sanè quoties lex contractum prohibens principaliter priuatam vtilitatem respicit, etiam si minus principaliter publicum commodum respexerit, profectò nihil huius qualitatis mutat, si concipiat prohibitionē directam in rem, vel in personam contrahentis. Siquidē principalis ratio, quæ legislatorem mouit quo ad vtilitatem à lege inductam, nequaquam mutatur ex verborum conceptione per Barto. tradita. Et planè fateor, me nullo pacto posse percipere quid discriminis quo ad effectum iuramenti inducat forma verborum, qua Barto. distinctionem inducit. tametsi fortassis alia in specie hæc verborum distinctio possit effectum aliquem afferre

afferre quemadmodum idem Bart. docet in. l. cum lex. ff. de fideiussori. vbi Paul. Castrenf. & Fortu. in. l. veluti. ff. de iust. & iure. 4. colū. Secundò illud est considerandum, iuramentum tunc confirmare contractū iure prohibitum: cum id seruari possit absq; periculo salutis æternæ. text. est singul. in dict. capit. cum contingat. Nec enim par est, ius canonicum, nec ciuile hanc vim tribuisse iuramento illicito, aut quod seruari absq; peccato minimè posset. Maximè enim esset inconueniens, hanc virtutem & hunc effectum concedi, vt iuramentum seruetur, ei iuramento, quod secundum Canonicas sanctiones seruandum non est. Hoc ipsum obiter superius admonuimus, & id Bart. rectè admonet in dict. l. si quis pro eo. num. 9. in quo quidem minimè reprobatur. Tertiò hinc constat, nō tantum contractum lege prohibitum non confirmari iuramento, quoties qui cōtrahit, & legi aduersatur mortaliter peccat: quod Bart. scripsit hanc considerationem magni faciens: sed etiam vbi qui contrahit venialiter peccaret: non enim potest actus venialem habens culpam iuramento comprobari, & ex eo vires adsumere: cum iuramentū inducens venialem culpam, & habens pro materia actū venialis culpæ minimè sit seruandum, nec seruari possit absq; periculo animæ, si cuti tradidimus in hac relectione dum examinauimus, iustitiam co-

mitem esse iuramenti.

Quartò illud apud me nullam habet dubitationem, scilicet, in specie capit. cum contingat. & sic in alienatione fundi dotalis, mulierem alienantem nec mortaliter nec venialiter peccare nam si venialiter peccaret, minimè hic actus veniale culpam habens confirmaretur iuramento, nec quidem valeret: non ratione ipsius simplicis alienationis: quia ea per legem prohibentē efficitur nulla nec ratione iuramenti: quia id non est seruandum præmissa saltem culpa veniali in eius obseruatione.

Quintò aduertendum est: idem respondendum fore, si lex de fundo dotali verba conciperet directa in mulieris personā: eadem etenim ratione confirmaretur alienatio per iuramentum, & minimè peccaret alienans etiam venialiter. cuius rei ea est ratio. Nam licet ex verbis præceptiuis ipsius legis soleat præsumi legillatorem voluisse obligare transgressores ad peccatum quandoque mortale, quandoque veniale: quem admodum eleganter explicat Alfonso à Castro lib. 1. de pote. legis pœnal. cap. 4. & 5. attamen prius ni fallor attendenda est materia legis, quæ si principaliter pertineat ad publicum commodum, transgressor eius peccabit mortaliter, vel venialiter, attendita ac perpensa qualitate, vel quantitate vtilitatis, aut damni publici: sicuti colligitur ex Cle. exi. vi. vers. item quia præter. de verborum

Secundæ partis Relectionis:

borum significat. Detio post alios in capi. Nam & concupiscentiam. de constit. ult. col. Thoma. 1. 2. q. 96. arti. 4. & ibi Caieta. Anto. & Abb. in capit. 2. de maiorit. & obed. præsertim ex Adriano quodlib. 6. art. 2. & Ioan. Driedonio in libro. 1. de libert. Chri. pagina. 166. qui latè improbat opinionem Gersonis scribentis ratione transgressionis legis humanæ non posse comitti peccatum mortale: quam etiam sententiam reprobatur post alios Alfonso à Castro in dict. lib. 1. capit. 4. & tamen quoties lex humana principaliter priuatam vtilitatem respexit, atq; ea ex causa nullum esse censet actum prohibitioni contrarium: nihilominus considerans minus principaliter publicum commodum, priuatus is, qui legem in eius vtilitatem principaliter statutam violauerit, nullum contrahit peccatum: quod probatur in dicto capi. cum contingat. ac satis erit tunc legi actum ab ea nullum censeri ob illam minus principalem Reipublicæ vtilitatem: siue lex vtatur verbis directis in rem ipsam, vel in contrahentis personam. quam obrem aliquot ex his inferenda sunt.

Primum, falsam esse Bart. opinionem in dict. l. si quis pro eo. de qua modò disputamus: imò respondendum fore in hac controuersia iuramentum contractum confirmare, etiam prohibitum lege humana dirigente verba prohibitionis in ipsam personam: modò lex fuerit statuta

principaliter inuitilitatem priuatam. quam opinionem aduersus Bart. veriore esse existimant Antoni. Abb. num. 6. & Imola, nu. 36. in dicto cap. cum contingat. Anchar. in cap. 1. de constit. in rep. fol. 12. col. 1. Feli. in capit. 2. de maiorit. & obedi. Deti. in dict. capi. Nam concupiscentiam. de constit. 1. lectio. Paul. Castrenf. in dict. l. si quis pro eo. idem in Auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. quam sententiam etiam sequuntur dicentes communem esse Corne. in dict. Authen. sacramenta puberum. nume. 23. & 25. & ibi Iason, num. 51. Alexan. in consi. 27. lib. 1. fatetur eam communem Aleiat. in dicto capitu. cum contingat. nu. 94. dubius quidem de eius veritate: & tandem eam sequitur propositis quibusdam interpretationibus, quæ sunt apud ipsum legendæ.

Secundum, ex his inferitur, Antoni. Butrium, Paul. Castrenf. Abb. & alios huius opinionis authores optimè respondisse rationi Bartodum existimant in hoc casu, contra hætrem minimè peccare: ea quidem ratione, quòd lex humana etiam præcepti verba in personam dirigens, respiciens tamen ipsius priuati vtilitatem principaliter, non obligat in vim præcepti ipsum transgressorem, cuius vtilitatem lex inducit. argu. l. cum pater. §. 2. ff. de legat. 2.

Tertiò patet, minimè posse defendi, quod Imola in dicto cap. cum con

contingat. nu. 96. scripsit existimans, legem humanam civilem etiā præceptiuam nusquam obligare transgressorem ad peccati culpam saltē mortalem: cūm hæc obligatio propria sit legis naturalis, vel diuinæ, aut Pontificiæ, non ciuilib. Quæ quidem opinio Gersonis fuit: à quo, vt modò adnotauī, cæteri Theologi, & canonistæ communi omnium consensu discessere.

Quartò constat, Panormi. non re-
tè Bartolirationi respondisse: cūm dixit, iuramentum contractum confirmare in præsentī quæstione, etiā si contrahens mortaliter contrahendo peccauerit: contrahendo inquā, id est aduersus prohibitionem legis alienando rem dotalem. Nam etiā si verum sit plerunq; contractus humanos validos fore, etiā in vtilitatem eorum, qui contrahendo peccauerint: quod modò non vacat examinare: attamen id verum est, quoties contractus ipsi ex propria vi & natura vim, ac valorem habent: at vbi contractus minimè valet ex propria vi, imò prohibitus & nullus est, nisi ex iuramento vim, & confirmationem accipiat: tunc non aliter confirmatur iuramento: quā si iuramentum ipsum pro materia habuerit, & pro subiecto actum immunem à culpa mortali, vel veniali. Nam vt iam in hac disputatione nō semel admonuimus hic effectus confirmandi contractum non conuenit iuramento, quod seruandum non est, nec ser-

uari debet, aut potest absque periculo salutis spiritualis. Quale quidem esset iuramentum istud, si præmitteremus alienantem peccasse mortaliter alienando rem ipsam lege alienari prohibitam: atque itā paucis verbis, ac breuius quidem Andre. Alciat. in dicto capitu. cūm contingat. num. 96. Abbatis opinionem reprobat.

Quintò libet ex hæc controuersia inquirere intellectum Taurinæ constitutionis, quæ quinquagesima est: & de arrhis tractat, prohibens post veteres huius regni leges, maritum vxori arrhas constituere excedentes decimam partem bonorum mariti, addit, huic legi maritum minimè posse renuntiare, puniens grauisimis pœnis tabellionem, qui hanc renuntiationem contractui arrharum adscripserit. Est etenim hæc de re lex Fori. i. titulo. de las arrhas. libr. 3. & dubitatur, an si fuerit arrharum promissio, & constitutio iuramento præstito facta: valeat vltra decimam bonorum partem, & teneat renuntiatio? & Ioan. Lupi in rubri. de donatio. inter virum. & vxor. §. 24. in ea est sententia, vt opinetur, hanc arrharum promissionem, etiā vltra quantitatem lege Regia præfinitam iuramento confirmari, ac validam esse. Nam Regia lex, quæ prohibuit hunc contractum principaliter prohibitionem constituit in fauorem mariti: tametsi minùs principaliter publicum fauorem respexerit: vt constat: ergo

ergo cum iuramento potuit optimè fieri hic prohibitus contractus iuxta Bart. conclusionem communiter omnium consensu probatam in dict. l. si quis pro eo. numero. 8. Et præterea donatio inter virum & uxorem constante matrimonio prohibita iuramento confirmatur: quemadmodum ex communi resolutione nos tradidimus in rubric. de testament. 2. part. nume. 16. Ergo & constitutio arrharum quacumque in quantitate, licet prohibita sit ultra decimam bonorum partem, iuramento confirmabitur: cum nulla sit maior ratio prohibitionis arrharum, quam donationis inter coniuges. Sed contraria sententia, quod constitutio arrharum ultra decimam partem minimè confirmetur iuramento tenent Vincent. Episcopus, Montalius, & Roderi. Xuarez in dict. l. i. titul. de las arras. q. 3. præcipuam rationem adsumentes à decisione Bart. in dict. l. si quis pro eo. cuius veritatem paulò antè examinauimus: quia Regia lex verba prohibitionis dirigit in ipsum maritum: vnde iuxta sententiam Bart. non potest contractus iuramento confirmari. Hæc verò ratio cessat ex eo, quòd opinio Bart. non potest iure procedere: sicuti paulò antè tractauimus: & tamen nihilominus ego censco hanc interpretationem Vincentij, & aliorum ad l. Regiam veriorè esse duabus rationibus, quarum prior adsumitur ab ea conclusione, quam probauimus superius

in. §. præced. nu. 8. versu. ceterum. dum diximus, minimè confirmari iuramento contractum prohibitum iure ciuili principaliter ob utilitatem priuatam, quoties ipsa lex non tantum prohibet contractum sed etiam prohibet eidem apponi iuramentum, ac tandem eundem contractum adhuc apposito iuramento improbat, & decernit nullum esse. Sic sanè Regia. l. 1. titulo, de las arrhas, libro. 3. Foro Juzgo. expressim statuit, promissionem aut cõstitutionem arrharum ultra quantitatem Regia lege præfinitam, etiam apposito iuramento prohiberi: idem de renuntiatione non iurata, sed simplici, sancitum extat dicta Regia & Taurina. l. 50. Idcirco nec iuramentum contractum istum confirmat. Posterior ratio procedit ab eisdem constitutionibus Regijs, quæ prohibentes dationem arrharum ultra præfinitam quantitatem, contractum hunc nullum esse decernunt in fauorem non ipsius promittentis arrhas, sed eius consanguineorum, quibus Regia lex defertius repetendi arrhas istas, quæ fuerint promissæ, aut datæ ultra quantitatem lege definitam. Qua ratione locus est vltimæ parti responsionis Romani Pontificis in dict. cap. cum contingat. dum ab hoc iuramento contractum prohibitum confirmante, exceptit cuiuscumque alterius à iurante præiudiciũ. Vnde apparet, hanc vltimam opinionem veriorè esse.

Sextò ex præmissa resolutione deducitur veritas illius opinionis, quã in dicta. l. si quis pro eo. numero. 9. Barto. explicat dicens, non posse confirmari iuramento contractum fideiussionis dotis receptioni accedentis: ea quidem ratione, quòd lex prohibens dationem fideiussoris pro dote restituenda verba direxerit in ipsam personam, non in rem: atque ideo hic contractus iuramento minimè confirmabitur. Eandem opinionem sequuntur Antoni. & Andre. Alciat. in dicto capitulo. cum contingat. de iureiurand. numero. 218. qui aliam item rationem addere, censentes, esse dationem istam fideiussoris contrariam bonis moribus propter perfidiam, quæ inter cõiuges oriri posset: contingeret etenim odium viri in vxorem ex eo, quòd ipsa, vel eius parentes minime existimauerint eum idoneum esse, eiusq; fidei, vt ei posset tutò dos committi & credi. Eandem opinionem præsensit Bald. in repetitio. l. secundæ. ff. de iureiurando. columna. 48. versicu. sed contra. Cæterum quòd res ista penitiùs intelligatur, ipse opinor, prohibitionem istam: nõ dentur fideiussores à viro pro dote restituenda, processisse quidem à quadam honestate congrua, & æquitate, quæ dicitur ab eo, cui vxor committitur, cuiusque potestati traditur absq; vlla alia cautione, quàm quæ à natura inest, non esse fideiussoriam cautionem dotis, & rerum dotalium exigendam: cum hæc sint

ni. ut

multò minoris æstimationis, quàm ipsius vxoris persona. Item nõ forsan contempta viri fides causa sit, vel saltem occasionem præbeat alicuius odij inter maritum, & vxorem. Quæ sanè rationes non adeò vrgent, quin à Republica contrariũ statui posset, ac fortassis ità fieri oporteret præsertim eo tempore, quo facillimè vxores ob maritorum culpam dotibus iniquissimè spoliantur. Etenim prior ratio congrua licet sit, non tamen est necessaria. Si quidem vxoris persona apud virum tuta est ob cõiugalem dilectionem, & ob timorem punitionis imminenti viro à Republica, si male vxorem tractauerit. Deinde secundæ rationi satis fit, dum quilibet recto præditus iudicio existimauerit, neminem vlla esse dignum culpa, si proprium patrimonium absque tutiori cautela nolit alteri tradere. Atque ideo arbitror, non esse bonis moribus contrarium, quòd à viro dentur fideiussores pro dote restituenda, & conseruanda. Idcirco licet æqua sit prohibitio: honestati & dilectioni coniugali conueniens: non tamen ità est in Republica necessaria, vt non possit lex in contrarium statui: & deinde sit bonis moribus contraria datio fideiussorum pro dote restituenda. Sic denique cessat ratio Antonij de Butrio, & Alciati. ratio autem Barto. vera non est: nec conuenit huic quæstioni: quia lex non direxit prohibitionis verba in fideiussores: sed in ipsum

De Pact. M virum:

virum: vnde quoddam datio fideiussorum pro dote seu ipsa fideiussio iuramento præstito confirmetur, notant Abb. in fine, & Imola in decimo & ultimo membro in dicto capitulo. cum contingat. versicu. circa secundum aduerte. Angel. & Paul. in dicta. l. si quis pro eo. Salicet. Fulgo. & Corneus in Authentica. sacramenta puberum. questione. 17. versicu. 3. Bald. in. liuris gentium. §. si paciscar. ff. de pactis. Bald. Nouel. in tracta. de dote. 6. part. priuilegio. 21. limitatione. 1. Ioan. Campeci. de dote. in. 3. parte. questio. 174. quorum opinionem dicens communem esse sequitur Ioan. Lupi in repetitio. capit. per vestras. de donatio. inter virum & uxorem. 5. notabi. numero. 10. quo in loco tractat latè intellectum. l. i. C. de fideiussor. doti. dentur post Baldum. vulgo Nouellum in dicto priuilegio. 21.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Contractus à lege in odium creditoris prohibitus minimè confirmatur iuramento: licet ipsum iuramentum seruandum sit.*
- 2 *Latè examinatur intellect. capit. debitores. de iureiuran.*
- 3 *Intellect. capit. significante. de pignoribus. & inibi de pacto legis commissorie in pignoribus.*
- 4 *Filius familias, qui iuramento præstito mutuum contraxit: an possit opponere exceptionem Senatusconsulti Macedoniani?*
- 5 *Fœmina an possit esse fideiussor iuramento præstito, non obstante beneficio Senatusconsulti Velleiani?*

6 *Contractus prohibitus fauore debitoris, non cept. tamen prohibitione in personam creditoris, an confirmetur iuramento?*

7 *Prohibitus exigere, an censeatur prohibitus accipere ab sponte soluente.*

8 *Contractus prohibitus alioqui cum prodigo, an eiusdem prodigi iuramento confirmetur.*

§. Tertius.

SEXTA principalis conclusio ex Bartol. in dicta. l. si quis pro eo. numero. 10. in hunc modum colligitur: Contractus à lege in odium creditoris, aut eius, cuius vtilitatis causa fit, prohibitus, minimè iuramento confirmatur: licet iuramentum ipsum seruandum sit. probatur hæc conclusio in capitulo. debitores. de iureiuran. capitulo. 1. eodem titulo. capi. significante. de pignoribus. Nam si quis vsuras soluere creditori promiserit, in cuius odium ratione naturali vsuræ prohibentur, & denique iurauerit, soluere tenetur: licet ex iuramento contractus minimè fuerit confirmatus. Hanc conclusionem Bartol. sequuntur Docto. communiter: vt testatur Philippus Corneus in dicta Authentica. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. numero. 31. de eius tamen intellectu quoad eius sensum agendum est, nè perperam intellecta præter iuris, & authoris intentionem extensiones accipiat. Solet etenim Bart. in hoc sensu in-

su intelligi, vt velit iuramentū non confirmare contractum lege prohibi- tum: quoties ea prohibitio facta fuerit in odium creditoris: quia illi- citē, & iniquē ex eo contractu acci- peret. hoc ipsum probant text. in di- cto capit. debitores. & capit. signi- ficante. notant, & sic interpretari vi- dentur Bartol. verba Paul. Castrenf. & Angel. in dicta. l. si quis pro eo. Antonius, & Imola in dicto capitu. cū contingat. 4. casu principali: & Corneus in dicta Authentica. sacra- menta puberum. numero. 31. imò for- tassis, vbicunque iuramentum ex parte eius, cui præstitum fuerit illici- tum est, iniquē quidem extortum, vel ratione materiæ subiectæ iniqui- tatem præmittens, profectò opinor alienum esse à mente Canonis, quòd velit hoc iuramento contractum confirmari: tametsi ipsum ob reli- gionem sacramenti à iurante seruan- dum sit. Quod rationem habet ab eodem capitu. cū contingat. vbi hanc vim confirmandi cōtractum iure prohibitum noluit Romanus Pontifex tribuere iuramento vi, me- tu, vel dolo extorto: idq; maximam æquitatem habet.

Effectus autem, qui ex hac conclu- sione sequitur, optimè explicatur à Barto. Nam, vt nos etiam adnotau- mus libr. 1. Variar. Resolut. capitu. 4. numer. 5. qui iuramentum hoc præ- stiterit, poterit petere à iudice eccle- siastico, quòd compellat credito- rem hoc iuramentum eiusq; vincu- lum, & religionem iuranti remitte-

re. text. in capitu. 1. de iureiur. Idemq; peti potest à iudice seculari secun- dūm Frederi. consil. 272. Felin. in di- cto capitu. 1. numero. 22. aut deniq; ip- se, qui iurauit, petet ab ipso Episco- po absolutionem huius iuramenti, quæ facillimè præstanda est eo ipso, quòd iuramentum ex parte recipi- tis iniquitatem habet. capit. si verò. de iureiurand. Abb. in capitu. ad au- res. de his quæ vi. Felin. in dicto ca- pitul. 1. numero. 16. quod & Bartol. notat in dicta. l. si quis pro eo. num. 16. adisciens, quod obtenta hac abso- lutione manet ipse debitor liber à contractu omnino, nec tenetur ex eo quicquā soluere creditori, quod si ante absolutionem obtentam sol- uerit, poterit pecuniam solutam re- petere, nec ad hanc repetitionem est necessaria absolutio à iuramen- to: text. in dicto capitu. debitores. ni- si etiam iurauerit debitor non repe- tere vsuras etiam post earum solu- tionem: tunc etenim ad repetitio- nem præmittenda est absolutio: aut sanè locus erit auxilio text. in dicto capitu. 1. de iureiurand. vbi hoc no- tant gloss. & Doct. text. item & gloss. in capitu. tuas: de vsuris. Sed & si debitor iurauerit, non repe- tere vsuras solutas, nec petere ab hoc iuramento absolutionem: nihilo- minùs poterit absolutionem pete- re. Nec enim iuramentum, aut vo- tum de non petenda absolutione, vel relaxatione ligat, quoties melius est, ac Reipublicæ, vel salutis priua- torum conueniat, eam peti. notant De Paët. M. Felin.

Felinus in capitulo constitutus. 4. columna, de rescript. idem in capitulo secundo de sponsalibus columna sexta. Florent. secund. partit. titulo. 11. capitulo secundo. §. 9. colum. 5. Et ut tutius res agatur, poterit peti absolutio ab hoc iuramento præstito de non petenda absolutione secundum communem. Imò præter hæc debitor, si nolit uti præscriptis auxilijs, denuntiabit apud iudicem ecclesiasticum peccatum creditoris usurarij, denuntiatione quidem Evangelicæ: capitul. nouit. de iudic. quòd si iurauerit, non denuntiare. id iuramentum minimè obligat tanquam illicitum: sicuti notat Thomas in 3. sentent. distinct. 39. articul. 3. ad finem.

Hæc autem, quæ de absolutione, aut remissione iuramenti præstiti circa solutionem usurarum diximus, procedunt priusquam debitor periurus sit ex mora commissa in soluendis usuris: nempe quia dies nondum præterit, intra quem soluere promiserat. Nam si periurij crimine hæc ex causa iam est irretitus, præcisè soluere debet, ac demum poterit repetere: & præterea pœnitentiam agere commissi periurij: secuti norant Frederi. in consil. 300. in fine. Roman. in singul. 493. Cœpola consil. ciuili. 18. colū. 2. Nec ipse, cuius fauore præstitum est iuramentum, licet possit illius vinculum remittere, periurium tamen iam commissum remittere valet: Bartol. in l. Labeo. ff. de iureiur. Bald. in Au-

then. quod eis. C. de nuptijs. Aymon consil. 151. colum. 3. aduersus Socin. in l. 1. colū. penult. ff. solu. matr. qui contrarium tenuit, cuius opinio posset obtinere quo ad pœnam per iurij, quæ ipsi parti remittenti competeret. Igitur debitor postquam in soluendis usuris periurium propter moram incurrerit, non obtinebit absolutionem: sed præcisè soluere debet in pœnam periurij: ac post eà repetet usuras solutas. quod etiã tenet Abb. colum. 2. & 5. in dicto capitulo. vbi Felin. numer. 28. & Alex. consil. 17. lib. 3. colum. 2. fatentur, hæc esse communem opinionem eam sequenti.

Quin & illud obseruandum erit in hac specie, quam tractamus circa intellectum ca. debitores. de iureiur. de illo, qui usuras soluere, & non repetere promiserit, iudicem posse nemine petente ex officio procedere aduersus creditorem, & eum cōpellere, ut remittat iusiurandum debitori, vel ei restituat usuras extortas: aut tandem absolutionem eidem exhibere à iuramento. text. sing. in dica. tuas. de usur. vbi Abba. & Anania. idem Abb. Anton. & Felin. in dicto ca. 1. de iureiur.

Superest tamen examinare, quannã ratione qui iurauit usuras soluere creditori, teneatur omnino eas soluere sub reatu periurij: iuxta tex. in dic. c. debitores. Etenim nõ possumus diffiteri iuramentum istud ex parte iurantis licitum esse, ac seruari posse absque periculo salutis spūalis. Vnde dubio

dubio procul in casibus, quibus usurarum solutio esset crimen mortale, vel veniale, minimè teneretur debitor eas soluere: quod notatur in capitul. super eo. de usuris. atque eadem ratione si quis causa pactionis symoniacæ aliquid dare iuramento promiserit, nequaquam tenebitur seruare iuramentum: cum illud etiam ex parte iurantis illicitum sit: quemadmodum in specie notat Ioan. Staphy. de literis gratiæ & iustitiæ. folio. 184. asseuerans iuramentum istud nullum esse, nec absolutione indigere. At iuramentum de usuris soluendis ex parte creditoris, cui præstat, illicitum est: nec enim absque peccato mortali potest is usuras accipere: imò turpiter eas ad stipulatur, iuramentum & promissionem de eis soluendis iniquissimè exigit. *Quæ ratione*, si consideremus rationem text. in l. si ob turpem. ff. de condition. ob turp. caus. & prohibitionem iuris naturalis, diuini, & humani circa usurarum exactiorem, ac conuentionem de eis soluendis, planè constabit ex hoc iuramento nullam adquiri obligationem, nec actionem ipsi creditori: Nam & in dicto capitul. cum contingat de iureiuran. animaduertit summus Pontifex, vt iuramentum seruetur, nullam commissam fuisse turpitudinem in eiusdem iuramenti exactiõne. Ex ipsa verò promissione simplici absque iuramento palam est creditori nullam

adquiri obligationem, nec actionem. Igitur iniquum videtur quod in dicto capitul. debitores. responsum extat: nempe, cogendum fore debitorem petente creditore usuras soluere, quas iuramento præstito promisit.

Idcirco aduertendum est, in hac specie ratione iuramenti obligationem & actionem Deo principaliter adquiri in fauorem tamen, & vtilitatem creditoris: tãquam is fuerit solutioni adiectus. Hoc probatur in dicto capitul. debitores. dum statuitur, debitorem reddere debere iuramentum Deo. ipse autem creditor, vt adiectus solutioni Dei nomine aget equidem, vt iuramentum obseruetur: & poterit remittere illius obligationem, & vinculum. Siquidem adiectus solutioni ad propriam vtilitatem potest, si sibi fuerit quoquo modo satisfactum, remittere obligationem. §. planè. Inst. de inutilib. stipulat. ex quo apparet, posse fieri adiecto solutionem inuito stipulante: atq; ita ratione ista procedit text. in dicto capitul. debitores. & in dict. capitul. de iureiur. sicuti eleganter explicat Fortu. in capi. de pact. numer. 27. ex quo possunt plura deduci.

Primum ex hoc intellectu constat, nec principaliter, nec, vt aiunt, secundariò adquiri obligationem creditori ex promissione iurata de soluendis usuris. quod notant Anto. & Imol. colu. in dict. capitul. debitores. Fortu. in dict. numer. 27. tamen si

De Pact. M ; Abb.

Secundæ partis Relectionis.

Abb. in dicto capitu. i. de iureiuran. & penult. colum. Card. Felin. & alij frequentiori consensu existimauerint ex promissione iurata de solvendis vsuris Deo principaliter, secundario creditori acquiri obligationem: quod ex præmissa ratione non potest congruè defendi.

Secundo inferitur, Bartol. non rectè loquutum fuisse hac in materia. in l. Seius Augerius. ff. ad legem Falcid. dum dixit, contractum à lege prohibitum in odium creditoris, confirmari iuramento: licet detur debitori repetitio post solutionem: hoc etenim falsum est. Nam iuramentum in hoc casu minime confirmat contractum: multis quidem rationibus. Et præsertim, quia iure naturali hic contractus nullus est omnino, nec ullam inducit obligationem, non tantum iure humano: atque ideo impossibile est quod iuramento confirmetur. Deinde iuramentum illicitum ex parte eius cui præstatum, nusquam confirmat contractum: quod iam non semel admonuimus. Quod si contractus hic iuramento confirmaretur, nusquam esset locus repetitioni: & tamen Bart. fatetur, dari debitori repetitionem. Sic sanè rectius Bar. idem in dict. l. si quis pro eo. dixit, iuramentum seruandum fore: non tamen contractum confirmari: atque ideo repetitionem post solutionem debitori competere.

Tertio hinc tollit difficultas, quæ circa textum in dicto capitulo debitorum. passim adducitur: nempe quæ

ratione ibidem accessorium, id est iuramentum, non sequatur naturam principalis: cum contractus principalis ibi nullus sit, iuramentum autem omnino sit validum & seruandum. Et enim Hostien. Panor. & Doct. communiter existimant regu. accessorium de regu. iuris. in. 6. parum obesse de cisioni tex. in dicto capitulo. debitores. quia est diuersa ratio principalis, & accessorij: cum principale tendat in fauorem partis iniquè exigentis: accessorium in reuerentiam diuinæ maiestatis: cui reddenda sunt iuramenta. Hæc verò solutio etiam si vera sit, non tamen conuenit, nec est necessaria ad intellectum huius obiectionis: Siquidem in hac specie nulla datur principalis obligatio, cui iuramentum accedat. Nam & ipse Panor. in ca. i. de iureiura. col. penult. scribit in hoc casu principalem obligationem Deo acquiri: secundariam parti. Ex quo, etiam si eius opinionem aliqua ex parte paulò antè reprobauerim, colligitur, iuramentum esse hic principale: non accessorium. Quamobrem eum iuramentum hic principaliter extet, & valeat, frustra queritur: cur accessorium non sequatur naturam principalis: quod Fortunius admonet in dicto capitulo. nume. 27. ibi. & in vi.

Quarto ex hac interpretatione poterit lector facillimè plures tollere obiectiones, quæ à gloss. & doctoribus opponuntur dictæ decisioni: quæ in capitulo. debitores. continetur: omnia enim illi responsioni opposita cessant, si consideremus, ratione iuramenti

iuramenti seruandi soluendas esse vsuras absque aliqua obligatione principali: nec posse ante absolutio-
nem aut remissionem iuramenti ipsam debitorem aliqua cōgrua vti
defensione, vt non teneatur vsuras
creditori soluere.

Quintò ex his manifestum fit, tex.
in dict. cap. debitores. admittēdum
fore, etiam si constet contractum
vsurarium esse secundum Cardi. Fe-
lin. & Docto. ibi. imò si expressim
debitor iuramento præstito promi-
serit pro decem sibi mutuatis dare,
ac soluere creditori duodecim: vbi
manifesta est vsura, obtinebit illius
cap. decisio: quod ita verum esse cē-
sent inibi Cardi. & Felin. col. 1. quòd
si debitor iuratus asseuerauerit in cō-
tractu se creditori debere duode-
cim pro decem sibi mutuo datis:
tunc non est locus huic decretali re-
sponsioni: quia promissio censetur
erronea, et impossibilis quo ad duo:
est etiam impossibile, quòd pro
decem mutuo datis statim debean-
tur duodecim: atque ideo propter
errorem præsumptum non est in
hoc casu admittenda decisio text. in
dicto capitu. debitores. quemadmo-
dum visum est Aretino. l. colum. &
Francisco Purpurato numero. 35. in
l. Rogasti. §. si tibi. ff. si certū peti. po-
tius equidem præsumendus error
est, quam delictum vsuræ. l. meri-
to. ff. pro socio. Hæc autem dicta
sint de intellectu text. in dicto capit.
debitores. quem Barto. adducit pro
cius conclusione comprobanda.

Adducit præterea idem Barto. de
cisionem tex. in capitu. significante.
de pignorib. quasi velit ex eo proba-
re, quòd pactum legis commissio-
riæ in pignoribus alioqui maximè
improbatum, minimè confirmetur
iuramento: tametsi iuramentum ser-
uandum sit, donec absolutio ab eo
detur: vel remittatur à creditore. Et
sanè de pacto legis cōmissoriæ qua
ratione sit in pignoribus improba-
tum, tradidi latè lib. 4. Variarum Re-
solution. capitu. 2. num. 6. & sequen-
tibus. atque præter ibi adnotata erit
hoc loco animaduertendum, pactū
legis commissoriæ in pignoribus
minimè confirmari iuramento: cum
id reprobatum sit in odium credi-
toris ex eo, quòd vsuræ vitium ha-
beat: sed tamen iuramentum hoc
erit seruandum donec vel remitta-
tur à creditore, vel detur absolutio
ab Episcopo. argu. dict. capitu. debi-
tores. & est optimus tex. in dicto ca-
pit. significante. quo in loco hoc ad-
notarunt Innocen. Abbas & Doct.
Barto. in dict. l. si quis pro eo. nume.
10. Guido Papæ. q. 6. Delphinat. An-
toni. Fanensis de pignoribus. 4. par-
te, numero. 4. Andre. Tiraquel. libr.
2. de retract. in fine. numero. 119.
Fortassis iuramentum appositum
in pignoribus pacto legis commis-
soriæ habebit eum effectum, vt res
pignori data, maneat post redem-
ptionis tempus penes creditorem
vendita, non equidem pretio mu-
tuatæ pecuniæ sed iusto arbitrio bo-
ni viri definiēdo: ita vt creditor pos-
sit rem

De Pact. M 4 sitrem

Secundæ partis Relectionis.

fit rem ipsam retinere adijciens eam pecuniam, quæ iuxta boni viri arbitrium deficiat quo ad iustam ipsius rei æstimationem: quod ipse colligo ex his, quæ Antoni. Rubeus scribit in consil. 134. ad finem.

Ex eadem principali conclusione Barto. infert ad Senatusconsultum Macedonianum, vt tandem si filiusfamilias Macedoniano renuntiauerit præstito iuramento, teneatur solvere mutuo sibi datam pecuniam creditori, vel absolutionem petere à iuramento: tametsi non confirmetur cõtractus mutui iuramẽto isto: imò post solutionem poterit à filio familias repeti soluta pecunia. Hæc sunt ferè Bar. verba. cuius ea est ratio quia cõtractus mutui dati filiofamilias prohibitus est lege ciuili in odium ipsius creditoris. l. 1. ff. ad Macedo. l. 4. titu. 1. part. 5. Huius etenim Senatusconsulti auctor fuit Vespasianus Imperator, vt tranquillus testatur in Vespasiano capitu. 11. Causam ei dedit Macedo, qui inter alias sceleris causas, quas illi natura administrabat, auctore Vlpiano, etiam æs alienum adhibuisset, & sæpè materiam peccandi malis hominibus præstaret, qui pecuniam, nè quid amplius dicatur, incertis hominibus crederet. Ea etenim ratione placuit, nè cui, qui filiofamilias mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis eius, cuius in potestate fuisset, actio, petitioq; daretur: vt scirent qui pessimo exemplo fœnerarent, nullius posse filiofa-

miliæ bonum nomẽ expectata patris sui morte fieri. Hactenus Iuriconsultus in dicta. l. 1. cuius auctoritate Bartol. præmissam adnotauit conclusionem, quæ quibusdam dubia videtur. Nam Panormi. in dict. capitu. cùm contingat. nume. 22. censet, iuramentum in hoc casu omninò nullum esse, nec indigere absolutione: ea ratione quòd cõtractus hic occasionem peccandi præbeat. Anton. autem, & Imola in dicto capitul. cùm contingat. numer. 67. tenent, iuramentum validum esse, absolutionem tamen ab eo præstandam fore vbi in ea prouincia multa mala contingere soleant ex his mutuis, quæ filiofamilias fiunt: præsertim circa vitam parentum, quibus insidias quandoq; parauerint. idem notat Corne. in Authent. sacramenta puberum. numero. 31. C. si aduers. vendit.

Ego vero difficilem esse existimo hanc Barto. conclusionem, cuius examini præmitto iuxta communẽ sententiam, filiumfamilias absq; iuramento non posse renuntiare huic exceptioni quæ sibi competit ex Senatusconsulto Macedoniano: cùm ea exceptio non tantùm concernat utilitatem ipsius renuntiantis, sed etiam parentis, & deniq; publicam ferè ob euitanda pericula, quæ parentibus solent imminere ex his mutuis: quemadmodum constat in dicta. l. 1. tametsi aduersus communem Zasius lib. 2. singu. respons. ca. 28. conetur probare, posse filium familias

familias absq; iuramento renuntiare huic exceptioni, quæ ex Senatusconsulto Macedoniano sibi comperit. Deinde illud fit hac in re constitutissimum, quòd filius familias, etiam si habeat hanc exceptionem, si tamen soluerit mutuo datam sibi pecuniam ipsi creditori, minime possit repetere solutam pecuniam l. qui exceptionem. ff. de condict. indeb. text. insignis in l. sed & si pater. §. vlti. ff. ad Macedon. quia hi de mum, inquit Vlpianus, solutū non repetunt, qui ob pœnam creditorū liberantur actione: non quoniam exonerare eos lex voluit. Ex quibus verbis item apparet, filium familias nō obstante Macedoniani exceptione in animæ iudicio vere teneri ad solutionem mutuatæ sibi pecuniæ & quidē ipsi creditori. Est etenim manifesti iuris creditoribus denegare iure ciuili actionem in pœnam: non tamen ex hoc ipsos debitores ab ære alieno liberari, nec ipsos creditores propria pecunia a lege priuari: tantū sanè actione apud iudicem exteriorem proponenda priuantur: atque ita hæc opinio verior est, & eam sensit Fortuni. in l. veluti. ff. de iust. & iure. colū. 8. vt certè hinc appareat quo ad forū animæ hac in questione plurimū à vero diuertisse Innocent. & Panormi. in cap. quia plerique. nu. 26. de immunit. ecclesii. latonem in. §. actiones. numero. 3. Inst. de actioni. Adrian. quodlib. 6. vers. inferitur primo & Alciat. in cap. nouit. de iudic. num.

16. qui quadam vtuntur distinctione in hac questione: quasi velint, tunc animæ iudicio filium teneri ad solutionem pecuniæ sibi mutuo datæ, cum nullum ex his malis, quæ lex præsumit, ex mutui datione contigerit. Nam etiam si hoc euenerit, non apparet creditorem à lege priuari propria pecunia nec filium familias debitorem ab eius solutione liberari. Sic & Barto. in l. si pœna. ff. de condictio. indeb. scribit, liberationem iure pœnæ causa contingentem minime liberare debitorem in animæ iudicio. Cuius opinionem sequitur ibi Alexand. dubitat tamē de eius veritate Paul. Castrensis. in ea. l. si pœnæ. & eam opinionem reprobatur Panor. in. ca. vlt. de præscript. col. 3. idem in cap. nouit. de iudic. num. 3. Fortuni. in l. veluti. colum. 7. ff. de iust. & iure. Nec tamen eorum opinio his, quæ modò diximus, aduersatur. Aliud etenim est quòd lex ciuilis in pœnā & odiū creditoris ab actione iudiciali tantū liberet ipsum debitore, & tunc nihilominus tenebitur in animæ iudicio debitam pecuniam soluere. Quia lex ciuilis noluit exonerare debitorem, licet actionem negauerit creditori in pœnam: & hoc casu obtinet sententia Bart. quæ in hunc sensum accipiēda est: aliud quòd lex ciuilis debitorem in pœnam creditoris à debito exonerare voluerit, ac liberauerit: & planè in hac specie auctoritate legis humanæ, iustæ etiam in animæ iudicio de

M 5 bitor

Secundæ partis Relectionis.

bitor ipse liber erit, nec tenebitur quidquam creditori in conscientie foro soluere, utroque tamen casu si debitor creditori soluerit, minimè habebit ius repetendi per condictioem in debiti: quia per eam solutionem visus est renūciare legi pœnali, quæ cum actione, vel debito liberat: nolleque ea uti: quod in dict. l. si pœnæ. probatur: & explicat optimè Fortuni. in dicta. l. veluti. colū. 7. ex quibus ad Bart. conclusionem ipse infero, falsum esse quod ipse Bart. scribit, dum asseuerat, filium familias, qui mutuo sibi datam pecuniã soluere iurauerit, si semel is iuramentum seruauerit, ac soluerit, posse eã pecuniam repetere. Nam etsi absque iuramento soluerit, minimè habebit repetitionem: ut modò diximus: igitur fortiori ratione nec repetere poterit si contractũ iurauerit, cum multo maior sit tunc vis ipsius contractus. Et præterea non opinor esse congruam Bartol. illationem ex eius conclusione principali siquidem illa tunc vera est, quando creditor iniquè, & illicitè ex contractu acciperet, & contraheret. At in præsentis casu, etiam si creditor iniquè contraxerit ob prohibitionem Senatusconsulti: non tamen iniquè accipit pecuniam à filio familias sibi mutuo datam, quod satis ex præmissis constat. Vltimò existimo ab hoc iuramento non esse dandam absolutionem ad effectum, ut possit filius familias opponere exceptionem Macedoniani: nisi admodum

utile esset quieti Reipublicæ propter multa mala, quæ ex his mutuis in ea prouincia contingere solent, secundum Anton. Imol. & Corne. qui simul & alij absque vlla controuersia fatentur, ante absolutionem obtentam non posse debitorem filium familias aduersus creditorem exceptionem Senatusconsulti opponere. Qua ratione perpenſa opus non est in hac quæstione tractare, an contractus hic confirmetur iuramento.

Septima conclusio, quæ ex Bart. commentarijs colligitur, eadem ferè est, quam superius tertiam constituimus in hunc sanè modum: Contractus lege ciuili prohibitus fauore debitoris, eius iuramento confirmatur. Authè. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. quam conclusionem non aliter probare conabor, quàm his, quæ ad probationem tertie principalis conclusionis adduximus. Ex ea vero Bartol. infert ad contractum fideiussionis per fœminam gestum, qui Senatusconsulto Velleiano improbatur in fauorem fœminarum, quas ob earum facilitatem noluit pro alijs intercedere fideiussionis causa. Nam si fideiussionis contractum fœmina iurauerit, contractus is iuramento confirmatur. Huius quæstionis examinatio exigit, ut præmittamus, mulierem in iudicio posse renuntiare expressè absque iuramento beneficio Velleiani, si certa sit de eius auxilio. l. vlti. §. penul. ff. ad Velleian.

leian extra iudicium autem non potest expressè adhuc renuntiare, etiam si certa sit: quia eadem facilitate, qua inducitur ad fideiubendū eadem ad renuntiandum. l. doli. §. diuersum. ff. de nouat. notant Docto. in. l. vlti. C. ad Velleian. quam distinctionem dixit esse cōmūnem Imola in capit. ex rescripto. de iureiurand. quibus quidem præmissis illud certo constituendum est, etiā extra iudicium valere renuntiationem expressam huius beneficij si mulier hanc renuntiationem, vel contractum iurauerit: quod cōmuni omnium sententia receptum est. Imò secundum cōsuetudinem sufficit renuntiatio expressa huius beneficij, etiā sine iuramento, etiam extra iudicium: vt testatur Imola & Felin. in dicto capit. ex rescripto. colum. 4. & Docto. in l. vlti. C. ad Velleian. Dubium verò in hoc vertitur, an fideiussio mulieris iurata simpliciter absq̄ renuntiatione Velleiani, sit sufficiens ad hoc, vt huius beneficio renuntiatum esse videatur. & sanè iuramentum hoc sufficere & habere vim certiorationis, vt aiunt, id est certæ scientiæ apud feminam, quod hoc auxilium habeat, tenuerunt Bartol. in dicta. l. si quis pro eo. numero. ij. idem Bartol. in Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. & ibi Angel. & Paul. Castren. Abb. Imol. & Felin. bala. in dict. cap. ex rescripto. idem Felin. in capitul. si diligenti. de foro comp. post Anton. ibi. Alexand. & Jing

lason in. l. in repudianda. ff. de acq. heredit. Roman. & Alexand. in. l. sciendum. numero. 3. ff. de verborum. obligationibus. eandem opinionem sequuntur dicentes cōmūnem esse Antoni. Burgens. in capitul. penultimo. numero. 36. de emptione & venditione. Alexand. in cons. 27. lib. 1. col. 3. Curti. Junior consil. 47. colum. vlti. cui sententiæ & alij plures subscripsere, quorum meminit Andre. Tiraq. in. l. si vnquam. C. de reuocā. donat. in prin. nu. 31. & in tracta. de legib. connubialib. in glos. 5. num. 148. huius opinionis præcipua sumitur auctoritas ex dict. cap. ex rescripto. vbi probatur, posse feminam fideiubere iuramento præstito, atq̄ hanc fideiussionem validam esse, non obstāte beneficio Velleiani: eandem sententiam fatentur cōmūnem esse lason in dict. Authent. sacramenta puberū. nu. 56. & Imo. in dict. capi. penult. contraria tamen opinio nec auctoribus, nec rationibus destituta est. Nam iure verius quibusdam videtur, feminam etiam præstito iuramento fideiubentem non ex hoc renuntiasse beneficio Velleiani, ea quidem ratione, quod iuramentum minimè extendatur ad incognita, vel incogitata. cap. venies. cap. quinta uallis. de iureiuran. propter defectum consensus. l. vlti. C. de non. nimerat. pecunia. feminā verò præsumptionem habet, quod hoc beneficium ignoret ob sexus fragilitatem. l. si emancipata. C. de iuris

Secundæ partis Relectionis:

iuris & facti igno. l. in bonorum.
 ff. eo. titul. not. in. l. iuris ignorantia.
 C. qui admitt. Sic deniq; hanc po-
 steriorem opinionē sequuntur Ioā.
 Andr. in additionibus ad Specu-
 lum, titu. de renunt. & conclu. col. 6
 3. Imola & Areti. in dict. l. sciendū.
 col. ii. Hippo. in Rub. ff. de fideiuf-
 fori. nume. 38. Imola in dict. cap. pe-
 nulti. de empti. & vendit. Iason in
 dict. Authent. sacramenta puberū.
 nume. 36. Imò & hanc opinionem
 sequutus dixit communē esse Bald.
 in consil. 47. lib. i. eandem & plures
 alij sequuntur, quos citat Andre.
 Tiraq. in dict. l. si vnquam. in prin-
 cip. nume. 146. à quo tamen cauē-
 dum est, nam in allegandis aucto-
 ribus hac in questione quandoq;
 fallitur. Et sanè si vera est commu-
 nis sententia, quæ adseuerat, extra iu-
 diciū nō posse fœminam renun-
 tiare beneficio Velleiani: satis opera-
 bitur iuramentum, vt confirmet ex-
 pressam, & specialem renuntiatio-
 nem: ne tamen efficiat renūtiatio-
 nem vbiq; subintelligi, eamq; vali-
 dam fore. Nec oberit text. in dict.
 capitu. ex rescripto. Etenim eo ipso,
 quòd Romanus Pontifex inibi sta-
 tuit fœminam compelli ad solutio-
 nem pecuniæ, pro qua fideiusserat,
 præsumēdum est, fœminam vel ex-
 pressim renuntiasse beneficio Vel-
 leiani. vel eo tempore, quo fideiuf-
 sit, certā fuisse huius auxiliij. Quod
 ita verisimile est, si consideremus
 cautissimè propriū negotiū in spe-
 cie illius cap. creditorem egisse. quā

obrem etiam si prior opinio com-
 munis sit, hæc tamen posterior ma-
 gis iuri, & rationi consona est.

Octaua conclusio ex Barto. colli-
 gitur. Contractus nequaquam iu-
 ramento cōfirmatur, quoties id pro-
 hibitus fuerit fauore debitoris, con-
 cepta tamen prohibitione in perso-
 nam creditoris. cuius rei exemplū
 fit, si lex ita prohibuerit: Nemo cū
 minore contractum facit: nemo
 cum fœmina hunc, vel illum con-
 tractum gerat. Nam & si fœmina,
 vel minor iurauerint contractum
 istum prohibutum a lege minimè
 is confirmabitur: cū nec minor,
 nec fœmina prohibeantur contra-
 here: sed ipse creditor etiā fœmina,
 vel minore volente prohibetur acci-
 pere. adducit Bart. glos. in. l. inuitus.
 §. vlti. ff. de regul. iur. quæ probat,
 prohibutum accipere, nō posse. etiā
 ab sponte soluente adsumere: quod
 frequentissimi iuris est in salarijs,
 stipendijs, & sportulis iudicum, ta-
 bellionum, & aliorum, qui publi-
 cis fungūtur muneribus, optimus
 tex. iuncta glo. ibi verb. volente. in
 cap. exigit. de censib. in. 6. & in cap.
 statutum. §. assessorem. de rescript.
 in. 2. quā in re illud est obseruandū,
 regulariter prohibutum exigere pos-
 se recipere ab sponte soluente. text.
 in capit. dilectus. in. 2. ad finem de
 simonia, nisi & is prohibitus sit ac-
 cipere: tunc etenim verum est, eum
 nō posse ab sponte soluente quid
 quam adsumere, text. singul. in. l. i.
 §. proinde. ff. de varijs & extra co-
 gnit.

gnit. glo. in. l. 2. verb. sed præstari. ff. de orig. iur. glos. in dict. cap. exigit. verb. volente. Bart. & Deti. in dict. Linuitus. §. vlti. glos. & ibi doct. in cap. 1. de simo. Florenti. 2. part. titu. 1. cap. 5. §. 6. Ioan. Maior in. 4. sentent. distin. 25. q. 4. quod si ob publicam utilitatem quis sit prohibitus exigere, profectò etiam ab sponte solvente accipere non poterit. Hoc etenim probatur in dicto. §. assessorem. & in dicto cap. exigit. notat Deti. in dict. Linuitus. §. vltim. idem Regijs constitutionibus constat: quibus iudices, alijsq; publica munera obtinentes prohibentur ob publicam utilitatem exigere aliquid præter salaria, & sportulas consuetas, iuroq; definitas: atq; eodem modo puniuntur, si ab sponte datibus acceperint. Interest enim Reipublicæ, iudices, tabelliones, & quoscunq; alios, pennes quos iustitiæ cultus, & ministerium tractatur, omninò immunes esse à muneribus: vt quidquã etiam à volentibus minimè accipiant: nè iustitia periclitetur vel pretio præsentis, vel spe futuri, etiam sponte præstandi. Non diffiteor in animæ iudicio ab obligatione restituendi excusari eum, qui post actum perfectum aliquid ab sponte, & omninò liberè dante receperit, quoties lex humana exigere prohibuit ob quancunq; causam: quod sensit Ripa in tract. de peste. vltima parte. §. de Medicorum. nume. n. tametsi in foro exteriori hæc vltima opinio non admodum congrua sit, nec ita

facile admittenda: quidquid idem Ripa & in hoc casu senserit.

Verùm quo ad Bart. opinionem, si lex in fauorem debitoris, etiam creditorem ipsum contrahere prohibuit, in ipsum prohibitionem dirigens: non tantum iuramentum contractui accedens seruandum erit, quod Bartol. fatetur: sed & contractus ipse confirmabitur. Etenim iuramento præstato debitor potuit, & visus est renunciare prohibitioni in eius fauorem inductæ. atque hæc renuntiatio propter vim iuramenti effectum habet confirmandi contractum. capit. cum contingat. capit. quauis pactum. de cuius interpretatione modò agimus. Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. nec oberit quod Bartol. adduxit ex. Linuitus. §. vlt. quia in hac specie, quàm modò examinamus, creditor in fauorem principalem debitoris prohibetur accipere: atq; ideò virtus iuramenti efficit, vt contractus confirmetur.

Nona conclusio. Contractus à prodigo gestus minimè confirmatur iuramento. Hæc assertio tractata fuit à Bart. obiter in dict. l. si quis pro co. col. penul. sed ab eodem expressim probata in. l. is cui bonis. ff. de verbo. obliga. vbi eam tenent Bald. Angel. Paul. Alexand. & Iason: quorū ratio potissima est, quia iuramentum præstitum à prodigo iudicio quodammodò caret, atque ideo non tenet, aut saltem non potest hunc effectum habere, vt confirmet

firmet contractum, quem lex ratione deficientis iudicij improbat. capit. & si Christus. de iureiuran. & prætereà contrahens cum prodigo certè in mala fide quasi cõstituitur, ex eo, quod contraxerit cum eo, qui ob defectum iudicij, & discretionis contrahere prohibetur atq; ita hæc opinio communis est secundum Alciat. in dict. capit. cum contingat. nume. 138. Alexand. Iasonem & Ripam in dict. l. is cui bonis. nu. 57. quo in loco latè quæstionè istam disputavit Ripa. His accedit, quod prodigus, cui bonis interdictum est, furioso æquiparatur. dic. l. is cui bonis. l. 1. C. de curat. furiosi. l. Fulcinius. §. adeò. ff. ex quibus caus. in posse. eat. l. his qui. §. diuus. ff. de tutor. & curato. dat. ab his. §. furiosi. Inst. de curator. sic sanè Frederic. consil. 31. eandem opinionem communem sequitur: ac Bertran. consil. 47. lib. 2.

Contrariam sententiam, quod cõtractus à prodigo, cui bonis interdictum est, factus iuramento confirmetur, probare conantur Anto. à Butrio & Imola in cap. cum contingat. Roman. & Aret. in dict. l. is cui bonis. Capella Tolosana. 498. ea quidem ratione, quod contractus prodigi prohibeatur in eius utilitatem, & fauorem: ergo iuramento confirmari poterit: Authent. sacramenta puberum: cum his, quæ ad idem solent allegari. Hæc tamè ratio parum vrget. Quia non tantum prohibetur prodigus cõtrahere pro

pter eius fauorè sed & propter defectum iudicij: sicuti furiosus. Etenim in rebus proprijs administrandis qui prodigus est dubio procul quo ad hoc iudicio carere videtur. Adducitur & contra communem altera ratio. Nam prodigus adulto curatorem habenti comparatur. l. si curatorem. C. de in integr. restit. Sed adultus etiam curatorem habens iuramento obligatur efficaci quidem obligatione in dict. Authent. sacramenta puberum. igitur & prodigus. Huic argumentationi respondetur facillimè: si quidem prodigus cum alienat curatoris auctoritate æquiparatur adulto habenti curatorem. at cum alienat absque auctoritate curatoris similis est furioso. Et ideo eius alienatio etiam cum iuramento indiscreta est, & iudicio caret: eaque ratione mirum non est, eam nec tenere, nec confirmari iuramento. Vnde communis opinio verior est. Cui etiam suffragatur, quod cum non careat præsumpta fraudeis, qui cum prodigo contrahit, l. si quis cum sciret. ff. pro emptore, videtur iuramentum ab eo præstitum dolo extortum fuisse: idcirco minimè confirmat contractum dict. capit. cum contingat. cum similibus. Et prætereà contractus a lege prohibitus ratione fraudis præsumptæ non confirmatur iuramento: vt Barto. explicat, quem alij frequentiori suffragio sequuntur in. l. omnes populi. ff. de iustiti. & iure.

iure. q. 3. q. principal. Cardina. Imo la, & Panormita. in dicto cap. cum contingat. argumen. l. vltim. C. de non innumera. pecunia. quasi dolus, & fraus consensum saltem liberum impediunt præsertim quia prodigo administratio interdicitur propter faciles, ac admodum frequentes de ceptiones, que fieri possunt his qui hoc vitio laborant ex defectu integri iudicij, qui contingit, ac procedit ab ipsa prodigi cupiditate, quæ eius iudicium cæcū reddit: quemadmodum & in hac specie Panormita. explicat in dicto cap. cum contin gat. colum. 12. vers. in eo tamē, quod dominus Antonius. quibus tādē effectum est, vt opinio Bart. æquior, ac verior semper visa fuerit.

- 8 Naturalis obligatio que sufficiat ad impediendam repetitionem scienter soluti per iuris errorem?
- 9 Variè potest cõcipi stipulatio, qua alteri per alterum fit.
- 10 Ius civile nec ad sistit, nec resistit stipulationi, quæ alteri per alterum fit.
- 11 Stipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida sit, & confirmatur.
- 12 Pactum nudum quod sit, & vnde eo nomine appelletur?
- 13 Pactum nudum iure civili nec obligatione nec actione producit: quid si sit iuratum? 15.
- 14 Iure Pontificio pactum nudum obligatione & actione habet: & inibi quid de pacto nudo à causa?
- 15 Pollicitatio an iure Canonico obligatione, & actionem inducat?
- 16 Iuramentum an operetur quod ex pollicitatione oriatur iure civili obligatio, & actio decur?

Ex. §. sequenti.

- 1 Confessio absente parte facta iure Canonico præiudicat consentienti.
- 2 Promissio facta alteri per alterum iure Canonico valida est. & num. 4. & 9.
- 3 Stipulationi, quæ alteri per alterum fit, an resistat ius civile, & an oriatur ex ea naturalis obligatio? & num. 4. 6. & 10.
- 4 Pænæ adiectio nulla est, si principalis ipse cõtractus sit nullus.
- 5 Naturalis obligatio dupliciter consideratur quo ad intellectum iuris humani.
- 6 Humana lex potest cõtractus quosdam pro communitatis vtilitate prohibere, qui iure naturali non sint improbat.
- 7 Rei dotalis prohibita alienatio impedit naturalem obligationem oriri: & tamen alienatio iuramento confirmatur.

§. Quartus.

Andem materiam Bartol. examinans proponit aliam cõclusionem, quæ iuxta ordinem præscriptū Decima est. Cõtractus, cui nec lex assistit, nec resistit, iuramento cõfirmatur. Huius conclusionis probatio ea est, quod in hac specie nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte illius, cui fit, vllam turpitudinē habeat: nullus etenim quidquam contra legem contrahendo cõmittit: idcirco locus est regulæ traditæ in dict. cap. cum contingat. quam in tertia cõclusionē superius explicuimus

explicuimus. Quamobrem non video aliquam super hac Bartol. sententia tractari controuersiam, quæ ipsam dubiam efficiat: tamen illationes à Bart. traditæ dubiæ plerisque uideantur: quas ob id oportet expendere diligentius.

¶ Prima Barto. illatio fit ad intellectum. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo. obligat. Etenim stipulatio alteri per alterum facta, licet iure civili effectum non habeat, tamen si iuramentum ei accesserit, valida est: quia eidem ius non resistit, & si non adfuerit. hæc opinionem Bartoli probat glos. celebris in cap. quoties cordis oculus. l. q. 7. quæ satis in specie uult, iure Canonico, maxime si accesserit iuramentum, stipulationem alteri per alterum factam validam esse. ex cuius glos. uerbis duo colliguntur. Primum, iure Pontificio stipulationem alteri per alterum factam præsentem actionem adquirere. atque ideo licet alias iure civili confessio facta

1 parte absente siue in iudicio, siue extra iudicium non valeat quo ad probationem plenam. l. certum. §. si quis absente. ff. de confess. glo. in cap. vlt. eo. tit. ubi Abb. nume. 15. & Doct. communiter in. l. generaliter. C. de non num. pecunia. tradunt Fel. in cap. si cautio. de fide instru. Hippo. in Rub. C. de probatio. nume. 89. idem in singul. 202. quo ad simplicem uero probationem ualet, etiam facta extra iudicium. Bart. in l. admonendi. nume. 48. ff. de iure iur. Abb. per text. ibi in capit. vlti. de

success. ab intest. idem Abb. nume. 7. Imol. & Felin. num. 30. in dicto. capi. si cautio. Attamen iure Canonico hæc confessio etiam extra iudicium facta absente parte valida est, & quo ad plenam probationem præiudicat confitenti, etiam si uerba in absentem dirigantur: sic denique ex dict. gloss. adnotarunt Antoni. & Imola in dict. capi. si cautio. ubi Felin. num. 27. asserit, hanc opinionem tanquam plurimum auctoritate comprobata tenendam esse: quam etiam sequitur Hippo. in dict. Rub. C. de probatio. num. 92. & in dict. singul. 202. & Alciat. in dict. cap. cum contingat. nume. 228. fallitur tamen dum requirit quod hæc confessio iurata sit. Procedit etenim gloss. & communis opinio ab ea deducta, etiam in confessione, quæ iurata non sit. nec id mirum cuiquam uideri debet: quia confessio ius nullum tribuit: sed iam inductum probat. l. Publia. ff. de deposit. & ibi Paul. Cas. Nec tamen omnino deducitur ex dict. glo. quia illa non tractat de confessione: sed de promissione & stipulatione: & præterea loquitur in eo casu, quo uerba obligationis diriguntur in presentem, licet executio in absentem concipiatur.

Ipsa autem conclusio principalis, quæ ex dict. gloss. colligitur: nempe iure Canonico validam esse promissionem alteri per alterum factam: recepta quidem est per Antoni. & alios in dict. cap. si cautio. Bald. in. l. illud. C. de sacrosanct. ecclesi.

clesi. quibus accedit ratio gloss. in
 l. i. ff. de pactis. quo in loco gloss. &
 Bartol. tenent, stipulationem alteri
 per alterum factam pactum qui-
 dem esse: etiam si nudum sit. Sed ex
 pacto nudo iure Canonico actio or-
 3 ritur capit. i. de pact. igitur & ex hac
 stipulatione obligatio, & actio quaeritur:
 atque ita hanc opinionem defendit Fortun.
 in dicta, l. prima. ff. de pactis. numer. 23.
 qui latè eius rationes considerat: cam præcipuè,
 quæ dicitur naturalem obligationem ad-
 quiri stipulanti ex hac stipulatione
 alteri facta: sicuti probat gloss. in di-
 cta. l. stipulatio ista. §. alteri. verbo. in
 terest. vbi Bartol. & Docto. eam se-
 quuntur. idem Bartol. in l. cum lex.
 & in dicta. l. si quis pro eo. colum. pe-
 nult. ff. de fideiussor. quorum opinio
 quo ad hanc rationem communis est,
 secundum Iasonem in dicto. §. alteri.
 num. 20. & Fortun. in dicta. l. i. nume-
 24. ff. de pact. qui pro hac communi
 hac item ratione utitur. Nam sti-
 4 pulationes in hoc ipsum iure civili
 inuētæ; ac induētæ sunt, vt quis sibi
 stipuletur quod eius intersit. l. stipu-
 latio. §. alteri. cum similibus. de ver-
 borum obligationib. & ideo inutili-
 iura civilia esse censent stipulationem,
 quæ alteri per alterum fiat. Hæc verò
 ratio iure naturali cessat: secundum
 quod tantum in pactis, & conventionibus
 consideratur, quod fides data seruetur.
 Igitur iure naturali, & item iure
 Canonico stipulatio alteri per alterum
 facta valida est, & ius stipulanti ad-
 quirit: licet

ius civile obligationem civilem &
 actionem ei negauerit, ne qui stipu-
 letur quod eius minimè intersit.
 Multa possent in fauorem huius o-
 pinionis adduci, quæ missa facimus:
 quia omninò expedita non sint, nec
 admodum urgeant pro eius proba-
 3 tione. Illud tamen omittendum
 non est, quod huic disputationi
 causam dedit: nempe ratio Bartol.
 in dicta. l. si quis pro eo, dum scribit
 huic stipulationi ius civile nec ad-
 sistere, nec resistere: imò ipsam vires
 iuris naturalis habere. quod adno-
 tarunt gloss. in dic. §. alteri. verb. con-
 ueniat. gloss. in l. cum principalis. ff.
 de regu. iuris. & in l. non dubium.
 verb. ob id. C. de legib. vbi Bart. idē
 Bartol. & Docto. communiter, te-
 ste Iasone ibidem in dic. §. alteri. nu-
 16. quibus suffragatur text. in dicta. §.
 alteri. cum similibus, quibus probatur
 stipulationem alteri per alterum fa-
 ctam validam esse apposita pœna.
 4 Et tamen si stipulatio prædicta ef-
 set contra legē, minimè valeret adie-
 ctio pœnæ: nā vbi principalis cōtra-
 ctus nullus est, & legi contrarius, e-
 tiam appositione pœnæ nō tenet. l.
 Seius & Augerius. l. quod de bo-
 nis. ff. ad l. Falc. l. non dubium. C. de
 legib. l. vlt. ff. de consti. pecu. capi. P.
 & G. de officio delega. gloss. & Fili.
 in cap. significatibus. col. vlti. co. tit.
 vbi etiam hoc notant Abb. Bald. &
 Barba. Feli. in cap. tua. col. 3. de iure
 iurand. idem in cap. nobis. de simo-
 nia. l. si homo mortuus. l. ita stipu-
 latus. in magna. ff. de verbo. obligat.
 De Pact. N vbi

vbi Ripa numer. 36. Alexand. consil. 32. lib. 2. & ibi Carolus Molinæ. gloss. singu. in. l. si patronus. §. patronum. ff. si quid in fraud. patron. Iason in limpossibilis. colum. vlti. ff. de verborum obligatio. ex quibus deducitur hæc communis sententia, quæ asserit, pœnæ adiectionem nullam esse, vbi & contractus nullus sit, à lege q̄q̄ reprobatus. Vnde maximum signum est, stipulationem alteri per alterum factam non esse lege reprobata nec legi resistenti cōtraria: quia appositio pœnæ eidem stipulationi accessoria valida est. idem notant gloss. in. l. pœcta quæ contra. C. de pœctis. & in regu. accessorium. de reguli. iur. in. 6. Innocent. in capit. penult. de pœctis. Henri. in capit. vltim. colum. 3. eod. titu.

Sed aduersus hanc cōmune sententiam, quòd stipulatio alteri per alterum facta sit cōtraria legi resistenti, & omninò nulla, ita vt nec ex ea oriatur naturalis obligatio, probatur iuxta quorundam opinionem in dicto. §. alteri. dum in eo dicitur, Alteri stipulari nemo potest. Etenim negatiua dictio præposita verbo, potest, præcisam inducit necessitatem, ac significat actum esse impossibilem. gloss. celebris in capit. 1. de regu. iur. in sexto. Abb. in capit. 1. notabi. de caus. poss. & propriet. idem in capit. 1. notab. de fide instrum. Barto. & Docto. communiter secundum Iaso. ibi numero. 23. in. l. Gallus. in princip. ff. de liber. & posthum. latè Andre. Tiraqu. post leges connubiales

gloss. 2. in principio. & numer. 8. Fortuni. in dict. l. Gallus. colū. 14. Carol. Molinæ. in consuetu. Parisiensi. tit. 1. §. 1. in gloss. 3. Corasius in. l. 1. colum. 2. ff. de verb. obligatio. Alciat. libr. 3. parad. capit. 4. idem in. l. Nepos Proculo. ff. de verbor. significatio. Ergo stipulatio ista alteri per alterum facta nulla omninò est, & iure impossibilis, eoq̄ resistente concepta. Huic verò rationi respondet Bartol. in dicta. l. cum lex. ff. de fideiussorib. colum. 3. eam esse admittendam, quoties lex dictionem negatiuam præmisit verbo, potest, futuri temporis: quasi aliud sit, cum negatiua fuerit præposita verbo, potest, præsentis temporis. Quæ quidem distinctio minime placet Iasoni in dict. §. alteri. nu. 37. & in dicta. l. Gallus. Et meritò: non enim video rationem congruam huius discriminis: maximè quia frequentissimè, negatiua præposita verbo, potest, præsentis temporis inducit præcisam necessitatem. l. nemo potest. ff. de legat. 1.

Deinde contra communem sententiam sunt verba responsionū iuris ciuilis satis aperta. in. l. 1. §. quod seruus. ff. de stipula. seru. ibi, nullius momenti. & in. §. si quis alij. Instit. de inutilib. stipul. & in. l. 1. §. 1. ff. de stipulat. seruo. ibi, nihil agit. & in. l. ita stipulatus. §. Chrysofonus. ibi, nullam obligationem. ff. de verborum obligatio. quibus in locis Iurisconsulti de hac stipulatione tractantes his verbis vtuntur: quæ videntur apertissimè ab ea excludere naturalem obligationem,

gationem, & ostēdere, eam iuri resistenti contrariā esse. Quāobrem, stipulationem istam, de qua disputamus, esse cōtrariā iuri resistenti cōtendit Iason in dict. §. alteri. num. 16. idē Iason in. l. non dubium. C. de legib. colū. penulti. Nec oberit, si velimus tenere cōtra communem, ratio, que de adiectione pœnæ valida quidem adducta fuit. Siquidem non ex eo valet in hac stipulatiōe adiectio pœnæ, quod stipulatio ista non sit contraria iuri resistenti: sed quia ratio iuris civilis denegantis huic stipulationi actionem, & obligationem, deficit vbi pœna eidē adiecitur. Etenim alteri stipulari nemo potest: quia eius non interest, quod alteri detur. Hæc autem ratio satis deficit, si pœna apponatur stipulationi: nam illa pertinet ad ipsum stipulantem, & ei solvenda est, idcirco valet adiectio pœnæ: licet stipulatio minimè sit valida secundum Bald. in dicta. l. non dubium. 14. opposit. & ibi Iaso. colū. penulti. Bartol. in. l. ita stipulatus. in magna. 12. oppositio. & ibi Ripam nume. 38. ff. de verbo. obligat. Curti. Iuniorē in dicta. l. pœna quæ contra. C. de pœtis.

Sic & quod stipulatio ista nullam producat obligationem naturalē in fauorem quidem stipulantis tenent Rainer. de Forliuio. Cuma. Paul. de Castr. & Alexā. in dict. §. alteri. quos ibi Ias. sequitur nu. 20. & Cuma. idē in. l. 1. ff. de pœtis. quorum rationes aduersus cōmunē ferè sunt illæ, quas modò adduximus ad probandum

huic stipulationi ius resistere. Nec diffiteor quidē ambiguam esse hæc controuersiā, multisq; difficilem visam fuisse. Nam & iure Pontificio alteri per alterū stipulationē factam nullā esse probat tex. in. c. quāquam. de vsur. in. 6. vbi probatur, non posse alteri quenquam acquirere nisi persona publica sit, vt notarius, vel sacerdos parochialis, qua ratione satis deducitur, naturalem obligationem minimè ex hac stipulatione oriri: nam si ea oriretur, profectò iure Pontificio seruanda foret: capit. 1. capit. qualiter. de pœtis. cum his, quæ inibi traduntur.

Hanc opinionē, quod iure Pontificio stipulatio alteri per alterū facta nō habeat maiorē effectum, quàm habet iure civili: veriore esse censent Panor. & Felin. num. 23. post Antoni. ibi in proœmio Gregoriano. idē Abb. in capit. si cautio. 3. col. de fide instrum. & in capit. constitutus. de procurat. & in capit. vltim. colū. 7. de confess. Ioan. Faber in. §. alteri. Institu. de inutili. stipulat. Imola, Roman. Alexand. & Iason in. l. stipulatio ista. §. alteri. numero. 5. Roman. in Authentic. similiter. C. ad legem Falcidiam. 5. speciali pœnæ causæ inter contractus. quorum opinio, nisi & in hoc fallor, magis communis est. Quidam tamen, vt ex Felino constat, existimant, iure Canonico esse aduersus promittentem locum remedio Euangelicæ denuntiationis iuxta capit. nouit. de iudic. & id habere locum quoties verba stipulationis

De Pœtis. N 2 tionis

Secundæ partis Relectionis.

tionis fuerint directa in ipsum stipulantem: licet executionis formula concepta sit in absentem: quo casu loquitur gloss. in dicto capit. quoties. Eodem modo Alexand. & alij in dict. §. alteri. consent, esse intelligendam eam opinionem, si vera est, quam paulò antè retulimus: nempe ex stipulatione ista naturalem obligationem oriri. Quibus tandem effectum est, ut satis sit hæc controuersia difficilis, præsertim circa ius Pontificium, & deinde ad intellectum legis Regiæ, quæ hac in materia solet adduci: idcirco aliquot exponam ad faciliorem huius quæstionis expeditionem.

Primùm existimo duplicem esse naturalem obligationem: unam quidem, quæ insurgit ex honestate, ac debito morali: alteram quæ ex legis ac iuris naturalis vinculo oritur. Hæc distinctio colligitur ex Baldo in l. prima. C. de sacrosan. eccles. nu. 55. & Thoma. 2. 2. q. 106. articul. 4. 5. & 6. Prior pertinet ad honestam quandam obseruationem, quæ tamen necessaria non est ex vi legis, sed ex vi honestatis morali. Posterior vero ex vi præcepti legalis necessaria est, nec absque peccati reatu omitti potest: quemadmodùm Thomas ipse tradit. Nos item admonuimus hæc distinctionem utilem admodum esse in ca. cum in officijs. de testam. nu. 10. & in cap. cum esses. cod. tit. num. 2. qua ratione effectum est, ut apud ius ipsum civile prior naturalis obligatio effectus aliquot habeat

quippe quæ repetitionem soluti ex errore iuris impediatur secundum Fortunium in l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. illat. 10. & sufficiens sit ad nouationem. l. 1. ff. de nouationi. atque alios, quos modò exponere non vacat. Posterior autem maiorem vim habet: nam exceptionem, & retentionem inducit: qui effectus maximi censentur à iuris vtriusque interpretibus: atque item in animæ iudicio necessitatem soluendi, & restituendi omninò imponit sub peccati poena quos equidè effectus prior illa obligatio non habet: quæ admodùm ex his, quæ in specie statim inferam manifestè constat: etenim ad multa hæc primam assertionem præmittimus.

Secundò est maximè obseruandum, legem humanam posse dubio procul quosdam contractus, pacta quædam & cõuentiones ita irritas facere, ac prohibere, ut minimè ex eis oriatur posterior naturalis obligatio, quæ ex debito legali, ac legis vinculo procedit: prout Reipublicæ expedire viderint ipsi legumlatores. probatur hæc conclusio. Nam licet ius humanum tollere non possit iura naturalia quo ad prima principia: scilicet, ratione viuendum est: nec quo ad ea, quæ ex primis principijs necessariò sequuntur: qualia sunt Decalogi præcepta: conclusiones tamen, quæ ex primis principijs iuris naturalis oriuntur, frequentius non tamen in vniuersum iuris humani dispositioni quæ ex parte id utile Reipublicæ & communitati sit submittuntur.

tur. Hoc ipsum & ratio naturalis dicitur, ut leges humanæ, & hominum instituta mutantur iuxta utilitatem ipsius humani consuetus. quod tradit Thomas. 1. 2. quæst. 54. artic. 5. & 2. 2. q. 63. artic. 5. & rursus. 1. 2. quæst. 96. artic. 4. Ex quo apparet, humanas constitutiones in his, quæ sunt præter ius naturale: id est, quæ necessario non sequuntur ex primis principis iuris naturalis, potestatem habere statuendi quod in Reipublicæ utilitatem cessurum sit, siue præcipiendo siue prohibendo. His accedit quod humana lex si ea iusta sit, etiam civilis obligat, & seruanda est in animæ iudicio, & in diuino tribunali. glos. insignis in capit. quæ in ecclesiarum. de constit. cuius ratione, & alia, quæ ad eius comprobationem fuere necessaria, ipse tradidi in dicto capit. cum esset. At si lex, quæ contractum prohibet & ei resistit, iusta est & in animæ iudicio seruanda: profectò necessario præmittit, naturalem obligationem iuxta posteriorem sensum non oriri ex eo contractu: nã si ea oriretur in animæ iudicio seruandus foret cõtractus hic à lege prohibitus. Quod apertissimè repugnat ipsius legis virtuti, & iustitiæ. Deinde, ut ex Thomâ colligitur in dic. q. 60. artic. 5. lex humana aut est iusta, aut iniusta. si iusta: omninò seruanda est. Si iniusta non alia quidè ratione iniustitiam habet, quã quod sit legi naturali contraria. Igitur humana lex si ea iusta sit, minimè repugnat, nec est contraria legi naturali:

idcirco nequaquam verè dici poterit, eam tollere naturalia iura. nec naturales obligationes: tamen si impediatur oriri obligationem istam naturalem, quæ efficax sit ad excipiendū & retinendum, item & ad executionem in foro animæ exigendam: diceretur autem iniqua lex, si naturalem obligationem tolleretur, quippe quæ iuri naturali refragaretur. Præterea. aut lex humana potest contractum aliquem prohibere & resistere aut non. Si potest eadem quidem impedit naturalem obligationem ex vinculo consensus oriri: quia consensus illum irritum facit in foro exteriori & interiori, ut superius dictum est. Si non potest tollitur profectò ubiq; gentium illa vera & hominū consortio necessaria Reipublicæ institutio, quæ iuxta tempus & locum debet aliquot conventiones prohibere & improbare.

Tertiò hinc constat ex contractu, quæ lex prohibet ei resistens, minimè oriri naturalem obligationem. quod notat Barto. in dict. l. si quis pro eo. col. pen. & in. l. cū lex. col. 1. ff. de fide iussio. probat text. in. l. non dubium. C. de legibus. quæ opinionem latè defendit Fortunius in dict. l. veluti. col. 7. ff. de iusti. & iure,

Quartò ab eadem radice deducitur, posse contingere contractum aliquem lege humana reprobari ita, ut ei lex resistat, nec ex eo producatur naturalis obligatio: & tamen ex eodem efficacem naturalem, & civilem obligationem oriri

De Paët.

N 3 in his

Secundæ partis Relectionis.

in his prouincijs, vbi eadē humana lex statuta non fuerit: potest etenim humanis constitutionibus contractus quidā prohiberi ob vtilitatem Reipublicæ, vel quia ita cōueniat ea in prouincia statui: qui tñ cessante lege, aut in alijs prouincijs fieri commodè posset, & factus valeret vti- que, & haberet obligationem natu- ralem & ciuilē. Saltem eam natura- lem, quæ ex cōsensu legibus nō im- probato sufficiens est. huius rei pos- sunt proponi varia exempla. Apud Hispanos vxor non potest contra- here sine licentia mariti: & si contra- xerit, cōtractus omninō nullus est, eiq; lex Regia, eademēq; iusta resistit: idcirco nec naturalem producit hic contractus obligationem: natura- lem inquam in cōsensu, quo effica- cem esse diximus, vt naturalis obli- gatio seruanda sit in animæ iudicio, ac procedat à debito legali. Et ta- men hic contractus apud Italos, a- pud Germanos, atque apud ipsos Hispanos olim ante Regiam consti- tutionem vim haberet & effectū il- lum quidē, qui pactionibus ex legi- timo consensu gestis adesse solet: at- que naturalē obligationem à legis naturalis vinculo productā: quod si dixeris, non tolli nec impediri ob- ligationem istam naturalem per le- gem Regiam: fateri oportet, apud omnes gentes contractum istū non producere obligationem naturalē, quæ procedat à legis vinculo: quod falsissimū est. ipse fateor obligatio- nem naturalem lege humana pro-

priè, non tolli: sed impediri nē oria- tur: cum ea producat à consensu paciscentium legitimo, id est lege humana minimè reprobato.

Quintò ex præmissis apparet, ma-ximè referre quid humana lex in his & alijs conuentionibus discernēdis constituerit. Nam si lex ipsa contra- ctui resistat, & eū reprobet: non pro- ducit ex eo naturalis obligatio, quæ vinculo iuris naturalis, & legis fulci- tur: tamen si quæq; adsit quædā natu- ralis obligatio ab honestate morali procedens: text. optimus in dict. l. i. ff. de nouationi. At si lex ipsa huma- na cōuentioni & cōtractui non resi- stat, nec adsistat: quippe quæ nec ip- sum contractum reprobet, nec ex- pressim approbet ei actionem tri- buens & obligationem: imò quan- doq; expressim eas denegauerit: tūc contractus hic manet destitutus au- xilio iuris ciuilibus sub fomento tantū legis naturalis: atque ideo ex eo ori- tur naturalis obligatio: nō tantum ea, quæ ad moralem honestatē perti- net: sed & illa, quæ à debito legis producitur.

Sextò patet ex proximè dictis, rei dotalis alienationē minimè produ- cere naturalem obligationē. Lex ete- nim iusta, q̄ de fundo dotali lata est, hunc contractū prohibet, eiq; resistit nec tantū denegat actionē. quod pa- tet in. l. i. ff. de fundo dotali. Quam obrem illa naturalis obligatio, quæ à debito legis procedit, hic omni- nō impeditur: & tamen vbi lex ista lata non foret, valeret quidē hic con- tractus

tractus propter consensum vtriusque contrahentis minimè lege humana impeditum. quòd si dixeris, ex hoc contractu naturalem obligationem oriri ex debito legali: fateri necesse est, alienantem rem dotalem in iudicio animæ teneri ad obseruationem contractus, & esse locum exceptioni. ac retentioni, quæ omnia procul à vero abhorrent: nec iure defendi possunt.

Septimo hinc deducitur, non esse necessarium, vt contractus lege civili prohibitus possit iuramento confirmari, quod ex eo oriatur naturalis obligatio. Nam etsi contractus omnino nullus sit, eiusque lex resistat & impediatur oriri obligationem naturalem à debito legis procedentem, nihilominus confirmari poterit iuramento: quemadmodum probatur in dicto capitulo. cum contingat iuncta proxima illatione. & in hoc capitulo. quauis pactum. atque ideo etiam non est omnino necessaria probatio Barto. in dicta. l. si quis pro eo. dum agens, an stipulatio alteri per alterum iuramento præstito sit valida, vtitur ea ratione: quia ex hac stipulatione absque iuramento nascitur obligatio naturalis.

Octauò libet ad planiorem eorum, quæ iam præmisimus, intellectum itidem adnotare, nec eam esse sufficientem argumentationem: qua quis probare conetur, naturalem obligationem ex debito legali procedere ab aliquo contractu: si scienter facta solutio repetitionem non habeat iu-

ris errore. Nam hunc effectum quandoque operatur naturalis obligatio ab honestate morali procedens: quod probatur in. l. si pœnæ causa. ff. de condition. indebit. Etenim in. §. præcedenti diximus, liberatum à solutione pecuniæ, quam soluere alioqui tenebatur, causa pœnæ, & ad punitionem creditoris, minimè teneri in animæ iudicio naturaliter ex debito legali ad illius pecuniæ solutionem: & tamen si soluat, non poterit conditione indebiti repetere text. in dicta. l. si pœnæ causa. Hic enim effectus procedit ab obligatione quadam naturali, quæ pertinet ad moralem honestatem. Sic & in eo, qui alteri remunerationis causa tenetur moraliter obligatione naturali ad antidora: sicuti in dicto capitulo. cum in officijs. de testamento. probauimus. Eadem ratione constat intellectus ad legem primam. l. error. C. ad legem Falcidiam. cum his, quæ notantur in. l. prima. ff. de condition. indebiti. quibus satis manifestum fit, hæredem soluentem integra legata errore iuris non retenta Falcidia, minimè posse quartam repetere, id enim procedit propter illam naturalem obligationem, quæ ab honestate morali procedit, quo plenior fides erga testatoris voluntatem seruetur dict. l. C. ad legem Falcidiam. Nec enim hæres tenetur naturali obligatione, quæ ex debito legali oritur, integra legata soluere non retenta Falcidia. Cum eum lex ipsa liberum efficiat à quarta quæ lege

De Pact. N + iusta

Secundæ partis Relectionis:

iusta permittente per hæredem retineri potest: & poterat olim etiam testatore prohibente falcidiam detrahi: sicuti iuris est apertissimè ita quidem, quòd nec pœna adiecta prohibitioni valida foret. l. quod de bonis. §. primo. ff. ad legem Falci. ex quibus duo subinfero: primum, legem civilem permittentem Falcidiam & prohibentem, nè testator eam vetaret, huic testatoris prohibitioni resistere. quod notat gloss. in dicta. l. stipulatio ista. §. alteri. verbo, conueniat. quicquid ibi lason num. 18. dixerit. Secundum, quòd olim etiam testatore prohibente deductionem falcidie, hæres minimè tenebatur naturaliter obligatione debiti legalis legata integra soluere nõ deducta Falcidia. licet lason in dicta. numer. 18. contrarium notauerit: & idem in. l. cum quis. post gloss. ibi. C. de iuris & fact. ignorantia. Est enim falsa lasonis opinio: vel intelligenda de naturali obligatione, quæ ab honestate morali procedit. Et sanè si verum esset, legem humanam in hoc casu non resistere prohibitioni Falcidie, dubio procul daretur naturalis obligatio legalis vinculi. Quòd si ea detur, necessariò sequitur, hæredem in animæ iudicio non posse Falcidiam olim retinere ea prohibita per testatorem: possèq; legatarios iure Falcidie prohibite retentione vti. Quorum posterius falsum est etiam in iudicio exteriori: nisi hæres iuris errore legata integra soluerit. Prius

vero itidem est à veritate admodum alienum: cum auctoritate legis iustæ legatarij à Falcidia excludantur, & hæres eam possit retinere. Deinde si hæres naturaliter teneretur debito legali soluere integra legata prohibita Falcidia per testatorem, profectò non posset eam quantitatem, quam per errorem facti soluisset, repetere nec in foro exteriori: cum legatarij habeant exceptionem, ac retentionem ex dicta naturali obligatione: nec in animæ iudicio: & tamen falsum id est: quia si soluit hæres errore facti existimans bona hæreditaria integris legatis soluendis sufficere, posset repetere secundum communem in dicta. l. error. est & aliud huius illationis, & conclusio nis exemplum in hærede solvente legata ex minùs solenni testamento: illa etenim si soluerit per errorem iuris, repetere non poterit. l. fidei commissum. C. de conditione in debiti. gloss. Barto. & Doctor. in dicta. l. cum quis. C. de iuris & fact. ignoran. gloss. in. l. prima. ff. de conditione indebi. optimus text. in. l. vlti. C. ad legem Falci. Quibus in locis communi omnium consensu probatur, ex minùs solenni testamento naturalem obligationem oriri. Hæc verò naturalis obligatio solum procedit à morali honestate, secundum quam deferendū est voluntati testatoris: iuxta. l. 1. C. ad. l. Falci. atq; ideo repetitionem impedit soluti per iuris errorem. Non tamen est hæc naturalis obligatio debiti legalis, quæ
reten

retentionem & exceptionem habeat: & quæ omnino cogat in animæ iudicio ad solutionem: sicuti nos latius probauimus in dicto capit. cum esses. de testament.

Nonò præmittendum est, hanc stipulationem alteri per alterum factã posse variè concipi. Nam si ita formula concepta sit, vt nomine absentis quis stipuletur, fiatq; tota stipulatio absentis noie: tunc sanè stipulatio valet, nec ista prohibetur in dicto. §. alteri, quemadmodum voluerunt gloss. & Docto. per text. ibi in. l. huiusmodi. ff. de legat. 1. gloss. in. §. alteri. Instit. de inutilib. stipula. & in. l. penulti. ff. de negot. gest. & in. l. quæcunque gerimus. ff. de action. & obligat. ex quibus illud aperte colligitur, hanc stipulationem validam esse, etiam nullo præcedente mandato: tenebiturque hic stipulator post ratihabitionem absentis ei actiones cedere: quod probatur in dicta. l. penulti. & est hæc opinio communis, vt constat ex Iasone in dicto. §. alteri. sub. l. stipulatio ista. nume. 11. cui addenda sunt quæ ipse notauit lib. 1. Variarum Resolut. capitul. 14. num. 13. Quandoq; stipulatio concipitur simpliciter verbis principalibus directis in personam stipulantis: hunc in modum: Promittis mihi dare Titio centum: Et in hac specie intelligenda sunt iuris ciuiliis responsa, quæ de stipulatione ista tractauerunt: idq; multis necessariò probatur. Siquidem vbi verba obligationis in absentem di-

riguntur: præsens nec dicitur stipulator, nec dicitur stipulari. Deinde in prædictis iuris ciuiliis responsis, maximè in dicto. l. stipulatio ista. §. alteri. & in dicto. §. alteri. de inutilib. stipula. hæc stipulatio improbatu eo, quòd ipsius stipulantis nihil intersit, non autem ex defectu formulæ conceptæ. Quæ ratione foret reprobanda, si verba ipsius promissionis non dirigerentur in præsentem: tex. in dic. l. stipulatio ista. §. si quis in sulam. & est ab omnibus receptum. Præsertim quia gloss. in dicto. §. alteri. & in. l. j. ff. de pactis. ver. in idem. has iuriconsultorum authoritates ita intellexerunt, vt verba promissionis in præsentem dirigantur: executionis autem in absentem. Ideirco ea, quæ de stipulatione alteri per alterum facta dicta sunt, necessariò intelligenda sunt siue quo ad ius canonicum, siue quo ad ciuile in ea specie, qua verba promissionis in præsentem dirigantur. Tertio potest contingere quòd verba ipsius promissionis in absentem dirigantur: & in hoc casu nihil curandum est de iuris ciuiliis responsis, quibus agitur, neminem alteri posse stipulari: aut sanè & in hac specie receptis iuriconsultorum sententijs, dicendum erit, hanc stipulationem omninò nullam esse, nec aliquem habere effectum: cum omnes ferè iuris vtriusq; interpretes naturalem obligationem, & iuris Pontificijs æquitatem huic negauerint: atq; senserint legem ei resistere.

N 5 re: quod

Secundæ partis Relectionis.

re: quod ex præmissis apparet. Potius forsan dicetur hæc promissio acceptilatio: de qua paulò post agemus. Nam & gloss. in dicto capit. quoties cordis oculis. præmittit in ea stipulatione, cui vires iure Pontificio tribui contendit, verba in ipsū præsentem quo ad obligationem esse directa.

Decimò, vt ad propositam questionem accedamus, ipse opinor iure Pontificio alteri per alterum posse stipulari verbis promissionis in præsentem directis: secundum auctoritatem gloss. & eorum, qui eam sequuntur in dicto ca. quoties cordis oculis. Ea præterea ratione, quòd iure canonico ex pacto nudo actio oriatur: cap. 1. de pact. atque ideo obeandem æquitatē hæc stipulatio erit iure Pontificio admittenda in hoc sensu, vt valida sit, & sequuta absentis acceptatione, eiusq; præstito consensu teneatur præsens stipulator ei actionem cedere. Sic etenim intelligo gloss. in dicto capitul. quoties. ex his, quæ ipse ad notavi in dicto capitul. 14. lib. 1. Variarum. Resolut. nume. 13. idemq; & iure Regio respondendum erit propter. l. 3. titul. 8. lib. 3. ordi. Nec quicquam oberit decisio text. in capitul. quanquam. de vsu. in. 6. quicquid enim alij responderint, ille text. exigat ad cautionem absentis publicam personam, vt absentis sequuta rati- habitione, aut acceptatione actio competat, & adquiratur sine cessio- ne. sicuti de notario tradidimus in

dicto capitul. 14. num. 13. vnde iuxta opinionem istam non tantum denuntiatio Evangelica est admittenda, sed & actio aduersus eum, qui alteri per alterum promisit.

Vndecimò hac in eadem contro- uersia opinamur, ius civile nec ad- sistere, nec resistere huic stipulatio- ni, quæ alteri per alterum fit: quod vt iam tradidimus, communi ferè omnium iudicio definitum est. Cui minimè oberunt quæ aduersus hæc sententiam adducta fuere: ea ete- nim procedunt quo ad civilem o- bligationem: non quo ad naturalē: si quidem nè civilis actio, & nè o- bligatio civilis oriantur & dentur, verum est, ius civile hanc stipulatio- nem prohibere: & quo ad effectus civiles actionis & obligationis si- cuti Fortuni. explicat in dicta. l. 1. ff. de pactis numer. 25. Huic sanè res- ponsioni plurimum ad stipulatur, quòd dictio, potest, præmissa nega- tione non semper præcisam indu- cit necessitatem, nec tollit omnem potentiam, imò secundum subie- ctam materiam est intelligenda. text. optimus in capitul. quanto. & ibi Abb. & Felin. de præsumption. & in cap. literas. de restit. spoliat. Sic li- cet in l. obligari. ff. de author. tutor. dictum sit, pupillum nõ posse obli- gari sine tutoris auctoritate, intelli- gitur tamen de obligatione civili, & legali quo ad debitū præcisum: nõ tamē de naturali: nõ quo ad eam pupillus proximus pubertati obli- gatur. l. 1. ff. de nouatio. Sic quamuis
ius ci

ius civile dicitur. neminem posse alteri stipulari: poterit ea negativa oratio procedere quo ad obligationem civilem de qua lex ipsa tractat: non de obligatione naturali, quæ ex pacto nudo oritur: & quæ lege non resistente iustissima est. Denique hæc responsio colligitur ex his, quæ tradiderunt Iason. nume. 23. & Fortunius. colum. 18. in dicta. l. Gallus. in principio. Carol. Molina. in consuetu. Parisi. titulo. 1. §. 1. in glo. 3. in principio. Deti. in. l. pacta, quæ contra. C. de pacto. colum. 2. Ioan. Corasi. in. l. si intercedat. §. si usufructus. ff. de seruitut. ad finem. Quibus in locis expenditur vis, & potestas huius orationis, non potest. Non me latet, hanc undecimam conclusionem satis dubiam esse, & fortassis posse facilius iure probari, & defendi, ius ipsum civile resistere huic stipulationi quæ alteri per alterum fiat: quæ præmissa opinione & illud constabit, ex ea promissione minimè deduci naturalem obligationem, quæ ad legale debitum pertineat: atque ideo nec iure Canonico eam stipulationem validam esse, cum ei deficiat naturalis illa obligatio, à qua iuris Pontificij æquitas de pacto nudo procedit: sitque maximum inter hæc duo discrimen: siquidem pacto nudo lex civilis nec adsistit, nec resistit. tantum actionem & obligationem civiles denegat. Attamen propter rei ambiguitatem lectoribus proponimus tutiores assertiones, ne tot authoribus refragemur:

nihilominus quid hæc de re senserimus eidem significantes, quò lector ipse possit expendere quàm inuiti quandoque receptis iam diu opinionibus accedamus. quod verò attinet ad legem. i. ff. de nouatio. existimo, legem civilem resistere obligationi pupilli absque tutoris auctoritate: & ideo etiam si is sit proximus pubertati, non oriri naturalem obligationem, quæ procedat à debito legali, & habeat ius excipiendi, ac retinendi, sitque in animæ iudicio efficax: adest tamen huic contractui naturalis quædam obligatio, quæ ad moralem honestatem pertinet, cui competunt effectus nouationis, de quo in dict. l. 1. & non repetendi solutum scienter per errorem iuris. l. si pœnæ causa. ff. de condict. inde. l. fidei commissum. C. eo. titu. Duodecimò ex superscriptis consentaneum est, oriri naturalem istam obligationem, quæ ad honestatem pertineat ex promissione, & stipulatione alteri per alterum facta. Quæ ratione hæc stipulatio illos effectus habebit, quos habet naturalis obligatio ad moralem honestatem pertinens: nec in hac conclusione iure poterit controuerti: etiam si sequamur opiniones communi omnium iudicio contrarias, quarum paulò antè meminimus.

Decimotertiò inspectis communibus sententijs, & his, quæ maiori interpretum suffragio receptæ sunt, apparet, adhuc oriri naturalem obligationem debiti legalis ex stipulatione

Secundæ partis Relectionis.

tionem ista, quæ alteri per alterum fit: cuius opinionis authores hic o. mittimus, quia superius eorum mentionem fecimus. maximè est hæc conclusio vera in his regnis propter. l. 3. titu. 8. lib. 3. ordinat.

Decimoquartò, vtcunq; sit de his quæ in præmissam disputationem inciderunt, mihi verissima videtur opinio Barto. existimantis hanc stipulationem, quæ alteri per alterum fit, validam esse, etiam iure civili, si iuramentum accesserit: non enim est prohibita favore publico, nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte eius, cui iuratur est illicitum: cum possit seruari vtrunque sine dispendio salutis æternæ: sed eidem stipulationi lex civilis vel resistit, vel non assistit, quia stipulantis minimè quicquam interfit. Quæ quidem ratio religione iuramenti deficere quodam modo videtur propter diuini nominis intercessionem.

Sic deniq; Barto. conclusio communis est: eam etenim tenuerunt glos. in dict. cap. quoties cordis oculus. 1. q. 7. Bald. in l. Nam & postea. §. iurandum. ff. de iurciuran. Anton. & Imola in dicto capitu. cum contingat. Alexand. & Iason. in dict. §. alteri. numero. 4. Abb. in Procemio. Gregorius. numer. 25. quorum opinionem fatetur communem esse Andre. Aleiat. in dicto capitu. cum contingat. nume. 221. licet ipse, & Pan. ibi de hac sententia dubitauerint, & contrarium tenuerunt, Roma. in cõ sil. 440. colu. vlti. Ioan. Faber. in. §. si

quis alij. Instit. de inutilib. stipul. colu. 4. Bald. sibi contrarius in dict. ca. cum contingat. conclu. 5. atque ita Philip. Corne. in dict. Authen. sacra meta puberum. nume. 35. multa aduersus communem conatur adducere, quæ cessant, si ad amussim examinentur hoc. in. §. prænotata. Nec enim vbi agitur de obseruando iuramento attendimus interfit quicquam vel non ipsius cui iuratum est. text. celebris in capitu. debitores. de iureiuran. Et præterea cum ex iuramento obligatio oriatur: sicuti in hac prima huius relectionis parte admonuimus. §. 2. satis probatur, stipulationem istam iuramento confirmari, & validam esse. Quam sententiam in eo sensu accipim⁹, vt sequuta absentis acceptatione cedenda sit ei actio per stipulantem: quod & paulò antè de iure Pontificio obseruandum esse diximus. Hæc de prima Bart. illatione.

Secundò loco Barto. infert ad pactum nudum, quod licet iure civili sit virib⁹ equidem efficacibus ad agendum destitutum, tamen si iuratum sit, vires ad agendum habeat. Cui sanè illationi aliquot item prænotanda sunt. Atq; erit hæc illatio vndecima principalis conclusio. Primum, pactum nudum id dici, cui præter consensum, & conventionem nihil extrinsecus accedit. 1. Quali ea pactio, quæ in proprium & speciale nomen contractus minimè transferit, nec aliquod extrinsecus fomentum acceperit, nuda sit. l.

fit. l. iuris gentium. §. sed cum nulla. Et in princip. & in. §. quinimo. ff. de pact. idcirco pacta nuda apud iurifconsultos dicuntur pacta conuenta: dict. l. iuris gentium. §. prætor ait. & l. pacta conuenta. ff. de contrahen. emptio. Cicero lib. 2. ad Herennium: & lib. 2. de inuentione: sunt enim, inquit, pacta, quæ legibus seruanda sunt, sunt idem pacta quæ sine legibus obseruantur ex conuentu, quæ iuri præstare dicuntur. Hæc Cicero, qui ea pacta iuri præstare dixit, quæ nuda sunt, & licet ius ciuile negauerit eis actionem, prætor tamen per exceptionem ea defendit. Optimus ad hæc text. in. l. si tibi. C. locat. tradunt Bartol. & alij in dic. l. iuris gentium. §. igitur nuda. Sal. in. l. legem. C. de pac. Ioan. Corasi. in libro. 1. Miscellane. capitu. 1. Sic & conuentiones, quæ proprium, atq; speciale nomen non habent pacta proprie dicuntur: atque in dubio appellatione pacti de conuento, & sic de nudo intelligendum est: secundum Bald. & Deti. post alios in rubr. C. de pac. vbi Andre. Alciat, hanc opinionem scribit communem esse. Dicuntur hæc pacta nuda, per metaphoram, quia simplicia omnique legum auxilio, viribusque sint destituta. His autem solent extrinsecus multa accedere, quæ hanc nuditatem tollunt: nempe, verborum solennis forma, id est, stipulatio, rei traditio, causæ expressio: vt causa donationis: aut alicuius rei agenda: aut contractus ali-

quis præcedens, cui pactum nudum ipsum ex conuentu tantum accesserit. Ex quibus actio utroque iure datur, & oritur similiter obligatione ciuili constituta: quod late explicat gloss. in dicto. §. igitur nuda. & ibi Docto. Panormit. in cap. 1. de pactis. col. 2. quibus in locis hæc traditur materia.

Secundo principaliter constitutum est, iure ciuili ex pacto nudo nec nasci ciuilem obligationem, nec itidem actionem ciuilem dari. l. iuris gentium. §. sed cum nulla. versi. igitur nuda pactio obligationem non parit. ff. de pactis. cuius loci auctoritate iam diu est hæc opinio recepta. Rationem autem huic iuris ciuilis responsioni conantur quidam aptare ex eo, quod lex ciuilis præsumat animo indeliberato, & ex leuitate pactum istud nudum processisse: atque ideo noluit ius ciuile ei actionem dare. l. sciendum. §. ea autem. ff. de ædilit. edicto. Huic rationis post alios meminit Alexan. Imolens. in rub. ff. de verb. obligat. eritque hæc præsumptio iuris, & de iure: quia lex ciuilis super hac præsumptione statuit denegans actionem dict. §. sed cum nulla. qua ratione adhuc actio minimè dabitur, etiam si constiterit, deliberato animo pactum conuentum fuisse iuxta communem omnium sententiam. Verum huic rationi plura obstant. Primum quidem, quod isthæc præsumptio constituatur, & colligatur à iure ciuili ad denegandam actionem:

Secundæ partis Relectionis:

nem contraria verò nempe animi deliberati ab ipso prætorè ad exceptionem, retentionem, & alios similes effectus, vt constat ex dict. §. sed cum nulla. Sed tamen id mirū videri non debet: quandoq; etenim præsumptio datur à iure quo ad vnum effectum: non tamen quo ad alium: sicuti colligitur ex notatis in capitul. afferte. de præsumptionib. præsumitur equidem delictū quo ad pœnam extra ordinariam: non tamen quo ad ordinariam. Nec item inconuenit ex eodem facto aliquid præsumi iure Pontificio, quod non præsumatur iure Cæsareo: imò contrarium potius. ius civile ex cohabitatione maris, & femine data æqualitate matrimoniū præsumit. lege in libera. ff. de ritu nuptiarum. non sic ius canonicum, quod ex ea cohabitatione præsumit fornicationem. capitul. 1. 30. quæst. 5. cuius discriminis nos meminimus in Epitome de sponsalibus. 2. part. ca. 1. nume. 5. Adhuc tamen hæc ratio Alexand. & aliorum minimè satisfacit: quippe quæ conuinceret, si vera foret, actionem iure civili dari ex pacto nudo, vbi per paciscentis confessionem constaret animus deliberatus: cum præsumptio iuris, & de iure in contrarium admittat confessionem illius pro quo præsumitur secūdum communem in capitul. is qui fidē. de sponsalib. glo. in Authen. de æqualit. doti. §. aliud. versic. scribat. & in. l. in contractibus. versi. nullo modo. C. de non

numerata pecunia. & verè, si communi omnium sententiæ standum est, & ipsis quidem iuris civilis responsis, planè dicendum erit, etiam in hoc casu actionem ex pacto nudo minimè dari, nec obligationem civilem oriri. Præsertim ratio Alexand. ex eo deficit, quod ius ipsum civile fatetur ex pacto nudo oriri naturalem obligationem debiti quidē legalis ad retinendum, ad excipiendum, & compensandum: Quæ profectò minimè oriretur præsumptione cōstituta non deliberate præmissionis. Nam prætor ipse aduersus iuris civilis præsumptionem nō defenderet pacta nuda ratione consensus minus perfecti non præmissa animi integra deliberatione: imò præsumpta leuitate quadam: quo casu si de hoc constet, nec iure Pontificio, nec in animæ iudicio pacta nuda seruanda sunt, cum deficiat consensus ad conuentionem necessarius. l. 1. ff. de pactis.

Quidam autem aduersus communem opinantur, etiam iure civili ex pacto nudo obligationem civilem nasci, & actionem competere: idq; probare conantur: primò, quia in materia peccati adhuc in foro civili standum est iuri Pontificio, quo datur ex pacto nudo actio, non civilis: capit. vlt. de præscrip. ca. nouit. de iudic. at in obseruandis pactis nudis agitur de peccato mortali, quod committitur ab eo, qui pactum nudum violat: gloss. communiter recepta in dict. cap. 1. de pact. vbi For

vbi Fortuni. non semel hanc opinionem tenet, quam fatetur communem esse Andre. ab Exea de pactis. nume. 374. aliquot friuolas rationes aduersus eam indicens, qui tamen à nume. 354. multa tradit in fauorem communis sententiæ, cui palàm suffragatur ratio naturalis obligationis à debito legali procedens, quæ cogit præcisè ad pacti nudi obseruationem in animæ iudicio: cū iure naturali teneatur quis eidem pacto stare. Igitur & in foro seculari apud iudices laicos non est actio neganda ex pacto nudo agenti. Huic rationi respondetur, verum esse iuri Pontificio in vtroq; foro standum esse, quando tractatur, an aliquid sit permittendum approbatione quadam: nam si ius Canonicum id prohibeat ea ratione, quod peccatum sit, ius civile non poterit id permittere. & si permiserit, iuri Pontificio cedere debet. At in præsentis tractatu pacti nudi non permittit ius civile approbatione quadam, quòd promissor licitè retineat quantitatem, aut rem pacto nudo promissam, nec admittit peccatum illud, quod ipse promissor commiserit peccatum ipsum effringens.

Quid ergo ius civile hac in re statuit: profectò id explicabitur ad rationem huius propositæ questionis. Ius etenim civile, etiam si prætor pacta nuda per exceptionem, retentionem, & compensationem defenderit ex æquitate iuris naturalis, noluit actionem pactis nudis ciui-

lem tribuere: imò eam negauit ad vtilitatem Reipublicæ, vt tot lites, quæ ratione pactorum simplicium contingere frequentissimè possent, foris cederent, & ab his exterminarentur: hoc palàm est ex ipsis iuriconsultorum responsis multaq; similia exempla possunt huic negotio aptari: maximè illud, quod ex tractatu. l. 2. C. de rescinden. vendi. obuium est, & singulare. Etenim licet decepto intra iusti pretij dimidiam teneatur alter læsionem illam resarcire in animæ iudicio sub peccati mortalis reatu, & culpa: lex tamen ciuile actionem decepto negauit ad huius læsionis reparationem: qua de re nos multa tradidimus libr. 2. Variarum Resoluti. capitul. 4. numer. 11. Deinde & his accedit, quòd fornicatio simplex, atque item ea, quæ in publicis lupanaribus exercetur, peccatum est mortale: & tamen nec lex ciuile, nec Pontificia huic malo medetur, nec eam punire curat: quod in Epitome in quartum explicuim⁹. 1. parte, capitul. 3. numero. 9. Sic & licet quis quandoq; teneatur sub peccati mortalis culpa beneficienti remunerari: attamen humana lex ciuile nullam actionem aduersus ingratum dedit ad hanc remunerationem, nec ea iure competit: sicuti meminimus in capit. cùm in officijs. de testament. Hæc sanè sunt, quæ possunt comprobare similitudine quadam rationem istam, quam exposuimus, ad humanas ac ciuiles leges pa-

Secundæ partis Relectionis.

ges pacto nudo negâtes actionem. Vnde manifestè errare videtur Andre. Alciat. in rubr. ff. de verb. obligat. numero. 13. & lib. 5. parad. cap. 5. dum scribit, ex pacto nudo iure etiam civili actionem oriri in his casibus, quibus eiusdem pacti violatio mortalè culpam habet. Falsa si quidem est hæc opinio ex præmissis.

Secundò aduersus communem Fortuni. in dicto capitu. 1. nume. 10. alia vtitur ratione, existimans adhuc iure civili post iuris Canonici statuta ex pacto nudo actionem dari. Nam si quid ommissum sit iure civili, standum est in eo iuri Pontificio: quemadmodum communi sententia traditum est in cap. clerici de iudic. capit. 1. de noui oper. nuntia. Auth. quomodò oporteat episcopos. collat. 7. in princi. Sed licet iure civili ommissus sit casus pacti nudi, cui actione dare iura civilia omiserunt. ius tamè canonicum palàm eidem actionem dedit igitur actio in foro Cæsareo pacto nudo competit. Sed hæc rō manifestè deficit, quippe quæ falsum præmittat: cum hic casus non sit à iure civili ommissus: imò expressimè decifus: siquidem in dicto. §. sed cum nulla. responsum est, nudam cōventionem minimè parere actionem civilem. Etenim si ius civile actionem dedisset pactis solennibus, omittens pacta nuda. potuisset dici, hunc casum ommissum fuisse: at cum palàm responderint iurisperiti, pacta nu-

da non habere actionem civilem: sequitur statim, nō esse hunc casum ommissum, sed omnino decifum.

Tertio nihilominus, quod iure civili pactum nudum actionem producat, probatur hæc argumentatione. Pactum nudum præsumitur animo donandi conceptum, & itidem donationis causa. l. Campanus ff. de operis liber. vbi constat, quod qui sciens, se non teneri, promittit centum alteri, donasse videatur. Sicuti ex eo loco adnotarunt Abb. in cap. si cautio. 3. col. de fide instrum. gloss. in l. 2. §. circa. ff. de doli exceptio. lason. in §. si minus. numero. 8. de action. idem lason. in l. iuris gentium. §. sed cum nulla. ff. de pactis. nume. 28. donatio autem hodie fieri potest pacto nudo. l. si quis argentum. §. vlt. C. de dona. Ergo quodlibet pactum nudum iure civili producit actionem. Huic argumentationi respondetur, donationem tūc præsumi ex promissione scienter facta quando ea fit per solennem stipulationem secundum Paul. de Castro in dicto. §. sed cum nulla. vbi lason. refert alios idem tenentes: nō autem vbi facta fuerit per pactum nudum. Et præterea, dict. l. si quis argentum. obtinet in donatione vera: non in præsumpta: qualis est ista, nè dentur duo specialia in vna, & eadem re aduersus. l. 1. C. de dotis promiss. Sic denique fit, vt iure sit constitutissimum, lege civili actionem pacto nudo negari: idq; fieri potuit, cum actiones iure civili fuerint

runt inductæ. l. 2. §. exactis. ff. de origine iur.

Tertiò hoc in tractatu constituen-
dum est, iure Pontificio pactum nu-
dum actionem efficacem ad exigen-
14 dum producere. text. est ita omniũ
consensu intellectus in dicto capi-
tul. primo. de pactis. quam illius capi-
tis interpretationem Fortuni. in
eius relectiõe omnium latissimè de-
fendit aduersus aliquot ratiões, quæ
solent adduci in contrarium, maxi-
mè per Felinum in dicto capit. 1. &
Iason in dicto. §. sed cum nulla. Qui-
bus illud est obiter adisciendum quo
ad apertiore intellectum eorum,
quæ ab ipsis tradita fuere: nempe, pa-
ctum nudum iure Canonico actionem
producere, si causam expres-
sam habeat: alioqui pactum nudum
à causa etiam iure Pontificio actionem
minimè producit: secundum
Abb. in capitul. si cautio. colum. 2.
de fide instrumento. Bald. in l. si de
diuisione. ad finem. C. familie her-
ciscundæ. Felin. in dicto capitul. 1. de
pact. colũ. vltima. Fortuni. in ibi nu.
34. & Iason in dicto. §. sed cum nul-
la. 3. colũ. text. optimus in dict. cap. si
cautio. Et probatur ratiõe. Nam pa-
ctum nudum iure Canonico non
habet maiorem vim, quàm habeat
stipulatio iure ciuili: sed stipulatio
sine causa non habet actionem quo
ad effectum. l. 2. §. circa. ff. de doli ex-
ceptio. Igitur nec pactum nudum.
Deinde promissio nuda ab expres-
sione causæ, si promissor sciebat se
nulla ex causa debere, donatio præ-

sumitur: modò probetur hæc scien-
tia: si verò constet ipsum promittē-
tem credidisse causam subesse, quæ
non inerat, aut simus in dubio an
itã crediderit, vel ne, præsumitur pro-
missio in deliberata, & emissa absq;
animo donandi, & obligationis, io-
cò potius quàm seriò: atque ideo
etiam iure Canonico non obligat,
nec iure naturali, nec regio, quia de-
ficit consensus: quod in dicto cap. si
cautio. frequētissimo omnium con-
sensu explicatur: maximè per Abba-
tem quamobrem plurimum est ad-
uertendum, an donatio in his pro-
missionibus, & pactis nudis, aut
simplicibus præsumatur: de quo la-
telason in dicto. §. sed cum nulla. 2.
columna. idem Iason in. l. tale pa-
ctum. in principio. secunda colum.
ff. de pactis. & in l. diuortio. ff. de
verborum obligatio. Bald. & Iason
in l. sicut. C. de repudi. hæredi. Hip-
poly. in l. 1. §. prætereà. ff. de quæstio.
nume. 93. idem in rubri. de fideiusso.
nume. 45. Fortuni. in dicto capitul. 1.
de pactis. numer. 34. Deci. in consil.
682. nume. 4. latè Barbat. in l. genera-
liter. colum. 15. ff. de verbo. obligat.
Felin. item in dicto capitul. si cautio.
quòd si verum est, iure Pontificio
pactum nudum à causa actionem
non producere, parum aut sanè ni-
hil refert & conducit asseuerare, iu-
re Canonico pacta nuda produce-
re actionem, cum si causam habe-
ant iam non nuda: sed vestita sunt
vt interim loquendi formula vtar.
Nihilominus non obstat hæc con-

De Pact. O fideratio

Secundæ partis Relectionis.

sideratio: etenim etsi verum sit, pacta nuda ab expressione causæ nec iure Canonico actionem producere, & utroque iure, civili etiam pacta habere actionem ex adiectione causæ, constat discrimen maximum inter iura Pontificia, & civilia: quia iure civili tunc demum pactum alioqui nudum fomentum à causa recipit, cum eius sit effectus sequutus, non ex simplici tantum eius appositione: & sic fouetur pactum nudum ab effectu causæ, dicta. l. iuris gentium. §. sed etsi. & §. & ideo. ut si tibi dem pallium, ut eas pro me Romam, ut des mihi equum: hoc casu iure civili actio oritur: at si absque executione simpliciter adijciatur causa in hunc modum, dabo tibi centum, ut eas pro me Romam: ex hoc pacto iure civili actio non oritur: bene tamen iure Pontificio: sicuti explicat Fortunius in dicto capitul. 1. de pactis. numer. 34. Erit & aliud huius distinctionis exemplum. Nam iure Canonico actio oritur, si quis ita promiserit: Promitto donare centum: est etenim hæc promissio nuda donationis, non donatio: sed tamen iure Pontificum actio ex ea oritur secundum Abb. in dicto capitul. si cautio. 2. colum. argu. cap. 1. de donation. Iure autem civili ante. lege si quis argentum. §. vlt. C. de donatio. non habebat, nec producebat actionem: Barto. & communis in dicta. l. iuris gentium. in princ. ff. de pac. las. in. §. in personam. de actio-

nib. nume. 60. Est item & exemplum non incongruum: si quis sciens se nihil alteri debere. ceterum ei promittat: est namque tunc causa donationis præsumpta: iure autem Canonico actio ex hac donatione præsumpta oritur, licet pacto nudo concepta: non sic iure civili. Siquidem iure Pontificio non contingunt hic duo specialia: cum iure Canonico ex pacto nudo donationis regulariter actio constituta sit: atque ita hoc exemplum collegimus ex Felino in dicto capi. 1. de pactis: licet Fortunius inibi nume. 34. existimet, etiam iure civili in hac specie dari actionem.

Quartò principaliter est hic adnotandum, iure Pontificio actionem oriri, & dari ex pollicitatione, quæ est vnius promissio absenti non præsentis facta. Hæc conclusio probatur secundum Abb. ibi in capitul. qualiter. de pactis. dum Diui Gregorius responsio transcripta ex lib. 8. Epistol. epistol. 38. generalis est. ad idem est optimus text. in capitul. iuramenti. 22. q. 5. pollicitatio enim promissio est. l. sciendum. §. dictum. ff. de adilit. edict. Quam sententiam latè defendit Fortunius in dicta. l. 1. ff. de pactis. colū. 2. & 3. autoritate tex. in capitul. si tibi absenti. de præbend. in 6. cui facillimè poterit responderi, si consideremus eam decisionem agere de collatione beneficiorum, quæ certa debet esse, ac necessario à prælatis & Episcopis facienda: idcirco non est ad exemplum donationis iudicanda,

dicanda. valetq; collatio absenti facta nemine pro eo acceptante, nec reuocari potest: quod ipse tradidi libr. 3. Variarum Resolut. capit. 16. in princip. quam ob rem nō rectē adducitur ad hanc controuersiam tex. in dicto capitu. si tibi absenti. Deinde, nē quis existimet certam esse Panor. sententiam de acceptilatione, quam modō retulimus, aduertere oportet iure Pontificio ex pacto, id est, ex duorum consensu actionem oriri. capitul. 1. de pactis. l. 1. ff. eod. at acceptilatio non habet duorum consensum sed vnus tantum. Nec diui Gregoris authoritas quicquam urget: quia is loquitur de pacto conuento ex duorum cōsensu, vt constat ex dict. Episto. 38. Sic sanē Panor. mita. parum sibi constans in capit. cūm inter vniuersas. column. vlt. de elect. asseuerat, quōd iure Canonico ex pollicitatione actio minimē oriatur. cuius opinionem sequuntur lafon in dicta. l. iuris gentium. §. sed cūm nulla. idem lafon in rubrica. ff. de verborum obligat. colum. 3. & 4. vbi Lancelot. Galiaula folio. 12. colum. 3. & Alciat. numero. 7. idem probant asserentes, hanc opinionem esse communem. Cui suffragatur glossa in capitul. scimus. 12. questio. 1. dicens esse speciale, quōd ex pollicitatione facta Deo, vel Reipublice oriatur actio. Igitur regulariter etiam iure Canonico ex pollicitatione actio non oritur. Et præterea constat hæc opinio ex eo, quōd pollicitatio non producit naturalem obli-

gationem: quæ ex consensu duorum oritur. l. prima. ff. de pactis. notat in specie Bartol. in. l. si vnus. §. pactus. colum. 5. ff. de pactis. vnde manifestē cessat æquitas prætoris, & iuris Pontificij ratio: ex quibus pacta nuda fomentum acceperunt. his accedit quod ex vnus promissione absenti facta nihil ei queritur, & potest reuocari promissio. l. secūda. §. sed si donaturus. & l. absenti. ff. de donationib. qua ratione dubia profectō est huius controuersie definitio: atque itā dubitat Felin. in dicto capitu. 1. de pactis. & fortassis etiam lege Regia præmissa. quest. 3. est. titulo. 8. libr. 3. ordinat. non esset admittenda opinio prior contra cōmūnem, si consideremus eam constitutionem tractare de ea promissione, quæ absentis sit vtilitate, alicui tamen præsentis. Alijs videbitur & id iure æquissimo, lege Regia probari priorem Abb. opinionem, & ex ea dari actionem pollicitationi, naturalemq; obligationem oriri. Sed duo sunt obiter adnotandi errores hac in questione animaduertendi: prior Abb. in dicto capitu. cūm inter vniuersas. de electio. qui præmittens iure Canonico ex pollicitatione non dari actionem, nec oriri naturalem obligationem, fatetur, non seruantem pollicitationem peccare. hæc etenim sibi non constat. Nam si obligatio naturalis minimē oritur, vt ipse Panor. sensit, & superius probauimus: cum non detur duorum, sed vnus tantū consensus, non peccat qui

De Pact. O : cat qui

cat qui pollicitationem minimè seruauerit. Alter error est Lancelo. Galiaula in dicta rubri. de verbo. obliga. fol. 11. colum. 4. qui existimat, hanc argumentationem sufficiètem esse: peccat promissor mortaliter si promissa non seruauerit, ergo iure Canonico datur aduersus eum actio. Etenim nec ius Canonicum, nec ciuile semper actionem dat ad ea, quæ quis tenetur sub peccati mortalis reatu agere: quod notauimus aliàs circa intellectum. l. 2. C. de rescind. venditio. & hoc in ipso. §. tametsi detur remedium denuntiationis Euangelicæ. capitu. nouit. de iudic. vbi multa Docto. hac de re tradidere.

Quintò & præcipuè ex præmissis deducitur sententia Barto. in dict. l. si quis pro eo. qui scribit pactum nudum iuramento præstito ita confirmari, vt etiam iure ciuili actionem producat: hæc est communis opinio Docto. vt constat ex Iasone in dicto. §. sed cum nulla. nume. 21. & Iunioribus in. l. si quis maior. C. de transactio. Felino in dicto capitu. primo. de pact. numer. 4. & inibi Fortuni. nume. 25. Nam opinionem istam tenuerunt Antoni. & Abb. in dicto cap. cum contingat. nume. 31. Mathefila. notabi. 36. Cuman. Roma. Alexã. & Galiaula, fol. 6. colum. 3. in rub. ff. de verborum obligat. & Alciat. in dicto capitu. cum contingat. nume. 245. qui expressim fatetur hanc opinionem esse communem, tametsi numero. 242. dixerat contrariam sal

tem iure ciuili magis communem esse. Idemq; Iason asserit in dicta. l. si quis maior. numer. 23. & Corneus in Authenti. sacramenta puberum. q. 3. C. si aduers. vendi. post Salic. ibi. Sed pro priori sententia facit, quod iuramentum habet vim duplicis consensu: gloss. ab omnibus recepta in dicto cap. cum contingat. cuius mentionem fecimus in hac parte. §. 1. & tamè pactum nudum geminatum iure ciuili actionem producit. l. vlti. C. ad legem Falcid. notant Barto. & Docto. in dict. §. sed cum nulla. Fortuni, in dicto capitu. 1. de pact. num. 36. & est opinio communis vt fatetur Iason. col. 4. Ioan. Crottus col. 2. Galiaula fol. 6. col. 1. in rubri. ff. de verb. oblig. tex. optimus in. l. 1. §. debitum. ff. de constitu. pecun. & licet contra hanc communem in hoc tenuerint Crottus, Galiaul. & alij, præsertim Iason in. l. si pacto quo pœnam. 3. colum. C. de pactis. & possit optimè responderi ad dict. l. vltim. quod loquatur in stipulatione: adhuc prior sententia defendi poterit, quam sequitur Ripa in dicta rub. de verbo. obliga. nume. 30. Felin. in dicto capitu. 1. de pact. numer. 4. Et nè quis existimet Barto. in dicta. l. si quis pro eo. nõ esse huius opinionis authorem, oportet eius literam expendere: vulgò etenim ita legitur. Sextò dixit quod prohibetur contractus, quia lex non adhsit sibi, non autem reprobat: & hic aduerte: exemplum pone in. §. alteri. l. stipulatio ista. ff. de verbo. obligat. tunc quia ex tali conuentione

uentione oritur obligatio naturalis, vt ibi notauit. Item in pacto nudo, puto quòd de iure Canonico per tale iuramentum talis conuentio validatur: sicut pœnalis stipulatio super ea apposita valet: vt dicit. §. alteri. &c. Ex quibus, ni fallor, mens Bart. est, quòd in dicta. l. si quis pro eo. cõmentarijs semper intendit tractare. an iuramentum confirmet contractus iure ciuili prohibitos, etiã quoad vim in foro ciuili obseruandam. Huc etenim spectat totius disputationis intentio. Item & in hac parte, quã Barto. hanc quæstionem examinat paria esse censet pactum nudũ, & stipulationem alteri per alterum factam. Et tamen iuxta communẽ sensum constat Barto. tenuisse, stipulationem alteri per alterum præstito iuramento conceptam, validam esse etiam iure, & foro ciuili: cum alioqui iure Canonico nulla posset contingere dubitatio, & mens Bar. ab his, quæ tradit de appositione pœnæ foret aliena. Igitur Barto. asseuerat, pactum nudũ per iuramentum validum fieri: atque ideo legenda est Barto. litera in hunc modum: itẽ in pacto nudo, quod de iure Canonico validum est: puto quod per tale iuramentum talis conuentio validatur. Hæc Barto. Idem erit in pacto nudo à causa: nam per iuramentum valet, & tenet utroq; iure: cum iurata promissio præsumatur præuia deliberatione concepta. Nam & cautio sine causæ expressione emissã, iurata tamen, probationem effi-

cacem, & obligationem efficit: secũdũ Roma. consil. 373. Ioann. Baptistam in. l. admonendi. ff. de iureiurã. colum. 30. Hippolyt. in. l. prima. §. prætereà. ff. de quæstio. numero. 93. Deci. in consil. 682. nume. 5.

Sextò principaliter opinamur, ex pollicitatione iuramento præstito confirmata oriri actionem efficacẽ ad agẽdum, etiam in foro ciuili propter vim, & virtutem iuramenti: quæ quidem assertio probatur duabus rationibus, quarum prior adsumitur ab ea opinione, quam in prima huius relectionis parte probare conati sumus. §. 2. nempe, iure ciuili ex iuramento actionem, & obligationem oriri. Posterior verò habet fundamentum ab ea quæstione, quæ paulò antè differuit, an ex pollicitatione oriatur obligatio, & actio iure Canonico. Etenim utcunq; sit de illa controuersia: si pollicitationi iuramentum accesserit, æquissimũ erit, quòd ex ea obligatio oriatur, & actio detur: idemq; iure verius videtur: si vim iuramenti diligenter consideremus. Nec enim video quid impediat, me naturaliter absenti obligari adhuc nullo cum eo pacto inito: siquidem naturalis obligatio quantum me ipsum attinet à meo consensu deducitur: qui consensus perfectissimus est, nisi lex impediat, donec absens ille, cui promissus, expressè, vel tacitè obligationem istam remittat. hoc ipsum est quod Regia l. 3. titulo. 8. libr. 3. ordinat. obseruandum esse præscribit dum tantum
De Pact. O 3 admo

Secundæ partis Relectionis.

admonet, & statuit, promissionem seruandam fore, etiam absenti factam, modo constet animus præsentis ad obligationem.

Ex. §. sequenti.

- 1 Promissio facti alieni iure Canonico reduci-
tur ad illam, qua quis promittit, se facturum
& curaturum.
- 2 Promissio facti alieni iuramento præstito
eandem interpretationem habet, ut promissus
sors faciat, & curet.
- 3 Promittens se facturum, & curaturum cir-
ca factum alienum liberatur, possibilem di-
ligentiam exhibens, & nume. 4.
- 4 Difficultas an excuset à mora in obligatio-
nibus ad factum, speciem, vel ad genus.
- 5 Promissor facti alieni directè concepta &
pœna appositâ, an liberetur, si fecerit, & di-
ligentissime curauerit.
- 6 Quid dicendum sit in eo, qui promittit, se fa-
cturum, & curaturum cum effectu?
- 7 In prætorijs stipulationibus facti alieni, an
sit satis promissorem diligenter fecisse, &
curasse, quod alter faceret?

§. Quintus.

HIS proximè accedit
quæstio non inuti-
lis, qua tractari solet
de promissione fa-
cti alieni, an ea iura-
mento præstito utilis sit, & valida?
Nam iure ciuili constat, promissio-
nem facti alieni non inducere obli-
gationem. L. stipulatio ista. in princi-
pio. ff. de verborum obligationibus.
§. si quis alium. Instit. de inutilib.

stipulat, Regia. l. ii. tit. ii. parti. 5. nisi
quis expressim promittat, se acturum
& curaturum, quod alter fa-
ciat. l. quoties. ff. de verborum obli-
gationibus. aut stipulationi fuerit ad-
iecta pœna dicta. l. stipulatio ista. in
principio. versic. At si quis velit. Qui-
bus tandem præmissis proponitur
conclusio prima.

Promissio expressa facti alieni iure
Pontificio in hunc sensum valet:
ut promittens teneatur, se acturum
& curaturum, quod alter faciat.
Hoc enim dicitur æquitas Canoni-
ca: & probatur autoritate gloss. in
capit. Eleutherius. 91. distinct. quam
sequuntur Antonius, Abb. & Præ-
positus. in capit. ex literis. in. 2. de spon-
salibus. Felin. in capitulo. ex rescripto. de
iureiuran. colum. penult. Alexand.
colum. secunda. & Iason in dicta. l.
stipulatio ista. in principio. quorum
opinio communis est. Imò in ma-
trimoniali causa idem utroque iure
obtinere secundum gloss. in capitul-
veniens. de eo, qui cogno. consang.
vxo. suæ. quam Doctor. inibi se-
quuntur, & Præpo. post alios in di-
cto capi. ex literis. atque ita æquitas il-
la, quæ suadet pacta seruari, & huic
promissioni hanc interpretationem
exhibet: tametsi Andre. Alciat. in. l.
4. §. Cato. nume. 19. ff. de verb. oblig.
teneat idem fore dicendum iure Ca-
nonico, quod modo respondimus
ex iure Ciuili.

Secunda cõclusio. Promissio facti
alieni iuramento præstito concepta
eum sensum habet, ut qui iurauit
promis-

promisſiſſe videatur, ſe aſſurum, & curaturum: hanc opinionem probat gloſſ. in cap. ex reſcripto. de iure iurā. & ibi eam ſequuntur Abb. Felin. & aliſ gloſſ. & Doctores in dicto capitulo. ex literis. & in capitulo. ſicut ex literis. de ſponſalib. Anton. Corſet. in ſingula. verbo, promiſſio facti alieni. Raphael, Alexand. & laſ. in dicta. l. ſtipulatio iſta. in princip. 2. colum. dicens, hāc opinionem communē eſſe. idem fatetur eam ſequutus Paul. Pariſi. conſil. 109. lib. 1. nu. 11. horum ratio ea eſt, quōd iuramentum hunc effectum habet, vt aſtus eo meliori modo, quo valere poteſt ſit intelligēdus. l. cū pater. §. filius matrem. ff. de legat. 2. notat Barto. in dict. l. ſi quis pro eo. colum. vltima: ipſe etiam latiùs illius loci interpretationem tradidi in capitulo. Raynaldus. §. 3. numero. 10. de teſtamen. Et fanè licet ius ciuile improbet hanc ſtipulationem, ſaltem eo in ſenſu, vt ei nec obligationem nec aſtionē tribuat, opinor ex ea naturalem obligationem oriri adhūc effectum, vt promiſſor teneatur curare & facere, quōd alter promiſſum aſtum exequatur. Quā ratione ius Pōtificium promiſſionē facti alieni hunc in ſenſum admittit: & præterea vtroq; iure propter vim, & religionem iuramenti eadem adſumitur interpretaſtio: ſicuti iam frequentiſſimo omnium conſenſu receptum eſt.

Super eſt tamē difficultas in his cōcluſionibus intelligendis. Nam in his caſibus, quibus promittens fa-

ctum alienum tenetur ſe facturum & curaturum, liberatur ſi diligēter iuxta proprias vires curauerit, quōd alter faciat: ſicuti adnotarunt in ſpecie Anton. & Abb. in cap. Gemma. de ſponſalib. Præpo. poſt alios in dicto capitulo. ex literis. Frederi. in conſil. 122. Felin. in dicto capi. ex reſcripto. Deci. in l. impoſſibilium. ff. de regu. iur. Abb. in conſil. 90. libr. 1. Deci. conſil. 313. Hippoly. in rubr. ff. de fideiuſſ. quæſtio. 20. Areti. conſil. 142. col. 3. & conſil. 80. colum. 6. ſecundum quam opinionem pronuntiatum fuiſſe refert Matthæ. Afflict. in deciſione. 295. quæ quidem opinio probatur in capitulo. breui. de iure iur. cap. ſignificante. de pignorib. gloſſ. in capi. beatus. 22. quæſt. 2. Angel. conſil. 219. Quibus in locis adnotari ſolet, difficultatem excuſare à periurio: idem notant Felin. in cap. teſtimonium. col. 7. de teſtib. idem in capitulo. P. & G. de offic. delegat. colum. 2. & eſt communis opinio ſicuti conſtat ex Barto. Alex. Socino, laſone, Purpurato. num. 58. Curtio Iuniore numer. 35. & Decio. in l. quod te mihi. ff. ſi cert. petā. laſo. in l. quod ſeruus. ff. de condiſt. ob cauſam. colū. penulti. tradit Præpoſit. in capitulo. 1. §. licet. ſi de feudo fuerit controuerſ. inter domi. & agnat. poſt Bald. ibi: ad eō quidem, vt quauis qui iurauit aliquid agere ab initio ſcientiam habuerit futura difficultatis, aut crediderit, ſe facere non poſſe, minimè periurus ſit, tamen ſi iuramētum fuerit temerariū: quōd notat Ange. in Summa. verbo, iura

Secundæ partis Relectionis.

mentum. §. nume. 31. cui accedit Purpur. in dicta. l. quod te mihi. numer. 59. His etiam suffragatur text. celebris in. l. si vehenda. §. idem iuris. ff. ad legē Rhodiam de iact. notat Dynus in regu. peccatum. ad finem. de regul. iur. in. 6. text. item optimus in dicta. l. quod te mihi. vnde promissio facti alieni quoties ea valida est, & in hunc sensum accipitur, vt promittens curet diligenter, quod alter faciat, minimè adstringit promissorem, qui fecit iuxta proprias vires & curauit hoc omni conatu, vt alter faceret: secundum eos auctores quos modò citauimus. Quorum opinionem fatentur communem esse Iason in dicta. l. stipulatio ista. numero. 10. & in. l. Titia. numer. 13. ff. de verborum obligationib. atque omnes ferè Iuniores in. l. 4. §. Cato. ff. eo. titu. in. 9. opposit. maximè Ioan. Crotus in. 2. lectione. num. 30. Carol. Ruinus & Lancelo. Galiaula in dict. 9. opposit. Alciat. in numer. 129. & Paul. Parisius in consil. 109. numero. 22. & consil. 110. nume. 26. libr. 1. Philip. Deci. in dicto consil. 33. & in dicta. l. impossihilium. Thomas Grammati. quaest. 2. post decisiones.

Cæterum hanc opinionem communem conatur euertere Francisc. Aretin. in. l. si ita stipulatus fuero te fisti. §. possum. ff. de verbor. obligat. colum. 2. licet fateatur, eam seruari in praxi. eandem improbant falsam esse censentes Socinus in consil. 288. libr. 2. Carol. Ruinus in dicto. §. Cato. 9. opposit. & ibi Alciat. numer. 139.

& præcedentibus. Iason in dicta. l. stipulatio ista. in princip. & in dicta. l. Titia. nume. 13. ff. de verbo. obliga. quorū ea est præcipua ratio, quod promissione facti alieni cōcepta statim ab initio imminet difficultas, quæ omninò præuidetur à promittente. Vnde sibi imputet, qui scienter ad rem difficilem se obligauit: quod colligitur ex dicta. l. quod te. dicta. l. si vehenda. §. idem iuris. in quibus difficultas post promissionem contingens excusat: igitur non quæ ab initio inerat: quod notant Bald. & Salicetus in. l. sed si quis. §. quaesitum. ff. si quis cautioni. Bart. in. l. continuus. §. illud. ff. de verbor. obligat. Ad hoc ipsum optimè concludit. l. sancimus. C. de fideiussorib. vbi secundum Baldum. non excusat promittentem difficultas, quæ ab initio promissionis inerat. Eandem opinionem aduersus communem probat text. in dicta. l. stipulatio. in princip. ff. de verbor. obligat. qua in parte admittit hanc promissionem facti alieni, si ei pœna fuerit apposta. Etenim si in hac specie promissor à pœna liber foret censendus ex eo, quod diligenter curauit quod alter faceret, profectò inanis, & inutilis stipulatio pœnalis esset censenda: quippe quæ immunem facillimè redderet ipsum promissorem: quod admodum alienum est à mente legis, & ipsorummet contrahentium. Quam ob rem in hac disceptatione multa sunt adnotanda ita distinctè, vt iuxta vires proprias omnè ambi

ambiguitatem explicemus.

Primum illud est prænotandum quod Bartol. scripsit in. l. quod te mihi. ff. si cert. pet. & in dict. l. continuus. §. illud. ff. de verb. obligat. per illum text. nempe, difficultatem excusare promissorem a mora, pœnatq; in obligationibus ad factum. dic. l. si vehenda. §. idem iuris. Et in obligationibus ad speciem: dict. l. quod te mihi, non tamen in obligationibus ad genus: cum id perire non possit. l. incendium. si cert. pet. at perempta specie ante morã debitor omnino liberatur: dicta. l. quod te mihi. hanc Bartoli distinctionem sequuntur Abb. & Doct. in dict. capi. breui. & Doct. in dict. l. quod te. notat Dinus in rep. peccatum de regul. iur. in. 6. ad finem. Nam & Card. in dict. cap. breui. & Iason in. l. vinum. ff. si cert. pet. testantur eam opinionem communem esse. Attamen Francisc. Purpurat. in dict. l. quod te. nume. 64. scribit Ante Alexan. fuisse communẽ sententiam Bartolo contrariã: post Alexan. vero magis communem esse Barto. opinionem. Ego sanẽ non cõseo præmittendum fore, quo in sensu sit hæc distinctio accipienda: illud etenim apud me constitutissimum est, difficultatem vteunq; summam minimẽ extinguere obligationem ad genus: dicto. §. illud. tametsi extinctio rei bene obligationem ad speciem perimat, dict. l. quod te. atque ideo in dict. §. illud. non probatur sententia Barto. in eo

sensu, quo accipienda est. Deinde quanuis obligatio ad genus minimẽ perempta sit propter difficultatem excusatur tamen debitor in animæ iudicio à presenti solutione: quod notant omnes in capit. cum tu. de vsur. Et in dict. reg. peccatũ. quo in loco nos idem præmisimus in princip. sic deniq; ex Barto. colligitur in obligationibus ad factum, & ad speciem difficultatem à mora, & à pœna excusare. dic. l. si vehenda. §. idẽ iuris. & l. quod te. in quo recepta est omnino sententia Bartoli: si consideremus eam dici veram difficultatem, quæ promissorem pactum & promissionem seruare impedit etiam per eum exhibita possibili secundum eius vires diligentia. qua ratione si à mora excusatur, erit profectò promissor liber & ab eo quod creditoris interfit: quidquid contrarium Curti. Iunior in dict. l. quod te. nume. 9. voluerit ex. l. si fideiussor. §. necessaria. ff. qui satis. coguntur. qui locus non potest de vera difficultate intelligi dum inibi dicitur, non facile: nec enim inde sequitur, debitorem faciendo quod possit, non posse pactum seruare: poterit equidẽ quanuis ei sit ea potestas difficilis aliquantum. Nec item vrget Barto. decisio. in. l. stipulationes non diuiduntur. q. 9. ff. de verb. oblig. dum expressim voluit, promittentẽ scribere librum teneri ad interesse si non scripserit, etiam si ei fuerit ante moram manus amputata: quia vel

Secundæ partis Relectionis.

ea opinio falsa est, vel intelligenda quando liber potest per alium scribi: de iure veram esse censeo Bartol. opinionem in dict. l. quod te mihi. quantum ad obligationem ad factum, & speciem. Nam propter veram difficultatem debitor excusatur non tantum à pœna, & mora, sed & ab eo, quod creditoris interfit. Et hæc est communis opinio, quæ item probatur ex eo, quod iusta causa excusat à pœna conuentionali: sicuti notat Antoni. per text. ibi in dict. capit. significante. de pignorib. Imol. consil. 5. num. 4. Nam quod iusta causa excuset à pœna legali tradit glos. vlti. in l. ab executione. C. quorum appel. non recipi. Bald. in l. 2. C. de epis. audient. notatur in capit. sacro. de sent. excom. & licet possit responderi ad decisionem text. in dict. capit. significante. quod ibidem pactum legis commissoriae maximè in pignoribus improbatum maximam præbuerit causam excusandi promissorem à pœna conuentionali propter iustam causam: & præterea frequentiori iuris vtriusque interpretum sententia obtentum sit, iustam causam non excusare à pœna conuentionali, & si excuset à pœna legali, gloss. celebris in l. si quis cum militaribus. C. de rest. milit. Bald. in l. non solū. ff. de rei vend. & in dict. l. quod te mihi. Corset. in singul. verb. pœna. Alexand. in consil. 119. lib. 2. num. 18. & in consil. 43. lib. 6. Iason in l. qui Romæ. §. duo fratres. colum. 6. ff. de

verbor. obligat. Deti. in l. qui cum alia. ff. de regu. iur. Bal. in l. ædita. 2. lect. 8. opp. C. de ædèdo. idem Bal. in l. eos. §. cautione. colum. 2. de appel. Curtius Senior consil. 67. colū. 19. Andre. Tiraquel. lib. 2. de retract. §. 1. gloss. 7. num. 55. attamen vbi iusta causa procedit à difficultate vera, quæ in hoc equidem consistit, quod debitor possibilem apud se diligentiam adhibuerit, existimarem ipse, eam iustam causam à pœna etiam conuentionali excusare.

Quantum verò attinet ad obligationem in genere Bart. censet difficultatem non excusare à pœna, nec mora, eius tamen opinio minimè constat ex locis per eum adductis. Nam in his tantum probatur, difficultatem solutionis minimè extinguere obligationem. Vnde falso colligitur difficultatem non excusare à mora, nec à pœna. Atque ita contra Bartol. tenuerunt Salicet. Fulgosi. Paul. Roman. Deti. & Curtius in dict. l. quod te & ibi etiam Francisc. Purpurat. dicens quod aduersus Bart. opinionem iudicaret. Et profectò si vera difficultas præmittatur eo sensu, quo eam accepimus, iniquissima est opinio Bartol. cui etiam refragatur text. in l. sciendum. cum l. seq. ff. de vsur. l. Thais. §. 1. ff. de fideicom. libert. l. si creditor. §. illud. ff. de distraet. pignor. sic denique iuxta prædictum sensum est examinanda Bar. distinctio in dict. l. quod te. & necessario præmittenda ad præsentem disputationem.

Secundò

Secundò est in hac controuersia obseruandum, stipulationem istam facti alieni quoties promissor expressim promisit, se facturum, & curaturum, hūc habere sensum, vt si is fecerit quidquid ipse potuerit, liber sit à mora, & à pœna: in quo omnes ferè conueniunt qui hanc questionem tractauerunt: præsertim Frede. in dict. consil. 122. Bar. in cōs. 236. Anton. & alij in dict. cap. Gemma. & merito: quia potius his promittitur factum proprium, id est diligētia, quam alienum: sicuti colligitur ex Barto. in l. inter stipulantes. ff. de verb. oblig. Angelo Aretino in dict. §. si quis alium. inst. de inutilib. stipulat.

Tertiò ex præmissis sequitur, in hac promissione facti alieni promissorem oīnò liberari à pœna, & interesse, si fecerit quidquid ipse potuerit, & curauerit diligenter quod alter faciat: in omnibus equidem casibus, quibus hæc promissio facti alieni resoluitur in promissione cure, & diligentie. Etenim si vera est secunda conclusio, quam modo adnotauimus, constat planè, verum esse id, quod in hoc versiculo itidem modo proponimus ratione satis urgente, & quæ minimè tolli poterit.

Quarto hinc apertissimè constat, promissionem directam facti alieni, quæ iure Canonico in eam resoluitur, vt promisso se facturum, & curaturum cauerit, satis apud iudicem ecclesiæ ad excusandam pœ-

nam & interesse seruata fuisse, si promissor diligenter iuxta proprias vires omnia tentans fecerit, & curauerit quod alter faceret, nihil omittere, quod posset ad effectum perducere alienum factum. Hæc conclusio communis est perpena auctoritate eorum, qui probare conatisunt, & asseuerant, directam facti alieni promissionem iure Pontificio in hunc sensum accipiendam fore.

Quinto, vt propositæ questionis satisfaciamus, apparet utroque iure ob virtutem, & religionem iuramenti, promissionem iuratum facti alieni secundum sententiam communem in hoc sensu intelligendam fore, vt à promissore exhibenda sit hac in re possibilis apud eum cura, & diligentia, quod alter faciat: atq; ideo respondendum erit in hoc casu, promissorem liberum esse à pœna & interesse, si fecerit quidquid potuerit, vt alter faceret. quod communi omnium sententia receptum est. Et probatur in dict. capit. beui. de iureiurand.

Sexto non est prætermittendum, generaliter quidem esse obseruandum, quod vbi difficultas faciendi contigerit non in ipso promissore facti alieni, sed in eo, qui facturus est, tunc sanè promissor ipse facti alieni dubio procul excusabitur à pœna & interesse, vt cunque eius promissio intelligatur. Quod Alciat. & alij fatentur in dict. §. Cato. Et probatur ex opinione Bartol. in dicta.

Secundæ partis Relectionis:

dicta. l. quod te mihi. cuius paulò antè mentionem fecimus, & ex auctoritate Iurisconsulti in dicta. l. si vehèda. §. idem iuris. ff. ad. l. Rhod. de iactu.

Septimo existimo, iure ciuili promissorem facti alieni directè promissione concepta pœna stipulationi apposita minimè ab ea pœna excusari, etiam si diligentissimè curauerit, ac sollicitè iuxta proprias vires fecerit, vt alter faceret: huius opinionis ea est ratio, quod ius ciuile hanc stipulationem validam esse cèset in sensu directo: nec eam interpretatur benigna illa interpretatio, quæ in curam ac diligentiam stipulantis redigitur. Quod patet in dict. l. stipulatio ista. in prin. quo in loco propter appositionem pœnæ valida est hæc stipulatio. ergo in eo sensu accipienda est, quo absq; pœnæ adiectione foret intelligenda: nempe in sensu directo facti alieni promissi: alioqui si posset in promissione curæ, & diligentie adsumi stipulatio ista, profectò valeret sine pœnæ appositione. Nec sufficiens est additio pœnæ ad mutandum sensum promissionis: atq; ita procedit in hoc casu opinio Areti. in dict. §. possum. & aliorum quos aduersus communem citauimus. Quibus ad stipulatur. l. sancimus. C. de fideiuss. & dicta. l. stipulatio ista. in prin. cum his, quæ ibi notat Bartol. in versi. sed si pœnalis stipulatio. 2. colum. quod in specie notat Alciat. in. dict. §. Cato. nume. 132. &

colligitur ex his authoribus, quos pro communi sententiâ adduximus, qui loquuntur in eo casu, quo promissor facti alieni promittit, se facturum & curaturum. Sic & Paul. Parisi. consil. 75. libr. 3. satis expressè hanc septimam conclusionem probat: & ante eum Carol. Ruinus in dict. §. Cato. 9. oppo.

Octauò, si ad amussim omnia penfitemus, apparet, tunc demum nec iure Pötificio, nec Ciuili, nec in promissione directâ facti alieni, nec in promissione curæ, & diligentie sufficere exactissimam promissoris diligentiam, cum ex mente contrahentium inspecta subiecta materia possit deprehendi consensus obligationis ad pœnam, vel interesse etiâ eo casu, quo promissor omnem sibi possibilem adhiuerit sollicitudinem, vt alter faceret, atq; is non fecerit. Hæc conclusio deducitur à manifesto promissoris consensu: qui maximè debet attendi in his, & similibus obligationibus idèq; adnotarunt Deti. in. l. impossibilium. ff. de regu. iur. ad finem. Alci. in dict. §. Cato. nume. 135. idèq; ex illationibus statim subijsciendis examinabitur. Nam ex eis aliquot hæc potissimum ratione subsistunt. Nono hinc proximè infertur, quid dicendum sit, cum quis in promissione facti alieni promittit se facturum, & curaturum, quòd alter faciat cum effectu. Nam per talè clausulam videtur, fuisse intentionem promittentis teneri ad interesse, vel pœnam

pœnam si non sequeretur verus effectus, etiam si promissor omnem, quã potuit, diligentiam adhibuerit. Quam sententiam veram esse censent Deti. in dict. l. impossibilium. Areti. in dict. l. si ita stipulatus. §. possum. Iason in dict. l. stipulatio ista. in princi. Carol. Ruinus in dict. §. Gato. 9. oppo. & ibi Alciat. nume. 13. Deti. in consil. 325. & 345. Ludou. Gozadi. in consil. 27. colū. 2. idem Deti. in l. vlti. §. Labeo. nume. 11. ff. si cert. peta. quibus idem esse visum est, si verbis similibus hæc promittentis intentio fuerit significata. Nam difficultas postmodum contingens, præuisa tamen, & excogitata non excusat promissorẽ, qui & in hunc casum seipsum obligare voluit. Cõtrarium tamen in hac specie respondit Areti. in consil. 142. colū. 4. Deti. in consil. 313. Lancelotus Galiaula in dict. §. Cato. 9. oppo. & Matthæ. Afflic. deci. 295. Parisi. in dict. consil. 110. nume. 42. lib. 1. qui post Matthæum Afflic. in dic. decif. 295. & Thomas Grammaticus. q. 2. post decisiones opinantur, idem esse etiam si promissor expressim addiderit velle, quod non excusetur, nec liberetur à pœna quamvis fecerit quidquid potuerit. Etenim, vt ipsi censent, ad huc liberabitur si possibilem adhibuerit diligentiam: atque in Regio Neapolitano prætorio referunt pronuntiatum fuisse: ipse quidem arbitrator verioreẽ esse Aretini sententiam in dict. §. possum. quoties manifestè patet consensus promitten-

tis, qui voluit, seipsum teneri ad pœnam, vel interesse si alter non fecerit, etiam si is diligentissimè cura uerit quòd fecerit: non enim video qua ratione possit hæc obligatio improbari: siquidẽ difficultas non impedit obligationem, nec eam extinguit. l. continuus. §. illud. ff. de verbo. obligat. liberat autem à mora, vel pœna, quoties contingit post obligationem. Nec enim æquum est quòd liberet promissorem, qui à principio eam excogitauit, & præmeditatus est: cum ei sit imputandum. Quamobrem mihi placet quod Areti. in dict. §. possum. Deti. & alij cum sequuti responderunt: idemq; notat Francisc. Purp. in dict. l. quod te mihi. nume. 55. & tamen arbitrator, non esse manifestum promissoris consensum ad hoc per illa verba, cum effectu: possunt enim habere varios sensus, ex quibus promissor non temerè seipsum obligare voluerit: sed tantum ad adhibendum curam, & diligentiam, quòd alter faciat cum effectu: hanc enim, & in hunc finem eam præstare tenebitur. Nec ex eo se adstringit ad pœnam nec ad interesse in eo casu quo præstita omni diligentia alter facere noluerit. Sic denique sequor responsum hac in parte Aretini, in dict. consil. 142. aut. 143. iuxta alium numerum. Vnde possunt multa in hac questione resolui, quæ pendent ab expressa, & manifesta promissoris mente.

Decimò ex præmissis deducitur, in

in prætorijs stipulationibus, quæ de facto alieno fieri possunt, & in hunc sensum accipiuntur, quod promissit quis se facturum, & curaturum, non excusari promissorem ab interesse, quamvis diligentissimè curet; quod alter ratum habeat. Hic etenim sensus manifestus est ex contrahentium intentione. l. si procurator. ff. rem ratam haberi. l. quoties quis. ff. de verb. obliga. alioqui admodum inutilis esset prætoriam stipulatio: iudicia, & alij similes actus, quibus hæ prætoriam stipulationes accedere solent plerunq; reddentur elusorij. Hæ ipsa conclusio probatur in. l. sancimus. C. de fideiussori. l. fideiussor. §. necessaria. ff. qui satisda. cogan. notant in specie Carol. Ruinus in dicto. §. Cato. oppo. 9. & ibi Alciat. in nume. 137. & licet Lancelot. Galiaula in eadem 9. oppo. adhuc in hoc refragetur dicens. contrariam esse communem opinionem: verè communis opinio in prætorijs stipulationibus minimè obtinet, nec expressim de his agit, si omnium hæc de re auctoritates exactissimè considerentur. Ratio siquidem differentie inde sumitur, quod contrahentium mens in hoc potissimum tendat, ut promissor facti alieni teneatur facere, & curare, quod alter faciat: & si alter minimè fecerit, in id quod interest condemnatur. Hanc enim interpretationem exigat natura prætoriarum stipulationum.

Vndecimo hinc apparet, etiam in

extraiudiciali promissione, qua in specie quis promiserit, se facturum & curaturum, minimè liberari promissorem, qui fecerit, & diligentissimè curaverit, à restitutione eius, quod nisi tertius ille verè faceret nequaquam datum foret: nec à rescissione contractus, qui factus non fuisset, nisi cum effectu curaretur argu. l. cum te. C. de pact. inter emptor. & vendit. & ibi Salic. notant in hac specie Soci. consil. 26. lib. 3. & Alciat. indiét. §. Cato. numero. 135. quod si quid datum fuerit propter ipsam curam & diligentiam tantum. profectò id repeti non poterit si verè diligentia, & cura exhibitæ fuerint, tametsi effectus non fuerit sequutus. Ea etenim causa, quare id dictum est, sequuta fuit: atq; ideo repetitio cessat.

Duodecimo. quò res ista ad summam redigatur, ex prænotatis colligitur quibus casibus admittenda sit opinio communis: ac rursus in quibus contraria, quæ Aretinum in dict. §. possum. auctorem habet, recipienda sit. Deniq; constat, quando satis sit, ut alieni facti promissor liberetur à pœna, & interesse, omnè ab eo possibilem diligentiam, ut alter faciat, exhiberi. Quæ quidem questio satis difficilis non immerito censetur.

Ex. §. sequenti.

1 Actus

- 1 *Actus deficiens ratione probatoria solennitatis minimè validus efficitur iuramento præstito.*
- 2 *Actus deficiens in forma non confirmatur iuramento. & ibi intellect. ad. l. 1. §. si quis. ff. de verborum oblig.*
- 3 *Fideiussor iuramento præstito, an possit dari in plus quàm fuerit principalis obligatio: & ibi traditur intelle. ad. l. Gracè. §. illud. ff. de fideiuss.*
- 4 *Renunciatio futurorum alimentorum, an iuramento confirmetur.*

§. Sextus.

Duodecima conclusio ex Barto. commentarijs in hunc modum deducitur: Actus deficiens ratione probatorie solennitatis à iure civili requisitæ minimè efficitur iuramento validus. Sic sanè Barto. censet in dict. l. si quis pro eo. nume. 3. Abb. nume. 24. Imola. 6. casu nume. 7. in dict. cap. cum contingat. Quorum opinio communis est secundum Alciat. ibi nume. 151. probatur equidem ea ratione, quòd iste solennitates iure civili sint inductæ ob fauorem publicum, vt constat, nempe quo actus ad hominum cõuictum necessarij certiores sint, minusq; dolis, fraudibus, & falsitatibus subditi, ad maiorem Reipublice quietem. Atque ideo iuramento priuati fauor hic publicus tolli non potest. l. ius publicum. ff. de pactis. l. nemo potest. ff. de legatis. 1. sicuti Bartol. in hac specie in dicta. l. si quis pro eo. adnotauit. aduertendum ta-

men est, hanc Bartol. rationem, licet in sensu possit procedere, in forma loquutionis peccare. Nam iuramentum nusquam tendit ad supplendum probationis defectum: sed ad ipsius actus cõfirmationem: quemadmodum constat ex his, quæ in hac secunda Relectionis parte latè tractauimus, & ratione manifesta probatur: cum id non præstetur in contractibus, & similibus dispositionibus ad earum probationem, sed ad maiorem earum vim, & confirmationem si probatæ fuerint. quæ ratione actus hic deficiens in solennitate probatoria, deficit tantum in probatione, non in ipsa vi actus: nec is reprobatur: sed ratione probationis minimè pro eo iudicatur. Idcirco secundum Baldum, Panormitan. & Alciat. in dicto capitulo. cum contingat. numero. 151. in hoc casu huius duodecimæ conclusionis nihil refert, an tractetur de fauore publico, an de priuato: vtroque etenim casu idem est respondendum: quia iuramentum non tendit ad supplendas probationes: sed ad confirmationem actus lege prohibiti vel ad eius maiorem vim. Sic denique, vt hi Doctores existimant, etiam si lex fauorem priuatum respiceret, esset omninò admittenda Bartol. conclusio, quæ communis est. Ex quo apparet Antoni. & Imol. in dicto capitulo. cum contingat prorsus errare, dum hanc duodecimam Barto. conclusionem procedere censent in probatoria solennitate

Secundæ partis Relectionis.

nitate ob fauorem publicum inducitur: non in ea, quæ priuatæ utilitatis causa statuta fuerit. Nam hæc interpretatio defendi commodè non potest. Quia iuramentum nihil pertinet ad supplendas probationes: cum assertorium non sit: sed promissorium. quidquid de hoc dubitauerit Corneus in Authent. sacramenta puberum, num. 37. q. 14.

¶ Decimatertia conclusio. Iuramentum actui appositum præcipuam vim habet in hoc, quòd eius causa actus valet eo meliori modo, quo valere possit: licet aliquo vitio, aut defectu laboret. l. cum pater. §. filius matrem. ff. de legat. 2. optimus text. in cap. quanto. de iureiurand. Bartol. communiter receptus in dict. l. si quis pro eo. num. 13. ff. de fideiussor. qua de re ipse latius tractaui in capit. Rainaldus. §. 33. num. 10. de testament. Vnde Bartol. infert, testamentum iuratum, factum tamen coram duobus vel tribus testibus minimè valere vt testamentum: valere tamen vt codicillum si testes habeat secundum leges humanas sufficientes ad codicillorum institutionem, & eorum solènem probationem: quod hoc in loco minimè conuenit longiùs tradere: nè alibi adnotata iterum repetamus.

¶ Decimaquarta conclusio. Contractus deficiens in forma iure statuta minimè confirmatur iuramento. Huius conclusionis ea est ratio,

quòd forma det rei essentiam, vt interim ita loquamur. l. Iulianus. §. item si quis. ff. ad exhibend. atq; ita Bartol. asseuerat in dicta. l. si quis pro eo, num. 14. quem communi omnium consensu Doctor. sequuntur, maximè Abb. & Imol. in dict. capit. cum contingat. 7. casu. num. 71. vnde Bartol. infert. ad intellect. l. 1. §. si quis. & §. si stipulanti. ff. de verbo. obliga. nam si stipulatio deficiat in forma iure ciuili inducitur, minimè valebit vt stipulatio, etiam si iurata sit: valet tamen ratione iuramenti in vitiu pacti nudi: quod Bartol. asseuerat, cui ceteri consenserunt secundum Alciat. in dict. capi. cum contingat. num. 168. idem tenet Corneus in dict. Authent. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. num. 38.

Hinc Bartol. ipse subinfert ad intellectum. l. Græcè. §. illud. ff. de fideiussor. quo in loco Iurisconsultus scribit fideiussionem deficere omnino, si fiat in plus quàm principali obligatio: adeo quidem, vt in nulla parte valida sit fideiussoria obligatio. gloss. in dicto. §. illud. quam ibi Docto. approbant teste Bartol. & idem notant Hostien. & Abb. colum. 4. in capitu. & si Christus. de iureiurand. tametsi Regia. l. 7. titul. 12. part. 5. satis expressim probet, hanc fideiussionem validam esse in quantitate à debito principali debita: licet in plus non teneat. Et tamen si iuramentum accesserit huic fideiussioni, profectò fideiussor

for tenebitur vti principalis : idem quod Barto. notarunt Abb. & Docto. in dicto capit. cum contingat. & ibi Alciat. numer. 173. Angel. in l. hi qui accessiones. ff. de fideiussor. Roman. in l. prima. §. si quis ita. ff. de verborum obligat. Alexand. in consil. libro. 4. quorum sententia, quæ communis est, dura nimis videtur: cum fideiussoris consensus nihil aliud dicat, quàm quòd ad fideiussoriam pertineat obligationem, qua ratione hoc in loco circa Barto. interpretationem aliquod distinctè adnotare conabor.

Primum est obseruandum, stipulationem in forma deficientem, quæ ratione iuramenti diximus valere in vim pacti nudi, ita quidem validam esse, vt hoc pactum nudum efficax sit, atq; vt aiunt, vestitum saltem iure Canonico: quod ex cõmuni omnium sententia fatetur Alciat. in dicto capit. cum contingat. nume. 177. idem erit iure civili secũdum Abb. in dict. ca. cum contingat. cuius opinio mihi verior videtur, quicquid alii dixerint ex ea opinione, quæ dicitur, à iuramento obligationem, & actionem produci iure civili: de quo prima huius Relectionis parte diximus. Deinde quia pactum nudum iuramento præstito adhuc iure civili obligationem & actionem habet, sicuti hac in parte probare conati sumus in §. 4. potissimum hoc obtinebit apud Hispanos legis Regiæ æquitate perspecta.

Secundò adnotandum est, ratio-

ne iuramenti teneri fideiussorem in hac quæstione in vim pacti nudi iurati non tantum ad quãtitatẽ per principalem promissam: sed & ad id, quod vltra eam sciẽter ipse promisit: secundum communem: quã modò retulimus.

Tertiò, licet ratione iuramenti fideiussor in plus teneatur, vi pacti nudi iurati, variè tamen tenetur. Nam in quantitate à principali debita tenetur vt fideiussor: debetq; vt beneficijs fideiussoris, quæ iuramentũ minimè tollit: sicuti adnotauimus prima huius Relectionis parte. §. 4. numer. 4. in eo tamen, quod debitor principalis non promisit, tenebitur ipse fideiussor vt principalis debitor, ac si separatim ipse eam quantitatẽ promiserit pacto nudo iurato. Cũ de eius consensu constet, qui sciẽter promisit maiorem quantitatẽ, quam à debitore fuerit promissa, aut debita: qua de re etiam tractat Hippoly. in rubri. de fideiussor. quæst. 38. Bart. & alios sequutus.

Decima quinta conclusio ad eò iuris est apertissimi, vt minimè altiorẽ probationem, aut disputationem requirat: eaq; asseuerat iuramentũ nunquam supplere defectum cõsensus, nec confirmare actum, qui ratione deficientis consensus minus validus sit. ita Bartol. communiter receptus in dicta. l. si quis pro eo. colum. vltima. probatur in l. vltima. C. de non numerata pecun. text. & ibi Abb. in capitu. penulti. de iureiurand. quam conclusionem & in prima huius Re-

De Pact. P lectio-

lectiōis parte examinauim⁹. §. 3. & 4.
 Decimasexta conclusio. Contra-
 ctus prohibitus ratione materie, q̄a
 res, de qua agitur subiecta non est
 humanæ conuentioni, minimè con-
 firmatur iuramento. Etenim res sa-
 cra, quæ ex propria natura non po-
 test alienari, etiam si iuramētum præ-
 stitum sit ab alienante, nequaquam
 iure alienationis poterit in emptorē
 transferri: cum iurantis potestati nō
 subsit. l. apud Iulianum. §. vlti. ff. de
 lega. 1. l. inter stipulantem. §. sacram.
 ff. de verbo. obligatio. atque ita Bar.
 in dicta. l. si quis pro eo. hanc propo-
 nit conclusionem. colum. vltim. cuius
 opinio communis est secundū
 Alciat. in dicto capitul. cum contingat.
 numero. 179. & Philip. Corneus
 in dict. Authent. sacramenta pube-
 rum. quest. 16.
 Decimasextima conclusio: quan-
 uis super alimentis futuris trāfactio
 iure optimo prohibita sit testimo-
 nio Iurisconsulti in. l. cum hi. ff. de
 transaction. præstito tamen iuramē-
 to valida efficitur. Huius conclusio-
 nis ratio ea est, quod prohibitio ista
 facta fuerit propter priuatorum vti-
 litatem, qui ob modicam præsentē
 pecuniam futuræ, & maximæ spei
 facillimè solent renuntiare: vt docet
 Accursius in dicta. l. cum hi. qua ra-
 tione perspecta hanc opinionem se-
 quuntur Barto. in dicta. l. si quis pro
 eo. colum. vltim. Cuma. ibi, Imola
 in dicto capitul. cum contingat. fol.
 vlti. in decimo membro in princip.
 & inibi Antonius, ac Panormita. co-

lum. penulti. Anchar. in rég. accessio-
 rium. colum. 7. de regul. iur. in. 6. Ale-
 xand. in. l. qui Romæ. §. duo fratres.
 5. quest. Barto. ff. de verbor. obligat.
 Iason in. l. de alimentis. colum. 1. &
 ibi Deci. col. vlti. C. de transactio.
 & idem Iason in dict. l. cum hi. quo-
 rum opinio communis est, vt asse-
 rit Alciat. in dicto capi. cum contin-
 gat. nume. 192. licet contraria senten-
 tia placuerit Barto. in dicta. l. cum hi
 & inibi Fulgoso, & eidem in. l. qui
 fidem. eo. titul. Baldo in. l. pactum.
 C. de collation. quest. penulti. pro-
 pter periculum famis, cuius subuen-
 tioni non potest quis renuntiare. l.
 necare. ff. de liber. agnoscendis. cum
 his, quæ obiter ipse tradidi lib. 1. Va-
 riarum. resolutio. capit. 2. numer. 10.
 & nihilominus opinor, posse hanc
 posteriorem sententiā defendi, quo-
 ties post renuntiationē ipsam is qui
 renuntiauerit, in vrgentem inopiā,
 & necessitatem deuenit: tunc et-
 enim non obstante renuntiatione,
 & præstita absolute iuramenti
 ad hunc effectum dari debēt eidem
 alimenta, quibus renuntiauerit: imò
 nec esset admittēda renuntiatio ista,
 si tempore, quo facta est, hæc ipsa
 inopia vrgeat, & grauet renuntian-
 tem: quemadmodum sensere Fre-
 deri. in consil. 60. incipienti, quod
 pactum. Imo. in dicto capitul. cum
 contingat. vlti. fol. & ibi Andre. Al-
 ciat. numer. 193. secundum quam o-
 pinionem ipse profectò dubio pro-
 cul in controuersia lite sententiam
 dicerem. Tamen si Andre. Tiraquel.
 in. l. si

in. l. si vnquam. C. de reuocand. do-
natio. in princip. num. 136. & 151. nul-
lam hac in quæstio. opinionem ele-
gerit.

¶ Decima octaua conclusio, quæ
ex Barto. colligitur, pertinet ad renū-
tiationem futuræ successiois, quæ
licet iure ciuili prohibita sit, iuramē-
to tamē omninò cōfirmatur. quod
satis constat in hac Romani Ponti-
ficis constitutione: quam statim in
3. huius Relectionis parte Deo du-
ce longius explicabimus.

Decimanona conclusio. Dona-
tio inter virum & vxorem alioqui
iure ciuili, & Canonico improbata,
iuramento ita quidem cōfirmatur,
vt omninò valida sit. Huius opinio-
nis est author Barto. in dict. l. si quis
pro eo. colum. vlti. & plures alij iu-

ris vtriusq; interpretes, quorum mē-
tionem fecimus in Rubric. de testa-
men. 2. part. numer. 10. quo in loco
eam diximus communem esse, de-
fendimusq; ab obiectionibus, quæ
solent à cōtrariæ partis authoribus
adduci.

Hæc sint satis ad ea, quæ Bartol. la-
tè de viribus iuramenti quo ad con-
firmationem contractuum iure pro-
hibitorum tradidit, in dict. l. si quis
pro eo. cætera petenda sunt à com-
mentarijs Ioan. Imolæ, & Alciati,
in dicto capitul. eum cōtingat. Cor-
nei in dict. Authen. sacramenta pu-
berum. Georgij Natani in hoc ca-
pitul. quāuis pactum. Antonij Cor-
seti, in Rubr. de iureiuran. Marci An-
tonij Baueriæ in tracta. de viribus,
& virtute iuramenti.

Finis Secundæ partis.

P 2 Tertia

lectionis Pars.

Bonifacius Octauus.

Vanuis pactum patri factum à filia dum nuptui tradebatur, vt dote contenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex Ciuilis: si tamen iuramento, non vi, nec dolo præstito firmatum fuerit ab eadem, omninò seruari debebit.

Cùm non vergat in æternæ salutis dispendium: nec redundet in alterius detrimentum.

Ex tertiæ partis initio.

- 1 *Pactum, quo filia dote contenta renuntiat paternæ hereditati, quibus rationibus improbetur?*
- 2 *Pactum dotale, quo pater pollicetur æquis portionibus filiis institutum, iuramento confirmatur: inibi an possit liberè hoc pactum reuocari? & nume. 8.*
- 3 *Promissio de renuntianda paternâ hereditate cū iuramento eidem præstito: quid operetur?*
- 4 *Pactum à filia factum, quo paternæ hereditati renuntiat ipsi patri absenti, an valeat?*
- 5 *Pactum hoc an possit fieri fratribus?*
- 6 *Fratres, quibus, aut quorum causa filia dotata renuntiat paternæ hereditati, an debeant esse presentes?*
- 7 *Latè discutitur, an pactum istud deficiat ex eo, quod pater consensum ei præstitum reuocauerit?*
- 8 *Filia dotata renuntians cum iuramento paternæ hereditati, poterit petere portionem sibi à patre in testamento relictam.*

Cio equidem multa ex iuris ciuilis cõmētarijs, varijsq; Iurisconsultorum, doctissimorumq; viro

rum responsis in huius capituli interpretatione latè, atq; eruditè adduci posse, quorū aliquot hic breuiter quādā enarratiōe exponemus, quò huius responsi decisio apertius explicetur, omittentes alia, quæ non oinò huic propositæ materiæ necessaria sunt.

Primum enim præmittenda est Cæsarea constitutio in. l. pactum dotali. C. de collati. qua pactum istud, quod filia dote contenta nullum ad bona paterna regressum habeat, maximè improbatur. Est & altera iuris Ciuilis constitutio in. l. pactum quod dotali. C. de pactis. quæ reprobat dotale pactum in id factum, vt si pater vita fungeretur ex æqua portione ea, quæ nubebat, cum fratre hæres patri suo esset. Harum constitutionum quælibet est in specie consideranda, vt radicitus percipiamus, an iuramentum has conventiones iure ciuili prohibitas confirmet. Et sanè prioris decisionis ratio ea est, vt communiter Docto. opinantur,

nantur, quòd non possit renuntiare quis hæreditati futuræ, nè facillimè ius futurum modico præsentis accepto remittatur. Sed ratio ista deficit: quia iuri futuro renūtiare quis potest. l. i. C. de pact. quo in loco cõmuni omnium sentētia hoc ipsum probatur: consensu quidem illius, de cuius successione agitur. l. ultim. C. de pactis. tradituria. l. qui superstitis. ff. de acquiren. hæred. vbi futuræ successione renūtiatio minimè admittitur absq; consensu illius, de cuius hæreditate tractatur: vnde cū in specie, & casu dict. l. pactum dotali. consensus accedat patris, cuius hæreditati, & successioni per pactum renuntiat, manifestū fit, nō posse iure responderi, eam pactionē nullā esse ex eo, quòd sit renuntiatio futuræ successiōis, & hæreditatis: cū hæc tantū reprobetur eo casu, quo fit de hæreditate viuentis absq; eius cõsensu. Nec item ea ex causa fit huius pactionis reprobatio: quia id sit bonis moribus contrariū, aut detur votū, vel occasio captandæ mortis: siquidem pactio ista consensu illius, de cuius hæreditate tractatur contraria bonis moribus nō est: sicuti cõstat in dict. l. vlti. C. de pact. nec per pactum de non succedendo datur occasio captandæ mortis. Præsertim quia hæc qualiscunque occasio, quæ per has pactiones præstari malis hominibus potest mortis alienæ optandæ, & denique captandæ, non est sufficiens, vt omnes pactiones, quæ de viuentis hæreditate fiunt, eius cõsensu præ-

stito, improbētur: quemadmodum nos explicuimus in Rubric. de testamen. 2. part. nume. 15.

Igitur multis ex causis pactionem istam reprobam esse Cæsares existimarunt: potissimum quidem eo, quòd fiat à filiabus, aut filiis ad parentum exhortationem, quibus facillimè non ex libero consensu, sed propter paternam reuerentiam filij refragari nō ausi eorum futuræ successioni renuntiant. Huic rationi accedit, quòd filius, etiam consentiente patre non renuntiat, nec renuntiare validè potest regulariter legitimæ portioni, quæ sibi ex bonis patrum debita est, quod ipse tradidi in capitul. Raynaldus. de testament. §. 2. numero. 2. & præterea, vt Papinianus respondit, filij potius sunt meritis ad paterna obsequia prouocandi, quàm pactionibus adstringendi. text. in. l. si quando. §. 1. C. de inof. ficio. testament. cuius intellectum nos expendimus in capitul. Raynuntius. de testamen. §. 1. nume. 7. quibus equidem exactè perpensis apparet, pactum istud, de quo in hoc capite agitur, minimè esse bonis moribus contrarium: bonis inquam moribus, de quibus agit. reg. non est obligatorium. de regu. iuris. in sexto. iuxta eam interpretationem, quæ tradita fuit in. 2. huius Relectionis parte in principi. quicquid Bart. scripserit in dicta. l. pactum quod dotali. C. de pactis. 2. lectione: existimans, pactionem hanc nō posse iustè confirmari iuramento: quia contraria sit bo-

De Pact. P 3 nis

Tertiæ partis Initium.

nis moribus. Deinde constat, pactū de futura hæreditate viuentis quidē absq̄ eius consensu factum nequaquam iuramento confirmari: quia id est bonis moribus contrarium. l. vlti. C. de pactis. gloss. communiter recepta in dict. l. qui superstitis. Docto. in dict. l. vlti. Fortuni. in tracta. de vltimo fine. illat. 20. colū. 3. & plures alij, quorum meminit Andr. Tiraquei. in l. si vnquam. in princi. C. de reuo. donation. nume. 13. turpe si quidem est, quenquam adeò sollicitum esse de hæreditate viuentis, vt absque eius consensu pactum ea de causa fecerit.

Altera verò constitutio, quæ traditur in dicta. l. pactum quod dotali. C. de pac. iuxta eius literam ea ratione procedit, quòd per id pactum libera tollatur testandi facultas: atque ideo cōtrarium bonis moribus sit. Quamobrem Balb. in capi. 1. §. moribus. si de feudo fuerit controuers. in inter dom. & agn. Val. dum voluit, pactum illud de succedendo, cuius in dic. l. pactum quod dotali. mētio fit, quo ad futuram hæreditatē iuramento confirmari: ferè omnium consensu reprobatur, maximè ab Alex. in l. stipulatio hoc modo concepta. & alijs inibi, atque in dict. l. pactum quod dotali. Ego verò nō ambigo: imò fateor planè, pactū istud absque cōsensu eius, cui succedendū est, minimè confirmari iuramento: quia cōtrariū sit bonis moribus: at si pactū fiat eo modo, quo in dic. l. pactū. traditur, nempe per ipsum, cui succedē

dum est, opinor id iuramento confirmari: ea quidem ratione, qua confirmatur iuramento pactum, cuius in hoc capitu. mentio fit. Nec me in cōtrariam mouerit sententiā, quòd tollatur libera testandi facultas. Nā huic rationi respondi in Rubr. de testament. 2. parte. asseuerans, non esse bonis moribus contrarium, quòd ex consensu proprio tollatur libera testandi facultas. Sic sane opinionē Baldi, eo casu, quo consensus eius de cuius successione agitur, accesserit, verissimam esse opinantur Deci. in dic. l. pactum quod dotali. C. de pac. colum. 1. idem Deci. consil. 184. & Fortuni. in dict. illatio. 20. vnde iure Cæsareo licet prohibitum sit pactum dotale, quo pater promiserit se pares in testamento filios omnes in bonis constituturū, neminemq̄ ex eis, aut in vita, aut in morte melioraturum, iuramento tamen confirmatur. Addit sanè Deci. patrem huic pactiōni etiam iurate consentientem posse hunc consensum reuocare per. l. vlti. C. de pactis. in quo mihi non omninò placet Decij opinio. nam si pactum fiat cū ipso patre, ilque ita, vt diximus, promiserit, & iurauerit, profecto non poterit contractum istum, aut dotalem cōventionem reuocare. Quod, ni fallor, iuris est apertissimi. At si pactum fiat inter filios patre cōsentiente, ipsiq̄ filij iurauerint idem erit. Nam etiam si pater consensum illū iam præstitum huic pactiōni reuocauerit, nihilominus paciscentes tene-

tenebuntur iurata cõventionem ; omninò feruare ob eandem rationem. Quauis Bald. in capit. ad nostram. in. 2. colum. 2. de iureiuran. in versic. item quia inuito patre. & Alexand. in dicta. l. stipulatio hoc modo concepta. Francisc. Purpura in dicta. l. vlti. C. de pact. numer. 185. post Deci. in dict. l. pactum quod dotali. contrariam in hoc teneant, de quo iterum in. 4. intellectu agendum est. Nec enim pactum istud semel factum consentiente patre bonis moribus est contrarium: atque ideo iuramento confirmari potuit, semelque confirmatum retractari nõ potest. Iure Regio ex. l. 22. Tauri obrentum est, hanc pactionem absque iuramento à parentibus fieri posse, eamque omninò irrevocabilem esse: modò fiat de hac pactione, & promissione scriptura publica: licet non fuerit causa dotis, aut matrimonij, facta isthac promissio. Ex his tandem apparet, huius capituli responsum non tantum obtinere in pacto dotali de non succedendo, sed etiam in pacto dotali de succedendo: cuius meminit text. in dicta. l. pactum, quod dotali. C. de pac. atque ita glos. hic verimprobet, dum paria esse censet pactum dotale de succedendo, & pactum itidem dotale de non succedendo: hunc intellectum adnotare videtur: qui primus erit ad huius capituli examinationem.

¶ Secundus intellectus eidem dictioni, pactum, merito accommodabitur, ut idem sit dicendum in pro-

missione de renuntianda paterna hereditate: nam hæc si iurata sit in specie huius text. valet, imò eo ipso facta censetur renuntiatio. Huius vero interpretationis potissima probatio deducitur argumento eiusdem rationis: quæ & in hoc casu eadem est, quæ huic capiti iure aptari potest. Sic denique hanc cõclusionem tenuerunt Bald. in. l. pactum dotali. C. de collatio. quæst. 18. Roma. in singulari. 183. de quo tractat latè Nicola. Boeri. deci. 3. asseuerans: iuxta hunc sensum secus esse dicendum, si promissio de renuntianda hereditate iurata non sit: nam ea quidem non valet: atque ita Aresto publico definitum fuisse. Id verò, quod diximus, promissionem iurata de renuntianda hereditate pro renuntiatione habendam fore, ac ipsam renuntiationem ex hoc factam censeri, multis probari poterat: & præsertim quia circuitus vitandi sunt. l. cū fundus. §. seruum tuum. ff. si certum petatur. l. dominus testamento. ff. de condict. indebi. notatur in Clem. auditor. de rescript. text. optimus in l. si intra. ff. de pactis. vbi probatur, quòd promissio liberandi, exceptio nem parit aduersus agentem, ac si liberatio iam facta fuisset. idem dicitur text. vbi Bald. in. l. si creditoris. C. de fideicommiss. l. si non sortem §. adeo. ff. de condictio. indebit. quibus satis accedit quod Ioan. Andr. adnotauit in Speculo Rubric. de obligation. & solut. colum. 1. scribès, quòd si quis promiserit intra certum

diem se obligaturum ad dandum mihi decem, poterit statim cedente die sine alia obligatione cōueniri ad illa decem. Sequuntur hanc opinionem Alexan. Socin. & Iason in dicto. §. seruum tuum. 1. notab. Idem Iason in dicta. l. dominus testamento. Et est communis opinio: vt fatentur eam sequuti Matthæ. Afflict. decil. 16. Anton. Rube, consil. 29. colum. 3. Andre. Tiraquel. libr. 2. de retract. in fine, numer. 26.

Tertius intellectus in hoc equidem tendit, vt adnotemus, pactum istud valere si fiat patri præsentem, quasi secus, dicendum sit, si absentem factum fuerit: ea ratione, quod absentem non possit adquiri obligatio, quæ ex hoc pacto, & similibus deducitur. l. absentem. ff. de donatio. l. si quis. in. 1. C. eo. titul. l. si ego. ff. si ceperatur, l. in omnibus. in vltim. ff. de action. & obligatio. sufficiet tamē ipsius patris absentis ratihabitio, aut acceptatio, si notarius pro patre absente fuerit stipulatus: quemadmodum notat Socin. consil. 74. lib. 3. Salice. in. l. vlti. C. de pact. colū. penul. & ibi Purpurat. num. 45. & hoc sane, vt patri absentem actio queratur utilis sine cessione. Etenim ad hoc vt pactum teneat, nec reuocari à filia renuntiatē possit, satis erit, quod notarius nomine patris absentis fuerit stipulatus: sicuti nos tradidim⁹ latè libro. 1. Variarum Resolut. capitul. 14. Et in rubr. de testamen. 3. parte, num. 3. Forsan tamen ex lege Regia, quæst. 3. est, titu. 8. lib. 3. ordinat.

nō erit necessaria notarij nomine absentis stipulatio: quod & satis deduci poterit ab his, quæ in dicto ca. 14. scripsimus. Deniq; non deerūt qui opinentur iuramenti religionem sufficere, vt etiam absente patre hæc renuntiatio valida sit: vt tandem iuramentum pactum istud, vel renuntiationem absentem patri factam efficacem constituat: id verò controverti poterit ex his, quæ in huius relectionis secunda parte diximus de promissione nuda, & de ea, quæ absenti, præstito tamen iuramento facta fuit. Adhuc tamen videbitur quibusdam, oportere quod pater sit præsens in hac specie, vt ipsius patris cōsensu accedat, certusq; sit sine quo pactio ista iniquissima censetur: alioqui etiam notario stipulante posse filiam priusquam pater ratum habeat renuntiationem reuocare: cum ea præcisè exigat patris consensum ad eius iustitiam.

Quartus intellectus in ea versabitur questione: vtum pactum istud eundem habeat effectum, si non patri à filia: sed fratribus à sorore factum fuerit. Etenim Anchar. Imola, Domi. & Georgi. hic in. 1. limitatione asseuerant, pactum hoc à sorore nuptiarum tempore fratribus factum omnino improbum esse, nec valere, etiam si iuramentum eidem accesserit. Siquidem manifesta turpitudine est ita pacisci de viuētis hæreditate absque eius consensu. l. vlti. C. de pactis. idem notant Alexand. consil. 155. lib. 7. colum. vlt.

Cuman.

Cuman. idem Alexand. & Iason. 4. col. in. l. stipulatio hoc modo conce-
pta. ff. de verborum obliga. Anchor.
consil. 39. Aretin. in. l. qui superstitis.
ff. de acquiré. hæredit. Fulgo. consil.
75. Guido Papæ consil. 162. Roderic.
Xuarez in. l. quoniam in prioribus. 5.
limitatione, ad. l. Regiam. C. de inof.
testamen. C. xpola consi. civili. 17. So-
ci. consil. 74. in. 3. libr. col. 2. Purpura.
in dict. l. vlti. numer. 41. & nume. 185.
& licet Roman. in dict. l. qui super-
stitis. ac Matthæ. Ad dictus in rubric.
de feudo dato inuicem legis com-
miss. capit. si quis inuestierit. num. 33.
tenuerint, pactum hoc, cuius hic
mentio fit, fieri posse fratribus: at-
amen prior sententia dubio procul
venior est ex eo, quod maximam ha-
beat hæc pactio turpitudinē si abs-
que patris consensu fiat: ideoq; si
premissis, & prestito patris consen-
su pactum hoc cum fratribus fa-
ctum fuerit, validum quidem erit,
& tunc obtinebit opinio Roma.
& aliorum, qui eum sequuntur:
quod deducitur ex dict. l. vlti. C. de
pactis. Igitur dicendum est ad hu-
ius cap. interpretationem ibi, Patri.
idem esse si pactum fratribus fiat pa-
tre consentiente.

Duo tamen sunt hoc in loco exa-
minanda, vt hic intellectus apertius
explicetur. Primum, an sit necessa-
rium, quod hi fratres & sorores re-
nuntiantis sint præsentis tempore
renunciationis & pacti. Nam quod
fratres & sorores debeant esse præ-
sentes: alioqui pactum etiam iuratum

nullum sic notant Alexand. in dict.
l. stipulatio hoc modo concepta. co-
lum. 5. Deci. in dict. l. pactum quod
dotali. 6. limitatio. C. de collatio. Ay-
mon in consil. 127. nume. 5. Calcane.
in consil. 3. col. penulti. Carol. Molinæ.
in additionibus ad Alexan. con-
sil. 155. lib. 7. col. vlti. Ego verò aliter
existimo questionem istam intelli-
gendam fore. Fit etenim pactum
istud cum fratribus aut sororibus
patris accedente consensu: tunc equi-
dem oportet, atq; necessarium est,
quod ipsi fratres & sorores sint præ-
sentes: alioqui in ea specie locus
erit iuris vtriusq; decisionibus, quæ
de conventionibus cum absentibus,
aut in utilitatem absentium fa-
ctis statatæ sunt: de quibus paulò
antè obiter tractauimus: & latius
in dict. capit. 14. libr. 1. Variar. Resolu.
atque idem erit si filia pactum fece-
rit patri. quo eius hæreditati future
renuntiat expressim in fauorem ali-
cuius ex fratribus, aut sororibus: il-
lius namque præsentia requiritur,
cuius utilitas hoc in pacto tracta-
tur: quod omninò considerandum
est, vt hinc appareat his in casibus
veram esse opinionem Alexand. &
aliorum, quos modò in hoc versic.
retulimus. Sed si pactum à filia pa-
tri fiat absolutè, quo renuntiat eius
future hæreditati in fauorem fra-
trum omnium & sororum, vt pa-
ter liberè ea exclusa possit inter re-
liquos filios testari, vtq; ea ab inte-
stato exclusa sit ab hæreditate pater-
na: tunc, nisi & in hoc ipse fallor,

non est necessarium quod fratres, aut sorores renuntiantis praesentes sint huic pacto, & renuntiationi: non enim fit pactio à filia cum fratribus, sed cum patre, nec verè quicquam fratribus ex hoc acquiritur: sed tantum libertas testandi patri datur: & omittitur pars, quæ ex eius patrimonio filiae iure compete-
bat: Hanc distinctionem colligo ex his, quæ notat Francisc. Purpurat. in dict. l. vlti. C. de pact. numero. 41.

Secundò ad huius quarti intellectus planiorem sensum est obseruandum, pactum istud iuratum, quo filia tempore nuptiarum paternæ hereditati patri renuntiat, tunc deficere, nec vim aliquam habere: cum pater reuocauerit consensum, quem huic pactio præstiterat: quasi pactum hoc non amplius validum sit: quàm donec pater in consensu præstito, & eadem voluntate perseverauerit: argumento tex. ad hoc singularis in dicta. l. vlti. de pact. C. vbi pactum de hereditate viuentis valet ex ipsius consensu, quem ad mortem vsq; poterit is reuocare: cuius responsi autoritate ita hunc tex. & eius conclusionem interpretatur Bald. in capit. ad nostram. in. 2. colū. 2. de iureiur. quem sequuntur Georgius Nathanus hic limitatione, numero. 13. Feli. in cap. 1. de iureiur. col. 3. Guiliel. Benediët. in capit. Rainuntius, verb. duas habens filias. de testam. numero. 288. Alexan. in dict. l. stipulatio hoc mo-

do concepta. Deci. in dict. l. pactum quod dotali. in Franc. Purpurat. in dict. l. vlti. C. de pact. numero. 187. & Roderi. Xuares in. l. quoniã in prioribus. 5. limitatione ad. L. Regiam. C. de inoffic. testam. Carol. Moli. in Alexand. conf. 156. col. vlti. lib. 7. Sed Iason in dict. l. vlti. C. de pact. numero. 13. asserit Bald. in hoc errasse: cum ipse debuisset distinguere pactum quo futuræ patris hereditati renuntiat ab eo pacto, quod fit super viuentis hereditate de ea certo modo diuidenda. in primo, inquit, pacto non est necessarius consensus patris, nec illius, cuius hereditati renuntiat. In secundo verò necessarius est consensus illius, de cuius hereditate diuidenda pactio fit. dicta. l. vlti. atq; ideo censet Iason in renuntiatione, quæ fit hereditatis futuræ, de qua hoc in capite tractatur, parum referre quod consensus patris postmodum reuocetur, aut deficiat: cum is non sit necessarius, nec in hac pactioe locus sit constitutioni vlti. C. de pact. vnde validum est pactum, cuius hoc in capit. mentio fit, & de quo in hoc quarto intellectu tractamus, etiam si patris consensus non duret ad mortem vsque.

Cæterum Roderi. Xuares in dict. limitatione. 5. Baldi sententiam defendere conatus existimat Iasonem in hoc errasse: etenim, vt is verè censet, patris consensus requiritur cum à filia pactum fit ipsis cum fratribus aut sororibus, quo hereditati paternæ

ternæ renuntiatur: sicuti paulò antè diximus: & sanè quicquid Iason dixerit, pactum hoc de non succedendo verè de futura viuentis hæreditate fit: atque ideo absque eius cõsensu turpitudinem habet quam & illud, quo solet de diuidenda hæreditate viuentis tractari. Denique nihil aliud pactio de non succedendo continere videtur, si effectum consideremus, quàm certum quendam modum, quo futura viuentis hæreditas distribuenda sit: nempe renuntiare ipso ab eius portione iure sibi competenti excluso. Quibus quidè fit, vt meritò Baldi opinio defendi possit à Iasonis impugnationibus. Nihilominùs, quia nos in primo intellectu à Baldi sententia aliqua ex parte discessimus, oportebit aliquot casus expressim ac distinctè constituere, in quibus agendum sit, an admitti debeat opinio Baldi.

Primus casus proponitur, cùm simpliciter filia renuntiat futuræ paternæ hæreditati pactum quidè ipsi patri faciens, vt nullum ad eius bona regressum habeat. Et tunc censeo admittendam fore Baldi opinionem, quæ communis est, vt si pater simpliciter pactum hoc remisit, & cõsensum reuocauerit, filia possit pro æquis portionibus iure alioqui debitis etiam intestato patri succedere, ac si pactum minimè fecisset.

Secundò præmissa eadem pacto ne, qua patri filia renuntiat futuræ

hæreditati: atq; in effectu, iuxta iuramentum præstitum patrem liberat, & eximit ab obligatione legali, qua tenebatur filia legitimam portionem titulo institutionis relinquere: si pater non obstante hoc pacto in testamento filiam vocaret ad aliquam hæreditatis partem, nihilominùs eam percipere poterit, & est admittenda ex testamento: nec potest à fratribus pactum hoc eidem obisci. Potuit etenim pater pacto huic tacitè vel expressè renuntiare, ac remittere libertatè ex eo pacto sibi adquisitam, vt nihil teneretur filia in morte relinquere. Huius opinionis author est Bart. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Et ibi Roma. ff. de verb. obligat. Bald. in l. pactum dotali. q. 6. C. de collatio. & Matthæ. A filiè. in capi. si quis uestierit. num. 24. de feudo dato in uicem legis commiss. quorum opinio ex his, quæ Iuniores tradidere in dict. l. pactum. & in dicta. l. stipulatio hoc modo concepta. frequentiori doctorem calculo recepta videtur.

Tertius casus in hac controuersia constituendus est: cùm filia pactum patri fecerit renuntians futuræ eius hæreditati, idq; iuramento confirmauerit in fauorem alicuius ex fratribus, aut sororibus, aut deniq; in fauorem aliorum fratrum & sororum. Et profectò dubitari poterit, an pater possit à prædicto pacto discedere, cõsensumq; ei præstitum reuocare: Et quidem Baldus, quiq; cum

Tertiæ partis Initium.

eum sequuntur adhuc in hoc casu tenent, patrem posse tacitè, & expressè pactum hoc remittere, eiusq; cõsensum reuocare. Et hi præcipuè mouentur auctoritate text. in dict. l. vlt. C. de pactis. Quibus ipse addiderim, pactum hoc ex eo à patre remitti posse quòd cum ipso patre gestum fuerit, & præcipuè utilitatem eius respiciat. Deinde quamuis in fauorem alicuius ex fratribus id pactum verè factum sit, pater qui pactus est, poterit reuocare eam pactionem in utilitatem, & commodum alterius ab ipso conuentam secundum Bart. sententiã in. l. qui Romæ. §. Flavius. ff. de verb. obligationib. quam latissimè examinaui lib. 1. Variar. Resolutio. cap. 14. Idcirco fortassis inibi tradita huic questionì conuenientia, efficiet aperiorem huius casus diffinitionem,

Quartus casus erit omninò examinandus: nempe, cum filia iuramento præstito pactum fecerit cum ipsismet fratribus consentiente patre, quo renuntiat futuræ paternæ hereditati: hoc siquidem casu ipse dubito sit ne vera sententia Baldi. Nam absq; iuramento poterat fieri inter filiam, & eius fratres pactum de futura patris successione consensu patris accedente, quem pater ad mortem vsq; reuocare posset: dict. l. vlti. C. de pact. At si in iuramentum filie renuntiantis accesserit, vt id aliquid vltra pactionem simplicem operetur, probari forsan potest, filiam non esse admittendam ad ali-

quam hereditatis paternæ partem nec ex testamento, nec ab intestato. Scio etenim hæc opinionem difficilem esse: siquidem tollitur patri testandi libertas, quæ iure ciuili adeò constans esse censetur, vt nullis pactis omninò tolli valeat. Et tamen quicquid sit de patre, qui iam semel consensit, atq; ideo pactum ab initio valuit, nullamq; turpitudinem habet: filia tamen iuramentum præstitit, quod seruari potest absq; villo periculo salutis spiritualis: idcirco ratione huius pacti iurati excludi poterit ab hereditate paterna: quod & lason voluit in dict. l. vlti. num. 3. tametsi nõ rectè Baldi sententiam intellexerit.

Quintò aliam huic speciem proximæ similè proponam: scilicet quando fratres consentiente patre pactum iuramento præstito fecerunt de paterna hereditate certe portionibus diuidenda. Et sub eadem hæsitatio ne respondeo, pactum hoc omninò seruandum fore, etiam si pater tacitè vel expressè cõsensum semel præstitum reuocauerit. Etenim pactum istud ab initio validum & honestum ex consensu patris, potuit iuramento ità confirmari vt stabile, ac firmum futurum sit, nec possit voluntate patris mutari: quemadmodum valeret, ac posset deniq; mutari si absq; iuramento factum fuisset. Horum duorum casuum de cisionem dubiam esse censeo: atq; ea ratione amplius est eius veritas, ac certitudo à lectoribus, & à me ipso

ipso inquirenda. Nam plurimum refragatur sententia Baldi: quæ communiori suffragio probata videtur. Cui ad stipulatur quod attentamente cōstitutionis vlti. C. de pact. honestas pacti super viuentis hæreditate ab illius consensu semel præstito, & perseverante procedat. Quasi tunc demum pactio super hæreditate viuentis improba sit, & bonis moribus contraria, cum vel consensus illius minimè accesserit, aut semel præstitus reuocatus fuerit. Vnde pactum hoc & si sit iuratum eam conditionem, & intellectum habet, qui eidem necessarius est ad eius honestatem iuxta iuris ciuilis interpretationem. Quamobrem licet in primo huius capit. intellectu hanc Baldi sententiam non omnino veram esse existimauerim, modo & in hoc casu, ac precedenti satis dubito an sit admittenda: denique censeo multi faciendam esse tãt viri auctoritatem.

Sextus casus non ita difficilem habet respōtionem: quemadmodum & superius in primo intellectu probauimus. Nam si pater in dotali instrumento, simili ve promiserit, se filios omnes æquis portionibus instituturum hæredes: nec aliquem ex eis melioraturum: licet hoc pactum iure communi reprobetur, attamen ipsius patris iuramento cōfirmatur. nec poterit ex vario patris consensu mutari. Fit etenim hæc promissio inter viuos: & in contractu, qui profectò inutilis foret, si iuramē

to super eo præstito mutari ex iurantis voluntate posset: quicquid sit. de l. 22. Tauri.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Filius paciscens cum patre eo modo, qui traditur in ca. quamuis pactum iuramento præstito pactiōnem confirmat.*
- 2 *Filius, qui à patre accepit eo tempore legitimam integram, an possit post mortē patris petere eā sibi suppleri ex bonis postmodum acquisitis?*
- 3 *filia minor viginti quinque annis iuramento præstito cōfirmat pactum renūtiationis hæreditatis paternæ: & quid de impubere proxima tamen pubertati?*
- 4 *Filia paciscens cum patre iuramento præstito an possit allegare ignorantiam legis, quæ pactum prohibuit?*
- 5 *Filia constituta in patris potestate potest cū patre iuramento præstito pacisci circa futurā ipsius patris hæreditatem.*

§. Primus.

QUINTA HVIC constitutioni cōuenit interpretatio dū ea tractat de renūtiatione hæreditatis paternæ facta à filia dotata. Queritur enim sit ne idem respōdendum in pacto factò à filio, qui aliqua ex causa paternæ hæreditati renūtiauerit præstito iuramento. Et cum ist hæc decisio in filia congruè dotata loquatur: quibusdam placet, non esse idem in filio dicendum: imò eisdem videtur, renūtiationē factam

Tertiæ partis Relectionis.

si tam à filio cum iuramento paterna, & futurae hereditatis adhuc invalidam esse, nec iure admittendam: cum diuersa ratio in eo sit. Siquidem in filia, quæ honestè matrimonio collocatur, & familiam exit paternam, possunt censerì iustæ hæc renuntiationes: non sic in filio masculino, per quem familia parentum conseruatur: sicuti hæc in specie notat Carol. Molinæ. in Alexand. consil. 180. lib. 5. à quo libenter ipse discedo ex communi omnium interpretum sententia, quæ præmittit, idem in filio masculino dicendum fore: nam si is vel causa dotis, aut donationis propter nuptias, aliæve ratione paterna hereditati renūtiauerit iuramento præstito, pactum istud validum & firmum iuramenti causa censetur. Hæc verò esse magis communem sententiam vt ostendamus, oportet hoc in loco statim alium huius capituli intellectum examinare.

Sextò disputari solet ad huius tractatus cognitionem, an si pater in vita filio tradiderit integram legitimam inspecto eo tempore, quo traditio fit: possit filius postmodum super crescentibus bonis patris, eiusque aucto patrimonio petere sibi mortuo parte legitimam suppleri. Nam Iacob. Butricari. in. l. pactum. C. de collat. tenet, non posse filium petere portionis legitimæ additionem ex bonis, quæ pater mortis tempore reliquerit. Cum satis sit integram legitimam accepisse inspecto eo tempore, quo ipse consensit eam sibi à

patre tradi. Hanc opinionem sequuntur plures, quorum mentionem fecerunt eam dicentes communem esse Roman. in. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligationib. Georgi. Natam in hoc capitul. quanuis. secunda colum. Guilielm. Benedic. in repe. cap. Raynuntius. de testamen. verb. duas habens. num. 242. Curti. Senior consi. vltim. Nicola. Boeri. decisio. 62. col. 4. intelligentes hanc opinionem Butricarij eo casu, quo ipse loquitur: nempe cum filius legitimam portionem integram accepit inspecto eo tempore, quo pater eam ipsi tradidit. Et sanè huic opinioni obstat text. fortis in. l. si quando. §. 2. C. de inoffic. testament. Nec video, qua ratione iure defendi possit Butricarij sententia: cum legitima filijs omnino de beatur ex bonis, quæ mortis tempore pater reliquit. l. cum quæritur. C. de inoffic. testamen. Regia. l. 23. Tauri. Quod manifestius probabitur, si consideremus Baldi sententiam in capit. cum. M. colum. quarta. de constitut. qui per eum text. opinatur, filium à patre accipientem legitimam portionem, & promittentem se nihil ex eius bonis amplius petiturum posse nihilominus petere integritatem legitimæ iuxta bona, quæ post pactum patri obuenerit & is tempore mortis reliquerit. text. ad idem optimus in dicta. l. si quando. §. 1. cuius opinionis & nos meminimus in capit. Raynuntius. §. primo. nume. 8. Baldum sequuntur Roma. & Imol. in dict.

in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Ripa in dict. cap. cum. M. numero 38. Iason in dict. l. si quando. §. 1. idem in l. quod seruus. ff. de eod. dict. cau. dat. & in Authen. Nouissima numero. 9. C. de inoffic. testamen. Roderi. Xuares in l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testa. ampliat. 9. Ioan. Lupi in capit. per vestras. 3. notab. §. 13. de donat. inter vir & vxor. Thom. Grammat. decis. 57. numero. 30. notat idem Bald. in l. pactum. vlti. opp. C. de collat. rursus Guilhelm. Benedict. in dict. cap. Rainuntius. verb. in eodem. primo. numero 1230. Iacobum reprobabat. Ex quibus opinor satis improbari opinionem Iacobi Butriga. & contrariam communem esse vt fatetur Iason in dict. Authen. Nouissima. & in dict. l. quod seruus. Posset profecto Iacobi opinio procedere in casu huius text. nempe vbi filius recepta congrua portione legitima ex bonis patris renuntiaret cum iuramento paternæ hereditati, & pactum patri fecerit, vt nullū ad eius bona regressum haberet. Hoc siquidem casu, etiam si patrimonium patris creuerit: non poterit filius aliquid ex bonis patris petere: quemadmodum expressim adnotarunt præter alios Alexand. in consil. 180. lib. 5. & in l. in ratione. 2. ff. ad l. Falcid. idem Alexand. Corne. Iason, & Deci. in l. pactum dotali. C. de collatio. Ripa in dicto capitu. cum. M. & lib. 1. responsor. capi. 6. colum. vltim. Thomas Grammat. nu

mero. 30. in dict. decisio. 57. Aymon in consil. 114. numero. 16. sensit Ioan. Lupi in dicto. §. 23. & Roderi. Xuares in dict. ampliat. 9. quorum opinio magis communis est teste Carolo Molinæo in dicto consil. 180. in additionibus ad Alexand. tamen si Iason in dict. Authen. Nouissima. adhuc dubitauerit propter rationem text. in dicto capitu. cum. M. quia iurans non videtur cogitasse de renuntianda portione, quæ in bonis postea patri obuenientibus sibi iure competeret. Attamen ipse communem opinionem sequor, quippe qui videam iuratum renuntiationem ad futuram hereditatem patris pertinere, quæcunq; & quantacunque ea sit. Authoritas verò quæ pro Iaco. Butri. adduci solet ex. l. 1. §. si vel parens. ff. si quis à parent. fuerit manumiss. minimè probat eius opinionem: quod paulò post constabit.

Igitur duo apparent vera esse ad intellectum huius capi. ex his. Primum, decisionem istam non solum obtinere in filia renuntiante hereditati paternæ: sed etiam in filio, qui iuramento præstito paternis bonis nuptiarum, donationis ve propter nuptias causa renuntiauerit, pactumq; ipsi patri fecerit. Secundum, quod licet post hanc renuntiationem creuerit patris patrimonium, eiq; multa bona obuenierint, minimè poterit filia, quæ renuntiavit aliquid petere ex bonis patris.

Septimò

Secundæ partis Relectionis.

Septimò. eidem verbo, Filia, subditur & alia interpretatio, vt intelligamus huius capit. constitutionem etiam in filia minore viginti quinque annis. Etenim pactum hoc ab ea patri factum iuramento præstito validum est omninò, quemadmodum communi omnium còsensu Doct. existimant: præsertim Georgius Natanus hic. 4. limitatione, Areti. in ea. in presentia. nume. 10. de probat. vbi Augusti. Beroius nu. 168. fatetur, hæc opinionem còmunem esse. Et eam sequitur: ac latissimè Paul. Paris. cò. 26. lib. 3. nu. 43. & probatur in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. venditio. Nec quicquam impedit huius opinionis veritatem: cùm minor viginti quinque annis possit iuramento obligari: quod iure receptissimum est, modò is pubes sit, nempe foemina duodecim, vir autem quatuordecim annorum: imò quibusdam placuit, iuramentum præstitum ab impubere doli tamen capace, & proximo pubertati, qui intellectum, & discretionem ad iurandum habuerit, validum esse, & obligationem inducere. Namis impubes iuramento potest se adstringere. gloss. Abb. & Doct. in capi. ex literis. in. 2. de sponsalib. text. optimus in. l. vltim. §. in eum. ff. de liber. caus. idem Bart. Corne. & Iason, colum. 4. in Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. quo in loco nò tantum simpliciter hoc verum esse opinantur, sed & existimant, iuramentum impuberis pro-

ximi pubertati, & doli capacis contractum alioqui iure inualidum confirmare: vt planè in specie huius capit. & simillium sit satis iuramentum præstari à filia impubere, modò ea sit proxima pubertati, ac doli capax: qua in re Bartol. asseuerat hanc opinionem communem esse. Idem notat Abb. in consil. 108. libro. 2. Detti. in. l. pupillum. ff. de regul. iur. Ego verò & fiseiam, in causa matrimoniali, & in eo contractu, qui potius integrum intellectum, quàm certam ætatem exigat, iuramentum impuberis doli-capacis, & proximi pubertati iuramentem obligare: dicto cap. ex literis idq; quo ad simplicem obligationem regulariter verum sit: tamen quòd hoc iuramentum sit sufficiens ad confirmandum contractum alioqui iure inualidum, aut rescindendum planè dubito, ac potius existimo, iuramentum hoc non habere hunc effectum, ne tot privilegia simul ab vna, & eadem radice constituamus: & præterea quia facillimè ea ætas decipitur in contractibus, & subinde in præstandis ad eorum confirmationem iuramentis. Nam & ex causa impuberis tatis danda est, vt ex ratione metus à iuramento absolutio, etiam si iurans fuerit proximus pubertati, & doli capax: siquidem licet iuramentum obliget, æquissimè tamen ob imperfectam ætatem dari debet absolutio. Sic sanè opinionem istam, quod iuramentum impuberis

ris proximi pubertati, & doli capacis non confirmet contractus iure inualidos, ad quorum confirmationem est necessarium iuramentum, tenent Cinus, & alij in dict. Authē. sacramēta puberum. quorum sententiam communem esse fatentur eam sequuti Alexan. in. l. qui iurasse in principio. ff. de iureiuran. & Alciat. in dict. cap. cum contingat. num. 141. qui alios huius opinionis citat authores. Quibus suffragatur tex. in dict. Authen. sacramenta. dū ad hunc effectum sacramenta puberum exigat. Idem probant Regiæ Partitarum constitutiones: nempe. l. 56. titulo. 5. parti. 5. & l. 6. titulo. 19. part. 6. nosq; olim Salmanticæ eandem sententiam probauimus in Epitome in. 4. Decret. 1. parte, cap. 5. §. 1. num. 4.

Hinc planè infertur, in casu huius tex. & in casu cap. cum contingat. minorem viginti quinque annis, maiorem tamen quatuordecim, iuramentum hos contractus, minimè posse ab eis discedere, nec ratione minoris ætatis, nec ratione legis has conventiones reprobantis. vtrunq; etenim iuramenti religione suppletur: minor quidem ætas, & iuris civilis contractuum reprobatio, prohibitiō: sicuti ex præmissis constat, & notat Paul. Castrensis, col. 3. Philippus Corne. nu. 20. in dict. Authē. sacramēta puberum. tametsi Andre. Aleiat. in dict. cap. cum contingat. nu. 10. teneat expressim, iuramentū præstitū a minore viginti quinque an-

nis, etiā pubere, minimè cōfirmare cōtractū alienationis dotalis rei, aut aliū lege prohibitum, vt minor excludatur à beneficio restitutionis, quæ ei competere pōt ratione minoris ætatis. De quo etiam tractabimus inferius in questione de lesione admodum graui, quam vulgus appellat enormissimam.

Octauo huius cap. constitutio procedit in filia nō tantum certa. quod ius ciuile pactum istud improba-uerit: sed & in ea, quæ minimè fuerit certior facta hac in specie decisionis iuris ciuilis: & ignorauerit, pactum hoc iure ciuili prohibitū esse. Nihil etenim id refert, cum iurisiurandi virtus hoc in casu, & in similibus minimè deficiat ob ignorantiam istam, quæ non impedit cōsensum iuratis: at q; ita adnotarūt Guido Papæ. q. 227. & Guilhelm. Bene. in cap. Raynuntius. de testam. verb. duas habens filias. nu. 294. qua ratione profectò admodum esset absurdū, quòd mulier rem dotalem alienans iuramento præstito, obtineret reuocationem huius contractus ita iurati, ex eo, quòd probaret, se ignorasse tempore contractus à lege ciuili prohibitam esse dotalis rei alienationē. Igitur octauus hic intellectus præterquam, quòd æquissimam rationem habeat: maximè cōuenit ad effectum huius constitutionis.

Nonò hæc ipsa constitutio est intelligenda in filia non tantum eman- cipata, sed & in ea, quæ sit sub patria potestate: quod deduci poterit

De Pact.

Q.

ex. l.

Tertiæ partis Relectionis.

5 ex. l. Pomponius. in. 2. ff. familiæ her-
 cis. vbi ratione dotis optimè contin-
 git donatio inter patrem & filiam
 familias: atq; eadem ex causa pactū.
 Quamobrem ita hunc text. interpre-
 tantur Deci. in dict. l. pactum dota-
 li. C. de collat. col. 1. & 2. Ioan. Crot-
 tus in dict. l. stipulatio hoc modo
 concepta. num. 47. ff. de verborum
 obligationib. & Parisi. in consil. 26.
 lib. 3. num. 12. tametsi Odofredo in
 dict. l. pactum. voluerit, pactū hoc
 inter patrem & filiam familias mi-
 nimè valere: quasi inter eos non pos-
 sit verè fieri donatio, nec eiusmodi
 conuentio. Sed in fauorem prioris
 sententiæ plurimùm facit, quòd licet
 alioqui non valeat iure civili do-
 natio inter patrem & filium fami-
 lias. l. donationes quas parentes. C.
 de donatio. inter vi. & vxor. l. 2. C.
 de inoff. donatio. tamen iuramen-
 to confirmatur: quod præcipuè ad-
 notarunt Bal. in. l. vlti. C. pro dona-
 to. Alexan. in cons. 8. lib. 2. Aret. cõf.
 17. colum. 4. & consi. 77. colum. 2. i-
 dem Alexã. in. l. si donatione. C. de
 collat. colum. 5. & Guido Papæ de
 cis. 145. tradit Deci. in Authen. ex te-
 stamento. 4. colum. C. de collatio.
 Ripa in l. si vnquam. quæstio. 15. C.
 de reuo. donatio. Iason cons. 118. col.
 1. lib. 4. Et pleriq; alij, quorum men-
 tionem hi fecerunt. Præsertim hic
 intellectus procedit: quia Odofred.
 in dict. l. pactum. non tractat de pa-
 ctione iurata: sed præmittit, illum
 text. fore necessariò intelligendum
 in filia emancipata: cum inter patrē

& filiã in potestate nulla sit efficax
 obligatio, etiam seclusa prohibitio
 ne speciali huius conuentionis, de
 qua in dict. l. pactum. ad cuius in-
 terpretationem oportet præmitte-
 re secundum eum, pactum illud a-
 lioqui validum ex alijs causis esse, at
 q; ita factum cum filia emancipata.
 Et nihilominus Iason & Deci. ibi
 discedūt ab Odofredo ex eo, quòd
 causa dotis potuerit fieri pactum in-
 ter patrem, & filiam in potestate: vt
 modò dicebam: & probatur à glo.
 Bart. & Docto. in dict. l. 2. C. de inof-
 fi. donat. Bal. in. l. cum oportet. §. 1.
 C. de bonis quæ liber. Bart. in. l. fra-
 ter à fratre. ff. de condi. in deb. Car-
 dinal. consi. 111. col. 2. Paulo Castren-
 si in. l. cum pater. §. pater filix. ff. de
 leg. 2. qua ratione nõ obstante in di-
 cta. l. pactum dotali. improbatur
 pactio, cuius in hoc cap. mentio fit,
 propter speciales rationes, quas in i-
 nitio huius tertiæ partis adduxi-
 mus. Igitur, si quæ modò prænota-
 uimus ad amussim fuerint obserua-
 ta constabit apertissimè huius cap.
 responsum procedere, siue pactum
 fiat cum filia minore vigintiquinq;
 annis, siue cum filia constituta sub
 patris potestate, etiam ignorante
 pactorem istam iure civili prohi-
 bitam esse, siue itidem fiat cum filio.

Ex. §. sequenti.

1 *Pactum renuntiationis hereditatis paternæ
 factum etiam eo tempore, quo filia nuptui non
 tradebatur, an teneat?*

2 *Pactum*

- 2 Pactum renuntiationis hereditatis paternæ iuramento præstito factum à filia, quæ religionem ingredi vult, an teneat?
- 3 Renuntiatio hereditatis maternæ iuramento præstito facta à filio familias, an præiudicet patri? & num. 4.
- 4 Renuntiatio hereditatis paternæ cū iuramento à matre recepta dote facta, an noceat eius filijs petentibus hereditatem aui, qui post filiam mortem obierit? & in fine huius. §.
- 5 Renuntiatio facta cum iuramento à filia ingrediēte religionem, an rescindi possit à monasterio causa grauisimæ læsionis?
- 6 Renuntiatio facta à filia cum iuramento nulla recepta dote, an valeat?

§. Secundus.

Decima huius constitutionis interpretatio versabitur circa ea verba: Dum nuptui tradebatur.

Nam quibusdam æquè visum est, eandem decisionem procedere, si pactum fiat eo tempore, quo filia nuptui non tradebatur: sed tamen ex bonis paternis eo tempore inspecto portionem congruam pro ratione dotis futuræ, aut pro legitima accepit. Valet siquidem pactum istud, & iuramento confirmatur: quemadmodum paulò antè diximus de filio in quinto intellectu. Sic denique parum refert, quòd pactum istud fiat tempore nuptiarum, an antè nuptias, vel post eas: modo filia renuntians hereditati paternæ dotem, vel congruam portionem eo tempore ex patrimonio patris accipiat: secundum Archi. Ioann. Andre. Domi-

Francif. & Geor. hinc columna. 3. & Guilielm. Benedicet. in cap. Rainuntius de testam. verb. duas habens filias. num. 260.

Vndecimò circa eadē verba quaeritur, an pactum istud, cuius in hoc capit. mentio fit, iuramento firmatum valeat, si fiat eo tempore, quo filia religionem ingreditur: & an ea pactio monasterio præiudicet, possit ve rescindi grauisimæ læsionis causa? & sanè quidam existimarūt, hanc pactioem nec monasterio præiudicium aliquod facere, nec validam esse: sequentibus equidem rationibus.

Primum enim, etsi hæc pactio fiat ante monasterij ingressum: & tamen post professionem religionis pater renuntiantis mortem obierit, monasterium admittendum est omninò ad hereditatem patris ipsius monachæ, non obstante renuntiatione: quod eleganter responderūt Marian. Soci. in consil. 183. lib. 2. Philipp. Corne. in consil. 272. lib. 3. Feli. inter consil. Caroli Ruini consil. 206. & ipse Carol. consil. 204. lib. 1. quorum ea ratio potissima est, quòd renuntiatio prædicta etiam iurata habeat conditionem hanc: si renuntianti fuerit delata hæreditas: Paul. de Castro, Imola, & Docto. per text. ibi in l. qui superstitis. ff. de acquir. hæred. idem Paul. & Alexand. in l. pactum dotali. C. de collatio. hæreditas autem non deferatur monachæ mortuo eius patre post professionem, sed monasterio

De Pact. Q. iuxta

Tertiæ partis Relectionis.

iuxta eam opinionem, quæ magis cõmunis est, quemadmodum nos probauimus in capit. 1. de testamen. num. 20. & sequenti.

Secundò ad huius partis comprobationem plurimum accedit egregia decisio Pauli Castren. in. l. si. in princip. C. de bonis quæ liber. vbi asserit renuntiationem hæreditatis maternæ factam cum iuramento, minimè nocere patri familias, sub cuius potestate manet filius, qui renuntiavit, si mater mortem obierit viuentem patre, & nondum finita patris potestate. Quia hæc renuntiatio sortitur effectum eo tempore, quo mater mortua est, quo patri hæreditas acquiritur: in qua acquirèda, vel repudiàda non pòt filius familias patri nocere. dict. l. vlti. in prin. & §. 1.

Tertiò, nõ potest hæc renuntiatio procedere, etiam si fiat sub ea conditione: si renuntians ingressus fuerit religionem: nam ea cõditio improba est, quippe quæ impediatur, aut sanè aliquod præstet impedimentũ ingressui, & professioni religionis. quod probatur ex ratione text. in Authent. de sanctissimis episcop. §. Sed hæc præsentis. & in. l. Titia si nõ nupserit. ff. de condit. & demonstr. Bart. in consil. i. Doct. in Auth. nisi rogati. C. ad Trebelli. & in capit. in præsentia. de probatio. Sicut & cõditio auertens à matrimonio carnali rei scienda est ab vltimis voluntatibus. l. sed si hoc. §. vlti. & l. quoties. ff. de condit. & demonstratio. atq; idem probatur in rub. C. de

indict. vidui. tollenda. Quibus quidem rationibus probari poterit, pactum hoc, cuius in hoc capite mentio fit, non posse adhuc iuramento præstito validè fieri ab ea, quæ religionem profiteri vult.

Contrariã sententiam, imò quòd pactum hoc iuramento præstito factum valeat, & firmum sit, etiam si fiat tempore, quo filia ingreditur aut ingreditur religionem, tenent Bart. num. 7. & Bald. in. l. vlti. C. de pact. Deci. consil. 31. col. 2. Francif. Purpurat. qui alios allegat in dicta. l. vltim. nu. 188. & videtur opinio ista magis cõmunis ex his qui Bart. opinionem in dict. l. vlti. sequuntur. Et hi sanè post Bart. hanc opinionem intellexere, etiam eo casu, quo filia religionem professura nõ acceperit tantum pro dote, quantum ex patris bonis, & eius patrimonio percipere iure potuisset: modò congruam dotem ad ingressum religionis habeat ex bonis patris: quod Bart. expressim explicat. Erit tamen ad effugiendas hæc in controuersia varias Doctorum opiniones admodum vtile, & deniq; cautissimum, quòd hoc pactũ fiat ex consensu monasterij, id est, prælati, & conuentus: qui in his acquirendis possunt monasterio præiudiciũ inferre: atq; ita in specie consuluerunt Francif. Purpurat. & Hieronymus Cagnolus in dicta. l. vlt. vlt. nu. 194. probatur hæc Bar opinio autoritate huius constitutionis, quæ ratione iuramenti cõfirmatio.

mationem pacti alioqui iure civili prohibiti, inducit. Nec refert, quòd fiat à filia ingressura religionem: nulla etenim est congrua discriminis ratio: quæ verè possit in hac disputatione probare, non valere pactum hoc factum à filia religionem professura: cum validum sit, si fiat ab ea, quæ matrimonium contrahit.

Non oberit huic opinioni prima ratio in contrarium adducta: si quidem verum est quod in dicta. l. qui superstitis, à iurisconsultis respondetur, Sed tamen id ita intelligendum est, vt renuntiatio futuræ hæreditatis intelligatur hac conditione, si hæreditas fuerit delata renuntianti, vel alteri ex eius persona, vel eius ratione & causa. Nam tunc renuntiatio, quæ tamen ab initio valida fuit, & fieri potuit, ad hæreditatem refertur ac pertinet futuram, quæ vel ipsi renuntianti, vel alteri iure ipsius renuntiantis delata sit. At in præsentis quæstione monasterio defertur hæreditas ex persona monachi, eius quidem iure non alia ratione nec causa: atque ideo renuntiatio monachi facta ante professionem, & valida nocet monasterio, cui non aliter hæreditas patris ipsius monachi defertur quam ex iure & persona monachi, qui iam per renuntiationem fuerat exclusus ab ea hereditate. Etenim licet in. d. l. qui superstitis. non possit renuntiare hæreditati nõdum delatæ: tamen iuramentatione renuntiatio ista permittitur. Quibus quidem accedit, quod ratione huius pa-

cti iurati, si id valet ab initio, non potest hæreditas monasterio deferri: quanuis pater monachi moriatur post professionem: quia nec monacho tunc deferretur, si monachus non esset. Sic sanè si monachus mortem obiisset priusquam pater: licet nullum pactum præcessisset, monasterium morte monachi præmoriētis ante patrem excluderetur: iure etenim monachi eam hæreditatem petere debet: is verò ab ea exclusus est, vel pacto vel morte. Igitur monasterio deferri ea hæreditas non potest. Vnde multa possunt simili argumento adnotari. Quorum aliquot hoc in loco referam ad apertiore huius quæstionis intellectum. Nam si quis renuntiauerit fideicommissio conditionalis, ad quod vocabatur, & postmodum ingressus fuerit religionem, ac post professionem conditio fideicommissi euenerit: nempe mors illius, qui rogatus fuerat restituere: non poterit monasterium illud cõsequi: imò renuntiatione excluditur. Sic & in eo casu, quo quis post renuntiationem hæreditatis seipsum in adoptionem dederit: & postea mortem obierit is, cuius hæreditatem renuntiauerit: non obtinebit eam pater adoptiuus: cui alioqui quibusdam sub limitationibus iure competebat. l. si adoptaui. ff. de præcario. Eodem modo, si quis post renuntiationem paternæ hæreditatis, cuius nulla possit fraus præsumi, crimen commiserit: & ea ex causa omnia bona, iura, & actio-

De Pact. Q; nes

Tertiæ partis Relectionis.

nes, præsentia, & futura in fiscum deferantur, iuxta ea, quæ notantur in. l. 1. §. an bona. ff. de iure fisci. Etiam si eo viuo pater moriatur, nihil ex ea hereditate ad fiscum pertinebit. Quod ex superioribus constat.

Sed ne quis admodum vrgentē esse Socin. & aliorum argumentationem arbitretur, ea poterit facilius tolli, si constituamus in hac specie, & quæstione hereditatem non deferri monasterio: idque, ni fallor, apertissimi iuris est. Nam hereditas defertur filio iure suitatis, vel propter illud ius succedendi, quod habet in bonis patris: huic autem iuri monachus tempore, quo potuit, renuntiavit: & à se abdicavit spem illam, & ius succedendi in bonis patris, idcirco cum professus est monachus religionem, non transtulit in monasterium ius successionis: quia illud non habuit eo tempore: nudusq; ac priuatus eo iure monasterium ingreditur. Qua ratione non potest ius illud monasterio competere, nec ei defertur hereditas. Nec iure monasterium aliquid ex paternis bonis, vel hereditati bus causa monachi habere poterit: nisi quod ipse monachus in seculo manens potuisset habere. At si monachus, qui paternæ hereditati renuntiavit, mansisset in seculo, per renuntiationem exclusus foret à iure succedendi: igitur eadem ratione & ipsum monasterium ab eodem iure excluditur propter renuntiationem.

Secunda probatio prioris opinio-

nis ex eo deficit, quod decisio Pauli Castrensis non omninò admittenda sit. Etenim aut pater consensit renuntiationi factæ per filium, & tunc res est admodum expedita: quod sibi nullum ius hac in re patriæ potestatis causa competat. cum eidem per consensum renuntiauerit: nec filio deferri possit hereditas tempore mortis illius, de cuius agitur successione, quia eidem validè renuntiauerat: sicuti modò in monasterio diximus: & ideo pater non potest hereditatem illam petere ex persona filij: aut sanè pater non consensit renuntiationi: & eo casu valet renuntiatio quo ad cætera, patri tamen non nocet quo ad vsumfructum, nec quo ad alia iura, quæ ratione patriæ potestatis habere in eisdem bonis poterat. Quod verò diximus, renuntiationem validam esse quo ad cætera præter vsumfructum, videbitur quibusdam maximè contrarium. l. vlti. C. de bonis quæ lib. vbi filij familiæ repudiatio hereditatis delatæ, & aduentitiæ minimè nocet patri nec quo ad vsumfructum, nec quo ad alia: siquidè repudiante filio potest pater hereditatem adire, & eam sibi omninò acquirere. Quæ tamen cõstitutio tractat de eo casu quo hereditas est iam filio delatæ, & ex eius persona patri, qui nec fuit institutus, nec potest alio titulo hereditatem illam habere quam iure patriæ potestatis: nò ex hoc idè erit in hereditate deferenda: qua in specie nos loquimur. Nam si filius renun-

tiauerit

tiaverit iuri succedendi, postea ei nō defertur hæreditas: atque ideo cessat omnino ratio Pauli Castrenf. de cuius opinione dubitat Barthol. Soci. l. 2. num. 5. ff. de his quæ pœnæ causa. Et profectò ipse arbitratur, eã falsam esse nec posse iure defendi, nisi quo ad vsum fructũ: in quo dubius equidem adhuc eam admittendam esse censerem. Verum, vt quod de opinione Pauli senserã in prima huius operis editione, & sentiã nunc apertius explicem, vtar quibusdam conclusiõibus eo more seruato, quo & ipse frequenter vtī solco: omisso tamen casu, quo pater renuntiationi consenserit.

Prima conclusio. Filiofamilias renunciantē cum iuramento hæreditati maternæ, ac postea matre moriente cum testamento, quo aliũ quàm filium hæredem instituit, pater iure potestatis paternæ ad eius hæreditatis bona minimè admittetur. Huius opiniõis auctor est ipsemet Paulus, qui indistinctè in hoc casu respondit. Et quanuis in ratione quadam, qua vtitur de substituto, videatur intelligere hanc opinionem, vbi mater instituit alium filium. tamen idẽ erit, si mater extraneum instituerit: modo eam institutionem expressè vel tacitè lex renuntiationis nō impedierit. Sed & in hoc casu, etiã quo ad vsum fructum renuntiationis filiofamilias patri nocebit, ex ratione, quã respondentes ad l. vlti. C. de bonis quæ liber. adduximus. excluso etenim filio per expressam matris vo-

luntatem, & patrem etiam iure excludi verum esse censemus.

Secunda conclusio. Filiofamilias renunciantē cum iuramento hæreditati maternæ, ac postea matre intestata decedente viuentibus filio, ac patre famil. ipse pater filio excluso virtute renuntiationis, etiam à bonis & hæreditate materna excludetur. Hęc ex eo probatur, quod si renuntiationis in eum modum expressè vel tacitè concepta sit, vt & ab hæreditate matris intestatæ filius fuerit exclusus, pater etiã iure patriæ potestatis vtī minimè poterit. Et tamẽ conati sumus, atque, vt opinor, non temere tentauimus, hoc in casu probari posse, patrem quo ad vsum fructum admittendum esse: licet dubia sit hæc opinio, ac tandem ob æquitatem quandam vix eam defendi posse censemus: cum omnino patri filij renuntiationem nocuisse, etiam quo ad vsum fructũ, iure verius videri possit. Et tam quo ad proprietatem de hac secunda conclusione cõtra Paulum non dubitamus.

Tertia cõclusio. Quoties præmissa eadem renuntiatione contigerit, matre intestata decedente, filium renunciantē ad maternæ hæreditatis successionẽ aliqua ex causa non obstante renuntiatione admitti iure possit, eiq; matris hæreditas sit delata, pater etiam ad iura sibi competentia ratione patriæ potestatis erit admittendus, etiam si renuntiationi consenserit. Tunc enim sicut filiofamilias iurata renuntiationis non nocet, neq;

De pact. Q4 pa-

patri familias quo ad ius patriæ potestatis nocebit. Imo & tunc vti poterit eo iure, quo ex dict. l. vlti. alioqui vti poterat.

Ex quibus infertur, Pauli Castrensis opinionem, qua ex parte patri familias patrocitur: nempe mater intestata decedente, defendi iure non posse, quoties filius familias ab eadē hereditate fuerit per renunciationē exclusus, qua in specie Paulus loquitur: neque vlla ratiōe probari posse, censemus, tūc patrem familias posse matris intestatæ hereditatem seclusa renunciatione alioqui filio familias competentem obtinere: quasi ea sit semel filio familias delata, & per eius renunciationem omissa cum decis. l. vlt. iam citatæ satis aliena sit ab hac questione, quam tractamus. qua in re ingenuè à viro doctissimo Fernādo Valquio discedimus, qui in lib. 2. part. primæ. de creatione successio num. §. 18. num. 95. Pauli opinionem verissimam esse, constanter asseueraverit. Cæterum, an filio familias non obstante renunciatione, ius aliquod competere possit ad matris hereditatem, constabit ex his, quæ §. sequenti. num. 4. & 5. tractabūtur. Sed & si opinio Pauli vera foret, minimè ad questionem istam de monasterio cōduceret: siquidem diuersa omnino ratio est. Etenim filius familias tempore renuntiationis sub patris est potestate, cui non potest nocere: at non ita est in eo, qui ante professionem renuntiat hereditati, qui liberam habet potestatem de rebus

proprijs disponendi: nec monasterium vllum ius in eius bonis eo tempore habet: potest & ipse religionem ingressurus monasterio præiudicium inferre ante eius ingressum: quod satis iure probatur. Nec in hoc potest aliqua contingere controuersia, quæ iuris rationem habeat. Non me latet, posse hac in questione adduci quandam Ludouici Romani sententiam: is inquam in dicta l. qui superstitis. scribit, renuntiationem à filia iuramento præstito factam hereditatis paternæ dote congrua ei constituta, nocere eius filijs. quibus mortua matre aui hereditas fuerit delata: post mortem matris aui moriente. Quia ratione dotis acceptæ futuræ patris hereditati renuntiauerit. Hæc Romani opinio verior est secundum Deci. in consil. 181. num. 7. eundem Deci. in dicta l. pactum dotali. numero. 18. Guilielmus Benedict. in capitu. Raynuntius. de testamen. verbo. duas habens filias. num. 181. Antonius Rube. consil. 42. numero. 6. missam tamen hanc opinionem facimus: quippe qui contrariam veriorē esse existimemus. Nam mortua matre superstitē patre, ad aui hereditatem admittendi sunt nepotes iure proprio, quanuis ex persona matris: cuius renuntiatio cum intellectum habuit, si ei non renuntians foret delata hereditas patris: atque ideo. nepotes admittendos esse in hoc casu responderūt Bald. in dict. l. pactum dotali. 2. quæstio. C. de collatio. quem sequuntur alij, maximè
Alexan.

Alexan. ibi & Paul. Castrensis in dicta. l. qui superstitis. Andre. Tiraq. in tracta. de primogenijs. quæst. 40. nu. 17. licet Roma. ad eius cõclusionem Bald. citauerit. Idem tenuerūt Francus & Georg. Natham hic numer. 56. & Thomas Grammati. decisi. 57. nume. 39. dicens hanc opinionem cõmunem esse. idem fatetur Robert. Marantha disputat. 10. nu. 13. quod iterum repetam in fine huius. §.

Tertia ratio minimè comprobatur priorem sententiam: illa etenim iuris Cæsarei respõsa, quorum ibi meminimus, non habent omninò eam rationem: ne quis auertatur à professione religionis: siquidem qui religionem profiteri vult, & ea ex causa paupertatem vouet & optat, parum sollicitus erit de bonis ad monasterium deferendis: temerarium enim est iudicium, si opinamur, eum auerti à religionis ingressu ne res temporales, patrimonium, & alia amittat bona quorum relinquendorum causa religionem ingreditur. Alioqui eadem causa, quæ mouet ad religionem, auerteret ab ea, quod absurdum esse palam constat: multisque id probauimus libr. 1. Variarum Resoluti. capitul. 19. numer. 7. imò & si renuntiatio ista iuramento præstito fiat hac appõsita conditione: si renuntians ingressus fuerit religionem: ad huc valet & firma est. Nec per hanc conditionem renuntians auertitur à religionis professione, ipse quidem sponte deliberans de religionis ingressu, & paupertatem eligens bo-

nis & hereditati futuræ renuntiat ea ex causa quia religionem profiteri vult: alioqui profectò minimè renuntiaturus: igitur nequaquam impeditur à religionis professione per renuntiationem istam quæ manifestè fit ea ex causa, quod ingrediatur renuntians religionem. Idcirco cessant rationes in contrarium adductæ, & excogitæ præsertim à Bartol. Socino in dicta. l. 1. nume. 3. ff. de his quæ pœnæ causa. & Angelo in disputatione incipien. quidam nobilis genere. & à Socino in dicto consil. 183. colum. vltima. Purpur. in dicta. l. vltim. C. de pactis. & alijs, qui contrarium iure verius esse adseuerant.

Illud sanè adnotandum est. Bart. in dict. l. vlt. C. de pact. licet pactum istud validum esse iuramento præstito existimauerit, in statuto tamen aliud probare quadam distinctione vsus. Etenim distinguit, an statutum excludens monachos à successione his fuerit verbis conceptum, Monachi non succedant: & hoc in casu censet statutum valere: an his, Si quis monasterium religionem professus ingressus fuerit, priuatus sit iure succedendi: quo casu non valere statutum scribit, quæ distinctio falsa est. Nam in vtroque casu statutum nullum est: secundum Mathes. notab. 145. & alios, quorum opinio communis est, vt testantur Deci. in capit. ecclesia. de consti. numero. 49. Ioan. Baptista de S. Seuerino in repetitio. l. omnes populi. ff. de iustit. &

Q 5 iure

Tertiæ partis Relect..

iure. colum. 48. Soci. consil. 241. lib. 2.
 & consil. 81. lib. 1. quam sententiam se
 quuntur Docto. in dict. l. vlti. & in
 dict. capi. ecclesia. Bar. improbantes.
 Consuetudo autem, qua monachi à
 parentum, & cõsanguineorum suc
 cessione excluduntur ab intestato, va
 let quidem: quia ecclesiarum, mona
 chorum, clericorum atque prælato
 rum & Principis consensum tacitũ
 saltem habeat: quod in specie adno
 tarunt Guiliel. Benedic. in cap. Ray
 nuntius. de testamen. verb. & vxorẽ
 nomine Adelasiam. nu. 249. & 224.
 Chassan. in consuet. Burgund. rubr.
 de successione. §. vlti. Boeri. in con
 suet. Bituricens. titu. de testament. §.
 vlti. Massuerus in rubri. de successio
 nib. §. item per consuetudinem. opti
 me Rebuff. super constitutiones Re
 gias in præm. glo. 5. nume. 21. & 22.
 quo in loco cõmemorat, apud Gal
 los praxi, & consuetudine obseruã
 tissima sublata esse decisiones text.
 in authen. ingressi. C. de sacro lan. ec
 clef. & l. Deo nobis. C. de episco. &
 cleri. Cæterum, si verum est quod
 modo ad huius cap. interpretationẽ
 diximus: nempe pactum renuntia
 tionis hereditatis paternæ iuramen
 5 to præstito confirmari, etiam si fiat à
 filia, quæ statim est religionem pro
 fessura: illud merito quæritur, an
 possit hæc renuntiatio postea rescin
 di ea ex causa, quod grauissima con
 tingerit in ea læsio: siquidem opulen
 tissimæ hereditatis spes, aut deniq;
 ingens patrimonium præsens fue
 rit remissum modico accepto, etiã

si ad dotem ingressus in religionem
 fuerit quantitas congrua & æqua:
 quæquidem quæstio solet à plerisq;
 definiri ex his, quæ de læsione admo
 dum enormi, & grauissima tradun
 tur multis in locis ad rescissionem
 contractus, etiam iurati. De quo sta
 tim & nos agemus & profecto si ea
 resolutio est ad hanc speciem, & ca
 sum adducenda: frequentissimè e
 runt retractandæ, & rescindendæ
 renuntiationes, quæ fiunt à moniali
 bus eo tempore, quo religionem pro
 fiteri volunt: plerunq; enim speran
 tes ex successione paterna amplum
 patrimonium, aut deniq; portionem
 legitimam maximæ æstimationis, ci
 dem pacto iurato renunciant non
 dum accepta quarta portionis legiti
 mæ parte: in quo dubio procul gra
 uissima contingit læsio, ac denique
 ea quam enormissimam vulgus ap
 pellant. Decius eleganter in consil. 31.
 col. pen. versi. vlti. non obstat & Ay
 mon Sauilli. in consil. 160. col. i. in ea
 sunt sententia, vt opinetur, nullum
 esse locum rescissioni contractus &
 pacti iurati, etiam prætextu grauissi
 mæ læsionis, quoties renuntiatio fa
 cta fuerit causa ingrediendi religio
 nem. Pro hac sententia ipse ita argu
 mentor. Etenim post religionis pro
 fessionem aut agit monasterium ad
 rescissionem ex persona monachi, &
 ex iure ipsi monacho competenti,
 quod in monasterium transtulerit,
 ex authen. ingressi. Aut agit ipsius
 quidẽ monasterij nomine iure ipsi
 monasterio competenti & delato.

Priore

Priore equidem casu non video qua ratione monacho possit ius competere ad rescindendum pactum iuratum ex causa utcumque gravissimæ læsionis: siquidem nulla in hac specie ipsi contigerit monacho, qui ob paupertatem seruandam, & vouendam, religionem profiteri vult, paupertatem querit, & ipsam eligit. Igitur non poterit monachus, quemadmodum paulò antè adnotabam, se læsum fuisse allegare in dimittendis bonis, ac diuitijs: quarum relinquendarum causa monasticam vitam elegit. Quòd si quis dixerit, monachum ipsum gravissimè læsum eo ipso, quod in monasterium patrimonium non detulerit: planè id verè dici non poterit: quandoquidè nulla læsio contingit volenti religionem profiteri in hoc quod tenue patrimonium ad monasterium detulerit: pingue autem consanguineis reliquerit: cum ei paupertas monasterij parùm noceat ad religionem. Etenim maximè nomen apud verè Christianos religiosorum & ordinum medicantiùm ob paupertatè hætenus censetur ab his, qui de religiosorum institutis sanctissimè tractauerunt. Idcirco impium foret iudiciùm, si quis existimaret, profitentem religionem hoc ipso læsum, quod pauperrimum cœnobium elegerit, dimiseritque apud consanguineos res amplas, quæ possent monasterium ipsum ditare. Alioqui si iure hæc læsio esset alicuius momenti: non ita liberè iura permetteret professoris religionem de rebus proprijs omnino

inter cognatos, & amicos disponere, quod statim tractabitur. Posteriori autè casu monasterium agere ex ea causa minimè potest, siquidem nullum ius eidem monasterio cõpetit, nec defertur in his rebus, quæ monachus ipse ante professionem, vel amicis, vel consanguineis dimiserit. Nam ingressurus monasterium licentiam habet quoquomodo disponendi de rebus proprijs. authen. de monachis. §. illud. & §. nunc autem. sub capit. si qua mulier. 19. q. vlti. authen. Nunc autem. C. de episcopo. & clericis. & in Authen. si qua mulier. C. eod. titul. Nec eius testamentum rumpitur, etiam si nihil monasterio reliquerit, modo id fecerit religionis ingressum præmeditatus, iuxta eam resolutionem, quæ hac in re nos tradidimus in cap. 2. de testam. nu. 5. unde fit, ut hæc sententia Decis, satis possit iure, & æquitate defendi.

Duodecima huius capi. interpretatio ex eo constat, quod ad illa pertinet verba: dote contenta. Nam quidam existimarunt, non aliter esse pactum istud admittendum, etiã si iuratum sit, quàm si filia renuncians paternæ hereditati dotem acceperit ad matrimonium, quod eo tempore contrahit: esset enim renuntiatio ista iniuriosissima ex parte eius, cui fit, atque omninò impia, quippe quæ filiam excludat omninò à paternis bonis, & eius hereditate. Sic sanè Anchar. hic opinatur ad huius. c. intellectum, ut ista decisio admittatur necessarium esse, quòd filia dotem aliquam acceperit

Tertiæ partis Relectionis.

perit tempore pactiois iuratur: idem not. Salicet. in. l. pactum quod dotali. C. de pact. penult. col. quorum opinio verior est secundum Deci. in. l. pactum dotali. C. de colla. nu. 7. Contrariam sententiam probare conantur, & sequuntur Imola in dict. l. qui superstitis. col. i. ff. de acquir. hæredi. Domini. hinc col. 3. ver. quid si filia. Georg. Nathanus latius. 5. limit. atq; item Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 9. ff. de ver. obligat. Horum opinio communis est, ut fatetur August. Beroius in capit. in præsentia. de probat. nu. 177. etiam si de ea dubitet. Quibus suffragatur, quod licet pactum istud iure civili sit improbatum, iure tamen Pontificio non alia ratione confirmatur religione iuramenti, quam quod id seruari à iurante possit sine aliquo dispendio salutis spiritualis. Quæ quidem ratio etiam tunc locum habet: cum filia hæreditati paternæ renuntiat gratis nulla recepta dote: illud verò erit considerandum admissa hæc posteriori sententia: an æqua, iustaque sit hæc pactio quo ad ipsum patrem. Nam si ea ex parte iniquitatem habet, danda erit iusta ex causa absolutio: sicuti datur ex causa metus, doli veri, vel præsumpti, contingentis ex proposito, vel re ipsa. Quæ de re statim in verb. non vi, nec dolo præstito: latius agemus. Etenim si filia diues admodum ex bonis maternis aut aliunde, hæreditati paternæ renuntiauerit nulla dote recepta, & iuramento præstito, ut patris hæreditas

diuidatur inter fratres pauperes: profecto pia est hæc renuntiatio, nec aliquam iniquitatem habet, nec ratione grauissimæ læsionis rescindi potest: cum nulla verè in hac specie contigerit læsio, nec possit dolus præsumi propter grauissimam læsionem: & manifestè constet, filiam renunciantem hæreditati paternæ de hac grauissima læsione cogitasse, eamq; titulo liberalitatis remittere voluisse.

Regulariter tamè est obseruandù, nullam esse in casu huius capi. dubitationem: vbi filia dotem acceperit æqualem portioni legitimæ, quam habitura esset ex bonis patris, si eodem tempore, quo renuntiat, fieret inter filios patrimonij paterni diuisio, idem erit si dotem paulò minorem legitima portione acceperit: quod si dos fuerit multò minor portione legitimæ, quid tunc agendum sit, explicabimus inferiùs in verbo, dolo.

Sed si filia tempore renuntiationis nihil pro dote acceperit, absque vlla controuersia pactum istud etià iuratum nõ excludit filios huius renuntiantis ab hæreditate aui, qui mortè post filiam obierit. Nam & ipse Roman. qui à nobis citatus fuit in hoc §. versi. nõ me latet. in hac specie hoc ipsum tenet: & est cõmunis opinio, ut fatentur Alexan. & Deci. in dic. l. pactum dotali. C. de collat. num. 18. Guiliel. Bened. in c. Rainutius. verb. duas habens filias. numer. 28. idem probarunt Bald. in dict. l. pactum. 2. quæst. Imol. Areti. & Paul. in dict. l. qui superstitis. ff. de acquir. hæredi. & pleriq;

& pleriq; alijs, qui passim à Iunioribus citantur. Nam & idem tenent Francus, & Georg. hic num. 56. Thomas Gramma. decis. 57. nu. 39. dicens, hanc opinionem communem esse: quam & Ripa explicat lib. 1. resp. ca. 6. colum. 5. quicquid Bart. dixerit in dict. l. qui superstitis.

Ex. §. sequenti.

- 1 Renuntiatio hereditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter secundas nuptias pater tenetur servare filijs prioris matrimonij.
- 2 Filia renuntians hereditati paternæ, nõ prohibetur bona patris petere ve hæres fratris.
- 3 Renuntiatio hereditatis paternæ filium excludit etiam à legitima.
- 4 Renuntiatio hereditatis paternæ, an extinguatur mortuis fratribus masculis viuo patre? & ibi latè hac de re multa.
- 5 Pactum, quo hereditas paternæ renuntiat, excludit filiam à bonis patris, etiam intestati.
- 6 Filia renuntians paternæ hereditatis non excluditur à bonis feudilibus.
- 7 Pactum renuntiationis hereditatis paternæ, renuntianti, & eius filijs, ac heredibus nocet.
- 8 Renuntiatio iurata hereditatis paternæ, nõ renocatur natiuitate filiorum.

§. Tertius.

Decimo tertio illud omnino examinandum, quem scilicet intellectum habeant illa verba: ut nullum ad bona paterna regressum haberet: ex his etenim appa-

ret, filiam tempore nuptiarum renuntiantem cum iuramento hereditati paternæ non posse postea bona paterna petere. quæ quidem conclusio planè intelligitur, nisi pater transiret ad secunda vota, & sic ad secundas nuptias: tunc etenim etiam filia renuntians poterit post patris obitum portionem in bonis paternis petere iuxta cõstitutionem. l. fœminæ. §. illud. C. de secundis nuptijs. quæ & in viro admittenda est secundum gloss. & cõmunem ibi: & Regiã Tauri. l. 15. Nam bona, quæ pater habet ex filijs primi matrimonij, si postea ad secundas transierit nuptias, ea mortuo patre applicantur filijs primi matrimonij. Et licet filia renuntiauerit bonis paternis, etiam iuramento præstito, poterit tamè admitti, & admittitur ad ista bona, quæ pater in pœnam secundi matrimonij amittit, aut saltem tenetur relinquere filijs susceptis ex primo cõiugio sicuti in hac specie respondit Oldra. cõsil. 294. quem sequuti sunt Guido Papæ. q. 228. Guiliel. Benedi. in ca. Raynuntius. de testamen. verb. duas habens filias. nu. 288. Deci. optimè in cõsil. 230. col. penult. Francisc. Purpura. in dict. l. vlt. C. de pact. nu. 196. quã ob rem text. hic dum dicit, ratione huius pacti filiam nullũ regressum ad bona paterna habiturã, est intelligendus iure sanguinis, & successions paternæ. Quasi aliud dicendum sit, quoties filia bona paterna petierit iure pœnæ, & reseruationis legalis statutz in fauorem filiorum:

rum tunc etenim huic filie nõ ob-
erit renuntiatio paternæ hereditatis,
etiam iurata.

Decimoquartò, eadem ferè ratio-
ne responsio huius ca. est intelligen-
da ubi filia paterna bona, vt paterna
petierit: nam excluditur per pactũ
iuramento præstito firmatũ: quòd
si ea bona, vt fraterna petere velit
postquam à patre illa deuenere i fra-
trem, cui ipsa succedere intestato iu-
re potest, nihil filie nocebit paternæ
hereditatis renuntiatio: sicuti ex-
pressim probare conantur Ange. cõ-
sil. 72. Alex. in. l. 1. §. veteris. ff. de acqui.
posse. Paul. & Areti. in. l. Paul. §. 1. ff.
de acquir. heredit. Deci. in. l. heredi-
tas. num. 8. ff. de reg. iur. quo in loco
hoc ipsum censet intelligendũ esse
quoties patris hereditas fuerit per
renuntiantis fratrem adita: vnde aliud
dicendum erit, si nondum fuerit adi-
ta per fratrem hereditas paterna: cũ
adhuc hæc hereditas paterna sit po-
tius quàm fraterna. l. sed si plures. §.
si filio. ff. de vulg. Nihilominus ipse
opinor, non esse in hoc vim aliquã:
modò filia, quæ renuntiauerit hære-
ditati paternæ, bona paterna petierit
vt hæres fratris, non patris: quod idẽ
Deci. considerat in. l. quoties dupli-
ci iure. in fine. ff. de reg. iur. post Be-
nedict. à Capra consil. 12. ad finem. &
Areti. consil. 161. in princ. Atq; ita iu-
re optimo procedit hic intellectus,
quem itidem sequuntur Soci. con-
sil. 74. lib. 3. & Purpura. in dict. l. vlti.
C. de pactis. num. 198.

Decimoquintò, sunt qui existi-

ment ad intellectum huius ca. renũ-
tiationem istam paternæ heredita-
ris, etiam iuratã, non excludere renũ-
tiantem à legitima, quæ ei debetur
ex bonis patris: quod probare nitun-
tur ex. l. si quando. §. & generaliter.
C. de inoff. testamen. ita enim asseue-
rant Ludo. Roma. in. l. 1. §. si quis ita.
Colum. 9. ff. de verbo. obliga. vt citat
Andr. Tiraquel. in tracta. de primogenijs.
q. 55. num. 3. sed falsò: sicuti &
inibi pro hac parte adducit contra-
riæ opinionis authores. Sed tamen
huius sententiæ authores esse viden-
tur Bald. in rubr. ff. de iureiuran. co-
lum. penult. versic. nõ tamen credo.
Rom. in dict. l. qui superstitis. 3. limi.
ff. de acquir. heredit. Areti. in dicto. §.
si quis ita. colũ. 5. quorum meminit
ipse Tiraquel. in. l. si vnquam. C. de
reuocand. donat. in princ. num. 155.
huic opinioni subscribès: quã etiam
tenet Matthæ. Afflict. in capi. si quis
inuestierit. numer. 26. de feudo dato
inuicem legis commissor. eamq; o-
pinionem communem esse asseue-
rat Nicolaus Boeri. Decisi. 3. num. 10.
idq; maximam habet æquitatem,
vt satis sit, quòd per pactum istud
iuratum filia excludatur ab his bo-
nis, quæ poterat ab intestato patre
amplissimè obtinere: non autem æ-
quum est, eam à portione legitima
excludi. Ego verò contrariam sen-
tentiam veriore esse opinor, atq;
ita censeo per hanc pactionem iura-
tam filiam excludi etiam à legitima
portione, quæ iure alioqui ei com-
petebat i bonis paternis. Nam si gra-
uissimè

uissimè læsa fuerit, poterit agere ad huius pacti rescissionem, quod statim tractabimus. Nec text. in dict. §. & generaliter. priorem opinionem probat: cum ibi non tractetur de pacto renuntiationis hæreditatis patris: sed de securitate facta per filium hæredibus patris, qua cauerit, se legatum à patre relictum accepisse: nec adiecerit, nullam sibi superesse de re pletione questionem: quæ quidem cautio maximè differt ab ea pacto ne, qua filia paternæ hæreditati renuntiat, etiam si nulla iuramenti vis accessisset. Sic sanè posteriorem opinionem verã esse censent Ludo. Roma. in dict. l. 1. §. si quis ita. num. 23. & nu. 32. Paul. Cast. & Alexan. in l. in ratione. 2. in prin. ff. ad J. Falci. Bald. & lason in dict. l. si quando. §. & generaliter. Deci. cõsil. 26. col. 2. Alexan. in cõsil. 181. lib. 3. Georgi. Nata. hic nu. 20. quorum opinio cõmunis est, vt testantur Ripa lib. 1. respon. ca. 6. col. vlti. & Tiraq. in dicta. l. si ynquam. C. de reuo. donatio. in prin. nu. 139. tamen triplice inibi de ea dubitet nu. 155. ac potius, vt paulò antè dixi in contrariam ierit sententiam.

Decimosextò circa eadem verba maximè cõtrouertitur, an hæc renuntiatio iurata expiret, & euanescat, vbi fratres renuntiantis, in quorum fauorem facta fuerit renuntiatio viuo patre mortem obierint: Sũt etenim qui opinentur, pactum istud vt cunque iuratum sit oĩnò deficere, si fratres, quorũ causa & in quorũ fauorem facta fuit renuntiatio viuo co-

rũ parète decesserint: quasi cessante pactiois causa & ipsa pactio cesset.

Hanc opinionem verã esse censent Domini. col. vlti. & Philip. Frã. 4. & Georg. Nathanus. 8. limitatione nu. 24. hic Bald. in dict. l. pactum dotali. C. de collat. 4. q. & ibi Deci. nu. 9. Guiliel. Bened. in dic. c. Raynũtius. verb. duas habens filias. nu. 297. Mathæ. Afflict. in dict. c. si quis inuestierit. nu. 25. de feudo dato inuicem legis cõmiss. quorum ea est, ni fallor, mens, quod pactum hoc iuratum in hæc specie mortuis his, quorum causa & fauore factum fuerit. ita extinguatur, vt filia quæ renuntiauit, sit hæres futura patri intestato & ex testamẽto ad hunc effectum, quod pater teneatur ei legitimã relinquere, ac si nulla pactio præcessisset. Sic etenim ipse à prædictis authoribus deducẽdum esse sensum istum existimo. Hanc item opinionẽ sequuntur Alex. cõsil. 29. lib. 3. Paulus in dicta. l. pactum dotali. Salic. in l. pactũ quod dotali. C. de pactis. Roman. & Areti. in l. qui superstitis. col. 4. ff. de acquir. hæred. Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modò concepta. nu. 11. & ibi Ioan. Crottus nu. 3. & Claudius col. 4. deniq; plures alij, quorum meminit Paulus Parisius cõsil. 26. lib. 3. nu. 20. qui hæc in quæstione latius loquitur: & tandem scribit, hanc opinionem verã esse, nisi aliud possit deprehendi ex mente patris recipientis pactum & renuntiationem attentis & perpensis hic coniecturis, quæ huic præsumptioni sufficient.

Tertiæ partis Relectionis.

ciat. Et profectò hæc opinio cõmunis est, vt apparet ex his authoribus, quorũ modò meminimus, & alijs, qui possent ad idem nominatim ad duci. Illud verò est in controuersia: an si tempore pacti, & renuntiationis pater nullum filium masculum habuerit, sed fœminas quidem sorores renuntiantis, atque ita absque liberis masculis decesserit, sit ne locus pactioni, vel possit hæc filia, quæ renuntiauit, quasi cessante pacto ad hæreditatem patris admitti cum sororibus patre mortuo intestato? Et Bald. in consil. 437. lib. 1. incipien. quædam puella: cum prius prima quæstione prænotatam cõmunem opinionem fuerit sequutus, tandem in hac scribit, filiam renuntiantem admittendam esse omninò simul cum sororibus, non obstante pacto, ad hæreditatem patris intestati. Hanc sententiam sequuntur Deci. in consil. 370. col. vlti. Idem in consil. 433. num. 2. eleganter Aymon Sauillian. consil. 42. vbi expressim conatur hanc opinionem defendere, quam Rota in antiquis. 850. in prima parte itidem sequitur. Nec enim hæc renuntiatio excludere debet renuntiantem vltra voluntatem præsumptam, vel expressam patris. l. Tale pactum. §. vlt. ff. de pactis. Patris autem ea est mens dum hanc renuntiationem filie accipiat, quòd libera sibi maneat testandi potestas, & quòd ei intestato filia renuntians non succedat, sed masculi nati, aut nascituri propter agnationis fauorem: idcirco pactum istud

hanc interpretationem benignè admittit, & iure admittendam esse cõsent Bald. Deci. Aymon & alijs, quorum modò meminimus:

Hoc verò Baldi responsum admodum displicet Paulo Parisio, qui in consil. 26. lib. 3. magno conatu id euertere tentat, ac deniq; multis adductis. nu. 52. scribit id communiter receptis decisionibus refragari. Nec inficior satis latè ipsum Parisium contentionem istam tractasse: & tamen adhuc ipse, quòd amplius hæc disputatio aperiatur, aliquot hic proponam, simul & exponam separatim: nè tot authorum nomenclatura, & casuum perplexa mentione lectoris iudicium impediatur.

Primum sanè, quoties filia paternæ hæreditati renuntiauit non simpliciter, sed in fauorem tacitum, vel expressum alterius fratris, aut sororis: dubio procul renuntiatio ex mente contrahentium, nempe filie renuntiantis, & patris renuntiationem accipientis, finita censetur, & extincta in hunc quidem effectum, vt patri intestato filia renuntians hæres sit cõ alijs æquè successoribus, si frater ille, vel soror, cuius fauore facta est renuntiatio, viuo patre mortem obierit. Atque in hoc conuenire mihi videntur Domi. Bald. & ceteri ad huc decimũ sextum intellectum citati.

Secundò eodem proposito thema te idẽ ipse censeo ad huc effectum, vt etiam ex testamẽto filia renuntians sit futura hæres patri necessario, nec possit à patre portioẽ sibi debita priuari,

uari, nec præteriri: siquidem renun-
tatio ista ob hanc rationē, quæ prin-
cipalis, & finalis est, vt aiunt, iuramē-
to præstito facta eam conditionem
habet, nisi is cuius causa pactum fit,
vivo patre mortem obierit, & re-
bus sic extantibus, nec mutatis. cap.
quemadmodum. de iureiur. quod ip-
se video expressim deduci ab his, qui
hunc communem, & decimū sex-
tum intellectum admisere.

Tertiò illud sit iure satis manife-
stū, quod ab eisdem authoribus, &
cō. filiā istam ratione huius pacti vel
admitti, vel excludi non natis mas-
culis, aut mortuis his, qui tēpore re-
nuntiationis superstites erāt: quoties
possit ex verbis ipsius pacti, aut alijs
quidem cōiectaris inspectis appare-
re mens contrahētium, an ea fuerit,
quod renūtiatio extinctis vel nō na-
tis masculis pereat, finiatur, & cesset,
aut deniq; salua sit & valida. Vt cum
que enim res certa sit, illi erit om-
ninò standum secundum omnes.

Quartò, si paternam dilectionem,
& erga liberos amorem considere-
mus, pactum istud renuntiationis
hereditatis paternæ conceptum eo
tēpore, quo pater alios habet filios,
vel habere sperat & ab ipso acceptū
pro se, suisq; heredibus, ita erit intel-
legendum, quod si pater mortē ob-
ierit absq; alijs liberis, minimè noc-
bit huic renuntianti: imò ea admit-
tetur omninò & ab intestato & ex
testamēto adhuc cōtra voluntatem
patris. Nam etiam si in ea pactio-
ne de heredibus fœminis & masculis

intelligēdum sit: non tamē est præ-
sumendū paciscentes de exteris in-
tellexisse: imò tātum de his qui fue-
rint descēdētes à patre, cum alijs ma-
xima cū iniuria præferantur filiæ. l.
cū acutissimi. C. de fideicō. l. ex fa-
cto. §. vlti. ff. ad Trebel.

Quintò, si tempore quo filia dote
accepta renūtiat hæreditati paternæ,
ipse pater filium tātum masculum
habeat, etiam si renūtiatio facta fue-
rit simpliciter, censetur ob fauorem
agnationis cōseruandæ & ipsius fi-
lij masculi facta renūtiatio atq; ideo
eo mortuo viuento patre tota vis pa-
ctio-
tionis extinguitur. Et idem erit, si
præter filios masculos pater filias ha-
beat, alias quidem à renūtiante, quas
tamen ad renuntiationem hæredita-
tis paternæ nuptiarum tēpore indu-
xerit: ita equidem explicat Aret. in
dicta. l. qui superstitis. col. 4. Domi.
Franc. & Nathan. hic & alijs citati in
princ. huius interpretationis.

Sextò est præterea cōstituendus ca-
sus, quo pater tempore renuntiationis
nullum habebat filium mascu-
lum & tamen filias sorores renun-
tiantis habuit: quarū nulla mentio
facta est in renuntiatione: imò sim-
pliciter ea fuit cōcepta: etenim & si
nullus masculus patri postmodum
natus sit, alia quæ renuntiauit, non
poterit ex testamēto aduersus patris
voluntatem portionem ex hæredita-
te paterna petere: quod apud om-
nes est in confesso: nec Bald. in dict.
consil. 437. refragatur: sed & idē erit,
si pater intestatus mortem obierit

De Pact. R cū

Tertiæ partis Relectionis.

cùm nulla sufficiens cõiectura possit, ex hoc adsumi, vt filia renuntians cum alijs sororib⁹ necessariò admitenda sit ad hæreditatem paternam. Qua in re sequor Paul. Parisi. in. d. consil. 26. qui ex cõmuni consensu eorum, quos superius ad hunc intellectum citauimus, Bal. reprobat. huius item sententiæ Philip. Corn. est in consil. 291. lib. 4. col. 4. versi. nõ obstat. quo in loco scribit, se aliàs respondisse, quod si extaret alia filia, q̄ non renuntiasset, illa excluderet sororem renuntiantem hæreditati paternæ: quia illa renuntiatio simpliciter facta, nedum censetur fieri fauore masculorum, sed etiam sororum foeminarum, si extarent.

Septimò, si pater habens filias, & filios masculos, renuntiationem vnus filix iuramento præstito, acceperit pro se, & hæredibus suis, tunc etiam si masculi viuo patre decesserint, filia quæ renuntiauit, ab alijs sororibus excluditur hæreditate paterna, etiam ab intestato. Hoc deducitur ab Alex. in dict. consil. 29. num. 8. lib. 3. Socino consil. 34. lib. 4. nume. 6. quos Parisius sequitur in dicto consil. 26. lib. 3. nume. 27. idem ferè voluerunt Angel. in consil. 52. in fine: & Aretin. consil. 17. colum. 8. versic. item prohibetur. qui in specie responderunt, filiam renuntiantem hæreditati paternæ nusquam fore ad hæreditatem patris, etiam intestati admittendam, quando extat aliquis ex patris descendentibus. Et tamen descendantium appella-

tionem pariter veniunt foeminae, & masculi. l. vlti. C. de suis & legit. hæredib. Authent. de hæred. ab intest. venien. in princip. huic item opinioniferè omnes paulò antè citati in principio huius quæstionis subscripsere: cum Alexã. in dict. consil. 29. palàm sequuti fuerint. maximeq; probatur ista conclusio ex mente præsumpta contrahentium, quæ potissimum est hæc in parte consideranda.

Octauo, quoties filia habens fratrem, & sorores, paternæ hæreditati simpliciter renuntiauit iuramento præstito, nec pater alias sorores ad renuntiationem induxerit: planè cõstat eius mentem esse quòd renuntiatio proficit masculis, & foeminis: atq; ea ratione etiam si masculus patre viuo moriatur, non est admittenda filia, quæ renuntiauit, ad paternam hæreditatem, licet pater intestatus moriatur. quod Matthæ. Afflict. probat in decisione Neapoli. 161. quem satis in specie sequitur Paul. Parisius in dict. consil. 26. num. 38. & sensit Alexã. in dict. consil. 29.

Nonò, idem omninò locum obtinet, si filia renuntians paternæ hæreditati, eam pactioem fecerit eo tẽpore, quo religionem profiteri vult: est etenim manifesta patris mens. Nam & si is habeat filios masculos, & filias tẽpore renuntiationis, & moriatur ab intestato præmortuis masculis, filia q̄ renuntiauit nõ est admittenda cū alijs sororibus ad paternam hæreditatem. Quia renuntiatio facta fuit, vt reliquæ filix possent maiori eũ do-

te ma

tre matrimoniū cōtrahere. Quin & in hoc casu extinctis fratribus & sororib⁹, minimè admittetur filia monacha, nec monasterium ad paterna bona cōtra voluntatē patris inter alios testātis, qui eam mētē habuit, ut possēt liberè testari absq; vlla obligatione instituendi hæredē filiā monacham, aut eialiquid relinquēdi: tametsi ab intestato forsan erit monasteriū iure ipsius monacho admittēdū: cum nullus supersit ex patris descendētibus, quē pater voluerit filię renūtiāti, & monasterio præferri.

Decimò est omninò aduertendū ad eum casum, quo filia simpliciter renūtiat hereditati paternę dote recepta, expressim tamē ex ea causa, quòd dotē acceperit, sic deniq; propter dotem. Et planè Barthol. Soci. in cōs. 34. lib. 4. nu. 5. huius opinionis est, quòd hæc filia nusquam admittatur ad hæreditatē paternā, etiā mortuis viuo patre masculis fratribus, qui tempore pactiois superstites erant, etiā patre moriente intestato: quia satis manifesta est renuntiationis causa: nēpe dos ipsa, quæ quidē causa ad huc salua manet mortuis masculis fratribus. hoc idē sensere Roma. in cōs. 22. col. 2. Philipp. Corneus in cōs. 291. col. 3. lib. 4. & in speci. Parisi. adnotauit in dict. consil. 26. nu. 44. lib. 3. quorū opinio mihi non displicet: imò sanè placet, quoties dotis cūgruē receptio, causa vnicuique est huius renuntiationis: quod rarò contingere potest, nisi vbi pater tempore renuntiationis: nullos

alios filios præter renuntiantem habeat. At si pater eo tempore filios, vel filias habuerit, etiam si expresse facta sit renuntiatio ex causa dotis congruę receptæ, profectò maxima est coniectura, eam factam etiam fuisse, ut cæteri filij maiorem ex bonis paternis portionem habeant. Idcirco res ista est cautissimè iudicanda. Nam si possit depræhendi renūtiationem factam aliorum fratrum & sororū causa principali fuisse, his equidem viuo patre mortuis absq; liberis, profectò pactum oinò extinguitur: atq; ex mente paciscentiū idem est, ac si factum non fuisset: quamobrem iudices de hac cōtrouersia cognituros maximè admonitos esse velim, ut hanc paciscentium mentem penitissimè cognoscere conentur: quòd rectius in eo iudicio sententiam dicere valeant.

Decimoseptimò ex proxima disputatione satis apparet, pactū istud à filia iuramento præstito factū, eam excludere ab hæreditate paternā, etiā si ipse pater intestatus mortē obierit, quòd receptissimum est: & id in specie notāt Domi. Franc. & Geor. hic. 2. limit. col. 4. Bart. Alexan. nu. 8. & alij in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum obligat. vbi loā. Crotus nu. 26. dicens hanc opinionem communem esse, eam sequitur. Et Paulus Parisien. consil. 26. num. 17. libr. 3. Rotain antiquis. 850.

Decimooctauò nō prætermittendū, pactū istud etiā iuramento præstito factum minimè excludere filiā à

De Pact. R 2 bonis

Tertiæ partis Relectionis.

6 bonis paternis, quæ feudalia sint, & quæ etiam foeminis ex natura feudi deferantur. His & enim bonis non videtur filia per pactum hoc simplex, adhuc iuratum renuntiare: cum sanè hæc bona non sint omninò paterna: atque ita hunc text. intellexere Aluarot. & Præpo. in. ca. 1. de eo, quod fidem fecit agnat. optimè Parisi. in cons. 12. nume. 56. lib. 1. & Thomas Grammati. decision. 101. numer. 10. quorum opinio verissima est, & procedit, nisi aliud ex ipso pacto possit colligi, & deduci attente perpensa ipsorum paciscentium mente.

7 ¶ Decimononò hæc constitutio est intelligenda non tantum quo ad ipsam renuntiantem: nam ei manifestè præiudicat pactum, sed & quo ad eius filios, & hæredes. Nam hi excluduntur ab hereditate ista, cui renuntiatum est: quod gloss. hinc verb. detrimentum. communiter recepta satis manifestè notat, quæ quidem verissima est, quoties filia, quæ renuntiat, ita mortem obierit post patrem: hoc etenim casu hereditas patris non potest ab ea peti propter renuntiationem, nec itè ab eius filiis, qui non possunt alio iure a quo succedere quàm ipsius matris. quod tamè extinctum est per renuntiationem, nec unquam fuit mortuo a quo matri delatum, & ab ea repudiatum, atque ideo locus non est successorio edicto, licet nepotes velint iure proprio admitti: hereditas siquidem paterna non defertur filiae renuntianti, nec his, qui ex eius persona, & iure succedere velint: attamen ad crescit

renuntiantis fratribus: ius autem ad crescedi excludit successorium edictum. l. 1. C. quando non petent. part. Bald. in. l. meminimus. per eum textum. C. de suis & legit. hæredib. Et præterea successorium edictum hæc in specie minimè obtinet: quia filia recepit dotem pro sua portione: eo etenim casu idem est, ac si filia iam successerit patri: atque ideo non admittitur eius filij ex successorio edicto: quod notant Bald. in. l. duobus. ff. delegat. 1. idè Bal. 2. q. Deci. nu. 18. & Alexã. in. l. pactum dotali. C. de colla. quòd si filia, quæ renuntiauit, mortem obierit viuo patre, poterunt nepotes non obstante matris renuntiatione iure proprio aui hereditatem petere: sicuti superius probauimus. §. 2. nu. 4. & vl.

Nec mirum cuiquam videri debet, quod iuramentum hoc in casu non tantum noceat, & præiudicet iuranti: sed etiam eius hæredibus, cum tamen tex. hinc, & in ca. cum contingat. de iureiuran. hoc præcipuè considerauerint: nempe, iuramentum istud minimè in alterius præiudicium, aut detrimentum tendere. Nam hæredibus ex propria natura vis contractus & paciscentis per iuramentum valida nocet omninò, filijs autem, etiã si hæredes non sint, nocet ipsa itidè paciscentio, quia iure ipsius matris admitti volunt: nec ex alio possunt ad aui hereditatem ius habere: mater autem iuramento, & pacto exclusa quidem est. Nec admittendi forent iure matris, cum eius hereditatem repudiauerint. proprio autem
iure

iure, quòd non possint aui hereditatem petere, paulò antè ostendimus.

Erit verò ex hac gloss. adnotandù quod ad pluriù decisionù interpretationè potissimè còducit, nèpe quã libet iuris còstitutionè, quæ alterius quam còtrahentiù præiudiciù consideret, intelligendã esse de præiudicio principali & directo: non de eo, quod minus sit principale, quodq; secundarium vulgus appellat. Hanc glo. plures vtriusq; iuris Doct. commendarunt, præsertim Georg. Natanus hic nu. 54. Feli. in. c. si diligenti. de foro còpet. nu. 32. & alij quorù ipse memini in. c. Rainuntius. de testam. §. 10. nu. 9. vbi aliquot explicui ad intellectum cap. cum contingat. de iur. reur. quæ ad huius cap. intellectum admodum vtilia esse videntur: nempe in ea quæstione, an filij huius renuntiantis possint aliquo vti remedio ad huius pacti rescissionem.

Vicesimò ex eadè ratione oportet expendere, an hæc renuntiatio iurata in specie huius cap. reuocetur natiuitate filiorum: si ea, quæ renuntiat, post renuntiationè liberos suscepit: Nam si pensitemus gloss. hic cò omnium consensu receptã, còstabit minimè reuocari hanc renuntiationem natiuitate filiorù: quibus equidem natis & nascituris præiudicat pactù istud. Atq; ita verum esse censent Alex. consi. 29. lib. 3. Deci. in. l. pactum dotali. C. de collat. versic. vltimò notandum est. idem Deci. consi. 181. Antoni. Rubens consil. 99. Socin. consil. 39. lib. 3. colum. vlti. & alij plu

res, quos refer And. Tiraq. in. l. si vnquam. C. de reuocad. donatio. verb. donatiòe largitus. nu. 151. Nec enim ista renuntiatio, propria & vera donatio est. Et prætereà fit præmissa cogitatione prolis suscipienda: vt còstat.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Renuntiatio hereditatis paternæ, an confirmetur iuramento præstato ab infideli, vel per falsos deos?*
- 2 *Iuramentum metu, vel dolo extortum, non conformatur pactum istud, quo paternæ hereditas renuntiat.*
- 3 *Dolus re ipsa contingens ob lesionem grauissimam, an operetur rescissionem contractus iurati?*
- 4 *Intellectus. l. 2. C. de rescinden. vedit, an habeat locum ea decisio in contractu iurato?*
- 5 *Lesio enormissima, an faciat locum dict. l. 2. in contractu iurato?*
- 6 *Minor iurans contractù, an videatur renuntiare beneficio ætatis, & remedio dict. l. 2.*
- 7 *Metus reuerentialis cum graui lesione, an operetur contractus rescissionem?*
- 8 *Iurans contractum venditionis, an possit lesus vltra dimidiam agere ad pretiù tatum?*
- 9 *Constitutio huius cap. quannus. est seruanda etiam in foro seculari.*
- 10 *Intellectus. l. 1. §. si parës. ff. si à parëte quis fuerit manumis.*

§. Quartus.

ICESIMOPRIMÒ, hæc còstitutio, dū iuramento tribuit hanc vim, vt confirmet pactù istud alioqui iure civili improbatum, à
De Pact. R 3 qui-

Tertiæ partis Relectionis.

quibusdam intelligitur de iuramento per Christianum præstito intercedente vera religione diuini, ac veri numinis: quasi secus sit in iuramento per infidelem præstito falsi numinis intercessione, & testimonio. Etenim tunc non est locus huic decisioni: quod expressim notant post alios Georg. Natanus hic nume. 14. Soci. in consil. 65. colū. 9. & consil. sequenti, lib. 1. Roma. consil. 155. Guiliel. Benedict. in capi. Raynuntius. verb. 2. duas habens filias. nu. 289. qui asserat, hæc opinionem communem esse, quæ probatur in hoc ca. & in dicto cap. cū contingat. in vltimis verbis.

Contrariū planè colligitur ex Baldo in ca. 1. §. item sacramenta. colū. 3. de pace tenenda, & iuramen. firmā. quem sequuntur Roma. in dicta. 1. qui superstitis. ff. de acqui. hæred. & Deci. in dict. 1. pactum dotali. C. de collatio. nu. 12. qui loquuntur in Iudæis iurantibus. Et profectò ex his, quæ nos tradidimus in prima huius Repet. part. §. 1. nume. 7. & sequentibus, hæc posterior opinio vera est in Iudæo, Sarraceno, & alio quocunq; infideli iuranti per Deum creatore cæli & terræ. Nā hinc verè per nume diuinū iuratur, etiā si qui iurat minimè legē Euāgelicā sit professus. idē ipse censerē, quoties quis per falsos deos iurauerit, quos tamē opinatur vera, & diuina numina esse. Sic denique prior opinio dubio procul obtinebit, cū vel Christianus, vel infidelis per falsa numina sciēs iurat planè existimans ea numina falsa esse,

quòd si per deos falsos iuratū sit ab eo, q̄ credit iuramentū veri numinis intercessiōe præstitisse: opiniōis prioris & forsan posterioris authores nō admittent in eo casu huius ca. & similiū decisiones: ipse tamē admittēdas fore non temerè contendam.

Vigesimosecundò constat ex hoc cap. & similibus, potissimū ex capi. cū contingat. iuramentū non habere hanc vim cōfirmandi conuentio nes iure civili prohibitas, si per metum præstitum fuerit. ita equidem omniū cōsensu receptum est adeò, ut cū alioqui iuramentū metu præstitum obliget donec absolutio ab eo data fuerit: ca. verū. vbi est hac de re cōmunis opinio, de iureiuran. Attamē si iuramentū metu præstitū accedat cōtractui iure civili prohibito, quicq; ad eius vim, & valorē indiget necessariò religione iuramēti: nulla est tūc absolutio necessaria ad agendū cōtra cōtractū, secundū Pan. in d. c. cū contingat. 2. col. cuius opinio nē dixi in praxi receptā esse, licet planè contraria verior sit, & pluriū auctoritate probata libr. 1. Variar. resolut. capitu. 4. nume. 7. & in Epitome ad. 4. librum Decre. 2. part. capit. 3. §. 5.

Vicesimotertiò manifestè ab eodē cap. deducitur, iuramentum hanc vim habere modò absit dolus. Etenim si iuramentum dolo extortū sit, cōtractus eius religione minimè cōfirmatur. text. optimus in dict. c. cū cōtingat. & cap. licet. de iureiurā. in 6. & de dolo vero, quē ex proposito cōmissum appellat vulgus, non potest

potest vlla cōtingere dubitatio. Nā licet in Authē. sacramenta puberū. C. si aduers. vēdi. nulla fiat doli mentio: verè text. ille ita intelligendus est, vt iuramentum à minore præstitum dolo tamē alterius cum eo cōtrahentis minimè impediatur beneficium restitutionis in integrum: sicuti ibidem notat Corne. fol. vlti. & Fortu. de vlti. sine. illat. 20. colū. 17. imò quoties dolo hic aufert cōsensum, vt frequētissimè fit, non est necessaria absolutio à iuramento per dolum præstito: sicuti notat Abb. in dic. c. cum cōtingat cuius opinionē scribit cōmunē esse Alcia. ibidē notabi. 3. propter defectū consensus. Si quidē, vt non semel admonuimus, iuramētū nusquam obligat, si desit cōsensus obligādi. l. vlti. C. de non. nu. pecunia. atq; de dolo ex proposito cōmissio: arte quidem decipiendi.

Sed si dolo re ipsa contigerit: nepe data grauissima læsione: quid dicendū sit pleriq; dubitarūt. Nā idē esse in hoc casu probari potest ex eo, quòd ratiōe grauissimę læsionis dolo præsumatur. l. oēs. in. §. Lucius. ff. quæ in fraud. cred. Bart. in. l. vlt. ff. de præst. stipula. Regia. l. 7. tit. 15. parti. 5. text. elegans in. l. si superflite. in. fine. C. de dolo. qua ratione, pactionem istam iuratum in specie huius capi. & Authent. sacramenta puberum. & capi. cum contingat. rescindi posse data grauissima læsione, saltem obrenta absolute ad agendū: responderūt Anto. 4. casu principali. Abb. num. 33. in dict. cap. cum

contingat. Anchar. in reg. Accessorium. colum. 6. de regu. iur. Calderi. consi. 8. tit. de iureiur. Capola consi. civili. 17. quam sententiam sequitur Antoni. Rube. consi. 101. sequuntur item eam dicentes communem esse Deci. in cap. in præsentia. num. 1. 36. de proba. idem Deci. in consil. 45. & consil. 180. & consil. 380. Francisc. à Ripa lib. 3. respō. cap. 15. Socin. Iunior. consi. 53. lib. 1. & consi. 144. num. 10. & 25. eo. lib. Paul. Parisi. consi. 12. lib. 1. num. 80. à quibus plures citantur huius opinionis authores, quæ quidē sententia maximam æquitatem habet multis profectò rationibus: sed præcipuè quòd verosimile nō sit pacifcentē etiā cū iuramēto tantę læsioni voluisse consentire. Siquidē propter doli præsumptionē nulla renuntiatione videtur cōsensus præstitus in grauissimā læsionē: quod notat Bar. in. l. societate. §. arbitrorum. nu. 24. ff. pro socio. Abb. in cap. quinquauallis. nu. 32. de iureiuran. Deci. in consil. 39. dicens hanc opinionem communē esse: quam sex rationibus cōfirmat Aymon in consi. 192. col. 5. etiam si iuramētum sit cōtractui appositum: quod est de mēte Bar. in dict. §. arbitrorū. nu. 31. tenent Abb. in dict. nu. 32. Lanfranc. in tractat. de arbitr. q. 14. Socin. Iunior consil. 53. libro 1. sensit Imola in dicto capitul. quinquauallis. 7. membro. Et est communis opinio, vt ibi fatetur Abb. quæ in eotext. probatur, & in capi. veniens. eotitul. vnde satis apparet iuri consona hæc de grauissima, aut enormi-

De Pact. R 4 siua

Tertiæ partis Relectionis.

fima læsione interpretatio, vt in ca-
 fu huius capi. & similium minimè
 fit locus his decisionibus, quoties
 enormissima, vt aiunt, læsio conti-
 gerit: imò saltè data absolute ex
 ea causa à iuramento contractus re-
 scindatur: idem adnotarunt Cardi.
 consi. 29. Ancha. consi. 310. nu. 10. Cor-
 neus consi. 147. libr. 4. Curti. in. l. inter
 positas. C. de transacti. quamobrem
 dum tex. hic de dolo mentionem fa-
 cit, congruè intelligèdus erit de do-
 lo, vel arte decipiendi, vel re ipsa con-
 tingenti ratione læsionis, quam vo-
 cant enormissimam.

Contrariam in hoc opinionem ve-
 riorem esse opinantur Archid. Do-
 mi. Georg. 6. limita. & Francus col.
 2. notabi. 6. hic Imola in dict. capi. cū
 contingat. num. 52. Alexan. consi. 125.
 lib. 1. idem Alexan. in dict. l. stipula-
 tio hoc modo concepta. num. 10. &
 ibi Crotus nu. 22. & Parisi. consi. 26.
 lib. 3. num. 81. quam sententiam scri-
 bunt cōmunem esse Curti. Senior
 consi. 65. in fine. Alexan. consi. 42. col.
 penult. lib. 1. Anto. Rube. consil. 12.
 & hæc opinio in praxi admittenda
 est secūdum Imolam in dict. nu. 52.
 Nam cū omninò seruari debeat
 pactum hoc iuratū, cōsentaneū est,
 non posse aduersus id exceptionem
 aliquā opponi, nec ratione læsionis
 grauissimæ, nec alterius cuiusq; rei
 causa. Vides igitur Lector optimè
 quàm varè iuris vtriusq; interpre-
 tes quæstionem istam acceperint:
 quā tamen ipse conabor propositis
 quibusdā conclusionibus ad resolu

tionè fortassis vilè deducere: in his
 verò explicandis exponam itidem ra-
 tiones aliquot, quæ vel priorem, vel
 posteriorem sententiā ex modo præ-
 notatis confirmēt. Etenim tractabi-
 mus quid possit iuramentum effice-
 re in eo contractu, qui bifariam, aut
 deniq; pluribus actionibus, vel mo-
 dis rescindi poterat. Nam Anto. Ru-
 be. in dict. consil. 12. & Parisi. in con-
 sil. 26. libr. 3. numer. 77. has opiniones
 ita secum dissidentes componere
 quidem tentarunt in hunc modum
 vt prior obtineat, vbi læsio enormis
 contigerit in re iam adquirenda: poste-
 rior verò, quando eadem læsio in re
 acquirenda acciderit: à quibus pla-
 nè dissentio, quippe qui videam ita
 enormem læsionem cōtingere posse
 in rebus acquirendis, spe future ad-
 quisitionis, & præsentis statu consi-
 deratis: sicut in rebus iam adquisi-
 tis, quæ admodū statim tractabim?
 Et præterea nō cōuenit hæc concor-
 dia his authoribus, quos modò pro-
 prii citauimus opinione: quorum
 quidā etiā in specie huius cap. vbi a-
 gitur de rebus acquirendis, cōtractū
 rescindendū fore ratione læsionis gra-
 uissimæ palā asseuerant. Quamobrè
 alia oportet hoc in loco examinare,
 quæ perplexā hanc quæstionem sal-
 tem casuum, & specierū distinctio-
 ne componant & explicent.

Prima conclusio. Maior iurans cō-
 tractum venditionis, & si non fue-
 rit certus de constitutione. l. 2. C. de
 rescind. vendit. censetur ex vi iura-
 menti eadem legi renuntiare. gloss.
 Barto.

Barto. & alij communiter in dicta l. 2. quos inibi sequitur Pantaleon Gremens. 3. notabil. 14. limitatione. Docto. in capit. penulti. de emptio: & vendit. Alexand. consil. 133. colū. 3. libr. 5. Curti. Senior consil. 65. ad finē. quam sententiam fatetur communem esse eam sequutus Socin. cōsil. 155. libr. 2. & licet contrarium tenere tentauerint Imol. & Burgensis in dicto cap. penult. Carol. Molinæ. in dicto consil. Alexā. 13. litera. b. Aymō conf. 192. num. 8. tamen omnes hi fatentur hanc opinionem communem esse.

Secunda cōclusio. Maior in specie huius. c. renūtiāns hæreditati adquisitæ, vel adquirendæ iuramento præstito, nō potest agere ad rescissionē cōtractus, nec ad eum effectū absoluedus est à vinculo iuramenti, vbi omnibus rectè pensatis sola contigerit deceptio, aut læsio ultra dimidiā, paulòve maior. Hanc opinionē deduco ex posteriori sententia, & eorū authoribus, ac deniq; partim ex his, qui priorē opinionē sequuti sunt: maximè Decio in consil. 181. Iacobino in dicto Auth. sacramēta puerū. col. pen. & si. Cassado. decis. 1. tit. de empt. & vendi. probaturq; hæc cōclusio ex præcedēti, atque item ex sequenti. Vis etenim iuramenti excludit auxilium dict. l. 2. & præterea confirmat contractum, & pactum illud iure alioqui civili prohibitum.

Tertia conclusio. Etiā maior iuramento præstito renūtiāns hæreditati adquisitæ, vel adquirendæ, aut cōtractum emptionis vel vëdionis pa-

ciscēs, si læsio grauissimā, admodū enormis, multoq; maior quā ultra dimidiā contigerit, ex æquitate absoluedus est à iuramento, vt agere valeat ad rescissionem contractus, vel ad læsionis compensationem. Hæc conclusio cōuenit priori opinionī, cuius modò mentionē fecimus: & planè traditur à Guilielmo Cassan. in dicta decis. 1. Matthæo Afflic. in rub. de feudo dat. inuicem legis cōmis. capit. si quis inuestierit. nu. 21. idem notant Aymon consil. 7. nu. 5. & cōs. 192. num. 5. Paul Parisi. in consil. 75. libr. 3. Corne. consil. 27. colū. 5. libr. 4. & consil. 13. col. penult. idem consil. 214. colum. 3. & consil. 288. colū. 9. libr. 3. Hierony. Gratus consil. 88. libr. 1. Francis. à Ripa lib. 3. respon. capit. 15. colum. 3. quorum ea est concors ratio, quòd iurans non videatur in tantam læsionem consensisse, nec de ea præcogitasse. Præsertim quia ita grauis læsio non potest absque vero dolo alterius contrahentis contingere. Atque ita respondit Corne. sæpissimè consuluisse. Et Cassador. testatur frequenter in Prætorio Rotæ ita Romæ iudicatum fuisse. Nos item huius conclusionis meminimus lib. 2. Variarum resolutio. capi. 4. numero. 5. Hæc verò læsio in renuntiatione hæreditatis adquirendæ facillimè deprehēditur arbitrio prudentis, qui statum præsentem, & dubium euentum rei considerabit.

Quarta conclusio. Minor simpliciter contrahens iuramento præsti-

to, solum renuntiare videtur beneficio ætatis, nec per hoc excluditur ab auxilio dict. l. 2. C. de rescindend. vendition. siquidem tantum ex iuramento maior effectus est. Hanc conclusionem adnotarunt gloss. in dict. l. 2. & in capit. penulti. de empt. & vend. quas Doct. utrobique sequuntur communiter. Deci. cõs. 493. col. 16. Aymon cõs. 114. col. penul. idem cõs. 7. nu. 6. & cõs. 192. numer. 2. Socin. consil. 48. ad finem libr. 4. quorum omnium resolutio hanc opinionem interpretatur veram esse, nisi minor expressim promissit iuramento prestituto, senõ acturõ, cõtra cõtractũ nec rõne minoris ætatis nec alia quacũq; quod glo. in specie explicarunt in præcitatis locis, quod quidem æquissimum est. Nam ut Bald. scribit in Rubric. C. de rer. permut. ad finem, non obstante iuramento præsumitur semper in minoribus, mulieribus, & rusticis simplicitas: ideo præsidet, ac iudices recti curare debent, quod iurameta à minoribus præstita propter facilitatem ætatis remittantur: ut Baldus admonet in capitulo. 1. §. ite sacramenta. colum. 3. de pace iurament. firmand. lason. in lege generaliter. ff. de verborum obligatio. 3. notab. præsertim quia facilitate, qua minores simpliciter contractus paciscuntur absque iuramento, eadẽ ad iurandum inducuntur. l. doli. versicu. diuersum. ff. de nouation. qua in re oportet, ac Reipublicæ cõuenit, iudices esse vigilantissimos.

Ex quibus deducitur vera interpretatio Regiæ legis. 36. titu. 5. par. 5. quæ in specie statuit. minorem, iuramento prestituto contrahentẽ nõ posse agere auxilio dict. l. 2. C. de rescindend. vend. ea etenim decisio insignis profectõ est, & multis nominibus notanda: quippe quæ hoc ipsum exponat, quoties minor expressim iurauerit, se non acturum ad maius, vel minus pretium, nec ad rescissionẽ contractus, etiam si res vendita verè fuerit maioris, aut minoris valoris: quali aliud lex ipsa respondisset, si minor simplicitet contractum iurauerit. Idcirco prædicta Regia constitutio ita intellecta maximè conuenit his, quæ in hac cõclusionẽ exposuimus. Quod si quisquam contendat, iuramentis ex hoc iniuriam irrogari, & eorum religioni: satis erit quod Reipublicæ cõueniat hæc iuramenta ubi id æquitas dictauerit absolutione plerunquetolli. Æquitas verò maxima est in eo casu, quo iuramenta præstantur à minoribus ætate super contractibus, in quibus ultra iusti pretij dimidiam læduntur. Sic denique & in huius conclusionis Themate, si simpliciter iuramentum fiat à minoribus, danda erit absolutio, ut ipsi agere possint ad reparationem læsionis ultra dimidiam contingentis. At si iurauerint minores, se non acturos cõtracta, & conuentiones ratione minoris ætatis: tunc apertissimi iuris est, eos minimè renuntiasse remedio dict. l. 2. & ob id nulla erit necessaria

faria absolutio à iuramento, vt possit à minoribus in iudicio agi ad rescissionem contractus, vel ad iusti pretij solutionem.

Quinta conclusio. Minor renuntians iuramento præstito hæreditati paternæ acquirendæ, vel adquisitæ, non poterit contra istud pactum agere, nec erit danda ei absolutio, vt agat contra renuntiationem ratione minoris ætatis: quia maior efficitur per iuramentum: Auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. nec ratione legis ciuilibus pactum istud reprobantis: quia is defectus iuramenti religione tollitur. Sic sanè probatur in hoc ca. quamuis: sicut obiter iam tractauimus in. 7. intellectu huius tertie partis.

Sexta ex præmissis colligitur conclusio. Minor renuntians hæreditati iam delatæ iuramento præstito, si in hac renuntiatione decipiatur ultra dimidiam iusti pretij, & si agere non possit contra renuntiationem ratione minoris ætatis, poterit tamè agere ratione huius læsionis reparandæ, auctoritate dict. l. 2. cui per iuramentum simplex minimè renuntiauit. Atque ita expressim tenuerunt Antoni. Rubi. in dict. consil. 12. Aymõ consil. 7. num. 6. quorum opinio manifestè, & palam eos authores habet, quos ad quartam cõclusionem adduximus. Erit tamè absolutio necessaria ab hoc iuramento simpliciter præstito secundum distinctionem ibi propositam. Vnde constat elegans intellectus ad decisionem huius ca.

in quo traditur tantum de pacto, & renuntiatione hæreditatis acquirendæ. Nam & in renuntiatione hæreditatis adquisitæ facilius permittitur pactum, & maior potest contingere læsio, saltè iuxta præsentem rei statum.

Septima conclusio. Minor renuntians hæreditati paternæ acquirendæ, iuramento præstito, si læsa fuerit ultra dimidiam inspecto præsentis rerum statu, id est, habita ratione bonorum, quæ pater habet tempore renuntiationis, & dubio euentu futuræ hæreditatis quo ad eius diminutionem vel incrementum, poterit nõ obstante renuntiatione agere prætextu huius læsionis, cui minimè renuntiauit. Hæc conclusio probatur ex superioribus: & ex his, quæ de transactione, an in ea sit locus dict. l. 2. traduntur in. l. Lucius. §. vlt. ff. ad Treb. & in ca. l. 2. C. de rescind. vendi. Bar. & Docto. in. l. si quis cum aliter. ff. de verbor. obligat. post gloss. in dic. §. vlt. gloss. & ibi Docto. præsertim Anton. Burg. in ca. cum causam. de emptio. & vendit. Decius. consil. 60. col. 3. & 4. & consil. 216. colum. 2. Alexand. & ibi Carol. cõsili. 42. num. 11. libr. 1. Ioan. Baptista de S. Seuerino in tract. de transact. quest. 12. Catellia. Cotta in dictione, venditor. Maximè conclusio ista est admittenda præstita absolute à iuramento: quod paulò antè adnotauimus. Scribit tamè Carol. Moli. in Alexan. consil. 29. lib. 1. contrarium Parisiensi in Regio prætorio pronuntiatum fuisse in hac

Tertiæ partis Relectionis.

in hac specie, data tempore pacti honesta, & congrua dote ipsi filie renuntianti: idemq; probat eam opinionem secundum quam fuit iudicatum: & Nicola. Boeri, decis. 62. column. 4. idem adseuerat. quam sententiam & hi tenent, quia nobis citati sunt paulò ante pro secunda opinione. Ego tamè ex his, quæ in præcedentibus assertionibus exposui opinor, hanc septimã cõclusionem æquiorẽ, ac veriorẽ esse.

Octaua conclusio. Renuntiatio hæreditatis paternæ delatæ, vel deferendæ facta à filia, etiam minori viginti quinque annis, si fuerit geminata, et iuramento præstito, poterit non rescindi adhuc ratione grauissimæ læsionis: cui per actionem geminã renuntiatum esse præsumitur: argu. Authen. siue à me. C. ad Velleian. Et in specie notat conclusionem istam Philip. Deci. in consil. 181. col. penul. & finali.

Nona conclusio. Læsis maiorivel minori cõtingens vltra dimidiã iustæ æstimationis, simul cū metu reuerentiæ & obsequij paterni, aut maritalis, operatur contractus rescissionem, vt ea fiat ratione metus: licet iuramentum conuentioni accesserit. Hæc probatur: quia dolus præsumitur in ea conuentione adhibitus, & oppressio quædam, saltem reuerentia patris vel mariti: alioqui enim nõ est vero simile quòd tantæ læsioni filia vel vxor consensisset. tex. elegãs in. l. si superstiti. C. de dolo. Paul. Castrenf. in consil. 174. lib. 1. num. 4. Cor

neus. In cõsi. 124. lib. 4. Aret. cõsi. 24. colum. 2. Aymon consil. 11. colum. penul. cuius opiniois & nos meminimus in Epitome ad. 4. lib. Decretali. 2. parte. ca. 3. §. 6. num. 4.

Decima conclusio. Filia etiam maior renuntians hæreditati paternæ, & futuræ, recepta dote ex bonis maternis, licet iuramentum præstiterit poterit ex causa grauissimæ læsionis agere ad huius pacti rescissionẽ. Etenim nemo negare potest, quin in hoc casu grauissima, & admodum enormis læsis contigerit: nec in hac specie omninò locus est decisioni huius. c. cùm in eo tractetur de filia renuntiante hæreditati paternæ recepta dote à patre ex bonis ipsius patris: atq; ita hanc opinionem tenent Georg. hic. 7. limitatione. Deci. in dist. 1. pactum dotali. 3. colum. C. de collat. Corneus cõsi. 147. lib. 4. quo in loco scribit, quòd si filia habens penes patrem bona materna, renuntiat hæreditati paternæ cū iuramento, hac apposita pactione, vt pater ei det mille aureos pro dote: erit intelligenda hæc conuentionio in hunc modũ: quòd mille aurei sunt dandi ex bonis patris: non ex bonis maternis. quòd notandum est ad. l. vlti. C. de dotis promiss.

Vndecima conclusio: quoties ratione læsionis grauissimæ, quam vulgò enormissimam appellamus, aut eius, quæ simpliciter vltra dimidiã iustæ compensationis & æstimationis contingit, contractus rescindi potest: ea rescissio intelligenda est,

da est, nisi alter velit iustam æstimationem rei in conuentionem deducere soluere & supplere. Huc enim pertinet ratio dist. l. 2. C. de rescind. venditio. & omnia, quæ de ratione iustitiæ commutatiuæ possunt adduci aduersus pactiones iniquas. Nec quicquam oberit, dolum hic ob grauisissimam læsionem subesse: atque ideo contractum debere omnino rescindi: quia in hoc casu non subest verus dolus: sed tantum dolum quidam præsumptus, ex quo æquum non est, totam conuentionem rescindi. Quod videtur deduci ab his autoritatibus, quibus prior opinio probari potest, aut probatur ab his, quicam defendere conantur. Et præter alios huic conclusioni accedere videtur Gregorius in l. vlt. titu. vlt. part. 6. scribens, legis secundæ decisionem obtinere ad triginta vsque annos vbi læsio enormissima contigerit, non obstante quadriennio lege Regia præfinito.

Duodecima conclusio. Vbi filia, quæ futuræ hereditati paternæ iuramento præstito renūtiauerit, dixerit, se grauisssimè læsam fuisse & ob id petierit conuentionem rescindi: tunc ad habendam læsionis rationem, eiusque reparationem & compensationem, erit considerandum, an dotem accepit iustam, eo tempore inspecto, quo dos ei data & constituta fuerit à patre & computatis illis bonis, quæ eo tempore pater habebat: nõ his quæ vel habuit post vel habere potuit. Hanc conclusionem obiter superius

adduximus in hac parte. §. 6. nu. 2. & ea probatur, quia in specie huius casus filia renūtiat hereditati paternæ, legitimæ portioni renūtiare videtur: sicuti diximus in §. 3. nu. 3. Vnde dotis datio nõ est hoc in loco ad rationem legitimæ consideranda, tunc enim foret constituenda iuxta quantitatem bonorum, quæ pater habet mortis tempore: sed est dos constituenda iuxta officium paternum & sic secundum bona, quæ tempore nuptiarum & constituendæ dotis pater habuit: quod latè tradidit Deci. in cõsil. 26. & cõsil. 176. colum. 1. Alexand. cõsil. 29. col. 3. libr. 3. & Georg. Nathanus hic col. 3. versic. an autem. qui & Paul. Parisiæ. cõsil. 26. nu. 89. libr. 3. hanc opinionem asserunt eõem esse. Idcirco optimè constat huius conclusionis veritas.

Ex oibus his quæ hac in quæstiõne tradidimus, libet inferre, parum vtilè esse disputationem illam, quæ solet in tractatu læsionis ultra dimidiã discuti.

8 Scribit etenim Bal. in l. quæ sub conditione. §. si quis. ff. de condit. instit. eius loci autoritate venditorè, qui iurauit contractum venditionis, perierum esse, si aduersus emptorè egerit alternatim vel ad supplendum iustum pretium vel ad rem ipsam: & sic ad contractus rescissionem. Quod si venditor tantum egerit ad pretium iustum supplendum, inquit Bald. perierum non esse: quia verè non agit contra contractum. Idem notat Socin. in l. is qui ducenta. §. vtrum. ff. de reb. dub. Felin. in ca. inter cæteras. colum. vltim. de rescript. Anto. Burgens.

Tertiæ partis Relectionis.

Burgens. in. c. pen. de emptio. nu. 36.
 Cassa. decis. 1. tit. de emptio. ab hac
 verò opinioe discedit Deci. in. d. ca.
 inter ceteras. nu. 6. asseuerans, hunc
 venditorè etiam alternatim agètem
 minimè periurum esse: quia & si ità
 egerit, vnũ tantum in effectu petere
 videtur qui duo alternatiuè petit. l.
 eum. ff. quando dies leg. cedat. l. si il
 lud. vbi Bal. ff. de lega. 2. §. huic autè.
 Instit. de actioni. Et præterea qui pe
 tit alternatiuè pretium iustum sibi
 suppleri, vel rem restitui, & contra
 ctũ rescindi, non agit contra volun
 tatè emptoris: cùm in eius arbitrio, &
 electione consistat, cõtractum inte
 grum manere, & illæsum soluto iu
 sto rei pretio: quod idem Deci. ad
 uersus Bald. & alios cõsiderat. Ego
 verò hac in questione non opinor
 quicquam referre, quod Deci. adno
 tauit. Etenim vel venditor tenetur
 præcisè stare contractui, quem iura
 mento comprobauit, & stabiliiuit:
 aut potest vti beneficio, & auxilio
 dictæ. l. 2. C. de rescind. vendit. Prio
 ricasu, ni fallor, periurus erit, si aduer
 sus emptorem etiã alternatiuè ege
 rit ad rei restitutionem, vel ad hoc,
 vt iustum pretiũ suppleatur. Nam
 & contra contractum, & cõuentio
 nem agit: cùm res vendita fuerit iã
 pretio certo, & in conuentionem
 vtrunq; venerit: nempe res ipsa, &
 certi pretij designatio. atq; ideo ven
 ditor ex conuentione ipsa tenetur
 nec rem petere, nec maius pretium
 quàm conuentum fuerit. Quo qui
 dem casu constat aduersus contra-

ctum agi, si alterum tantum petatur:
 Etenim si quis copulatiuè teneatur
 ad duo, nulli dubiũ erit, eum cõtra
 pactionè agere, si alterũ tantum fece
 rit: aliud autè facere omiserit. Illud
 verò apud me parui est momenti, qd
 sit in electione emptoris rem nõ red
 dere: quia hæc electio non est volun
 taria: sed coacta sub ea cõditione, ad
 quam alioqui lege contractus mini
 mè tenebatur: scilicet maioris pretij
 solutio. Igitur qui ratione iuramenti
 tenetur stare contractui, & læsioni
 vltra dimidiam ex hoc expressè, vel
 tacitè renuntiauerit, profectò siue
 egerit simpliciter ad iusti, & maio
 ris pretij, quàm conuētum fuerit, so
 lutionem: siue alternatiuè iuxta ca
 sum dictæ. l. 2. aduersus contractum
 agit: nec poterit à periurio iustè ex
 culari. Posteriori verò casu, quo ven
 ditor non est exclusus per iuramen
 tum ab auxilio dictæ. l. 2. nec à simili
 bus actionibus nullum periurij cri
 men committit, si vtatur eiusdem.
 l. 2. actione, quæ alternatiua est, vel
 ad rescissionem contractus, vel ad
 pretij iusti solutionem. Quod si
 non obstante iuramento eidem ven
 ditori aliqua ex causa cõpeteret ius
 rescindendi cõtractum, dubio pro
 cul minimè foret periurus censèn
 dus, si aduersus cõtractum ea actio
 ne ageret. Quo fit, nequaquam esse
 in hac specie distinguendum, an a
 gatur ad duo alternatiuè, vel ad al
 terum tantum: sed potius an iustè
 agi possit contra contractum non
 obstante iuramento. Non obstat
 text. in

text. in dict. l. quæ sub conditione. §. si quis. qui parum facit cum inibi altera cōditio ob religionis causam, nēpe iurisiurandi, remittatur, & maneat tātū ex duabus cōditionib⁹ altera natiuè cōceptis vna, altera reiecta.

Vicesimaquarta interpretatio huius cap. ex eo colligit, quod pactū istud sit oīnō seruandū rōne iuramenti: ita enim, inquit Romanus Pontifex, omninō seruari debet ab eadē. nec de iuramēto qdē solū, sed imō de ipso pacto loquitur & tractat. Qua ratione in his cōtractibus, qui alioqui iure civili prohibētur & ratione iuramenti confirmātur ipsius iuramenti vis contractum validum & efficacem facit, nec tantū iuramētum seruandum erit, sed & ipse contractus. Quod latius probauimus in. 2. huius Relectionis part. §. 1. nu. 7.

Vicesimoquintō hæceadem cōstitutio in eisdem verbis palām ostendit non tantū has conuentiones iuratas seruandas fore apud iudices Pōtificios, & Ecclesiasticos, sed apud iudices laicos, & seculares. text. hac de re elegans in ca. licet. de iureiurā. ist. lib. cuius autoritate hanc opinionem probarunt glo. hic verb. seruari. & omnes, præsertim Georg. hic. 7. limitatione. Et Paulus Parisius cōsi. 26. lib. 3. col. 2. asseuerans hanc opinionem communem esse.

Vicesimosexto ad huius constitutionis intellectum examinanda est iurisperiti responsio in. l. 1. §. si vel parens. ff. si à parēte quis manumissus fuerit. Si parens, inquit Vlpianus

vel accepit pecuniam, vt emanciparet, vel postea viuus in eū filius quātum satis est cōtulit, nē iudicia eius inquietaret: exceptione doli repellitur. Ex hoc sanē respōso apparet iure civili etiam absq̄ iuramento validam esse pactionem inter patrem & filium qua hæreditati futuræ renuntiat quod maximè repugnat his, quæ in initio huius ca. tractauimus. & tamen glo. hic verb. lex civilis. & in. l. pactum dotali. C. de colla. Bar. in. l. vlt. C. de pact. & in. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de ver. obligatio. duos distinxere casus ad intellectum dicti. §. si parens. Primus quidem est, cum pater in præmiū, aut pretium emancipationis pecuniam à filio accepit. Et in hac specie existimant, patrem repelli ab hæreditate filij propter delictum hoc ab eo commissum ex eo, quod pecunia patriam potestatem, & emancipationem vendiderit: quam rationem sequuntur Alexan. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Idem & Iaso. col. 2. & 3. atq̄ ibi Deci. in dict. l. pactum dotali. quorum opinio communis esse videtur, vt constat ex his quæ ab eis adducuntur. Secundus casus constituitur quando pater accepit à filio eam quātitatem, quæ sibi poterat iure competere in bonis filij. Valet etenim pactum, quo pater renuntiat futuræ filij hæreditati si recipiat eam quantitatem, quæ iure legitimæ portiois eo tempore sufficiens est. Et hæc est vera & communis ratio decidendi ad secundam illius.

lius. §. partem: vt apparet ex Alexan. & alijs in dicta. l. pactum dotali. & in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. Vnde licet hæc pactio inter patrem & filium pro hæreditate paterna minimè absq; iuramento procederet. l. si quando. §. 1. C. de inoffic. testamen. & tradidi superius in initio huius capituli. tamen super hæreditate filij optimè procedit: quia non ita debetur hæreditas filij patri, vt hæreditas paterna filio. l. nam & si parentibus. ff. de inoffic. testam. notant in specie ista glos. & Docto. hic, & in dict. l. pactum. Nec oberit prioris partis & casus intellectui. l. vtrum. ff. de verbor. obligat. qua probatur, non esse turpe, patrem pecuniã accipere pro emancipatione filij. Etenim licet id turpe non sit, à iure tamè odiosum censetur: vt notant Alexã. & Deci. in præcitatis locis. Vnde nimirum, si ob istud odium ciuilem lex id permiserit, quod in priori parte dict. §. si parens. respõsum fuit. Quidam verò, quorum partem tutatur Claudii. in dict. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 23. existimant obef-

fugiendam rationem dict. l. vtrum. aliter esse intelligendum text. in dicto. §. si parens. vt constituat vnum casum tantum: scilicet, quando pater accepit à filio portionem legitimã, & quæ sibi poterat eo tempore competere ex bonis filij. Distinguitur tamen prior pars à posteriori ex eo, qd in priori parte proponitur, patrem tempore emancipationis à filio portionem legitimam accepisse: in posteriori verò tractatur, quòd eam receperit post emancipationem: nec hic intellectus alienus est à litera & sensu iurisconsulti: atque ideo non omninò erit improbandus.

Hæc, quæ adduximus, ad huius cõstitutionis interpretationem sufficiant. Nam & si potuissent singula longius ac latius discuti & examinari: breuè tamen ac apertam rerum cognitionem, quod semper agere conabimur, & hætenus efficerent auiimus, sequuti sumus: nè Lector fastidio quodam, ac tot authorum relegendorum cura sollicitus, animum ab his obiter euoluendis, censuraq; notandis auertat.

F I N I S.

S A L M A N T I C A E,

In ædibus Dominici a Portonarijs, Sacræ
Catholicæ Maiestatis Typographi.

1 5 7 3

LIBROS
DEL DR.
M. MARCO